DE

CURANDIS HOMINUM MORBIS

EPITOME

PRAELECTIONIBUS ACADEMICIS DICATA

AUCTORE

JOANNE PETRO FRANK

AUGUSTISS. IMPERATORIS ET TOTIUS RUSSIAE AUTHOCRATOR. CONSIL. STATUS ACTUALI ET MEDICO, ACADEMIAE J. VILNENSIS PROF. EMERITO, ACADEM. R. GOETTING. MANTUAN. SOCIET. MEDIC. PARISIENS. ARGENTORAT. VENETOR. HELVET. VILNENSIS, BERNENS. PATRIOT. MEDIOLAN. PHYSICO-MED. MOSQU. ERLANG. AC AGRICULT. BRIXIENS. ACAD. ET COLLEG. R. MATRITENSIS SODALI, CIVE BRISGOV. FRIBURG. HONORARIO.

LIBER VI. DE RETENTIONIBUS.

PARS I.

MEDIOLANI MDCCCXII.

EX TYPOGRAPHIA JOANNIS PIROTAE.

Prostat apud Jos. MASPERUM.

PRAEFATIO.

Cum octodecim abhinc annis, in *Italia* quatuor prima hujus operis volumina auditorum nostr orum in usus comparuissent, gaudebamus, et viros exteros, in arte medica conspicuos, his nostris conaminibus adplausisse. Crebro interim, quod iisdem in libris conscribendis, stylo quidquam contracto, brevitatis studio inducti, uteremur, discipulis quidem nostris hos nodos ex cathedra et aegrorum ad lectulos solvere, et quae minus clara videbantur, exemplis prolatis illustrare potuimus; aliis vero non paucis nostra de rebus variis sententia saepe aut obscura, aut dubia mansit, aut etiam in sensum contrarium interpretata fuit. Quintum igi-

tur librum profundius quidquam exaravimus, ac sermone magis extenso duas in partes, quod et cum sexto hic facimus, divisimus. Nobis interea a *Ticino* ad *Danubium*, ab isto ad *Viliam*, hujus dein ab undis, ad *Nevam* adpulsis, quousque professoris publici officio fungi, scripta nostra a nobismet ipsis explicari, ac alienis non minus, quam propriis observationibus corroborari, facilius tunc licuit. Sub medio vero hoc opere, aliis ab oneribus, *Vindobonae* non minus, quam *Petropoli*, nostris humeris cumulate simul impositis toties abrupto, senectudo tandem, atque hujus non minus, quam septem trionum filiae, aegritudines variae, nos circumdare, opprimere coeperunt. Luctabamur quidem fortiter ac diu cum istis; sed jugo denique cervici nostrae ab epidemica dysenteria tabeque pedissequa imposito, lares patrios solemque meridianum senibus propitium invocare, ac unicum, quod in otio honesto atque liberato ponebatur, auxilium arripere coacti sumus. Marte interim aliquando post in *Germaniam* dominante, ex charybdi, ut dicunt, in Scyllam incidimus, et

optatae quietis non minus, quam bonorum nostrorum, non levem jacturam passi sumus, nec literis, nec nobis ipsis indulgere satis potuimus.

Compositis *Germaniae* turbis, quod jam *Petropoli* a nobis constitutum fuerat, *Friburgum Brisgoviae*, ad urbem scilicet ambitu quidem civium numero mediocrem, sed amoeno sub coelo positam, quietam, morum suavitate ac integritate non minus, quam doctissimorum coetu virorum claram, nos contulimus. Hic, recuperatis, pro aetate, viribus, non modo humanissime excepti, sed pro incliti magistratus in bonas literas favore, civium etiam numero honorifice adscripti, omne quod in nobis est, in continuandis et perpoliendis operibus scientificis, partim jam editis, et in ordinandis quas novem spatio lustrorum instituimus, et ad rei medicae incrementum contribuere opinamur, observationibus, impendimus.

Hoc unum hic nobis deesse, graviter sane ferimus: librorum scilicet, cum cura quondam indefessa et magnis cum impensis undequaque a

nobis collectorum (maximos tamen ob sumtus, quos eorum ex Russia in patriam transvectio induxisset, venditorum, AGUSTISSIMI vero IMPERATORIS et totius Russiae AUTHOCRATORIS munificentia academia, quae *Casaniae* in Asia non ita pridem erecta fuit, dono collatorum) et numerum, et indolem. Est quidem et *Albertinae*, quae *Friburgi* floret, academiae conspicuus librorum utilissimorum, praecipue classicorum, thesaurus et magna virorum, qui huic bibliothecae praefixi sunt, clarorum, in communicandis istius divitiis erga nos humanitas; temporum vero injuria factum est, ut inclita haec doctrinarum sedes, conspicuis proventibus per viginti jam annos spoliata, operum recentiorum sensibili prematur penuria. Hanc celebris chirurgiae hac in academia professor, *Eckerus*, quoad privati hominis vires concesserunt, in rebus medicis et chirurgicis cum optimorum selectu librorum non supplevit modo, sed etiam, propria sibi comitate ac singulari qua nos prosequitur amicitia, istorum nos participes reddidit. Sub labore interim, quem nos adgressi su-

mus, per omnes medicae scientiae campos extenso, quantacunque nostra esse queat in multis experientia, plura tamen, ne quis ex illis desertus et incultus jaceat, requiruntur, quae nunc nobis subtracta esse dolemus, instrumenta.

Condonabunt igitur eruditi ac majore chartarum doctarum opportunitate instructi viri, si forsitan, hac sub rerum positione, et quod pluris est, sub infracta jam, ob aetatis multique laboris peracti rationem, oculorum acie, vel una hoc in opere, vel altera nos fugerit recentior quidquam observatio.

Multa etiam, quae circa materias hac in epitome pertractatas notatu digna experti sumus, ne librorum, in usus academicos coscriptorum volumina luxuriose turgerent, aliud in opus, quod potioris momenti observationes ad expositae a nobis doctrinae illustrationem spectantes complectens, propediem publicabimus, consulte conservavimus.

Quod saepe in progressu hujus operis doluimus, et quod tam studio brevitatis, quam adfectatae citationis multiplicis fastidio nostro tri-

buendum venit, est praescriptum nobis, sub primorum voluminum editione, de auctoribus, quorum observationes praeterire non potuimus, silentium. Non exigua abhinc lectoribus, nisi illis forsitan, qui nostris quondam praelectionibus interfuerant, difficultas nata est, cui demum aliorum observationi, absque scriptoris hanc ipsam referentis designatione modo breviter tactae, propria nobis innixa sit sententia? Non reparandam facile absque nova hujus operis editione omissionem in eo aliquatenus supplere conati sumus: quod saltem populi, apud quem haec vel illa observatio instituta esset, mentionem injiciendo, tum suum cuique nationi tribuere, tum virorum eruditorum memoriam refricare quaesiverimus. Aliis, nostra, nullius amplius, ut speramus, testimonio indigens, in rebus tum aliorum, tum nostris adducendis fidelitas sufficiet.

Dabamus Friburgi in Brisgovia, die 16 mensis novembris anni MDCCCX.

DE
CURANDIS RETENTIONIBUS

LIBRI VI. PARS I.

CLASSIS SEXTA

RETENTIONES.

GENERALIA DE RETENTIONIBUS.

§. 694. De humorum, ad corporis humani vitam ac integritatem facientium *fuga* locuti, convertimur ad morbos, qui liquidorum animalium, aut copia, aut indole peccantium, rerumque aliarum, sanitati infensarum, *retentionem* pro causa agnoscunt. Non minor quid istorum, quam quos *profluvia* inducunt, est numerus; sed quae de expositis hucusque morborum classibus docuimus, ea, quamvis de re summi momenti ac simul ardui laboris hic agatur, majorem dictionis contractationem nobis concedent. Transitio.

§. 695. Cum vero de illorum, quae excerni debuissent, *retentione* est sermo; meminisse juvabit, *obstructionum* quidem sub Definitio.

nomine hanc in Scholis doctrinam hucusque pertractari soluisse. Interim quod latior nobis sit morborum, qui ex interrupta secretionum, excretionum functione nascuntur, significatio; nec ea semper *obstructionem* pro causa agnoscat; *Retentionis* nobis, pro classe horum adfectuum denotanda, praeplacuit vocabulum. Quotiescunque scilicet humor animalis secretus, aut lege sanitatis, habitudinis, secernendus qua debet ratione non abducitur: *Retentionem* id vitium vocamus.

Differentiae

§. 696. Etsi vero plerumque solidorum magis, quam proprio ex vitio humores corporis remorentur ac stagnent; — quamvis non tam simplex sit succorum, tam animalium, quam vegetabilium indoles et compositio; licet nulla universi systematis corporei particula, vel fluida sit, vel solida, separatim, ceu extra suum cum aliis et cum *toto* nexum considerari bene queat; — *et* non obstante ratione, quod liquores animales *necdum secretos*, pro *retentis* declarari, haud licere videatur; primo tamen, ex ipso principiorum, ex quibus humores animales (quousque hoc pernoscimus) conflantur, cohibita combinatione, secretione, — secundo, ex

liquoris secreti, qui retinetur aut sistitur, indole, non iniqua prorsus *retentionum* desumitur, generalis saltem, aut quae minus forsitan ac aliae claudicet, divisio. Nunc scilicet aer, aëriformis materia, nunc humor limpidus, serosus, nunc mucoso lymphaticus, adiposus, puriformis, purulentus, nunc sanguineus, nunc denique materiae heterogeneae retinentur; ac ideo retentiones generatim in *aëreas*, *serosas*, *mucoso lymphaticas adiposas*, *cruentas*, et in *heterogeneas* distinguimus. Prout vero, quae excernenda sunt, aut citius, aut tardius coercentur: ita vel *acuta*, vel *chronica* dici meretur retentio. Majoris vero momenti causarum (§. 697.) et hic est ratio: ut quibus contingit, ea, quae canales, cava corporis sine damno continere non possunt, vel *totius systematis* ex culpa, et quidem nunc ex nimio virium vitalium *vigore* (*R.activa, hypersthenica*), nunc ex *inertia* istarum (*R.passiva, adynamica*), vel ex *vitio*, ut vocant, *locali* retineri. Non raro morbi alterius imperio subnascitur retentio (*R. symptomatica*, *secundaria*), aut partis consimilis, amicae, consensu (*R. consensualis*) producitur. Est vero, ubi causa retentionem inducens, ipsam, quae occluditur, partem invadat et occupet (*R. primaria*).

Diagnosis difficultas.

§. 697. Signa quidem factae retentionis; ex cohibita liquidorum evacuatione consueta facile deduci posse, minus in arte versatis videbitur. Est interim, ubi satis ambiguum hoc de objecto reddatur judicium. Nec etenim omnis secretio, excretio, sub oculos mox cadit; nec leges earum ubique tam constantes sunt, ne ab aliis aliquamdiu suppleri, vel ne saltem imminui, vel et prorsus suspendi per tempus sine damno majore queant. Quodsi hoc forsitan contigerit quo tempore causae aliae morbum aliquem induxerint: *retentioni* hic adscribetur; quae tamen ipsa aut partem illius non agnoscit; aut ejusdem magis effectus est. Exempla copiosa hujus rei in promptu sunt. Insensibilis transpiratio non minus, quam sudor, medio sub fluxu haud raro supprimitur; circa quod objectum, si solo a frigore admisso feratur judicium, cum saepe absque noxa sub gelu versemur; non firmo satis fundamento id innititur. Secretiones, excretiones viscerum, pulmonum, pancreatis, tunicae mucosae ventriculi, intestinorum, saepe languent, aut non parum imminuuntur, quin *retineri* aliquid vel a longe quidem ex morboso phaenomeno suspicari valeamus; nec ipso adeo in ictero, bilis

fluxus omnis ex hepate semper, ut alvum illa non tingat, suspenditur. Saepe aliorum morborum sub adventu, cauteria, fonticuli, ulcera antiqua, impetigines, profluvia habitualia morbosa exsiccantur ac disparent; quae suppressio haud raro magis inter morbi approximantis satellites, quam ejusdem inter causas, numeranda est. Non omnis etiam retentio aut tumorem in parte, quam obsidet, evidentem mox excitat; aut fluctuantem, compellente sub digito, per undam se manifestat: vel quod osseam in specum effusa liquida, distendere hanc nequeant; sed interiora versus pressionem suam magis exserant; vel quod profundis in locis sedem elegerint; vel quod longo tempore a tensa quadam aponevrosi obtegantur; vel quod bursis, folliculis, aut hydatidibus involuta, stringantur nimis; vel quod fibris cellulosis, a lympha coacta generatis, intersecta coerceantur ac haereant immobilia, vel demum, quod, tenuiore parte prius resorpta, spissescant et pigre restagnent.

§. 698. Non prorsus inanem in eruenda retentionum *origine* operam posuerunt Ve- Causae.

teres; nec eos latuit, cavitates a materia spissiore nunc *obstrui*, reddi impervios (Emphraxis); nunc membranis propria crassitie auctis *arctari* (Stenochoria); nunc *comprimi* (Thlipsis); nunc *collabi* (Synizesis); nunc vero *coalescere* (Symphysis). Ad vitalis interim rationes potentiae non satis respexit antiquitas; atque hinc tardius a scholis superaddita fuit his causis spontanea cavorum *contractio*; cui, si vitium contrarium, non facile cum *synizesi* confundendum, *atoniam* scilicet, aut vis vitalis *inertiam* jungamus: non iniquam nobis de retentionum originibus imaginem formabimus.

Congestio. *a*) *Obstructio* vera, in venis ac in vasis lymphaticis, vix unquam in arteriis, nisi aneurysmate adfectis (§. 567.), sedem figit suam. Antequam vero talia contingant, tardior esse incipit in vase humoris decursus, colligitur cruor, aut lympha: *congestionem* dixerunt.

Infarctus. Sub motu fluidi lentiore, nec tamen penitus cessante, obstruendus majorem in diametrum extenditur canalis, farciminis in modum repletur, ac functio, quae libero a cursu pependerat, labescit (§. 573.): *infarctum* vocarunt.

Si humor, sic in vase collectus, pigrum tandem suspendat cursum, densetur et coeat; quod scilicet opus morbosum nunc citius, nunc lentius absolvitur: in totum facta est *obstructio*. Obstructio.

Obstruuntur nempe canales partiumque spatia, vel ubi corpus peregrinum his committitur: exemplo globuli, pisi, fabae, catheteris vel cereoli abrupti, turundae non satis custoditae, narium, aurium, urethrae cavis, sinui vulnerique profundo intrusorum, pulveris terrei, metallici, cum aere inspirato bronchiis copiosius advecti, et cum muco istorum solidam in massam compacti; — vel ubi materia liquido naturali impervia, canalibus, cavis corporis illabitur: offae, rei alterius, a pharynge epiglottidis per rimam in tracheam aut in bronchia aberrantis imagine; — vel ubi corpus compactum per canalem minus cedentem, inertem transmittendum, in eodem immobile defigitur: ut a cibi portione, ab osse grandiore in oesophagum depressis, a polypo ex cordis, aneurysmatis cavo in arterias coacto, a calculis renum in ureteres, vesicae in urethram, cystidis felleae in ductum cysticum, choledochum expulsis ac ibidem haerentibus con- Differentiae.

tingit; — vel ubi aliena specubus animalibus innascitur progenies: quod a vermibus, intestinorum viscerumque aliorum in cavo nidulantibus, angustiorem in locum repentibus vel magnos illinc in glomeres convolutis fieri consuevit; — vel ubi viscus, membrana intima istius, per canalem sibi continuum aut adnexum descendit, prolabitur: quod de utero, de vagina muliebri, de tunica recti intestini, vesicae, imprimis muliebris, interna notum est; — vel ubi in se ipsum revertitur canalis: volvuli testimonio: — vel ubi liquida in spissitudinem, coagulum prona, aut quieti diuturnae, subtiliorum resorptioni, aut chemicae corporis alterius actioni, aut morbosae secretionis imperio submissa, solidam in massam densantur et coeunt: quod in muco, humore lymphatico, sinus frontalis, antri maxillaris, cavi tympani, tubae auditoriae, sacci lachrymalis, bronchiorum, in cryptis glandulosis, in vasis lymphaticis aliisque, praecipue venosis, intestinali in tubo a collectis, exsiccatis hic locis faecibus, in superficiebus secernentibus tam viscerum, quam telae cellulosae, a phlogosi correptis, aut modo quocunque, ut exhalantium, secernentium actio vaso-

rum mutetur, irritatis, lacessitis, locum invenit.

Obstructio, voluminis in parte adfecta augmentum saepissime non adfert; sed interdum adeo, provecto sub malo, imminuit. Insignem saepe ad molem viscera spongiosa et laxa, imprimis lien et hepar, nec inconspicuos in tumores glandulae lymphaticae augentur, et ab incautis pro maxime obstructis declarantur; sed instituta in cadavere horum viscerum injectio, majorem quidem vasorum hac in parte diametrum, ad omni vero infarctu, obstructione immunitatem subesse ostendit. Nec ubi illa manifestam aliis in partibus se reddit, tumoris igitur deteguntur ubique vestigia. Quo diutius scilicet, sine recentis afluxu liquidi, stagnat in vase, vel cavo non amplo materia; eo magis haec densatur, siccescit, ac tandem adeo cum ipsius canalis lamellarum cellulosarum superficie interna concrescit, ut in speciem ligamenti, aut membranae spissioris convertatur. Est interim, ubi canales obstructi volumine augeantur: exemplo ureterum, colli vesicae, urethrae, inhaerente a calculo ampliorum, oesophagi ab osse aut bolo, — intestinorum, vermium a

glomere, a volvulo, vel a faecibus collectis turgentium.

Affluxum humorum non auget, sed tollit ad partem adfectam simplex obstructio. Quodsi venulae ad basin tumoris ampliores et varicosae decurrant, ac interdum rumpantur; non ad centrum obstructionis, sed in cute aut in textu celluloso vicino, cujus necdum arteriae obstructae sunt, ast venae debiliores profundiore a tumore comprimuntur, cruor colligitur. Ipsa certe caloris sensusque ratio, quae affluxus humorum in parte majoris et signum est et causa, in loco obstructo imminuitur; nec aliter, quam si a stimulo majore, vel externo, vel a corrupta demum materia intus stagnante oriundo, inflammatio inducitur; et dolor circa partem obstructam nascitur, et calor augetur. Verum quidem est, telam cellulosam in parte sana, quam corripit inflammatio, ab humore puriformi repleri, ejusque cava obstructa sub aucti affluxus aspectu tumere; sed inflammationis *effectus*, non causa est haec obstructio: qua plurimum adaucta, et sensus tandem, et calor, et functio partis, sub indurationis, vel ipsius gangraenae sub imagine, suspendentur aut protinus peribunt.

b) Diversos in modos membranarnm, quae canales componunt, aut cava corporis viscerumque efformant, augetur crassities, illorum inde lumen imminuitur, et retentio inducitur. Minor scilicet membranarum, canales et cava partium formantium, incremento, tumoribus resistentia opponitur a fluidis, vapore, contentis, quam solidis, quae easdem circumdant, a partibus. Atqui cum innumera has ipsas canalium cavorumque aliorum membranas, ex pluribus lamellis compositas subintrent vascula, et cum simul tot his glandulae accedant; ex infarctu, obstructione tumore istorum, ipsius lumen canalis aut cavi imminuatur oportet. Sic tenuis illa tela cellulosa, quae intimam inter et muscularem arteriarum membranam jacet, ac frequentis sedem inflammationis constituit (§§. 118. 206. 565.), non raro ab humore in osseam duritiem tendente repletur, in tumores, abscessulos elevatur, suoque viam liquori claudit. Sic ab ipso puriformi humore ampla aneurysmatis interna superficies pluribus pseudo-membranae stratis haud raro obducitur (§. 571.), ac ut paries oppositum vix non attingat parietem, densatur. Sic intestina inflammata, vel quemvis per stimulum, ut per Arctatio.

ipsos clysteres, clari quondam jussu viri continuo injectos, lacessita, similes frequenter pseudomembranas interna superficie concipiunt, et vel erronea *infarctuum* sub imagine excernunt; vel arctiorem ita diametrum assumunt (§. 243). Sic in cynanche laryngea, tracheali (§. 173.), densa saepe viam ad pulmones aeri occludit membrana. Similia ad pleurae, pericardii superficies internas inflammatas (§§. 187. 205.), sed maxime ad collum vesicae urethramque (§§. 267. 534.), nec raro ad pharyngem (§. 177.), oesophagum et ventriculum (§. 664.), contingunt. Est vero, ubi vasa per internam canalis superficiem ludentia, diametri capacitatem vel maxime imminuant: exemplo venarum in recto intestino, circa collum vesicae, in urethra, vagina, tumentium. Alias ex eadem cavorum canaliumque superficie luxuriante, relaxata, erosa, ulcerata, polypi, tumores alii, carunculae exsurgunt, ac lumen illorum replent, quod in cavis aurium, narium, sinuum frontalium, palati, oesophagi, ventriculi, intestinorum, tracheae, bronchiorum, cordis ipsius, tum uteri, vaginae, urethrae, frequentius occurrit.

Compressio. *c*) *Comprimuntur* canales et cava ex cau-

sis mechanicis, has in partes molliores et flexiles agentibus. Hac scilicet potentia non modo parietes canalium sibi mutuo apprimuntur; sed saepe adeo vasa, cava viscerum, propria e sede, aliam directionis ut lineam describant, urgentur, distrahuntur in longum, arctantur, tandemque clauduntur: exemplo aortae gibberoso in homine vertebras dorsales, lumbares, quousque aberrant, miro et serpentino saepe ductu sequentis. Non raro uterus in virgine rachitica, ex forma pelvis morbosa, positionem obliquam, futuro partui perfacile funestam, assumit. Luculentissimum vero malorum ex compressione orientium specimen habemus in ea, quam vestes arctiores, thoraces angusti, trabeculae ex ferro aut ligno paratae in vasa cutis, et in viscera pectoris, abdominis, quidquod in foetum utero contentum, exercent. Alterum est copioso in adipe, qui tam sub cute, quam in omento, mesenterio, cordis adeo ad basin, aut medio interdum in mediastino, steatomatis sub forma, colligitur; ac tertium in hydrope subcutaneo, aut in aquis in tela viscerum cellulosa, vel corporis in cavis diversis stagnantibus. Specialis compressionis ac retentionis ab ea deri-

vandae argumenta habentur gravido, retroverso, prolapso in utero, et foetus in capite, vesicae collum, aut urethram, aut rectum intestinum arctantibus, in ossibus fractis, luxatis, vicinas sibi arterias venasque comprimentibus; indurata, scirrhosa in prostata, et urinas, et faeces, et sanguinis e venis haemorrhoidalibus refluxum continente; in magno glandulae parotidis, thyreoideae tumore, quo et sanguinis a capite reditus, et ipsa respiratio intercipitur; in tumore glanduloso vel alio, ductum thoracicum aut vasa lymphatica coercente; in herniis, ac centenis aliis in morbis, maxime chirurgicis.

Collapsus. Stricte quidem loquendo, nullum est in statu sano spatium inter partes inane; et quod tale a morte comparet, hoc in vivente animali, nisi aliquo saltem vapore repletum, contiguos sibi parietes agnoscit. Vapor est aut liquidum aliud, quod partes vita instructas, ne inter se concrescant, impediat; ac nullibi solidorum mollium tam exiguus elater est, quin remota distensionis moderatae, cohaesionis cum partibus vicinis, ac vitali imprimis potentia, in mutuos, quos densitas et forma concedit, rapiantur amplexus. Maximum inter viscera cavo instructa, ventriculus,

culus, nisi cibo, potulentis, aëre, vel simili materia dilatetur, collabitur, paries parietem, ingrato inediae sub sensu, hinc inde tangit et perfricat. Plenitudo vasorum est, quae, sub vitalis integritate *vigoris*, suam corpori formam, torositatem, elegantiam largiatur, et quae magno motus, subactionis liquidorum, secretionum, necessarius ut *stimulus*, praeposita sit operi. Atqui illa ipsa plenitudo tam a vi cordis, arteriarum, quam a *copia* humorum ac indole, qua sese expandi sinunt, dependet. Utraque vero potentia vel in toto, vel in parte, ob longas inedias, ob copiosas evacuationes, ob magna, subitanea profluvia, ob metum, terrorem, moerorem, ob frigus, ob animi deliquium, imminuta, detracta, canales et cava singula ob contentae in illis materiae defectum, subsidunt, languet secretio, *retentio* paratur. Similia contingunt, ubi ultra quam vires ferant, canalis aut cavum quodcunque extenditur suoque celeriter humore orbatur. Evacuatis brevi tempore in hydrope anasarca fluidis sub cute stagnantibus; cutis vi elastica non minus quam contractili, vitali, fere penitus amissa, illico collabitur, saccique in formam pendet ab artubus. Ab aquis ope

paracentesis abdominis cavo promptius subtractis, — a foetu grandiore, gemello, vel amnii liquore copioso, sub partu faciliore, artificiali, celerius exclusis, nisi manus aut fascia collapsarum vires partium sustentent, syncope, circuli humorum suspensio, vel si cordis vires quodammodo continuent, haemorrhagiae, facile letales, sequuntur. Vesica copiosum per lotium nimis extensa, hoc citius per artem educto, madidi adinstar lintei, in se ipsam flaccidissima mox concidit. Alvus sub victu parco, et exiguo intestinorum ab hoc stimulo, plerumque obstricta, sicca, caprina; vix autem ea cum impetu expressa est, ac foeminae hystericae, aut et viro delicatulo, lipothymia jam imminet.

Concretio. *e*) Vel plurimum *arctata* (b), vel longam per moram compressa (c) fuerint cava partium, canales; — modo vivae, satisque nudae mutuo se tangant superficies, sub aliqua quiete, in unum mox coeunt. De vulnere recente, cujus labia, sine temporis jactura, perfecte junguntur, hoc vulgo est notum: ut et partes minores vel plurimum, vel adeo ex toto recisae, — quidquod peregrinae, vel ex alio animali exsectae (exemplo cristae

galli unius, alterius in cristam insertae) modo promptius suaque necdum *vitalitate* destitutae, intimius uniantur, rami arboris unius, trunco alterius commissi in morem illico concrescant partemque unicam constituant. Quod *callo*, seu mortua quasi superficie, utrimque obtegitur, labrum, ut vocant, leporinum, — aut vulnus, quod aeri diutius expositum fuit, vel quod cruore, lympha, per hunc ipsum atmosphaerae attactum, aut ob alias rationes, jam plurimum mutatis, *extinctis*, *impurum*, abundat; haec, donec calli recisio illinc, hic vero aliqua suppuratio praecesserint, mutuam constanter unionem recusant. Ipse sanguis propriis e canalibus in telam cellulosam, vel in cavum corporis quodcunque effusus, quas partes inundat ac implet: has, nisi sua prius in principia separatus, nunquam inter se conjungit, coadunat; nec jungere videntur materiae in vase *infarcto*, *obstructo* (a) jam *emortuae*: quae forsitan est ratio, cur hae ipsae materiae, diuturnam etsi temporis per moram stagnantes, nisi prorsus exsiccatae et calculi duritie jam praeditae, excitato per stimulum ad motum vasorum vigore *vitali*, saepius adhuc *resolvi*, educi queant; cum

illuc, ubi per *vivam* quasi partibus interpositam materiam absoluta jam est cohaesio, *concretio*; quaecunque demum *resolventia* incassum subministrantur remedia. Hoc vero *mutuae concretionis* ad opus, sicut non omnis quae stagnat aut immota haeret, materia, — ita nec simplex quidem vasorum cavorumque aliorum *collapsus* sufficere, — sed, pro illa *pathologicae secretionis* officium, — in istis vero vitalis potentiae incitatio requiri videntur. Integram per hiemem prae gelu in totum rigent sensuque omni privata, mumiae collapsae, contractae adinstar, sepulta jacent quam plurima insecta, reptilia, aliaque non pauca animalia; — in *asphyxia* coeterorum, ac hominis ipsius, per dies interdum extensa, motus humorum, respirationis, fere nulla comparent vestigia; admoto interim his adaequato caloris aliove stimulo, cordis vasorumque ex somno quasi evigilat potentia; movetur, *nec interea cum vasorum parietibus concrevit* massa humorum. Triginta pluresque per annos conciderunt jam in vetula corrugati mammarum ductus lactiferi: quos interim concessa ob pietatem sitienti puero frequens papillae suctio aperuisse est visa. Ipse urachus animalium, a longo jam

tempore collapsus, urinis in vesica retentis viam per umbilicum hinc inde concessisse conspectus est. Cujus igitur partis vitale obmutuit principium: hujus, contiguae licet, superficies, cum humore, non ea vasis ipsius actione, sed ex ejusdem inertia condensato, *cohaerere* ac *obstrui* quidem possunt; sed vere intimeque *coalescere*, *connasci* ignorant. Ubicunque scilicet hoc ultimum contingit; in humore hoc fiat oportet, qui ex *lympha*, secretionis ope mutata, et animalem jam magis ad naturam perducta, in tremulam primum *gelatinam*, ex ista, in *pseudomembranam*, seu polypum conversus, *organicam*, ut ajunt, ipse structuram assumat, ac novis seu propriis nunc vasis dotatus cum canalis aut cavi superficie, deposita peregrini quasi corporis indole, unam eandemque in partem coalescat.

Canales igitur, qui a prima hominis aetate ad ipsam usque senectam, sensis oblitescunt, — alios, per materiam, quae in cavo illorum condensata et *emortua est* (non aliter, quam anatomica post obitum ab injectione accidit) cum reliqua tamen diu canalis obstructi vitalitate, *infarciri*, — alios, dempto illis ac subtracto, quo pridem scatebant, fluido, exsiccati arborum florentium

ut rami solent, collabi, et vitali principio plus minus exhaustos, in se ipsos concidere, *corrugari*, — alios vero cum fluido sibi commisso, pathologicae ope secretionis, in *solidum vivens* converso, in unum coire, *concrescere*, dicendum est. Ubique istorum exempla ad manum sunt. Ipsa scilicet *obstructio* (a), venarum in antiquas varices ampliatarum, cum cruore contento, grumescente, compactio (§. 573.), — sebum animale in extensis folliculi collectum, ac istorum per ductus excretorios facile, sub vermiculi figura, exprimendum, — bilis sua in cistide in spissiorem amurcam condensatio, primae specimen conditionis canalium cavorumque nobis exprimunt. Alterum in ductu foetus arterioso, venoso, vasisque umbilicalibus mox a partu, — non certe quod tam celeriter *concrescere* potuissent, sed quod, aliuc directo humorum flumine, conciderint, — vasorum in senibus plurimorum *corrugatio* praesentant. Tertium denique, de quo maxime hic sermo est, ubique occurrit, et jam saepius adductum est *vivae concretionis* exemplum. Quoties nempe admoto a stimulo insolito pars corporis vivi lacessitur, inflammatur, toties opus secretionis in ea invertitur, novaeque creationis orditur illud.

Tunc etenim blandi loco vaporis aut muci, *puriformis* e canalis aut cavi superficie propullulat materia, quae, nisi promptius vasorum resorbentium ab ostiis suscepta, vel aliter remota, brevi temporis mora, parte sui serosa deposita, coit, in massam organicam solidescit, ac suis demum instructa vasculis, cum parte vicina concrescit. Sic nimirum erosae, nec saepius apertae, mox inter se coalescunt oculorum palpebrae; sic, quae mutuo se tangunt, alae narium, variolarum ab ulcere sauciatae, — sic sua epidermide spoliata labra, nisi linteo interposito, aut saepius ab invicem remota, mox inter se coeunt: sic puncta lacrymalia, si phlogosis haec teneat, — sic ab ulcere venereo vel alio, obsessa, quae in fauces hiat, tuba, non raro clauduntur in totum; sic vena sauciata, si per internam ejus superficiem proserpat inflammatio, concrescit hinc inde, ac media concretionis inter puncta, plures per venae longitudinem nascuntur abscessus (§. 573.); sic intestina visceraque alia inflammata, tum inter se ipsa, tum vicino cum peritonaeo, aut alia cingente membrana nectuntur; sic ipsum os uteri, vagina muliebris excoriata, suos inter parietes

arctissime junguntur hinc inde; ac sic demum ipso hoc naturae beneficio utitur in tollendis, quae claudi juvat, cavis morbosis chirurgia.

Contractio. *f*) Humorum per vasa circulo, et alterius secretioni, susceptioni, excretioni liquoris remoram quoque ponit inducta per vim ipsam vitalem canalium contractio (§. 563. 564). Nunc vero ab ipsa voluntate haec pendet: urinae, faecum, excerni urgentium, ac incauto istius jussu, retentarum exemplo; nunc animo invito, aut, quod frequentius est, inscio, succedit. Haec morbosa canalium cavorumque aliorum *contractio*, nunc a stimulo majore quam par est, nunc a minore quidem, sed in partem jam nimis irritabilem, sensibilem, impetuosius agente descendit; et vel breve temporis per spatium, vel diutius continuat. Inflammatoria in febre (§. 116.) ac sub maximo corporis fervore, vasa cutis, multo licet cruore repleta, vix tamen prius ac major stimulus cessaverit, sudores transmittunt. A calculo in vesica detento, continua istius circa hunc ipsum contractio est; et quae carnem spina pungit, hanc arctius illa ipsa amplectitur. Quam ingens saepe uteri circa foetum inique posi-

tum, circa caput istius in illo relictum, vel et circa placentam, augusto subinde illius in angulo detentam, ut educi haec per manum admotam vix queant, constrictio est! quam valide partes pridie tam flexiles, a stimulo contractae, luxato forsan humero aut femore, ut ossa reponi vix possint, resistunt! quam arcte vel solos per spasmos, et maxilla maxillae adprimitur, et oesophagus, et pylorus, et anus, et vesica, ut nec tenuis tunc fistula immitti his queat, clauduntur! a frigore, terrore, cutis vasa contracta disparent, cadunt annuli ab illo, ab hoc, urinae aquosae suisque principiis crassioribus spoliatae minguntur.

g) Quid vasorum *atonia*, *debilitas*, producendis in *profluviis* possit, jam pluribus docuimus (§. 584). Sed non alia *retentionis*, quam profluvii in multis origo est; et utrique huic vitio, quamvis, ad aspectum, sibi contrario, eandem saepe causam subesse, docet tum ratio, tum facilis unius in alterum conversio, tum virtus roborantium: quae venientem ex vitali vasorum tenore infracto *retentionem* non minus solvunt, quam nascens eadem ex culpa *profluvium* dispellunt. Non certe solus vasorum *collapsus* (d), qui ipse Atonia.

atoniae effectus esse potest, tam frequentis in debilibus retentionis rationem suggerit; et si ferrum aliaque sic dicta roborantia hanc tollant: non collapsos erigendo canales, sed vim insitam vitalem in omni systemate stimulando, id faciunt. In crurum oedemate, quod sola post morbum graviorem debilitas producit, — in venarum varicibus, potissimam haud raro *fasciae*, ne ultra vel serum, vel sanguis restagnet, opem largiuntur. In vesicae paralysi, etsi ea, si vacua est, omnino in se ipsam collabatur; non tamen retentionis urinae in *collapsu*, sed in fibrarum hujus visceris *atonia*, aut nervorum, qui hos adeunt, compressione, origo quaerenda est: ut ipsa adeo cavorum *nimia extensio*, *dilatatio* non minus quam opposita huic illorum *obturatio*, retentionis interdum pro causa declaranda sit.

Pars major sane retentionum ex universi culpa systematis venientium, si medendi rationem frequenter illis proficuam, spectemus, non aliam, quam debilitatis ac inertiae solidorum, rationem in se continet: sic ut ipsa istorum violenta, spasmodica contractio (g) intestinorum in tubo haud raro cum partis vicinae cessione, extensione vel

maxima conjuncta sit, ac eandem quam illa rationem agnoscat. Quas nempe Antiquitas retardati aut suppressi humorum fluxus causas praecipuas admisit (a. b. c. d. e.) illae sane tum frequentius inter se ipsas *complicatae* sunt; tum saepius ejusdem, ex qua pendet retentio, causae *effectum* magis, quam primam originem, sistunt; tum denique *locale* potius, seu etiam organicum, ut vocant, — quam totius systematis vitium constituunt. Atqui tamen pars retentionum vel potissima, ex isto magis, quam ex illo, quod ex sequentibus doctrinae hujus capitibus ultro patebit, proficiscitur, et quousque mentis humanae perspicacia rerum causas assequitur, vel *nimiam*, vel *aequo minorem* solidorum in fluida actionem pro ratione agnoscere videtur.

Ex utroque vero, tum *contractionis* (f), tum *atoniae* (g) vitio, amplissimum *nervorum*, qui huic praesident, manifestum redditur imperium: ut cujus multiplici sub tumultu, solidorum, nunc tenduntur, nunc vero laxantur nimis habenae, ac secretionum vix non omne aliquando subvertitur negotium. Hinc tantus eorum, quae animum exagitant, convellunt, vel potius dejiciunt,

prosternunt, in cursu humorum mox suos extra limites divertendo, mox cancellis angustioribus, quam quibus sanitatis a legibus circumscribitur, retinendo, influxus est. Effrenis ira bilis cursum intercipit, et ad sanguinis massam hanc dirigit, menstruorum, lochiorum fluxum illico suspendit. Momentanea innocentiae verecundia, roseo mox vultum colore tingit cruoremque in vasis faciei coercet. Vel a solo moerore, latens in mammis scirrhus incrementum tumoris mox agnoscit, ac in cancrum pede celeriore properat. Summa dolorum, cujuscunque demum indolis, in augendis, coercendis, permutandis secretionibus potestas est. A vesicae, intestini paralysi, pertinax lotii faecumque retentio etc.

Vasa lymphatica, corpori sustentando non minus, quam a superfluis noxiisve substantiis liberando, et ne quid iniqui subintret, custodiendo, dicata, irritabilis admodum naturae esse oportuit. Saepe haec, vel a stimulo sollicite ab interioribus averso, vel in propriam perniciem admisso, tenduntur, dolent, rubent, inflammantur, ac affinibus sibi glandulis in consensum vocatis, aut vero infectis, tumores in istis, bubonum exem-

plo, et lymphaticae materiae retentionem, mutationem morbosam, interdum specificam, inducunt. Haud raro absorbentium systema vasorum proprios sibi ac longe extensos tumores, haereditario plerumque jure, evolvit, per annos pertinaciter fovet, ac materiam in illis rodentem, visceribus, ipsisque ossibus infestam, praeparet et maturat.

Ipsa corporis humani *fluida* non parum aliquando ad propriam in illo remoram, stagnationem, contribuere, tum aetas anterior, *pituitae*, *atrae bilis* exemplis praecipue innixa, docuit; tum aevum posterius, majore sane cum ausu ac ingenii acumine, praeter illas materias, *glutinosi spontanei*, *corii pleuritici* phaenomenis fertiliorem in dies theoriam superstruens, defendit. Etsi vero scientiae tantae molis fundamenta in lubrico atque instabili prorsus solo locata esse, Recentiores tandem intellexerint; non tamen sese, dum hypothetico huic tecto renunciassent, quin cum gente electa per loca deserta vagante coturnices *Aegyptiacas* oppetiissent, impedire potuerunt. Nec mirum sane, si proprii corporis solida, etiam duriora, genitali tamen ex aura vaporosa, ad tantam firmitatem succrevisse, — si quercum tam molli glandis

germine, in lignum, caedenti securi vix non resistens, induruisse conspicientes, ad humores, medio per partes tumentes sub fluxu, *in vasis spissescentes* ac *fere coactos* concluserint; si ex abscessibus metastaticis, ex ulceribus, variarumque impetiginum a pustulis, tam foetidam acremve saniem depluere, ac partes vicinas ab hac corrodi videntes, ad contractas in sinu vasorum *acrimonias* argumenta desumpserint, easque variis in morbis diversas, ac frequenter specificas, praesupposuerint. Etiamsi vero crassioris pathologiae humoralis theoria, ex eo sane non parum vacillet; quod fluida sine dubio plerumque *effectu solidorum* aegrotent; quod non ipsis facile in vasis, sed, vel ab iisdem morbose secreta, vel extra horum imperium diutius stagnando, vel, aeri praeprimis exposita, chemicae lege combinationis, coagulum suscipiant; aut alienam a sanis, atque solida nunc irritaturam, id est, *acrem*, sibi indolem adsciscant; fateri tamen oportet, quod jam alibi monuimus; et quod hic uberius exponi nec loci nec instituti ratio concedit, *vitia fluidorum*, *etiam primaria*, non posse in universum negari. Hinc toties a *psora*, quae morbus prorsus localis est, sine habito

tum contractae jam cum ea habitudinis, tum resorpti tandem ex eadem ichoris, respectu, cum externis remediis incaute exsiccata, funesta visceribus illuvies, — hinc ab herpete, crusta lactea, tinea, aliave impetigine praepostere ad cutem suppressa, — ex fonticulis, ulceribus, jam per annos apertis, — ex transpiratione insensibili, ex sudore pedum, axillarum, vel sanissimo in homine saepius admodum foetente cohibito, — ex fluore albo jam chronico, adstringentis ope injectionis celerius coercito, — inveteratae ex arthritidis cura cum repercutientibus suscepta, aliisque similibus a causis, *retentiones* non minus innumerae, quam morbi alii, propullulant; quorum certe sanatio, sine fontis, ex quo haec scaturiunt, consideratione adhibita, vix unquam impetratur.

Humorum justo major abundantia, non solo in homine, sed in animalibus quoque domesticis, ac ipsa adeo in planta, fertiliore solo enutrita occurrit. In illo, ventriculus sat robustus, sub victu lautiore, succi nutrientis ultra quam par est, systemati sanguineo transmittit, *repletio* subnascitur. Huic tollendae, corporis exercitium, et auctae secretiones invigilant, aequilibrium restituunt.

Otium, ac imminutum sub isto secretionum opus, nisi partem pinguiorem ingestorum tela cellulosa suscipiat, quod ipsum jam *retentionis* (adiposae) nobis specimen offert: cor a massa cruoris in dies crescente magisque vasorum actione compressa, condensata, obruitur, turgens vasorum systema pigrius movetur, venarum laxioribus in partibus infarctus suboritur, somnolentia, somnia terrifica, vertigo, cephalaea, pectoris, virium oppressio, cordis palpitatio, ac febris inflammatoriae, aut instantis haemorrhagiae, prodroma symptomata conspectui se offerunt. Promptius haec in illis, quorum ventriculus systemati vasorum debiliori, aut ramis conspicuis a praegressa membrorum recisione orbato, aut sua capacitate, vasculis innumeris per senilem aetatem jam occlusis, rigescentibus non parum imminuto, aut periodica sibi secretione naturali, habituali, privato, majorem succi nutricii, quam ferat, suppeditat, succedunt. Utroque vero in casu, praeter alia recensita jam incommoda, secretionum languor, aut perversa demum indoles, *retentiones* omnis generis, nec hydrope quidem excepto, in scenam provocant.

§. 699.

§. 699. Non omnem aequalia retentionem premunt discrimina. Saepe scilicet in sanis caeterum hominibus, unius humoris colatorio arescente, alterius, huic analogi, adperitur magis scaturigo: urinae, sudoris, — quidquod menstrui adeo cruoris ac profluvii sanguinei alterius, alternis saepe vicibus haud raro supplentium exemplo. Quo minus vero, aut quo loco minus opportuno, hoc succedit; — quo magis partium aliarum nutritioni, integritati necessaria fuisset liquoris suo itinere cohibiti susceptio; quo facilior materiae retentae mutatio, corruptio est; — quo celerius ejusdem augetur copia; — quo major ac citior est cavi recipientis extensio, et in partes vicinas, nobiliores, compressio; — quo facilius fibrae hujus, extensi nimis, cavi elaterem vimque contractilem, qua' pollebant; amittunt; — quo nobilius et ad vitam magis necessarium est viscus a retenta materia oppletum; — quo difficilius collectae resorberi, abduci queunt materiae; — quo magis periodica fuit antehac excretio; — vel quo magis haec ob morbum praegressum, vel ob solam habitudinem conduxerit; — quo intricatior vasorum partis adfectae congeries est, et quo mino- Prognosis.

rem haec vasa cum aliis communionem agnoscunt; — in genere, quo vires vitales aut in omni systemate, aut in parte, in qua fit retentio, collapsae sunt, et quo minus causa istius ab illa potest auferri; eo potiora retentionem pericula exspectant. Mors ipsa senilis, canalium plurimorum in lumine, in spatiis fibrarum intermediis deletis, concretis, ac istarum in rigiditate vitalisque functionis jactura, partim consistit.

Cura. §. 700. Generalia *curandae retentionis* praecepta in sequentibus versantur. Ac primo quidem, num universi systematis, num unius modo partis a culpa, — num duplici ratione, retentio contigerit (§. 696.), videndum est. In primo casu; nunc morboso ex virium augmento; nimium per stimulum inducto; nunc hujus e defectu ac debilitate, expellenda retineri, jam diximus (§. 697). In *energico* hinc malo, methodus debilitans, venae sectio imprimis, aer subfrigidus, victus parcior, alvi sine stimulo conspicuo subductio, quies corporis et animi, conducunt. Admotae parti, quae forte sanguinem morbose retinuit, hirudines; cruenta scarificatio, sanguinem communi alveo subtrahunt, et

vicariam illi, quae suppressa est, secretionem fere suppeditant. Hinc, secundo, non inutilis erit humoris, qui retentus fuit, et partis quae eundem retinuit, vel amicae, contiguae, vel et hujus, quae ab illo obsidetur, attenta consideratio. Sic *serosi* humoris negatam ex cute evacuationem, vel renum, vel intestinorum, similis secretio supplere consuevit, et vicissim. Secretionem morbosam in cute, ut putatur, per herpetem similesque impetigines inductam, pellis lenta, nec nimis impetuosa excoriatio fere imitat. Materiae puriformis, puris ipsius, exitu cohibito, aut facta sanguinis ad massam resorptione, nisi renes, intestina hasce educendas suscepiant; fonticulus, setaceum, ulcus artificiale quodcunque, in partis pridem adfectae superficie, aut vicinia inducta, has melius materias evocabunt. In *adynamica* retentione, quacunque demum in parte haec inducta sit, stimulus universo systemati, maxime vero isti, admotus, astheniae gradui adaptatus, indicatur. Nutriens hinc victus, aliarum moderamen secretionum, motus corporis et partis retinentis, vires non exhauriens, sed incitans, frictio, balnea, fomenta tepida, medicamina

erigentia, primum volatilia, postremo magis fixa, indicantur. *Locale* ubi *vitium* retentionem induxit: id ipsum, si per artem hoc liceat, quantocius, nunc medicis, nunc chirurgicis auxiliis auferendum est. Pro quovis fere humore retento, suis e colatoriis, vel aliis, educendo, propria quondam ac specifica remedia quaesivit, ac nimis venditavit antiquitas. Haec scilicet artis adhuc infantis desideria, pathologiae iterum humoralis, ac liquidorum animalium diversorum, antequam secreti forent, praeexistentium hypothesibus innixa, majorem certe, quam par fuit, quondam *hydragogis*, *emenagogis*, aliisque, hos vel illos humores educentibus remediis auctoritatem concesserunt. Sunt quidem, quae hoc magis, quam aliud organon secernens exstimulent, ac illius secretionem promoveant, medicamina; ast vero non his modo in partibus, sed universo magis in systemate plerumque, retentionis morbosae latet, nec stimulis specificis, localibus, sed habito ad morbi causas respectu reseratur origo. Minus nempe curationis momentum saepe est, *retenta materiam educere*, quam causam impugnare, qua illa retenta fuit; et donec id opus absolutum sit, vix sublato humore sta-

gnante, mox novus repullulat; aut sub majore, retenta movendi, expellendi, conamine, vitium *retentioni* contrarium, ac eodem saepe majus, *profluvium* hoc vel illud, vix amplius coercendum, provocatur. Non paucae retentiones, vel acum, vel cultrum chirurgicum satis promptum sibi vindicant; sunt tamen aliae, quae manum chirurgi vix non semper recusent: tumorum lymphaticorum, articularium, hydropis saccati, ovarii, exemplo; quos sectio, et partim sequens hanc taediosa suppuratio plerumque exasperat, vel plurimum praecipitat.

ORDO I.

RETENTIONES AEREAE.

PNEUMATOSIS.

Naturae oeconomiae.

§. 701. Qualiscunque sit orbis terrarum vetustas, et incolarum, quos unquam illa nutrivit et alere continuat, quantus fuerit, et in hanc usque diem quantus sit numerus; nihil tamen de suis divitiis communis illa parens hucusque amisit; sed quas, prodiga in suos, indulsit, — quas hi avide rosisse, divisisse, consumpsisse, atque in semet ipsos convertisse videbantur: has, aut a vivis, aut a mortuis restitutas, mox amplectitur, approximat, recomponit; ex quo, rapta, sub forma longe diversa, prodierunt, regno restituit, et futuros similesque, vel alios in usus coadunat, redintegrat, disponit, conservat.

Cum vero haec de fluido illo elastico, transparente, in quo vivimus, respiramus, movemur, suffocamur, seu de *aere atmospherico* non minus vera sint: mirabimur utique, illum tamdiu *elementi* nobis sub specie venisse, nec sua in principia dividendum denuoque componendum apparuisse, donec recentior chemicorum industria utrumque, in magnum rerum physicarum, medicarum splendorem efficere didicerit.

§. 702. Ea quidem, quae aerem atmosphaericum constituunt, principia, *azoticum oxygenium*, et, exigua portione, *carbonicum*, ut vocant, praeter *physicam* potestatem, quam diu jam novimus, et *chemicam*, *attractionis* scilicet, *combinationis*, *decompositionis* illam, ac multiplices istorum effectus, in corpora exercent; sed his omnibus subjiciuntur et illa. Hac nempe ratione, *aer atmosphericus*, sui nunc partem qualemcunque nobis ipsis impertitur; ac eadem spoliatus, aliam mox induit naturam; nunc vero nostris eandem a partibus recipit ac pristinum illico habitum assumit. **Aer atmosphaericus.**

§. 703. Atqui ipsis animalium in partibus, tum solidis, tum fluidis, singula certe aeris atmosphaerici principia (§. 702.), prae- **Ejusdem principia in partib. hom.**

ter illud, quod hunc ipsum dominatur ac fluidum conservat, *caloricum*, et illud, quod cum *oxygene* combinatum, aquam largitur, *hydrogenium*, continetur; nec mirum alicui videbitur, haec ipsa principia, sub variis positionibus, posse evolvi, inter se coire, ac aerem atmosphaericum, in ipsius corporis humani penetralibus componere.

Origo varia. §. 704. Nec sola certe putrida, vel alia fermentatio, magno huic operi praefigitur; sed varia quoque particularum animalium combinatio, affinitas reciproca, nunc illud, nunc istud aeris atmosphaerici principium liberat, excludit, noviterque cum aliis componit.

Cum vero caeteri humores, quos organa secernentia plorant, et quos vasa resorbentia partim reassumunt, modo varia principiorum, communi ex alveo prodeuntium, societate, mistione inter se differant; dubitari amplius non licet, *gas* quoque quodvis, seu *aeriformem materiam*, non minus *secerni*, quam sua in principia decomponi, ac demum *resorberi*. Ille nempe aer atmosphaericus, quem cum ingestis ventriculo, intestinis committimus, enormem illam aerifor-

mis materiae quantitatem, quae hisce in canalibus, nunc illico evolvitur, nunc, minime explosa, rejecta, citissime disparet, largiri haud potest. Nec primis a viis aerem in massam humorum communem transire, aut in ista, sine totius interitu, subsistere dicendum est. Atqui, vel sine omni laesione externa, et sine praevia putredine, — quidquod sub statu salutis integerrimae (ut in *piscium vesica natatoria*) haud raro inflationes aereae, vel aeriformes in corpore animali nascuntur. In tubo hominis cibario tres hucusque fluidi elastici transparentis species, *carbonica* nempe, *azotica*, et *hydrogenia*, repertae fuerunt: quarum prima, ventriculum, tertia vero, crassa intestina potissime occupasse sunt visae. Saepe tamen, vel quod loco non opportuno haec contingant, vel quod in canali, quo expelli evolutae materiae deberent, hae nimis remorentur, vel quod eadem majore, quam par est, quantitate evolvantur: statum morbosum, in quem hic inquirimus, inducunt.

§. 705. Est vero hic, *Pneumatosis*, vel aeris atmosphaerici in telam corporis cellulosam, vel in cavum organicum introductio, Definitio.

susceptio, expansio; vel fluidi qualiscunque elastici in istis evolutio, secretio, et plerumque cum partis halituosa inflatione, retentio.

Specier. consideratio.

§. 706. Nunc scilicet *aer atmosphericus* in telam cellulosam subcutaneam, vel aliam, per continui laesionem, aut satis manifestam, aut vero *ambiguam*, introducitur (Emphysema a vulnere) nuncupatur. Nunc *fluidum aliud elasticum* diversis in locis, nec cerebro quidem, nec corde, nec vasis sanguineis exceptis, sub morbo alio symptomatice evolvitur, secernitur, expansum detinetur: *pneumatosin spontaneam*, *symptomaticam*, appellamus. Nunc vero aer atmosphaericus, cum cibis, potulentis ingestus, per enema, vel certos in fines injectus, vel gas quodcunque ex iisdem, vel aliis e materiis fermentantibus, aut etiam effervescentibus, hic loci evolutum, aut morbose secretum, *ventriculum*, *intestina*, *cavum abdominis*, *uteri*, vel febrili et acuto sub morbo (meteorismus), vel *periodice*, vel modo hinc inde (flatuentia vaga), vel peculiari cuidam loco *affixum*, constantius et longius in tempus, sine febre primaria (tympanitis) distendit; *pneumatosin*

intestinalem, *abdominalem*, *uterinam* compellamus; et cum nulla pars corporis, in qua talia non contigissent, habeatur, quidquod pluribus in locis simul aliquando aer colligatur, subinde vero alio cum morbo, imprimis cum hydrope, hic idem *complicatus* incedat; a sede maxime nomen cuivis ex his pneumatosis varietatibus conceditur. Nunc etenim haec succedunt in cavo cranii, in dura matre, in pia meninge, plexu choroideo, in oculo, in oesophago vulnerato, in thorace, pleura, mediastino, in pulmone, pericardio, corde, ipsis adeo in vasis, tam sanguineis, quam lymphaticis, in omento, mesenterio, vesicula fellea, in scroto, nunc aliis in partibus, quas, prout ad morbi cognitionem magis faciunt, speciatim considerabimus. Singulae autem pneumatosis species, vel locali, ut diximus, ex vitio, vel totius culpa systematis, atque tunc vel ex aucto nimis (P. energica), vel ex depresso virium vitalium tenore (P. adynamica), *nervorum* imprimis influxu morboso, — utroque vero in casu, ex rationum chemicarum mutatione, descendunt. *Epidemicae* adeo pneumatosis exempla in fastis medicorum adnotata fuerunt, nec *fraudulentae*, *simulatae*, vel et

ad morbos sanandos, seu *medicae* pneumatosis casus deficiunt.

P. Traumatica.

§. 707. *Pneumatosis traumatica*, si externis a partibus orditur; earundem, vel sensim totius corporis intumescentia est, cuti concolor, elastica, gravitatem haud inferens, sub manu crepitans; in expansionem, propagationem ulteriorem vel maxime nitens. Si ab internis exit hic morbus, nisi extus tandem se prodat, signis fide dignis destituitur. Vulnus cutaneum, maxime obliquum, loco, cui tela cellulosa laxior subest, aut viis aereis vicino, inflictum, — vel modo cutis attenuationem, dehiscentiam fibrarum, insensibilem licet, inducens, contusio, distensio hunc morbum praecedunt. Haec loca aer atmosphaericus intrat, eadem, a calore rarefactus, ob collapsas tamen vulneris oras redire impeditus, pervadit; per spatia cellulosa in longum et latum divagatur; ac, donec decompositus naturam mutet, a manibus compressus, crepitat. Sic, modo certe nauseoso, lanio, animalia mactata, ut pellem eorum a carnibus facilius separet, cum anima propria, saepe foetente inflat. Pinguefaciendos ad boves, jam veteres eosdem in-

flabant; nec deest inter recentiores, qui hoc experimentum repetierit, et qui lac ipsum vaccarum hac ope adauctum observaverit. Sic a castratione, aer receptus, totius corporis pneumatosin induxit; ut etiam mesenterium; et venae, et cor ipsum denique aere plena fuerint reperta. Post vulnus penetrans laryngis frequentia, etiam manuum pedumque emphysemata. Ex dissecta aspera arteria, et ex fracta costa, emphysema universale. A tussi phthisica, stupendae amplitudinis tumor aereus. A tussi convulsiva post mensem vehementissime, tumor ad tracheam, aeriformi materia extensus, respiratio difficilis sibilansque, et universi mox corporis emphysema. Aliquando aer per ipsos pulmones diffusus observatur: quo in casu difficillima respiratio per periodos ingravescit, atque suffocationem minatur.

Sed et absque vulnere conspicuo, similia prorsus contingunt. A magno pondere vertici superimposito, tumor hunc corripuit elasticus crepitansque, pulvinaris adinstar elevatus. A lapsu in latus sinistrum, pneumatosis oriebatur, primum in hoc, deinde in omni corporis superficie, ita ut aeger omni momento de suffocatione periclitaretur; P. Ambigua.

tota enim superficies telam cellulosam habuit ad minimum septem pollicibus turgidam. Sub partus labore aliquando emphysemata nascuntur; quando aere in pectus ducto, capiteque retrojecto, facta, ut videtur, laryngis, aut tracheae interna laesione, ille subintrat. Sic, sub tali positione, primum, jugulum, dein facies, caput, et corporis pars superior in parturiente ab emphysemate correpta fuerunt, post duodecim dies dissipato iterum tumore. A percussione costarum violenta, ubi nec costae fractura, nec alia laesio externa comparuit, mox tantus ad partes corporis supremas exortus est tumor: ut et album oculorum turgeret, et collum, et pectus dolerent, tussisque urgeret; quae tamen symptomata, ut priore in exemplo, vel sponte abacta fuerunt. Ab instrumentorum cum flatu exercitatione, apud inexpertos, genae dolent tumentque ab aere cellulosam ingresso.

P. spont. febrilis.

§. 708. Sed ipso sub febrium decursu, quin gangraena has circumdet, pneumatosis interdum occurrit. Talis anno 1789 in *Italiae* loco *Bobbio* vocato, epidemica febris fuit, cujus exitum frequentius *emphysema* notavit.

Similis quondam (a. 1772) in *Germania* grassata est. Subito nempe in febre regnante nascebantur *emphysemata*, nunc ad genua, nunc ad faciem, collum; aliquando etiam totum ad corpus. Aspectus erat horridus; artus vix adeo dolebant, quam rigebant. Palpebrae saepe a tumore prorsus claudebantur; labia hiabant; ita ut similia hoc in morbo, ac in *Austria* quondam vir clarus observavit, ac sub emphysematis nomine descripsit, occurrant. In ipsa peste, post mortem tamen, emphysemata descripta fuerunt. In cynanche, emphysema ab egregio *Angliae* quondam medico descriptum fuit. Venae sectio fiebat; vesicans ponebatur; versus octavam tamen diem, ad faciem, nucham totumque, precipue dextrum, pectus, nascebatur magnum, sonitumque a percussione reddens, emphysema. Ex febre suppressa, universi corporis et penis adeo emphysema in puero describitur. In bobus, a dysenteria epidemica adfectis, familiaris est pneumatosis non tamen universalis, hippiatris probe nota. Diversas ea dorsi lumborumque partes obsidet. Si manu haec pars prematur: dolet animal, et pars ita tractata edit sonum leviorem. Sectis istorum animalium cadave-

ribus, pulmones reperiuntur emphysemate distenti. Quinquies virgini, sub accessione febris tertianae, ventris tumor recucurrit, apyrexiae vero tempore subsedit. Cum erysipelate emphysema in clinico Instituto *Wirceburgensi* incessit. Simplex adeo corporis *refrigerium*, ad pneumatosin, in qua mammae adeo sororiabant, occasionem porrexit. Summus quondam in Patria chirurgus, emphysema a mento ad collum descendens, et, a digitis compulsum, resonans, descripsit; quin alia causa, quam quod aeger tres integros per dies aurae frigidae ac humidae expositus fuerit, pateret. Ad scrotum frigori expositum emphysema describitur.

P. Tuberosa. §. 709. Tumores *ventosos* aliquando inter tendines et sub periostio nasci, qui per vices accedant et membra disrumpant, jam *Graeci* et *Arabes* adnotarunt. Flatum in ambitu corporis furiosum vocavit clarus quondam *Mantuanus* medicus. Summi pridem medici germani observatio est: in spatia corporis, quae partes cohaerentes intercedunt, *flatus* non nunquam, nunc *solos*, nunc *sero junctos*, irrumpere, illisque inclusos, *extuberantiam*

rantiam aliquam, vel *tumores* parturire: ita ut, sub cutem undique delati, intumescentiam illam corporis generalem, quae interdum subito invadit, cutemque distendendo, a subjectis sedibus aliquousque elevet, producant. » In musculorum externorum invicem incumbentium spatia ferri flatus, illic quoque *prominentias*, quamdiu haerent, spasmumque flatulentum simul procurare, ab alio fuit animadversum. Tumor ad omnes quidem partes subinde in hystericis, sed ad *tibias* praecipue oritur, qui non, ut oedemata, versus noctem, sed matutino tempore protuberantior est, nec digito prementi cedit, aut vestigium ullum retinet; caeterum autem oedemati in omnibus similis est. « Hanc pneumatosin, cum ptyalismo in hystericis alternasse, et ab his solutam, suppressis vero reversam fuisse, vir celebris adnotavit. In puerpera interdiu, sub ipsa abdominis superficie, tumores, varia magnitudine discurrentes, nec sine strepitu sese dilatantes, sub vespera vero evanescentes, describuntur. Aegri, a juventute sua, dum ab alio, vel manu, vel brachio rudius attrectabatur, quamvis id fieri conspiceret, vel sciret, ructus mox quam plurimos propellentis historia exstat.

Nos ipsi, triginta abhinc annis, *Bruthsaliae*, virginem causidici filiam, conspeximus, hystericam, fortiter (ut parens credulus putabat, a *daemone*) convulsam. Collum hujus aegrae, antehac tenue, pauca inter minuta turgebat adeo: ut ipso cum capite, ad pectus usque, unam quasi columnam crassissimam simularet. Ubera, huic virgini antehac non magna, stupendum in modum aucta, et durissima fuerunt. Saepius in hystericis guttur et collum, aliquando ex uno modo latere, intumuisse, iterumque sat cito subsedisse, animadvertimus. Virgo nobilis *vindobonensis*, consilium nostrum efflagitans, postquam diros ac diuturnos abdominis dolores passa esset, mediis sub choreis, cum saltationis a socio volutaretur cum impetu, inexspectato ructus copiosos et maxime sonoros, prae verecundia summe confusa, explosit. Eo vero a tempore, haec ipsa, toties ac aliquam corporis sui partem perfricaret, vel alterius manus perfrictione utebatur: mox flatus sibi ad ventriculum resonare persentiebat; qui flatus magno dein cum fragore per oesophagum prorumpebant. Virgo haec, antehac a chlorosi adfecta, usu vero chalybis restituta, parum nunc palloris nobis obtulit,

menstruis modo parcis instructa, spasmodicam saepe faucium constrictionem patiebatur: fluorisque albi vestigia accusabat. A dolore quasi rheumatico, vehementer pungente, saepe illa partes, quae dolebant perfricare cogebatur: qui membrorum cruciatus, a perfrictione, explosis pluribus mox flatibus sonoris, illico cessabat. Quare *flatus sibi ex ea parte, quam perfricuisset, venire*, firmiter infelix asserebat. Ructus aegra, pro voluntate explodere non poterat; nec plures ea flatus per anum, quam alii, constante tamen cum levamine, reddere solebat. Obstructionum in ventre, quidquam tumidulo, nulla fuerunt vestigia; explosi ructus minime foetebant. Ciborum appetentia somnusque naturales; neque unquam sub hoc ultimo, dolor ille ac ructus aegram molestarunt. A nucis vomicae tinctura, per mensem symptomata cessaverant, redeuntibus vero nunc iisdem, medicina haec opem ulterius non tulit. A corticis tinctura cum opio, morbus augmentum habuit. Altiore loco nata mulier, quotiescunque sibi crines ac pilos pectebat, trahebat, quacunque demum in parte hoc ultimum tentabat, copiosos mox ructus ex ventriculo cum impetu excutiebat. Tum dictae

vix virgini, tum alteri faeminae *viennensi*, pulsos ad carpos tangi, quin plures sonoresque mox ructus exploderent, non potuerunt. Simile exemplum vir quondam celebris *Hamburgensis* adnotavit. Duodecim abhinc annis, mercator *Vindobonam*, nostrum consilium petiturus, accessit. Vir hic quadragenarius longiore jam tempore hypochondriasi laboraverat et flatibus. Quoties vero ab istis augebatur: mox manum ad caput, seu ad ossa parietalia, quibusdam tumoribus non magnis, sed duris, obsessa, ferebat. Hos vero tumores, cum digitis, vel ad murum, fortiter comprimendo, centum, ducentosque adeo flatus per anum, nunquam vero per oesophagum ructus, magna cum violentia explodebat; quod praestare non poterat, quin sibi dicto modo caput comprimeret. Senatoris *Russiae* uxor, cum juvenis esset, *taenia* laboravit, a qua, radicis polypodii maris, ac salis amari ope, alvo fortiter purgata, liberata fuit. Ante haec vero dolorem in brachio sinistro, quasi rheumaticum, persentiens, cum hoc sibi brachium perfricuisset: contigit mox ructuum, aegrae antehac insolitorum, sonora explosio, evanescente illico brachii dolore. Ab eo tempore, etsi tae-

nia, qua pridem laboraverat, omnis fuerat expulsa, nec ullum aegra vermis hujus symptoma obtulerit, mox ad calvariam, mox in facie, ut plurimum vero ad jugulum, dolores persensit, qui, suscepta partis dolentis perfrictione, illico ructus copiosos excitabant, his cum fragore explosis, evanescendos. Copiosa nobis, in haec nunc magis attentis, ab eo tempore, similis naturae exempla obvenerunt; ac non ita pridem virginem *Petropolitanam* nobilissimam, aspectu robustam, pertractavimus, quae ad ubera, et totum ad corpus, artubus non exceptis, saepe mirum quantum intumuit, a flatibus simul vix non suffocata. Quamprimum vero illa, hanc vel alteram partem perfricaret: flatus illico permulti, cum levamine, per oesophagum assurgebant.

§. 710. Diversis omnino in morbis, corporis, aut et viscerum internorum ad superficiem, haud raro *phlyctaenae* oriuntur: nunc *sero*, mox resorbendo, gravidae, nunc ad aspectum quidem vacuae, sed certe materia aeriformi, necdum chemice examinata, repletae. Variolae siliquosae, aquosae (§. 332.), miliaria (§. 323.), scarlatina (§. 295.), P. Phlyctenosa.

et pemphygus (§. 359.), has offerunt. Sub extimis hepatis, lienis, et mesenterii praesertim, membranis innumeras variaeque amplitudinis quasi vesiculas, *Italiae* medicus celebris reperiit. Fellis adeo vesiculam aeriformi materia, sub exteriore tunica inclusa, turgidissimam detexit ejusdem scriptoris filius eximius. In trium aegrorum, ante mortem dyspnoea, orthopnoea afflictorum, pulmonibus, acervus vesicularum pellucidarum, ab aere expansarum, nec tamen cum trachea communicantium, repertus fuit. Vir, ut legimus, diarrhoea cum suspirio extinctus, pulmones obtulit flatu adeo turgentes, ut omnem thoracis cavitatem implerent.

P. saccata. §. 711. Sacci fluido elastico repleti, mesenterio adhaerentes, in porcellis aliquando reperiuntur: quos in saccos aer atmosphaericus penetrare haud potuit. Proprio in *filio*, cujus caput in pelvi materna oblique ac diu haeserat, tumorem ad os parietale, primum materia densiore, fluctuante, paucos vero post dies fluido elastico, sub digitis evidenter crepitante, plenum observavimus. *Cysticum* ad suturam sagittalem, tumorem aereum descriptum possidemus. *Apostemata*

ventosa, — similem tumorem flatulentum, falso pro abscessu tractatum, fasti medici loquuntur. Tumorem in *veneto* tonsore, sub communibus adbominis integumentis, non angustum, circulari ambitu, ab incluso aere progenitum, summus *Italiae* anatomicus descripsit. Omenti ab aeriformi materia inflati exempla extant.

§. 712. Inter pneumatosis species hucusque recensitas, potissimam considerationem meretur illa, quam scholae hucusque *flatulentias*, ac ubi summum ad gradum hae pervenerint, in febribus quidem morbisque acutis, *Meteorismum*, in lentis vero *Tympaniam*, *Tympanitidem* vocarunt. P. Tubi cibarii.

§. 713. Nulla pars tubi suscipiendis alimentis, et posteaquam haec plus minus subacta sunt, excernendis illorum reliquiis dicati, a nimia extensione, inflatione, est libera. Ipse adeo *oesophagus* in foeminis hystericis frequenter per spasmos duplici in loco constringi, in spatio vero intermedio mirum quantum, et ad suffocationem usque inflari, ac ructibus demum, copiose explosis, vel et sine istis, ut jam diximus, detumescere P. Oesophagea.

observatur. Quotiescunque oesophagus vel a scirrho, vel a tumore vicino, vel a paralysi, vel alia quacunque demum ex causa, quin ciborum descensum permittat, diutius impeditur; supra locum impervium, diameter ejusdem a cibis hic haerentibus multum augetur, et ab aere ex istis evoluto distenditur in saccum, viribus, quibus illum expellat, vix non omnibus spoliatum, resolutum. Oesophagi mox sub pharynge, — alio vero in subjecto mediam ad partem, dilatatio conspicua, quam et nos conspeximus, describitur. Inter cordis et diaphragmatis regionem viri admodum voracis oesophagum quasi alterum ventriculum, dilatatum fuisse legimus. In viro septuagenario ad pharyngem saccus, quinque pollices longus, tres pollices latus, oesophagum inter atque colli vertebras propendens, descriptus fuit. Sacci morbosi a pharynge in thoracis cavum descendentis exemplar in celebri *Angliae* museo conservatur. Caeterum in hominibus perfecte sanis, qui vel cibum vel potum per horas non assumpserant, in superiori parte oesophagi, subinde levem aliquem *sibilum*, ab exigua fluidi elastici, inter mucum stridentis, quantitate, vel diu stagnante, vel

secreta, a *ructu* prorsus diversum, saepe audivimus. In oesophago vulnerato emphysema nascitur, ubi manui chirurgicae nullus, aeri quamplurimus, sub deglutitione, datur accessus.

§. 714. Sed ad *ventriculum* haud raro sedem suam pneumatosis figit, aliquando adeo *epidemicam*, saepius tamen *sporadicam*. Symptomata potissima sunt: tumor sub sterno convexus, elasticus, cum dolore quasi cordis, hujus pulsatio, anorexia, dyspnoea, oppressio pectoris, morsus ventriculi, cardialgia atrox, ad omnia rebellis, ructus sublevantes, summae circa praecordia anxietates, inquietudo, extremorum frigus, ingens virium collapsus, interdum difficilis deglutitio, faucium constrictio, vertigo, subinde tussis, momentanei calores, sitis. Multoties autem *ventriculosa* pneumatosis cum *enterica* simul occurrit; etsi quoque in hac ultima stomachus saepe manserit intactus. Sub tam varia ventriculi in hominibus, ejusdem aetatis et sexus, forma et positione, vel maxime sane hujus visceris *amplitudo* variat et extensio. Enormis magnitudinis ventriculos delineari curavimus, museo pathologico *tici-* P. Ventriculi.

nensi a nobis quondam commissos. Extensi super intestinis, et ad pelvim usque protensi ventriculi et nos vidimus, et alii descripserunt, specimina. Immanis adeo fuit ventriculi distensio : ut contiguam jecinoris partem et diaphragma non modo altius compulerit, sed quoque descendere prohibuerit, aegrumque in id periculum conjecisse credita sit, ut praesentaneum adhuc auxilium exposceret quo aeri confestim exitus pararetur ope acus oblongae per sinistrum hypochondrium in ventriculum demittendae. Ac revera exstincti subito juvenis ex tympanitide stomachali, postquam ille crudis vegetabilibus copiosis ventriculum nimis onerasset, exstat exemplum. Mulieris ventriculus ad hypogastrium prolapsus, ut vix quatuor digiti transversi inter ipsum pubemque intercederent, adnotatus fuit; ita ut foeminae ejusmodi facile aut pro gravidis, aut pro asciticis potuissent haberi. Ventriculi singula intestina obtegentis, — alterius vero ulnae *parisiensis* longitudinem habentis, traduntur historiae. Quodsi vero tantae molis hac in parte ratio plerumque in *pylori angustia*, vel compressione quaerenda sit: quo in casu, ructus quamplurimi, vix tamen per

anum flatus, secedunt; exempla tamen non pauca existunt, in quibus haec via ex stomacho in duodenum intestinum perfecte patebat. Elasticos, protuberantes atque sonoros sub percussione tumores in regione epigastrica, hypocondriacos apud homines, apud virgines chloroticas hystericasque apud mulieres, frequentissime, nunc summe prominentes, nunc vero, explosis per oesophagum ructibus, jam insipidis, jam cibos potumque olentibus, rancidis, acidis, foetentibus, jam satis tacitis; jam sonoris et fragorem teli ignivomi aemulantibus celeriter, nec tamen integre, collapsos reperimus. Saepe spasmus in istis, utrumque ventriculi ostium constringit, flatusque, continuo magis magisque rarefactos, et ad medii ventriculi vix non rupturam expansos, hoc ipso in cavo; quin aut viam oesophagi petant, aut per anum, sub *peditus* nomine, tacita auffugiant; vel sub *crepitus* adpellatione, explodantur, coercet; ac repetito multoties hoc insultu, vel cibis durioribus ultra modum quotidie devoratis, contractionis hac in parte potentiam infringit, aut penitus delet. Principem ingluviei perdeditum, *Vindobonae* observavimus, quem dolores ad ventriculum

acerbi per annos molestarunt. Incredibilem vero ille ructuum foetidissimorum, et verum sulphur olentium copiam, qui quatuor, sexve palatii cubicula perampla foetore intolerabili infestabant, quotidie, imprimis horis matutinis eructabat. Sectio cadaveris vastissimum ventriculum, in saccum lateralem quasi *bipartitum*, ac in isto ulcus carcinomaticum, exhibuit. Similis ad ventriculum sacci, et monetarum in hoc repertarum exemplum apud eximium scriptorem reperimus. Sunt qui in ructibus sibi per oesophagum provocandis, incauti, omnem fere operam ponant, ac musculorum abdominalium et diaphragmatis inter prela, intestina sibi fere continuo in stomachum emulgeant, motumque peristalticum in propriam perniciem foeda consuetudine invertant, hypochondriaci hystericique imprimis homines. Tantus vero per hanc, flatuum in istis ad ventriculum confluxus fit, ut impedito, vel negato illorum consueto ascensu, descensu, stomachus amplum in utrem distentus, respirationem sub magna anxietate vix non praescindat; continuato vero ructuum ab opere, *ruminationis* (§. 654.) ponantur fundamenta. Sub respiratione, ut legimus, tam difficili, ut

nec in dorsum cubari concesserit, regio epigastrica in aegro plurimum intumuit, et corpore ejus commoto, sonus, quasi aquae in lagena fluctuantis perceptus fuit. Hydrops pectoris subesse videbatur; evacuatis interim primis viis, post leves ventris dolores, tanta flatuum ex alvo fuit explosio; ut ventris tumore illico collapso, de hydrothorace nulla amplius quaestio esse potuerit.

Num aër subinde ipsius ventriculi inter tunicas sese insinuet, ac pneumatosin ejusdem *externam* constituat, etsi hoc nobis probabile videatur; sectionis tamen pathologicae auctoritate destituti, non audemus asserere. Quod vero a curvatura ventriculi majore pendet, *omentum*, illud, sicut *hydropi* (§. 743.), ita quoque *pneumatosi*, hinc inde subjectum est. Virorum, ut celebris *Parisiensium* anatomicus observat, melancholicorum, ac foeminarum hystericarum aliquando hic morbus est. Variis nempe in casibus utraeque omenti laminae aëriformi a fluido adeo a semetipsis separatae fuerunt: ut spatium epiploon longe amplius in abdomine occupaverit; ut elevatis in ea parte musculis abdominalibus, ad regionem epigastricam tumor internus, sub varia corporis positione

Omenti.

ex hac parte in alteram sese volutaverit, et pro ratione ventriculi aut repleti, aut vacui, vel ascenderit, vel discenderit.

P. Enterica. §. 715. De *intestinis* vero, ad quae sedes pneumatosis in genere frequentissima est, haec de ventriculo mota, dubia nos minime Externa. premunt. Hau d raro scilicet tam in tela cellulosa externa, quam inter membranas illorum, aëriformis materia tetri foetoris, — nunc ad tubi hujus cibarii portionem minorem, nunc per omnem ejus ambitum, ita quidem detecta fuit: ut illius volumen tam extus, quam (separata tunica intestini interna ab aliis), versus cavum istius, assurgeret, insigniter tumeret, et istud penitus occluderet. Interna membrana recti intestini adeo inflata pependit ex ano, ut ejusdem prolapsum sistere medico videretur.

Saepius tamen fluida elastica ipso intestinorum in *cavo* habitaculum figunt. Tenuia quidem intestina, in quibus *carbonicum* praevalere consuevit, rarius longe, quam crassa, flatus concipiunt; visa tamen fuit in viro pars intestini *jejuni* ad coxae magnitudinem dilatata, a genuina sede depulsa, atque in decliviore parte siderata. Saepius ad

intestina tenuia, quam ad crassa, *diverticula* reperire est, congenito quidem structurae vitio magis, quam extensioni primum adscribenda tamen haec ipsa constitutio, morbosae intestini, conicos plerumque in saccos, expansioni favebit. Inter crassa intestina, et *coecum*, et *colon* praecipue, flatus, ita ut obstructiones latere quis crederet, dominantur. Valvularum nempe in illis constitutio, faecalis materiae stasi diuturnae, — ligamentorum vero indoles, vehementi ac spasmodicae contractioni praecipue favent. Sed et rectum intestinum subinde acutissimo cum dolore a flatu distenditur; et in juvene illud ipsum, colo continuum, solito magis distentum, colon vero, sacci ingentis potius, quam intestini forma, ad anum descendisse legimus. A tanta extensione intestina posse dirumpi, si modo haec gradatim ac lente expandantur, ob indolem eorum extensilem, tam facile timendum non erit; exempla tamen aliqua descripta sunt, quo in casu, ut in illo dirupti ventriculi, aër in his visceribus contentus, cum rebus aliis, in ipsum cavum abdominis simul penetrat. Aliquando interim, qua ratione extenditur, ea quoque incrassatur, intestinum. Sic co-

lon intestinum, nimis ab aëre distentum, sed simul quoad structuram tunicarum summe incrassatum observavit summus anatomicus. Puerorum petulantia, diu ante chemicorum recentiorum circa indolem *hydrogenii*, in crassis intestinis contenti, experimenta, tensis circa nates feminalibus, flatus ano explosos *inflammabilis* naturae esse, admoto lumine, docuerat; interim qui primus de *gas*, seu *spiritu sylvestri* locutus est, jam dixit: » Ructus sive flatus originalis in stomacho, prout et flatus illi, extinguuunt flammam candelae; « — « stercoreus autem flatus, qui in ultimis formatur intestinis atque per anum erumpit, transmissus per flammam candelae, transvolando accenditur, ac flammam diversicolorem, iridis instar, exprimit. Qui vero in illo, sive intestinis gracilibus formatur, nunquam est inflammabilis· «

Flatulentia. §. 716. Hi flatus igitur, vel a faecibus, spasmis, aut alio obstaculo, intestinis inclusi, vel continuo sursum deorsumque, quasi *aeoli* in antro, oberrantes, sensibilem hunc tubum ad contractiones violentas, inaequales extimulant: augustiores per fistulas, bor-

borborygmorum sub nomine, decurrunt, sibilant, canunt, mugiunt, ranarum ad morem garruli coaxant, et nisi lusus *daemoniaci*, latentis saltem in abdomine *bestiae* cujusvis, ideam vulgo obtrudunt. Viri *colon* intestinum duris a stercoribus adeo repletum, et aër infra hoc obstaculum ita expansum fuit: ut vi ejus membranae illata, non nisi extima intestini tunica superesset; quo proclive est intelligere, quantillum tandem restaret, ut cavo tubi cibarii, in cavum abdominis erumperet. Ad insignem omnino gradum quandoque intestinorum, maxime crassorum, dilatatio, et inducta abhinc distorsio, ascendunt: ut coecum et colon saepenumero brachium, quin et femur humanum, mole sua aequaverint; quidquod *rupti* a tanta extensione intestini exemplum non desit.

Apud multos interim, vel abdomine minus sensibiles, et quod laxiora ipsis intestina extensioni minus resistant; vel sensim sensimque succedente magis istorum expansione, flatuum congestio non tam atroces quidem dolores, quam alia, taedio plena tamen, symptomata, per vices, et maxime sub vita magis sedentaria, vel post usum ciborum potulentorumque fermentantium, le-

guminum crudorum, producit. De *flatibus* nimirum multo magis, quam de incommodo quovis alio, conqueruntur hypochondriaci; ac licet illi effectum magis, quam causam morbi sistant; continuo tamen *carminativa*, ut vocantur, a medicis remedia efflagitant. Nunc etenim flatus sibi per oesophagum ascendere quidem, sed ibidem globi adinstar, vel quasi inter scapulas, haerescere, ac minime explodi posse, — nunc ad ventriculum, maximopere extensum, prominentem, defigi; nauseam, vomituritionem, morituri quasi hominis anxietates, sudores frigidos, excitare, — nunc ad costas, ad pulmones, sedem deligere, atque vel dolorem lateris, pleuritico similem, vel et asthma (*flatulentum* vocarunt), provocare, — nunc eosdem sibi, miro abdominis cum capite consensu, ad cerebrum, quasi fumum, ascendere, aurium susurrus, tinnitus, vertiginem, aliquando caducam, et prodroma ipsius apoplexiae symptomata excitare, — nunc sororiantes quasi mammas, — ad lumbos dolores quasi nephriticos, calculosos cruciatus, vel etiam ad artus, articulos, dolores pungentes, lancinantes, hinc inde divagantes, nunc cordis veluti inversionem, ro-

tationem, palpitationes, cum pulsu inaequali, intermittente; in sinistro hypochondrio, tumores renitentes, lienis quasi infarctus, pulsationes evidentes, cinguli, ex uno hypochondrio ad alterum transeuntis, tactui adeo manifesti et vix non suffocantis, sensatio, — in pelvi vero symptomata haemorrhoidalia, dolores, longitudinem ureterum sequentes, testium distractiones, penis ipsius retractionem, producere, — singula vero haec mala, sicuti plerumque subactione ciborum necdum penitus absoluta praecipue comparere: ita quamprimum vel ructus, vel flatus copiosos expulerint, extemplo dissipari, eloquenter exponunt. Est tamen, quod probe notandum venit, ubi plenus *flatu* venter, quin vel per oesophagum, vel per anum hic proruperit, illico subsideat, tantaeque abdominis turbae, sine cognita causa, omnino dispareant.

§. 717. Majore tamen sub malo, et extenso *citius* in parte nunc hac, nunc illa, canali cibario membranoso, tot vasis nervisque instructo, primum quidem, et antequam tumor manifestus reddatur, ad hypochondrium sinistrum, ubi colon transversum in colon Enteralgia physodes.

descendens abit, mox vero in lumbis, et circa umbilicum, dolores scenam aperiunt. Hi dolores, subinde remittentes, et a compressione ventris quidquam moderandi, continuo tamen aucti, ac frequentius reversuri, tandem vix non fixi, omni saepe humana patientia superiores, non certe in solo intestino *colo*, unde *colicae flatulentae* nomen habuerunt, sed omnem aliquando intestinorum per ambitum, nascuntur, *enteralgiae physodes* magis nomine digni. Sub his cruciatibus, venter tandem, pertinaciter clausus, nunc in una modo, nunc et in altera regione protuberans, inaequalis, ad solum adeo attactum sensibilior fit; nunc omnis turget; plerumque a percussione resonat, ac descriptum jam alibi *meteorismum flatulentum* offert. Vehementiorem colici doloris insultum, pulsus admodum contractus, vacillans, inquietudo, anxietas, virium lapsus, vultus mira mutatio, distractio, pallor, extremorum perfrigeratio, sudor frigidus adnunciant. Adductis abdomini cruribus aeger adventantem lenire dolorem studet. Suppresso protinus quovis, desiderato licet per oesophagum ructu, flatus illi saepe quidem profunde per pelvim descendere viamque recti intestini legere vi-

dentur; sed alvum obstipatam mox iterum hi superiora versus fugiunt, ac sub diro lumborum, coxarum dolore, sub mictu frequente, aquoso, ardente, vel etiam sub urina stranguriosa, fere nulla, saepe sub nausea, vomituritione, aut ipso sub vomitu, singultu, vel pristinum in locum, vel in alium, anxio, desperante, ac suffocato vix non aegro, cum strepitu recurrunt. Ubi vero intestina per annulum abdominalem egressa sunt, et hic fortiter constringitur; interceptus sic aër intestinum summopere dilatat, exstimulat, et omnem fere in vasis ejusdem sanguinis decursum supprimit, gangraenam provocat, praecipue si *herniae* fomenta calida, inclusum aerem magis expandentia, imponantur, et caetera artis negligantur subsidia.

§. 718. Si, cum ventris inflatione, borborygmis, pertinaci adstrictione, torminibus, laterum et lumborum dolore, sursum et deorsum simul, violento cum impetu explodatur flatus: *choleram siccam*, a parente medicinae quidem sollicite depictam, nobis interim nunquam conspectam, vocarunt. Cholera sicca?

§. 719. Quodsi rerum ille status (§. 715. 716. 717.), funesto sub omine, rebellis in P. perennis intestinor.

longum trahatur, summum ad gradum evehatur, et, nulli cedens remedio, constanter perseveret: nascitur tandem morbus, quem *hydropem siccum*, *tympaniam*, *tympanitidem* scholae vocarunt, nos vero *pneumatosin*, nunc *intestinalem*, nunc, longe certe rariorem, *abdominalem*, et quidem *perennem*, appellamus. Non quodvis nimirum abdomen flatu quidquam turgidum pneumatosi hac graviore laborare dicendum est. Mulieres, quae partum frequentiorem expertae sunt, vel gemellos semel aut iterum pepererunt, cum ventre saepe magno et elastico sat diu, libere tamen ac sine labe valetudinis conspicua incedunt. Vetulae exsiccatae, macilentae, abdomine tumente instructae, aquis, quod pluries quondam in thermis *Badensibus* experti sumus, supernatant, nec fundum petere queunt, cœterum satis sanae. Si *acutae tympaniae* exempla a viris claris referuntur; de nominibus hic lis est, nec certe, tacita interdum et clanculum serpentia tympanitidis principia, subito aliquando non posse deflagrare praetendimus; atque si *meteorismi* appellatione illa nobis veniat; non igitur negabimus et *perenni pneumatosi* febrem tandem posse accedere.

Est igitur pneumatosis, de qua loquimur, tumor abdominis anterioris ac medii praecipue, tensi, a decubitu supino vix subsidens, nec mutabilis, perennis, elasticus, a percussione sæpe resonans, ascite plerumque levior, cum alvo ut plurimum sicca, urinis non tam paucis, inani fere ad ructus, flatus, nisi tacitos, deponendi conamine, dyspnœa, tussi sicca, singultu violento, anxietate, lassitudine. Definitio.

§. 720. Flatulentiae (§. 716.) igitur symptomata jam exposita, ad gradum majorem evecta, constantius tamen, quam in illa, hominem prementia *perennis* faciem *pneumatosis* exprimunt. Dolor, quem aegri ab initio diutius cum tensione circa regionem lumbalem sinistram, circa praecordia et umbilicum, tensivum, rodentem, punctorium persentiunt: veterascente morbo, splendente tunc prae summa extensione abdominis cute, fere silet, non tamen in omnibus. Sic etiam flatus sub fine morbi vix ulli secedunt; sed plerumque dum ad sinistram regionem iliacam perveniunt, dolore interdum acuto, punctorio, exorto, mox illi cum strepitu versus hypochondrium recedunt. Famem his Symptomata.

aegris esse perpetuam ac cibos quoscunque ab iis sine ullo levamine, ut vir gravis monuit, ingurgitari, nos quidem non observavimus. Si extenuationem faciei, pectoris, brachiorum manuumque, quam certe et nostris quibusdam in aegris conspeximus cum aliis, inter signa hujus morbi characteristica omittimus; est quod homines eodem detenti longe non omnes habitum cacheticum præ se ferant. Coeterum in ipso ascite hæc *macies* frequenter occurrit. Non sonoram hic semper esse abdominis intumescentiam, experientia haud raro docuit. Quidquod abdomen, in quo non nisi *aquae* stagnaverant, percussum, tympani quasi sonum ediderit; sicut ipsam *fluctuationis* in abdomine perceptionem, falsitatis; cum a solis intestinis flatu distentis illa venisset, tum suscepta praepostere a viris etsi celebribus paracentesis, tum sectio anatomica convicit; ut igitur non tam facilis sit tympaniae ab ascite, per fluctuationis absentiam distinctio, quam quidem vir clarus praetendit. Ventris cum utriusque manus vola sustentatus et quasi ponderatus tumor, in pneumatosi longe certe *levior*, quam in ascite, est. Aquarum vero, aut conspicuae visceris obstructi molis, aut

faecum plurimarum in intestinis, simul cum aere, praesentia, hoc signum utique elidit. Ventrem, supino aegroto, in tympania non subsidere, verum est; sed ubi in ascite aquis ille plenissimus est, mollescit quidem tumor; non tamen subsidet. Pulsum hoc in morbo pleniorem esse atque duriorem, quam in ascite, monente alio, percipimus; sed certe in ultimo hoc morbo pulsus aliquando vibrantes ac plenos observavimus. Coeterum in pneumatosi perenni quidquam provecta, et aestus internus, et sitis, oculorum caligo, vertigo, dyspnoea, suffocatio, cordis palpitatio, lipothymiae, singultus, vomitus, ileus ipse, frequenter occurrunt. Alvus plerumque certe pertinaciter, et octo, aliquando et plures per dies obstructa est; in duabus interim aegris *Viennensibus* hoc a morbo prehensis, alvus fuit liquida; a flatu et faecibus extensa maxime intestina, non modo partes vicinas, sed vasa quoque propria, cum periculo gangraenae, atque ductum aliquando choledochum, ut et *icterus* abhinc venerit, coomprimunt. Secretio urinae, quam in ascite, abundantior in genere; etsi, prout alibi monebimus, non in omni hydrope lotii excretio imminuta sit. Urina tamen pauca

saepe, rubra; stranguriosa. Vitam aegri, tam flebilem, amare, mortem vero, etsi tantarum finem miseriarum, quam maxime abhorrere sueverunt.

P. perenn. abdominalis.

§. 721. Pneumatosin, in qua fluida elastica *in ipsius cavo abdominis*, extra canalem cibarium, nisi forsitan laesum, exesum, erosum, perforatum, gangraenosum, haererent, Viri celebres negarunt. In multis nempe hoc a morbo defunctis, instituta paracentesi, nec flamma vulneri admota *regrediente* ab aere moveri est visa; nec subsedit abdomen; intestina vero erant flatu turgidissima. Quodsi tamen per cutem externam, contusam, attenuatam, aer atmosphaericus, quin fibrarum in illa separatio pateret, multoties penetraverit (§. 707.), cur denique membranaceus ille tubus, qualicunque demum a causa, maxime vero a praecipiti ac inaequali per flatus extensione violentiam passus, spatiola fibrarum intermedia his ipsis constanter permeanda denegaret? Nemo etiam ea, quae supra retulimus (§. 715.) pneumatosis intestinalis *externae*, unde facile contentus in cellulis aer sibi viam in abdominis cavum parare potest, exempla in dubium revocabit. Nec, dum

aliis in cavis corporis aëriformem materiam vel secerni, vel etiam sine putredine evolvi concedimus (§. 704.), ratio subest, cur soli cavo abdominis hanc ipsam facultatem tribuere recusemus. Neque etiam aër externus, in cavum abdominis, in vivo adeo homine, sub paracentesi irruens, unquam aut sonum edidisse, aut tympaniam induxisse visus est. Ad hepatis partem convexam, bullas copiosas, — ipsam fellis vesiculam aëre repletas culter anatomicus detexit, ex quibus diruptis, eidem abdominis in cavum via iterum patebat. Ex foeminae tympaniticae aperto abdomine aër cum sibilo exivit, venterque illico subsedit. Viri egregii testimonio, ex aperto ventre tympanitico non solum flatus statim *erumpebant*; verum etiam intestina tantopere ab illis erant distenta: ut femoris crassitiem certis in locis adaequare viderentur, a compressione tandem dirupta. Cum acu apertum abdomen ex pneumatosi tumens, post magnum satis sonum quem edidit, in totum subsedit. Singula vero haec et illis tympaniticorum in cadaveribus, quorum intestina sine omni laesione reperta fuerunt, locum invenerunt.

Fallacia signorum.

§. 722. *Pneumatosin abdominalem* cum resonitu evidentiore, cum tumore magis aequabili incedere, flatus vero rariores minusque levantes, dolores abdominis exteriores, ac tandem alvum minus pertinaciter adstrictam hic esse, posuerunt graves nosologi. Additur his ab alio: nec rugitus, nec ructus, nec crepitus hic subesse, et ab alvi, aut flatuum depositione, nec molem abdominis, nec morbi symptomata imminui. Eo magis interim veremur, ne repetita satis experientia distinctiones has ipsa stabiliverit; quo certius est, tam *intestinalem*, quam *abdominalem* pneumatosin frequentius *complicari*. Inaequalem ac protuberantem a tumore flatulento unius vel maxime extensi intestini, fieri ventrem, et nos sumus experti; quin tamen, praeter unum hoc, verae tympaniae symptomata coetera comparuerint. Senex *Bruchsaliensis* herpetica impetigine a prima juventute obsessus, quoties haec a cute disparuisset, ad intestini coeci regionem expertus est tumoren capite infantili aequalem, renitentem, elasticum, sub digitis crepitantem, saepius coaxantem, a percussione resonantem; comparente iterum ad cutem herpete, venter hujus viri aequalis, tractabilis, nec mole pec-

cans, tanti nobis morbi vestigia vix ulla amplius exhibuit. Facile etiam ventriculi, vel intestini saccus amplissimus atque elasticus, abdominis se fornici sat late accommodat, coeteraque intestina, ut aequale satis abdomen videatur, a se repellit; ac, si omnis fere intestinorum canalis flatu quam maxime turgeat: non est, cur venter universus aequaliter non tumeat. Accedit, quod in vera etiam pneumatosi *intestinali* frequentius aut pauci aut nulli, quam multi flatus secedant; quod in casu etiam, quo aër in cavo abdominis haeret, alterius fluidi elastici per intestina rejectio ventris molem ac symptomata morbi imminuere non minus possit, quam debeat; quod infidum satis sit aegrorum de doloris sede plus aut minus profunda judicium; et quod tandem vel in ipsa tympania *intestinali*, prout supra (§. 719.) innuimus, alvus aliquando fuerit ac saepe sit adstricta; ut igitur, quod dolenter fatemur, *abdominalem* inter ac *intestinalem* pneumatosin adhuc claudicet diuque claudicatura sit diagnosis.

§. 723. Sub ipso *hydrope*, elasticum hinc inde fluidum, etsi hoc rarum satis esse nos **Hydropneumatosis.**

quoque fateamur, in cava corporis telamque cellulosam evolvitur (*Tympanites asciticus Sauv.*). Cum hydrope anasarca pneumatosin, licet nec putredo adesset, nec aër externus accessum habuerit, vidit egregius *Angliae* pathologus. Cum uteri hydrope, ejusdem simul pneumatosis (*Physometra humida Sauv.*) observata fuit. Tympaniam, statu suo peracto, in asciten aliquando degenerare, seu potius hanc sibi consciscere, ante saeculum et ultra clarus *Angliae* anatomicus jam docuit. Subtilior leviorque materia aërea tunc superiora ventris loca tenet, et ibi hic percussus, plerumque resonat. Quare, si ventrem, utraque cum manu, loco aquis superiore, amplectimur: vesicae quasi ab aëre extensae mollitiem tumor hic habet. Mutata etiam aegri positione, qui locus antehac levior videbatur, ponderosior nunc est, atque vicissim. Tympanitica dissecta, vix admoto cultro, plurimi mox se flatus, cum impetu exitum quaerentes, postea vero acquosus humor, obtulerunt. Fluidum illud elasticum flammam admotam exstinxit. Frequenter interim sine aquis effusis intestina sunt tympanitica: exemplo etiam pueruli, cujus ventriculus flatu distentissimus, intestina vero admodum

pellucida fuerunt, acuque puncta, illico collapsa sunt. In puellae novem annorum, tympaniticae, abdomine, nec guttam quidem aquae repertam fuisse, testimonium exstat; ut igitur magni quondam *Galliae* pathologi, dicentis: » vix sincerum flatum sub abdomine, citra humoris permistionem unquam fuisse animadversam », assertio fundamento destituta collabatur.

§. 724. Si loci respectu pneumatosis divisionem illustrando prosequamur, praeter partes, quas hucusque nominavimus, ac inter quas intestinorum tubus, a faucibus ad anum usque extensus, nec non tela subcutanea, frequentius pneumatosin patiuntur, *genitalia* tum *virorum*, tum maxime foeminarum hinc inde, ac saepius, quam medicorum ad cognitionem id veniat, hoc a morbo (*Aedoeopsophia S.*) detinentur. P. Genitalium.

§. 725. Ac *virilis* quidem sexus interdum, non modo sub coitu, loco seminis, flatus per urethram ejaculat: sed sub nisu quoque ad alvum urinasque deponendas foetidam, his similem in omnibus aëriformem materiam expellit: aut per fistulas atque Virilium.

ductus, ex vesica cum perinaeo communicantes, amittit. Tres viros nos ipsi tractavimus, atque alii quidam consilium nostrum petierunt, ex quorum urethra, ut in oratione academica *de vesica urinali ex vicinia morbosa aegrotante* fusius quondam exposuimus, flatus non minus quam per anum, foetidissimi, secedebant. Viri exemplum exstat, qui colicis doloribus aliquoties in anno, cum borborygmis, tensione abdominis, adflictus, flatus ex pene, quasi solenni et consueta e via, saepe cum urina, saepe sine hac, excrevit. Jam ipse medicinae parens exempla hominum adducit, quibus, dum Venerem exercerent, venter inflabatur; aliorum, quibus, eodem sub opere, strepitus elidebantur.

Faeminarum. §. 726. Frequentius certe viris, *faeminae* per vaginam, flatus diversae indolis, compresso, vel sub coitu, vel sub corporis ad anteriora versione abdomine, aut etiam corpore quieto, verecundae explodunt. *Vaginalem* interim modo pneumatosin in multis sistit, et quidem *insontem*, si aër atmosphaericus, a vagina susceptus, ostio istius, quocunque demum modo maxime sub coitu, nunc hiante, nunc obturato, rarefactus, et

Vaginalis.

cum

cum sonitu explosus, aures offendit. Vulvae garrulitatem poeta vocavit; — *morbosam*, vero, si flatus *intestinalis*, per ulcus, aut per fistulam, ex recto, vel alio intestino, vel adeo ex vesica simul exulcerata, per vaginam, foetidus, cum, vel sine strepitu, expellitur, auffugit.

Alias vero ipso *uteri in cavo*, vel aer atmosphaericus, vel fluidum aliud elasticum continetur, ac *pneumatosin uterinam* (*Physometra S.*) *efformat*. Parum satis de *oris uterini mutationibus* et lusibus apud foeminas non gravidas intelligimus; ac rudis nimis digiti obstetricii tactus est, quam qui ad sinum muliebrem de iis, quae in viis ex utero in vaginam angustis, sub diversa foeminae conditione, contingant, recte semper judicet. Patent uteri periodice sub menstrua secretione; quibuscunque morbosis aperti sunt profluviis; sub conceptionis opere, quidquid sit illud, de semine captant; sub coitu, etiam non foecundo, nisi desit voluptas, — sub masturpatione, de illis, quae vagina ejaculat, participant; et quamvis labia uterina *connivere*, tactus affirmet; certe nullo non tempore, mulieris, nisi gravidae, penetrabilia Uterina.

plus minus hiant. Copiosa igitur pneumatosis uterinae, non tam in virginibus, quam in mulieribus partum jam expertis, imprimis autem vetulis, etsi fuerit qui haec quondam negaverit, exempla, medicinae a primordiis ad nostra usque tempora, exstant. Post partum vel maxime, post abortum, vel tempore menstrui fluxus, post grandes uteri haemorrhagias, aer frigidus foeminam circumambiens, aperto adhuc satis ore uteri, — quidquod sub ipsa graviditate, ut exemplo constat, hujus visceris se cavo facillime, vel membranas foetus inter et uterum, quo loco *aquae* sic dictae spuriae in gravidis aliquando colliguntur, cum abortus periculo, insinuat (quod *spiritu flatulento repleri* medicinae fundator definivit), clausoque forsitan per spasmum, grumum sanguinis, tenacem per pituitam, prolapsum, callum, per distorsionem, vel alium in modum, ejusdem ostio, rarefactus, uterum distendit, ac citius, aut tardius, flexo ad anteriora puerperae abdomine, compressus aer, data porta, et saepe cum fragore, exploditur. Quin ullum vel in vagina, vel in utero vitium a morte patuisset, celebris quondam *Angliae* chirurgus, dum viveret mulier, aerem in iisdem latuisse ob-

servat; tresque alias mulieres, quae, simili sub statu, aerem retinere in utero non poterant, commemorat. Aerem atmosphaericum in siphone alio cum liquido simul contentum, atque vaginae injectum, in ipsum uteri cavum penetrasse, — hoc viscus autem exinde, spatio quatuor horarum, ad tantam molem, ac si foetum octimestrem gestaret, sub doloribus intumuisse, ac non nisi aere pudendis exploso tandem subsedisse, legimus. Aliud vero erit, si, ore uteri quidquam magis custodito, *gas* quoddam, aut ex liquido hic stagnante, quod sub fluore albo, ulceribus uteri venereis, facilius, duarum mulierum his affectarum exemplo, contingere videtur; aut ex foetu, placenta, grumo sanguinis, in utero relictis, putrefactis, evolvitur; aut ex integra quidem, sed morbose excitata, uteri, vel forsitan et tubae, superficie secernitur; aut ex recto, vel colo intestinis, uterique pariete posteriore concretis, exesis, in cavum visceris prolifici proficiscitur. Exemplum *molae flatulentae*, cum impetu ex utero in terram propulsae, ac, prae levitate, ex ista, pilae, aere distentae, instar, resilientis, Archiater quondam *Lotharingiae*, de morbis *ex calluvie serosa*, bene meritus,

conservavit. Massam pinguem foemina *batava*, menstruis inordinatis aliquamdiu adflicta, innumeris *vesiculis*, partim aqua crocea, partim *solo spirtu repletis* instructam, ex utero excrevit.

Symptomata.

In quovis tamen casu, tumor ac tensio in regione hypogastrii elastica, a percussione sonora, ardor, dolor rodens et pungens, versus inguina vaginamque tendens, interdum sitis, horripilatio, febricula, ad vesperas aucta, anxietates, oriuntur. Magni quondam uxor medici *germani* hoc morbo laborans, intolerabilem cruciatum et dolorem accusavit, qui a pectine, ob uteri inflationem, imoque ventre ad septum transversum et inguina excurrebat, ut pene dolore enecaretur, nec posset vel crus, vel se ipsam in ullam partem movere. Post flatuum explosionem tumor hypogastrii imminuitur; iisdem per dies suppressis, mox denuo augetur. Cum fragore vero et cum tetro foetore, quarundam ex uteris flatus prorumpunt, sequente istos subinde ichorosa, flocculenta materia. Levitas uteri, unius manus cum digito explorati, alterius vero cum apice ad fundum et exterius perculsi, differentiam

pneumatosis uterinae a graviditate, nisi hac forsitan, vel abdominis etiam hydrope, praesente, aliquando constituet; et quando abdomen, ab ascite necdum completo, sub decubitu mulieris, quodammodo subsidet atque mollescit; contrarium cum utero tympanitico locum habebit. Non paucae mulieres, utero sic adfectae, menstruis aut parce, aut nunquam fluentibus, ultra praescriptum graviditati terminum sese gravidas putantes, modo flatus, aut aquas ex pudendis internis excreverunt. Archiatri quondam *Austriaci* testimonio, duae mulieres, a pluribus annis laboraverant fluore albo. Effluens materia penitus ichorosa, putridissima, vaginam et pudendorum labia corrosit. Continuus aderat ardor dolorque rodens et pungens in hypogastrio. Variis intervallis magnae anxietates, tenesmi uterini, et dolores versus inguina et uteri vaginam tendentes accesserunt. Post has anxietates hosque tenesmos, ortum fuit leve animi deliquium; a quibus, plures, foetidissimi flatus, magno cum strepitu et summa cum violentia per anteriora ex utero explodebantur; mox vero sequebatur materia saniosa, flocculenta, ignis instar rodens, corrodens. Post mortem, uterus,

scalpello dissectus, magnus, durus, elasticus, aërem dedit cum violentia prorumpentem, ut unus ex adstantibus mox in animi deliquium inciderit, ac eruginosa vomuerit. In utero vero fuit exulceratio. Ejusdem orificium penitus fuit induratum, concretum; ex ea vero parte, quae cavum spectabat, corrosum. In altero cadavere, sanguis grumosus, polyposus, os uteri obstruxerat. Lac adeo secretum fuisse in mammis mulieris, cui modo uterus inflatus fuit. Vir summae dignitatis cum exemplo comprobavit. Dignum attentione est illud, matronarum scilicet duarum agri *patavini* nobilium, quae, diu infecundae tandem concepisse, expertis viris sunt visae, sed *flatus* copiosos quidem, loco foetuum, ex utero excluserunt; ab eo vero tempore mox *prolem* utraeque conceperunt. In ipsa uteri *substantia* non minus, ac ejus in cavo, emphysemata nascuntur.

P. ulcerosa. §. 727. Sed non solo in uteri cavo, verum etiam in quovis alio, vel ab ulcere maligno, vel a carcinomate obsesso, ex his ipsis gas hepaticum animale excerni, docent pneumatosis hac ex causa generatae exempla. A tussi violenta, convulsiva, lethale

emphysema exortum, cujus tamen causa, post mortem, in *ulcere* pulmonum reperta fuit. Quod si ad *traumaticum* emphysema hoc magis spectasse videatur; in vivo adeo homine, Viri *Angli* consilio, pectoris paracentesis instituta fuit: sub qua ingens fluidi elastici copia e thorace explosa, et sanitas, donec febris hectica ex ulcere latente succederet, restituta videbatur. Abscessus aeriformi materia repleti, a celebri *Angliae* chirurgo descripti sunt.

§. 728. Sub specierum expositioni, pneumatosis causas partim jam adduximus, quas, cum aliis, saltem hucusque cognitis, hic in unum contractas, ordine clariore exponi juvabit. Causae.

Duplicis naturae *emphysema* esse diximus (§§. 707. 708.), cujus unum, atmosphaerico ab aëre, alterum, ex fluido elastico alio originem trahit. Magna hinc utramque inter speciem diversitas intercedit; ac si illa inter *traumaticas*, ac locales laesiones primum locum obtinet; altera ex morbo vel *totius* compagis, vel partis, et ex *chemicae* mistionis mutatione scaturit. Secundae hujus spe- Emphysematis.

ciei exemplum, simplex in animali sub *antlia pneumatica* inflato, et ad cutis diruptionem turgente habetur, sublatae nempe pressionis atmosphaericae effectu, quoad indolem aeriformis materiae sic obtentae, necdum, quod sciamus, satis examinato. Alia hujus specimina, secundum fluidi elastici morbose secreti, vel etiam evoluti, diversitatem se habent. Pneumatosi telae cellulosae *traumaticae* subjecti magis sunt homines macilenti, ac partes adipe modo pauco instructae. Hinc capitis pars posterior, lateralis, ambo latera thoracis, a vulnere suscepto, aeris insinuationi magis apta sunt; quando et brachia, et femora, et nates, et fornix abdominis, ejusdem ingressui, repleto jam ab adipe textu eorum subcutaneo, magis resistunt. Vulnera obliqua, sinuosa, aeri magis patentia, aerem aliquando susceptum, ne denuo aufugiat, coacervant, ac loci calore rarefactum, coeteris, per spatia cellulosa, partibus transmittunt. Cutis contusae, extensae, distractae, nimia tenuitas fibrarumque dehiscentia, oculis quamquam vix manifestae, telam cellulosam haud satis custodire, ac prementi atmosphaerae transitum cedere observatur. Nec partes internae, quas aër atmos-

phaericus, — exemplo uteri, a partu adhuc aperti, allidit, — aut quas post illatam jam violentiam, fluidum elasticum transparens permeare coutinuat, exemplo tracheae, bronchiorum, sub tussi fortiore, — intestini, per vermes, venena, drastica, abscessus, ulcera, — urethrae, vesicae, per praegressas suppurationes, ad internam superficiem laesorum, exesorum, satis tutae sunt. Transeunt autem flatus faciliore modo ex intestino recto in vaginam, aut urethram exesas, cum illis sphyncter ani potentius resistat. Sub maxima intestinorum extensione per flatus, interna illorum membrana findi, lacerari, et aeriformis materia in cavo intestini contenta, in hujus telam cellulosam intrare, et pneumatosin *enterophysodem*, ipsamque *abdominalem*, producere potest.

Aer in Ventric. sano.

Cum cibis non minus, quam cum potu, aeris pars atmosphaerici, quantacunque sit, aliqua saltem ad stomachum descendit. Major illius quantitas huic organo inducta, ad vomitum idem, vel sano in homine, convellit. In hujus cavo aer partim rarefactus, expansus, viam legit aut oesophagi, aut pylori; partim, novas combinationes expertus,

pristinam cum aliis indolem commutat. Non solum animal, quod aerem sub media valetudine per oesophagum eructat, est homo; atque hucusque id, si modo cum moderamine fiat, morbosum esse censendum non erit. Subactionem ciborum a *fermentatione* vel minime pendere, nunc notum est. Sub illa tamen et aeris atmosphaerici, ciborum interstitiis latentis, portionem liberari, et alias, pro ciborum indole diversas, aeriformes materias evolvi, legesque chemiae animalis, sola tamen conjunctura difficulter eruendas, hic sequi, indubium est. Aerem requiri atmosphaericum, qui tubi cibarii actionem suo cum stimulo excitet, obsoleta nunc est hypothesis. Sed quae non ita pridem prolata fuit sententia: nullum sub statu sano aerem in illo viscere contineri, nisi perfectam valetudinem a conditione humana prorsus quis excludere contendat (etsi intestina in vivente animali diametrum tam amplam, ac in cadavere non offerant) admittenda non videtur.

Morbosus. Qualemcumque vero usum habeat vel paucus aer atmosphaericus per oesophagum non explosus, vel evolutae hic loci materiae aeriformis major, ut videtur, portio; si ob ven-

triculi inertiam, ob bilis defectum, tenuitatem, ob copiam, indolem ingestorum peccantem, ob cibos nempe tenaces, mucidos, oleraceos, leguminosos, pisa, fabas, lenticulas, ob pulticulas, pisces maritimos, alios, exsiccatos, fructus horaeos, dulcia, mellita, pinguia, ovilla et vervecina, maxime si his, frigidus superingeritur potus, vel alias ob causas, ciborum subactio languescat, retardetur, aut nulla sit; *fermentatio* nunc *acida*, nunc *putrida* succedit, ac ingens hic loci flatuum evolvitur copia. Praeter illam vero *saburralem materiam*, sub debiliore ac morbosa tubi cibarii actione, liquida hic secreta, stagnantia, facile nunc principium, ut vocant, *azoticum*, *carbonicum*, *ammoniacum*, *hydrogenium*, evolvunt, basin scilicet specierum aeriformium, quae non nisi caloris expansivam materiam, ut aeriformia fiant, requirunt. Hinc ex repressis alvi fluxibus putridis, imprimis per opium praepostere porrectum, toties *meteorismus*; ac a febre periodica, sine debito respectu sanata, *tympanitis*. Ex placenta diutius in utero relicta, putrefacta, ex lochiis retentis, ex vermibus corruptis, et a bilis vesicula laesa, et felle in abdominis cavum effuso, similia sequuntur. Potentissi-

mam simul ac communissimam fluidi elastici evolvendi causam, in *faece*, seu *fermento* positam esse novimus. Ex *putrida* quidem *fermentatione*, ubique corporis aeriformem materiam evolvi, ac in telam cellulosam, vel in cava corporis effundi posse, sat notum est exemplo corruptionis a morte submersorum, *gangraenae*, aut *sphaceli*, emphysema, meteorismum producentis. Post morbos acutos, variosque alios, defuncti homines saepe mora temporis brevissima sic turgent abdomine, ut feretro includi recusent. Post corruptum penitus in utero foetum, membranae hujus, a putrido vapore adeo, ut, matris e sinu eductae, dissilirent, distentae fuerunt. Foetus in totum putridus, octo per dies in pelvi materna haerens, ipsam parturientem in emphysema conjecit.

Ex humoribus muscosis, lymphaticis, plures sane fluidi elastici species evolvi queunt, quin corruptio, putredo hos pessumdet. Mucus, ab oxygenio accedente, in albumen condensatur, cui posthinc caloricum, et azotum, aut hydrogenium combinatum, in *gas* quoddam illud convertitur. Non sine ratione hinc gas illud, loco foetus, ex utero pro-

rumpens, interdum ex muco hujus visceris, tali modo chemico combinato, aliquando derivabitur. Aëriformis materia ex ulceribus malignis, carcinomaticis, ad loca gangraenosa, evoluta, *hepaticum* sistit principium, ab hepatico communi in eo diversum, quod non verum sulphur, sed substantiam albam, squamosam, acidi salis puri ope inde evolutam exhibeat. Nonnunquam vero gas hydrogenium, aut azoticum his ex ulceribus evolvitur; unde foetor ille retricus flatuum, quos vagina interdum, vel urethra, vel fauces ulceribus obsessae, vel, absque manifesta superficierum laesione, sub morbosa secretione modo constitutae, — qui et foetorem ex ore puerorum, vermibus adfectorum referemus, expirant, intelligitur; ut saepius ad partium superficies irritatas, internas, id ipsum, quod sub statu sanitatis in piscium vesica fieri notum est (§. 704.), contingat. In ipso contextu celluloso subcutaneo, ejusmodi secretionem fluidi elastici, foetidissimi, locum habere, exemplo puellae docemur, quae in morbo extremo, post inflationem corporis undatim crescentem, per omnem truncum extensam, a pressione crepitantem, ad cutem abdominis vix incisam,

intolerabilem ex vulnuscolo foetorem mox sparsit, a quo tumor ille universus evanuit. Quodsi talia in ipso cavo peritonaei locum habuerint: nascetur pneumatosis, quam *abdominalem* nominavimus; quam rem vir clarus quondam, dicendo: » *convexum* intestini, non minus aptum esse generandis flatibus, quam ejus *concavum*, « vel et » flatus non semper ex aere esse, « succincte expressit.

P. energica. Hoc solo jam argumento elucet, qua ratione pneumatosis, in robustis coeterum hominibus, ex consueti aut naturalis fluxus sanguinei suppressione, sub pulsu pleno ac duro, *hypersthenicam* aliquando originem duxisse, ac a methodo debilitante auxilium assumpsisse potuerit. Non mirum hinc esse dicamus, quod ex ipsa *enteritide* tympanitis oriri sit visa; ut quae, *meteorismum* potius sistens, communissimum in *peritonitide* ac *febre* sic dicta *puerperali* symptoma est. Ipsa *colica*, seu melius *enteralgia*, hydropem aliquando reliquit, ac eodem ex fonte meteorismum: scilicet ubi phlogosis, saepe praetervisa, sub morbi principio intestina prehenderit. Sub ipsis ad haemorrhoides moliminibus, flatus magis urgent; ac sexui sequiori, ubi menstrua imminent, uti diximus, venter infla-

tus turget magis quam ex uteri volumine quidquam tunc aucto turgere possit. Egregie huc facit virginis tympaniticae historia, a celebri *Edinburgensi* medicinae quondam professore relata: ut quae virgo, haemorrhoidibus pridem subjecta, his suppressis, in gravissimam pneumatosin, cuicunque remedio rebellem, incidit; cum vero sanguis iterum ex ano fluxisset, etsi non multus, a morbo in integrum restituta fuit. Non pauca, tympaniae, ex menstruis subito suppressis exempla sunt.

P. Adynamica.

Fibrarum muscularium ventriculi, intestinorum, *atoniam* plerique scriptores medici ut causam pneumatosis potissimam considerant; ac reciproca sane est flatuum, in virium jactura inducenda potentia. Sexui foemineo, citra hydropem, quam maxime familiaris est tympanites, et potissime in hanc incidunt, qui ad hydropem asciten inclinant. Vita sedentaria certe fertilissima *flatulentiae habitualis*, per vices redeuntis, mater est; etsi apud homines debiliores, flatibus coeterum subjectos, exercitium etiam corporis justo vehementius, calore scilicet aucto, eosdem magis provocet, ac turgere faciat. In genere certe flatus, vel ex ingestis im-

mediate, vel accedente stomachi tubique cibarii energia infracta, ex alimentorum in his remorantium fermentatione, atque ex relicta ad his *faece*, tam putrida, quam acida, in fermentationes renovandas tam prompta, oriuntur. Voracitas hinc ciborum, maxime, quos diximus, vegetabilium, farinosorum, leguminum, sub pauco exercitio quotidiana ingestio, neglecta vel ex aviditate, vel ex dentium jactura, corruptione, masticatio, potus nimis copiosi, ventriculum justo citius eluentes, bilis, succi gastrici, enterici, virtutem infringentes, cerevisiae tenues, non satis fermentatae, vini junioris, — materiae stercoraceae diuturna in crassis intestinis retentio, seu alvi pertinax obstructio, flatibus permultis apud eos, quorum languet ventriculus, a morbo convalescentes, excitandis, generandis sunt pares. Certae substantiae, quae, dum in stomacho, intestinis obviam sibi veniunt, sese chemice decomponunt, et sub ipsa effervescentia fluidum elasticum copiosissimum evolvunt: magnesiae non causticae exemplo, sub acido primarum viarum haustae, quae, evolutos per flatus debilioribus saepe molesta est. Non pauci sunt homines, qui nequidem aquis uti possunt mine-

mineralibus acido carbonico ditioribus, quin ventre non minus turgeant, quam caput obnubilari persentiant. Gas interim tale quidquam fortius citoque evolutum, ventriculi ac intestinorum fibras potentius, celerius stimulando, promptius ore exploditur, abigitur: vaporis ex vino campaniae, cerevisia probe cocta, haustu antemetico evoluti, et antiquos saepe flatus secum per oesophagum rapientis, exemplo; quando e contrario vapida cerevisia, vinum debilius, subacidum, permanentes diu gravesque flatus relinquunt. Animalis cujuscunque, magna cruoris jactura, vel casu, vel arte facta, exanimati cadaver, quo demum in loco dissecetur, *aerem in sanguinis receptaculis* offerre, praestans quondam *Galliae* academicus expertum se dixit; — Vena quacunque majore, veluti canis alicujus, incisa, et sanguine ad mortem usque depleta, in aperto cadavere varias arterias et venas *aere tumere*, ut recentior de his scriptor asseruit, — ulterioribns res digna experimentis videtur. Potatores, maxime spirituosorum, frequenter tympaniam incurrunt. Consuetissimum typhi gravioris, diarrhoeae, dysenteriae chronicae, colici doloris flatulenti, pertinacis ilei, veneni assumpti,

partus laboriosi, abortus, febris intermittentis, hypochondriasis, hysterismi, icteri rebellis, hydropis, *meteorismus* symptoma est. Evacuatis in ascite, paracentesis ope, aquis, intestina tamdiu compressa, flatu extenduntur; ac similia in puerperis, nisi ventre quidquam per fascias firmato, contingunt. Non exigui scilicet momenti musculorum abdominis laxitas est, uti multarum matres prolium persaepe ostendunt. Contusio abdominis tympanias induxit. Insolitae originis, nec visa nobis, emphysemata sunt, quae *suppressa cutis transpiratio* produxisse refertur. Sic emphysema hac a causa adnotatum legimus, quo ipsae adeo mammae sororiabant. Summus quondam *Germaniae* chirurgus emphysema observavit, a mento ad collum descendens, quin alia causa pateret; quam quod aeger tres integros per dies aurae frigidae ac humidae fuerit expositus. Similis fere casus in medico *Galliae* diario recensetur. His duobus tamen in exemplis, *gangraena* emphysema lethale ex frigore praecesserat.

P. spasmodica.

Fatemur interim, pneumatosin intestinalem, praecipue habitualem, quod clari jam viri monuerunt, sine *spasmis* et convulsivis

adfectibus vix posse explicari; qui tamen spasmi, debilitatis vel effectus, vel causa esse possunt: ut a quibus nempe aer intestinis includitur, quominus vel sursum, vel deorsum cedat, impeditur, et ut, continuo magis expansus, intestinorum membranas ultra modum cum dolore extendat, inducitur. Enormem flatuum copiam saepe homines, qui multo a tempore cibos minime hauserunt, vel in casu, quo perfecta fuit ciborum subactio, emittunt. Vel sola iterum hypochondriasis, hysterismi, non minus quam asthmatis spasmodici, podagrae, vermiumque tot flatus excitantium, atque *periodici* quorundam emphysematum decursus consideratio, hanc sententiam, nisi ultro quam debeat et omnes pneumatosis ad species extensam, abunde confirmat. Matronae exemplum refertur, cui semel iterumpue de die, sive jejunae, sive saturae, in magnam efferri molem venter solebat. Flatuum eructatio per oesophagum, haud parum *consuetudini* tribuenda est, qua nempe hypochondriaci, hystericae per horas interdum ventriculum sibi vix non emulgent, et non modo aerem, quem hic continet, explodunt, sed et novum quasi fabricant, et illum, quem intestina fo-

vent, superiora versus urgent, atque peristalticum sic motum cum damno haud exiguo invertunt. Sunt qui tantum hoc foedo in opere exercitium contraxerint, ut quoties de his cogitant, pleno gutture flatus centenos cum fragore expellant. Drasticorum remediorum actio non minus suo cum stimulo, quam quod vires, evacuando nimis, infringat, flatulentias, meteorismum producit. In genere, *nervorum*, animique pathematum, maxime deprimentium potentia in ventris turbis flatulentis provocandis prorsus insignis est. Sic mulier *upsalensis*, ob domum in vicinia deflagrantem et falsum de conjuge simul in cineres converso nuncium vehementer perterrita, in syncopen et convulsiones, postea vero in ipsam tympanitidem incidit. Quin ullum in victu errorem commiserint, hypochondriaci, solo animo ingrate commoti, flatus sibi ac borborygmos mirum quantum augeri, laeto vero sub nuncio fugari, vel, sine omni explosione, evanescere persentiunt. Celebris *parisiensium* medicus, in ventre mulieris valde extenso, aquarum fluctuationem se, alio cum medico, persensisse autumans, paracentesin abdominis fieri, alteram in diem constituit. Convenientes vero

hunc in finem medici, omnem ventris tumorem, quin ulla evacuatio notabilis praecessisset, quasi subito collapsum admirati sunt. Nimis diu *turgorem* genitalium, quem non sola semper lascivia inducit, et mammarum sororiantium, et papillarum erectiones, ex sanguinis has ad partes (non sufficiente ad tantum voluminis incrementum, affluxu) derivavimus. Experientia tandem docuit, resectos sub media erectione animalium penes, prius fune constrictos, corpora cavernosa obtulisse minime a sanguine repleta; atque si hoc phaenomenon per hypotheses de *vita propria*, de *inflatione spastica*, explicari haud queat, nervorum saltem in secretionem vaporis expansivi influxum promptissimum id satis manifestat. Injecta *octavo* nervorum pari ligatura, ventriculus a flatibus summopere intumescit; ac in permultis flatulentiis, meteorismis; intestinorum paresis, non sola atonia pro fundamento est. Venena plura, exterius etiam, ut puta per ictum, morsum, corpori adplicita, cum ventrem attollunt, potissime nervorum id imperio efficere videntur. Haud inauditum est, huic imprimis pneumatosi spasmodicae successisse *icterum*, a compressione scilicet inter tunicas in-

testini duodeni, valdopere extensi vel contracti, ductu choledocho. Impetigines cutaneae perversa cum methodo tractatae, vel sine causa manifesta dispersae, variolae, morbilli puerorum, haud raro abdominis in nervos agendo [senis, jam (§. 722.) commemorati, herpetici, non minus quam foeminae tympaniticae post psoram cum unguentis praepostere sanatae, exemplis] meteorismum inducunt. Huc certe tympaniae, quas consuetarum secretionum suppressio produxit, pertinent: exemplis virginis, cui fluor albus habitualis per balneum, in quo alumen solutum erat, cohibitus, flatulentam abdominis tensionem, expansionem causavit, et mulieris eodem, fluxu laborantis, hoc vero per adstringentia privatae, gravidarum in morem ventre inflatae. Docent vero haec, *symptomatice* hinc inde oriri tympaniam; quod et mulieri contigit, cui ex utero purulenta fluxerunt.

Difficilis est pneumatosis tuberosae, hystericae (§. 709.) explicatio. Ad partes solidas, dum spasmis constrictae, imperium in fluida deponunt, corrumpendis humoribus et evolvendo aeri occasionem exhiberi est dictum; nec tamen suppositam hanc liqui-

dorum corruptionem tam celeriter, ac morbi nostri phaenomena docent, nasci posse, clarum est. *Hydropem siccum*, ut quondam vocarunt, *non gigni ex vapore*, sed ex fibrarum crispatione auctove sic elatere illum oriri, — ex effectu nervorum abdominis irritatorum eandem descendere et *inflationem spasticam* sistere, hac certe hypotheses modo verba luce egena offerentes, rem minime definiunt. Interim nervornm actionem morbosam evidenter hic morbi subesse, convenimus; ast vapores, seu fluidum elasticum his in tumoribus non deesse, sed celeris secretionis, ab irritatione nervorum effectum offerre arbitramur.

De vitiis intestinorum organicis, quae modo fere *mechanico* aeriformis materiae evolutioni ac retentioni favent, jam pluribus in locis, maxime vero §. 698, egimus. Coarctatio, imprimis ab *hernia*, compressio, repletio, obstructio constans tubi cibarii, quacumque ex causa inducta, vel maxime huc faciunt. Fit interdum, ut flexura coli in dextro hypochondrio; circa hepatis et ventriculi regionem, valde elevetur multumque creet molestiae: cujus causa, ut viro magno jam visum est, in principio coli, quod circa P. mechanica.

confinias ossis ilei, valvulae coli et intestini coeci situm est, residet, eo quod conveniente tono ac robore systalico, quo *sursum* pelluntur excrementa, destitutum, eorum copia infarcitur, quae ingentem flatuum materiam suppeditat. In genere, viscerum abdominalium, imprimis *hepatis*, pancreatis infarctus, obstructio, fideles sibi comites flatus agnoscunt. Sub bilis effluxu negato, vel morbosa ejusdem, aquosae scilicet ac fatuae secretione, tum faeces retinentur, corrumpuntur, tum flatus, his perfecte exsiccatis, ut in *ictero*, vix olent. Insecuta ex praevia inflammatione intestini durities, canalis hujus diametrum imminuit, restringit, et faecum per illum descensum intercipit; superiora vero loca in saccum peramplum extendi cogit. Similem pseudomembranae, interno intestini parieti adhaerentes, effectum producunt. Qui aegri paulo antequam morbus evidenter inciperet, multa ingesserunt, aut non perpauca postquam incepit, porro ingerere perexerunt, si alvus, ut hic fieri solet, diu fuerit obstructa: intestina saepe habent enormi faecum quantitate, flatuum certe matre, repleta. Sic plena excrementis ex dimidia parte intestina fuerunt ab

alio, — a nobis vero, in meteorismo lethali, per omnem tubum repleta simulque vermibus infarcta, conspecta sunt. In tympanitico puero crassa intestina faecibus adeo distenta fuerunt, ut colon sua mole jecinori vim attulerit, referente id alio scriptore. Major intestini a tumore vicino compressio, volvulus, vermium glomeres, polypi, hernia incarcerata, aequalem saepe effectum habebunt. Cohibendi flatus consuetudo non paucis, crassa imprimis intestina summopere extendit, illis nempe, qui flatibus per anum explodendis a juventute adsueverant. Est nempe, quemadmodum de *ructibus* jam diximus, ita et in *flatibus* ex ano emittendis, vel maximum *consuetudinis* imperium. Nobilissima *Hispaniae* matrona, a nobis, num in morbo, quo tunc laborabat, flatus sibi per inferiora secederent? interrogata; verecunde, » nulli certe *Hispaniae* foeminae, nisi prima sub educatione protinus neglectae, rem tam foedam unquam succedere, atque sexus sui infantes, si hanc sibi permittant, ruditer a parentibus, nutrice, castigari, « respondit. A vero certe illi, qui de flatuum quotidie sibi prorumpentium copia laetantur, valdopere aberrant. Mentionem hic meretur ca-

sus virginis, in flore aetatis constitutae, pro qua nostrum *Vindobonae* quondam consilium expetitum fuit. A sex jam mensibus eam et tormina, et flatus divexant. Saepe vero hi ultimi vel media inter amicarum consortio, quin id perciperet, vel si hujus rei sensationem haberet, quin illam impedire valeret, per anum secedunt, nec ullum ex involuntario hoc flatuum secessu levamen, sed majora potius incommoda, experitur. Non tamen ideo omne huic aegrae in flatus alios libere per anum expellendos imperium subtractum erat; nec faeces ei, aut insciae, aut nolenti secedebant; quam ob rem, sphincteris ani, non quidem paralysin, majorem tamen inertiam subesse credentes, decoctum corticis quercus vinosum, pro fomento, et similis indolis injectiones in anum, in genere vero quae vires, imprimis intestinorum excitarent, praescripsimus. *Ossis coccygis* sub partu laborioso, non adeo fractura, quam *luxatio*, ut flatus praeter voluntatem mulieri aufugiant, aliquando occasio est. Ruptura, vulnera, perforatio tubi alimentaris, oesophagi, ventriculi, intestinorum, cystidis felleae, gangraena, hinc inde aeri, sicut

cibis, aut faecibus, aut bili, aditum abdominis in cavum lethalem concesserunt.

§. 729. Pneumatosium *prognosis*, causarum rationem sequitur. *Emphysematis* quidem *traumatici* ominosa saepe comparent symptomata; ac certe, si organa vitalia copiosus aer allidat: magna erunt, ne illorum ab isto functiones opprimantur, pericula. Debita interim; ac mature satis adhibita sub methodo (§. 730.), aut vias ab arte apertas mox legit, aut in cavis animalibus stagnans decomponitur aer. *Guinenses* medici, ad morbos chronicos, ut hypochondriasin, arthritidem, sanandos, *artificiali* adeo *emphysemate* utuntur, ac inflatos sic aegros, potu diapnoico ingesto, quousque largus sudor insequatur, dissipato sic tam emphysemate, quam morbo ipso, ad cursum strenuum sollicitant. Ab extensa nimis per aerem tela cellulosa, dispositionem ad *pinguedinem* relinqui ex illis, quae (§. 707.) retulimus, verisimile redditur. Funestioris utique significationis sunt illa, quae ex causis internis, gravioribus sub morbis, symptomatice nascuntur, ac facile repullulant, emphysemata; lethalia certe, quoties aut in vasis majoribus, Prognosis.

in illis cerebri, cerebelli, aut ipso in corde gas elasticum colligitur.

Flatulentiae, quas gastricae saburrae generarunt, eae, rejectis his quisquiliis, sat facili labore, sub debito regimine fugantur. Taedio verum plenae sunt illae, quas, sub vita sedentaria, literatis in hominibus, acido primarum viarum, vel et viscerum infarctu adfectis, aut quas major intestinorum laxitas, atonia, vel morbosa hujus canalis sensibilitas et spasmodica simul dispositio evolvit. Diuturna similium turbarum continuatio, aut frequens repetitio, intestina hinc inde sub magnis torminibus ac enteralgiis, amplos in utres distendunt, circulationem humorum per vasa illorum, ut diximus, pessumdant, et canalis cibarii atoniam et vix non paralysin, cum alvi adstrictione pertinaci, cum faecum in parte intestini debiliore collectione ac remora diuturna, et saepe haemorrhoidum molestissima symptomata inducunt. Colicam hinc spasmodicam frequenter excipit flatulenta; haec vero tandem post se trahere consuevit tympanitidem. Accedant his aut majora in regimine vitia, aut perversa irritasque medicatio; febris acuta, inflammatio, meteorismus vel ipsa gangrae-

na in promptu sunt. Hominem sub ipsa flatus largissimi emissione subito posse mori, exemplis, magnae auctoritatis a viris nobis conservatis, ac simul de fasciarum sub largo flatuum in fine hujus morbi, secessu, necessitate (§. 730.) edocemur.

Est interim, ubi morbus lentiores aegris insidias struat. Dolor, primum atrox circa lumbos, umbilicum, mitigari multum, — venter minus obmurmurare, borborygmi rariores fieri, — peditus, si aliquis, modo silens ac placide trajici observantur. Ast vero crescit in dies anterioris, tensi magis, ac plerumque a percussione digitorum resonantis volumen abdominis, alvus quotidie fit segnior, tument magis dolentque in multis haemorrhoides; flatus tandem nulli; continuus, sed vix non inanis ructuum edendorum nisus, singultus urgent, augentur dispnoea, anxietas, debilitas; macies saepe insignis his miseriis per annos aliquando extensis, — frequens interdum vomitus, lipothymiae, haemorrhagiae ex pulmonibus, ventriculo, hydrops aliquando ipse, febrisque tandem lenta, sitis, siccitas ardorque cutis, urinae turbidae, stranguriosae stillicidia, accedunt, ac optatum sub tantis aerum-

nis vitae finem imponunt. Rarissime quidem, sed interdum tamen, intestini alicujus, nimium expansi, ruptura mortem praecessit. Quae vitio organico, aut visceris corruptioni superstructa est tympanitis: ea certe absolute lethalis censenda est.

Solvitur alias hic morbus subinde per alvum faeculentam, nigram, pessime olentem, per flatus, quos redeuntes borborygmi praesagiunt, foetidissimos, copiosos, ano explosos; vel, si uterus eorum sedem constituerit, ex pudendis prorumpentes; haemorrhoidum, menstruorum, fluoris albi, quondam suppressorum, per reditum; per impetiginis, a cute aversae, novam efflorescentiam; ac denique per abscessus ad partes externas benignos.

Meteorismi prognosin, saepe numero funestam, sed, quod frequenter observavimus, non ubique certe lethalem, alibi, pluribus in locis exposuimus.

Cura. §. 730. Pneumatosis impugnandae praecepta, ex causarum, quarum illa effectus est, natura eruenda sunt. His ipsis, in quantum id licet, remotis, vel saltem imminutis, liquidum aereum introductum, morbose se-

cretum, retentum, quantocyus, ne ultra divagetur, educendum; partes vero expansae, dilatatae, distractae, ne denuo huic pateant, muniendae sunt. Summi pro chirurgis momenti est, ut aerem, imprimis in capitis, juguli, aut pectoris laesionibus, quovis modo a vulnere avertant, et illo caute ex hoc expresso, unionem labiorum perfectam instituant, ac emplastro probe coadunent.

Emphysematis.

Emphysema igitur, quod aer atmosphaericus per cutem sauciatam, contusam, dehiscentem, insinuatus produxit; etsi aliquot post dies haud raro vel sponte disparuerit, non sine magnis rationibus, promptissimam hujus liquidi expansilis, elastici, priusquam majores injurias struxerit, — aut easdem per vias, forsitan obliquas, mox cum ferro dilatandas, — aut per opportunas incisiones, — loca tumefacta, crepitantia, cum vola manus versus ostia patentia, permulcendo, stringendo, comprimendo, expulsionem sibi expetit. Larga satis suoque aere exhausta cucurbita, scarificatis his locis, si ita competit, superimposita, vel super partem tumentem, in directione ad vulnus, deducta, vel tracta, non parum hunc in finem conspirabit. Quodsi emphysematis a

signis summaque dypsnoea, anxietate, aerem in ipso cavo thoracis delitescere concludi posset; vel per vulnus, vel alio modo is illum intraverit; quamvis signo evidente ac certo destituamur, summum vitae periculum *pectoris paracentesim* indicabit, ab egregiis, *Angliae* potissimum, chirurgis, cum exitu, non sempre quidem, sed variis in casibus felici comprobatam. Ne omnis in cavo thoracis contentus aer subito diffletur, exemplum viri, ex costae fractura pectore interno emphysematici et post operationem extincti, hortatur.

Spontanei. Emphysema *spontaneum*, a causis internis, ut alterius morbi symptoma, inductum, habito ad illas potissime respectu, pertractandum est. Etsi vero lethalem illud exitum frequenter habuerit; ne tamen, ob istum, aegri curam pusilanimes seponamus, exempla feliciora nos admonent; et cum talia plerumque in febribus asthenicis gravioribus obvenerint: acetum vini, alcohol cum camphora, fomenta spirituosa, aromatica, corticis quercus peruviani decocto, aluminisque solutioni nupta, exterius, — pro usu vero interno, adaequata morbo principali remedia aliquando conducent. Ceeterum nec in hac mor-

morbi specie, liquidi elastici alicubi stagnantis evacuatio, si loci natura hanc concesserit, quemadmodum in traumatico emphysemate illam commendavimus, negligenda est.

Absoluta demum liquidi aerei evacuatione, partes externae, ab eodem nimis extensae, relaxatae, cum pannis laneis, fumo aromatico imbutis, perfricandae, ac fasciarum ope aliquamdiu muniendae sunt.

P. saburralis.

Aeriformis materiae in tubo cibario ex *saburris* fermentantibus evolutionem, evolutae retentionem, hujusque multiplices effectus, prompta *faecis*, unde noviter ingesta in motus consimiles tam facile rapiuntur, correctio, vel cita eliminatio, coercent. Nihil ea, quae vano *carminativorum* titulo gloriantur, potentiora aromatica, spirituosa, huc faciunt; sed, praeter debitum regimen, quo causae latentis augmentum arceatur, modo illa, quae crambem iniquam immutent, vel ejiciant, conducunt. In viro *Antwerpiensi*, a volvulo, ut medici credebant, extincto, etsi rarum sit, faeces in *ileo* intestino reperiri, durum tamen stercus, sedecim digitis supra monocolum haesitasse, multamque solutam saburram per ileon desuper natasse, ab antiquo de flatibus scriptore relatum est.

emeticis, sub ventriculi ac intestinorum majore intumescentia, extensione, vix locum concedentes, ad sola hic confugimus cathartica. Mitiora tamen ex istis, et sic dicta *eccoprotica*, ne spasmodice contractum alicubi intestinum, drasticorum a stimulo in totum constringatur, praeferenda, atque nec ista quidem medio ac violento intestinorum sub spasmo, sed eodem, emolliente cum enemate, cum infusi chamomillae non calidi potu, jam quidquam infracto, et materia saburrali quodammodo praeparata, soluta, porrigenda sunt. *Acido* in primis viis, ea, quae, cum illo coeundo, hoc idem decomponant, ac salis speciem medii constituant, opponenda, inter haec imprimis ea, quae, ut magnesia caustica, carbonico principio carent, eligenda, haec ipsa vero simul cum pulvere radicis rhei, et cum grato ac levi stimulo volatili, olei nempe distillati menthae piperitae, vel seminum anisi una alterave guttula, vel radicis zinziberis granis aliquot, combinanda sunt. Aliis leve purgans remedium, ex aquae laxativae *Viennensis* unciis sex, aquae melissae unciis duabus, salis amari drachmis sex, liquoris anodyri min. guttis decem, syrupi corticum aurantiorum

uncia dimidia, si omni hora dimidia, donec alvus purgetur, uncia una ejusdem sumatur, conducit. Flatus ex fructibus horaeis nimis avide devoratis evolutos, a sulphuris accensi et dein condensati vapore, quod fermentationem impediat, illico coerceri, nos quidem, quod scilicet quae in *doliis* lege chemica contingunt, ea vivente in corpore saepe locum non habere noverimus, ex observatione propria (aliorum tamen experientiae minime contrarii) asserere non possumus. Aqua *frigida*, cui acidum illud sulphureum commistum fuit, magis forsitan, quam id ipsum, aegris propinata, conduxit. *Putridae* primarum viarum colluviei, acidae magis naturae evacuantia, tamarindorum nempe decoctum, infuso rhei aquoso et aquae menthae junctum, conveniunt. Huic ultimae etiam soli, ubi foetor ructuum et flatuum, saburrae putridae latentis signum offert, spiritus nitri dulcis cum fructu superadditur. Sub colluvie verminosa, tum praedicta remedia, tum illa, quae infra indicabimus, — mitiora inter cathartica vero in genere sal amarum in aqua menthae solutum, vel aquae hujus indolis soteriae, vel maxime commendari merentur.

P. hypersthenicae.

Atque haec transitoriam magis, et ex gulae vitiis oriundam pneumatosin, seu brevioris morae, nec tam difficilis curationis *meteorismum saburralem* concernunt. Majoris vero momenti res erit, si ex causis in totum systema, maxime vero in partem tubi cibarii conspicuam, longiore influxu agentibus, venter perennis sedem pneumatosis vel intestinorum, vel abdominis constituat. Ac primo quidem de illa, quam *energicam* appellavimus (§. 728), dicendum hic venit.

Rara quidem avis morbus est, qui, longum in tempus extensus, maxime si chyli officinam is circumdet, de virium superabundantia testetur. Si tamen ex methodo medendi vel utili, vel noxia, longe totius tandem, quam ex solo ratiocinio theoretico, de indole morborum feratur judicium; non modo de mensis unius vel alterius, sed de plurimum annorum tympanitide, vere *hypersthenica*, testimonia, quorum interim partem nos nullam habemus, extant. Evacuationis scilicet cruentae, alterius, lege sexus, aut longae consuetudinis, maxime si communi et ipsis intestinis ex alveo pridem scaturiverit, suppressio, sanguinis in haec ultima torrentem perpetuo dirigit, vasa eorum re-

plet, extendit, nervos stimulat, secretiones pervertit novasque creat, halituosas certe, et quibus, ut fluidi elastici, nunc hujus, nunc illius formam induant, sub ignotis conditionibus principia non desunt (§. 703.). Non est hinc, cur miremur, ex fluxu sanguinis per vasa uteri, haemorrhoidum tam fraterna, in subjectis robustis cohibito pneumatoses, quae de sthenica natura simul participent, oriri (§. 728.) easque debilitante sub methodo, ipso teste *Hippocrate*, felicius fugari, aut per spontanea adeo cruoris profluvia sanari. Sic tympania a fluxu menstruo suppresso, per sex jam menses foeminam divexans, comparente largissimo haemorrhoidum mucosarum profluvio; tandem disparuit. Aliam mulierem hoc a morbo correptam fluxus lochiorum restituit. Binas aegras a tympanitide, cum pulsu duro, inaequali, remittente, cephalaea, dyspnoea correptas, antehac sanissimas, unica et larga venaesectio salvavit. Eundem morbum in vidua, ab octo jam annis rebellem, larga ex pede sustulit venaesectio. Septies adeo repetita sanguinis missio *Vindobonensem* mulierem ab hoc morbo tandem liberavit.

Sicut ergo *hydropis hypersthenici* exempla,

propria etiam e penu desumpta, quondam referemus, ita et de pneumatosi quacunque dicendum est, nec saburras ei semper, aut vitia localia, nec astheniam, et spasmos ex ista oriundos, sed nimiam quoque virium vitalium energiam aliquando pro fundamento esse; quo in casu, non excitans sane methodus, sed ea, quae stimuli exorti causam moderent ac demant, effectus imminuant, vel tollant, victum tenuem, potum aquosum, alvi evacuantia mitiora, hirudines ad anum, genitalia, vel generalem adeo sanguinis missionem indicari.

P. asthenica et spasm.

Frequentius omnino pneumatosis ex *atonia* et ex *spasmo*, in quem haec ipsa tam prona est, descendit, atque hic est, ubi major eorum, quae cum stimulo adaequato vires aut universi systematis, aut partis magis adfectae excitant, sustentant, volatilium, carminativorum, tam interne, quam partim exterius administratorum, virtus comparet ac emicat. Maximi vero momenti est, hypochondriacos hystericasve, ne in flatibus vel ore vel ano expellendis operam consumant, sed qua possunt ratione aeris ad guttur ascensum impediant, monuisse. Quodsi vero spasmodicae viscerum debilium adfec-

tioni succurrendum est, radix calami aromatici, angelicae, valerianae, herba menthae, calaminthae montanae, hysopi, thymi, roris marini, salviae, flores chamomillae, imprimis romanae, semina anisi, cumini, foeniculi, baccae lauri, juniperi, liquor anodynus, aetheres diversi, olea stillatitia, alcali volatile, camphora, asa foetida etc. auxiliatrices manus hic offerunt, quas tamen, si minus caute debilioribus admoveris, internorum eas incendium, gangraenam promovere observabis. Eo magis vero haec, nisi alvus simul aperta servetur, metuenda sunt. Clysteres igitur (si modo propter spasmodicam saepe sphincteris ani constrictionem, propter recti intestini repletionem, et propter vasorum haemorrhoidalium turgescentiam dari queant) ex eo quoque argumento, quod sedes mali in crassis potissimum intestinis quaerenda sit, tum simplices, ex infuso chamomillae, tum addita huic asae foetidae, cum vitello ovi solutae, portione, compositi, minime tamen calidi, ne fluida elastica hic loci stagnantia ulterius expandantur, frequenter injiciendi sunt. Insignem meteorismum sub typho graviore, cum vino in anum injecto promptissime sanavimus. Clyster

ex fumo nicotianae tabaci, ut legimus, ano viri tympanitici quotidie fere immissus, dolores sopivit ventremque aere deplevit. Calor interim suspectaque indoles hujus fumi, sensibiles magis apud aegros cautionem imperant. Clysmata ex aere fixo, a quibusdam scriptoribus laudata, experti non sumus. *Opium* quidem, quod alvum constipare soleat, multis hic minus indicari videbitur. Atqui tamen in *colica saturnina* hoc remedium, quod saepe observavimus, prae ipsis evacuantibus, alvum, quam spasmus obturat, solvere consuevit; ut igitur non sine duce experientia vir in artis medicae exercitio quondam famosissimus, pilulas alvum purgantes cum anodynis hic conjunxerit; alter vero, tum similia, tum potissime exiguas pulveris *Doveri* doses hoc in morbo praecipue commendaverit; quamquam opiata modo caute ac nonnisi sub majore spasmorum insultu, atque tunc oleosis, mucilaginosis rebus conjuncta, adhibenda esse fateamur. Saepe nempe crispatis admodum intestinis, oleum recenter ex amygdalis expressum, oleum quoque ricini americani, magis amicum est, atque haec, quo faeces lubrefactas facilius, relaxata transmittant, inducit. Nec minus

olea pinguia, volatilibus ut nucistae et camphorae, unguenti sub forma, cum laudano, combinata, et ventri, sub ejus frictione, illita conducunt. Omnia vero tum potus frigidae, tum fomenta ex aqua gelida, nive, aut glacie abdomini imposita, tum clysteres ex frigida, flatulenta in colica, et in tympania, quod nos ipsi quoque sumus experti, superant. Triginta urceos aquae frigidae effundi jussit *Hippocrates* supra corpus mulieris robustae, quae a sumto medicamine ventre tumuerat cum dolore, dyspnoea, animi consternatione, vomitu. Quinquies ea mortua videbatur, sed ab affusione frigidae sublevata est. In equis etiam sanatae per frigidos clysteres tympaniae exempla medica *parisiensium* societas communicat. In meteorismo febrili interim fomenta plerumque calida, aromatica, vinosa, cum optimo effectu abdomini perpetuo admovemus. In vehemente abdominis inflatione fomenta sicca, et maxime arenam in igne vel sole siccatam, *romani* quondam ceu magnum praesidium habuerunt. Cucurbitarum siccarum, in colica flatulenta, et in ipsa tympanitide magna saepe efficacia est. Ventrem hic urebant veteres. Vesicantia ignis loco admota,

fotus quondam celebris ex pueri urina cum lapide prunellae diu cocta, lixivium cum sale, sulphure, ac alumine, ventri imposita fuerunt; quae subsidia per stimulum extus admotum, interiorem divertendo, praecipue quod abscessus hic aliquando morbum dissipaverit, utilitatem subinde habuerunt. Nec balneorum, maxime ubi impetigo a cute disparuit, et pellis sicca et arida de suo cum intestinis consensu molesto testatur, virtus est spernenda.

Sed cum insuperabilis saepe, in fluidis elasticis e ventre pellendis difficultas sit; tam de *siphone*, qui illa saltem, quae crassis intestinis immota haerent, attraheret, educeret, quam de *remediis flatum absorbentibus* cogitatum est.

Ad primum quod spectat, jam egregius parentis medicinae interpres, » saepius, inquit, vidimus aegros hujusmodi et colico dolore adfectos, plurimum levari flatu ex ventre per inanem clysteris fistulam in anum immissam, subinde retracto et expresso. « Cum vero admodum incommoda sit tam frequens ejusdem siphonis in anum introductio ac toties repetenda ejusdem extra hanc depletio, valvula, quae huic malo mederetur,

fistulae fuit superaddita. Etsi vero hocce cum subsidio, causa morbi auferri haud queat; utilitatem tamen illius tum eventus repetito comprobavit; tum ratio ex eo quidem illustrat: quod aere ex crassis intestinis sic educto, coli valvula venienti a tergo ex tenuibus fluido elastico resistentiam minorum opponat; et quod magnum jam in eo, quod intestinorum ad rupturam usque extensio, pro tempore saltem, et donec aliud solamen ferri queat, minuatur, sit lucrum.

Quod vero *medicamina flatus absorbere* destinata respicit, quo scilicet magnesia calcinata, aqua calcis, alcali volatile causticum, pulvis ex ligni carbonibus imprimis pertinent, ex chemicis rationibus proposita; ea quidem sat speciosis ex rationibus haud multum promittere, anonymo sunt visa. Non etenim gas omne, inquit, intestina expandens, *carbonicum* est. Ex causticis, ne damnum aegris inferant, exigua modo, minorisque capax absorptionis portio potest ingeri; sub certis aegrorum conditionibus nec hanc quidem licet adhiberi. Potioris momenti est, causam flatulentiae, quam flatus auferre. Pulvis carbonum hydrogenio absorbendo in anum injectus, simul ac intesti-

ni cum fluidis coivit, absorbendi potentiam amittit; nec absorbentia haec medicamina, ad loca, in quibus effectum exserere queant, immutata pervenire sperandum est. — Hae objectiones utique ad lapidem lidium experientiae ulterius explorari merentur; de alcali caustico tamen dicemus: nos illud in tympania mulieris graviore, quam in clinico instituto *ticinensi* pertractavimus, ad exiguas satis, sed saepius repetitas ad doses, tam evidenti cum rerum successu porrexisse, ut ventris moles, melioribus ex notis, volatilibus remediis antehac resistens, paucarum spatio horarum vix non omnis conciderit. Ventriculum vero a flatu turgentem, gas *carbonicum* plerumque, vis aliud, nisi ructus ille foetidiores explodat, expandere, est notum; et cur tali sub casu, vel alcali causticum quidquam dilutum, vel causticam magnesiam, vel aquam calcis reformidare debeamus, nos quidem non perspicimus. Non sub quavis aegrorum conditione remedium idem convenire, hoc quidem illius nihil detrahit, limitatae modo, efficaciae. Potior omnino est causae, quam, brevis modo, effectus dissipatio; ast vero ubi periculum in mora est; non parvi dicatur, effectus, fa-

cile lethalis, donec aliter succurrendi occasio concedatur, suspensio. Pulverem carbonum paulo minus subtilem, liquida, quae pauca in recto et colo intestinis degunt, vix citius, quam aer inflammabilis, penetratura videntur; et flatuum ad sedem principalem hic pulvis injectus, non est, cur venire non queat. Alio sub fine, quam ne, sub tanta artis medicae paupertate, sine justis rationibus, oblatum illi remedium ad lectulos aegrorum tentari saltem recusentur, haec minime hic loci remetimur. Coeterum, si bilis inertia flatulentias ac ipsam tympaniam induxerit; quae hanc suppleant, amara, decoctum ligni quassiae cum aqua menthae piperitae, fel taurinum, cinnamomi cum pulvere, indicantur. Tympaniam diuturnam, ad plurima alia pertinacem, cum pulvere fuliginis, ad tres cultri cuspides e jure calido aliquoties assumtis, mulier empyrica sanavit. Nec tonica potentiora praepostere hoc in morbo, nisi fini suo jam propinquo, praescribantur, vetat major partium sub decursu illius sensibilitas et in spasmos depositio. Convalescentibus interim et aquae martiales cum guttis aliquot liquoris anodyni, et chalybis tinctura cum aqua cinnamomi vinosa,

et corticis peruviani infusum frigidum, — exterius vero, ut musculorum abdominalium infractum robur revocetur, ut ipsa intestina distensionis novae occasionem tam facile non admittant, *fasciae*, ut quae cursoribus, sub flatuum expansione dolentissima tam bene conducunt, et quae vel sub ipso pneumatosis asthenicae decursu jam mature satis indicantur, conveniunt. Ex fasciarum neglectu mortem derivavit vir de morbis exercituum clarus, in homine, qui ab aliquot hebdomadis tympaniam cum febricula passus, noctu repente exstinctus est, postquam a tribus vel quatuor dejectionibus, quas dosis pilularum aromaticarum cum scilla movit, venter subito subsedit. In cadaveris abdomine nec aqua, nec aer, colon vero amplum flaccidumque fuit, ut satis capax tanti aeris videretur, quantus tumori illi efficiundo par erat. Frigida etiam ventris lavatio, cum cautela tamen, ne subintret refrigerium, celeriterque matutinas ad horas suscepta, — equitatio vero et vectio e curru, vel maxime suadenda sunt.

P. Mechanica. Parum admodum aut nihil ars medica in pneumatosi intestinali, et vitio organico graviore oriunda promittit. Obstructiones qui-

dem viscerum conspicuas illa, debita et alibi describenda sub methodo, interdum felix solvit, ac pendentes ex iis flatulentias simul dissipat, sed scirrhosae saepe ac extensae, vel ex polypis, pseudomembranis, volvulo praegrandi, adhaerente inductae intestinorum coarctationes, sacci ampliores, diverticula hujus canalis ex dispositione *congenita* persaepe exorta, calculi fellei majores atque durissimi, mesenterii tumores vix non lapidei, conamen artis vix non omne constanter eludunt, ac leve modo solamen ex victu tenui, minime flatulento, ac similibus, mucilaginosis, oleosis remediis, enematibus, expectant.

Num a manu *chirurgica*, indomabilis arti medicae et suffocationem instantem minitans, tum intestinalis, tum abdominalis pneumatosis auxilium admittat, nunc rimemur oportet. Paracentesis?

Quodsi aeris in ipso ventris cavo haerentis symptomata tam fallacia non essent (§. 722.); — si pneumatosis abdominalis cum intestinali nunquam juncta incederet; — si illam non ex ista venisse, compertum haberemus; — si aer, compuncto intestino inflato, tam prompte semper omnis e vulnere

prorumperet; — si flatu simul expansa et in suo pariete pertenuia reddita intestina peritoneo tam vicine non adcumberent, aliquando vero huic adcreta non conspecta essent; quid propositam a viris claris paracentesin abdominis, vel et *ani artificialis* subsidium, nuper quoque in *Gallia* propositum, excluderet, fatemur, nos minime concipere.

Tanta interim rerum obscuritate concessa, cum de morbo hic agatur, a quo certa pernicies imminet; cum impium foret, arti *chirurgicae*, limites, quos toties felices per ausus transiliit, ex solo ratiocinio assignare; cum de morbo hic agatur, ubi auceps etiam remedium melius, quam nullum, videri posset; argumenta quoque in favorem tentandae paracentesis loquentia reticere non possumus. Verum quidem est, pauca, quae in homine hucusque instituta fuisse novimus hujus indolis tentamina, felici ab exitu non fuisse coronata; sed neque silentio praetereundum est, cadavera paucorum, qui post hanc operationem perierunt, non fuisse aperta; hinc, num gangraena, vel ulcus intestina penetrans, fatalis exitus causam habuerint, minime posse definiri. Cum summo levamine, ut in medico *Galliae* diario refertur

tur, bis eadem in muliere suscepta fuit abdominis paracentesis; et cum vi magna aer ex vulnere, non foetidus, explodebatur, venter concidebat, dolorque imminuebatur; sed cum canulam in vulnere non reliquisset chirurgus; aegra, tertiam punctionem recusans, interiit. Certe si ad extremum usque halitum in tympaniticis differatur paracentesis, quod etiam de asciticis valebit; non adhibito culpa mortis adscribenda est auxilio. Felicior sane fuit *pectoris* paracentesis in homine, cui pus in thoracis cavo haerere putaverant, quo ex cavo tamen nec guttula quidem *puris*, sed *aer* cum strepitu prorupit, sanitate in integrum concessa. Thoracis paracentesin frequenter suo tempore *Parisiis* cum violenta flatus explosione factitatam fuisse, celebris memoriae medicus testatus est. Si tamen rem aliter cum *abdomine* constitutam esse objeceris; experimenta similia, quovis anno cum domesticis animalibus, tam felici cum eventu ad ipsum cavum *ventris* suscepta, quid in homine liceret, indicare tibi forsitan videbuntur. Boves scilicet non minus quam vaccae, tempore autumni, multa herba recente aut trifolii aut napi, ultra modum repleti, turgere, inflari ventre, vacillare, at-

que si nullum illis auxilium feratur, concidere, ac rupto demum aqualiculo, vitam agere cernuntur. Atqui tam tristi rerum sub stato, cum tricuspide, sinistro latere, ultimam costam inter et ossa pelvis, perpendiculariter abdomini intrusa, explosa per canulam in vulnere relictam, aeriformis materiae immensa quantitate, perituri alias animalis vitam cum sat magna certitudine, vel solis a rusticis, servari constat. Nec, si gas multum in ventriculo superfuerit: hunc ipsum perforare, atque viam illi pandere extimescunt. Nec etiam in homine, vulnera, cavum abdominis penetrantia semper sunt lethalia; nec intestinorum laesiones mortem semper et ubique post se trahunt. Milites innumeri, abdomine, intestinis aperte laesi, cum id primum nullus exspectasset, sanitatem recuperarunt. Plenus enim ac repletus semper in viventibus venter, — universalis, aequalis, et blanda simul omnium in eo contentorum, a diaphragmate musculisque abdominalibus, compressio est. Peritonaeum vel minime irritatum, in inflammationes promptissimum esse novimus. Cum hoc igitur intestinum vulneratum mutuo contactu, per pressionem inducto, coadunari, uniri

inclinat; ac paucis ab horis saepe opus adhaesionis, concretionis jam orditur. Quodsi sub prima inflammatione, faeces patente abdominis e vulnere auffugere cernamus, quo magis tamen istud clauditur: eo citius illae consuetum ad anum iter reassumunt; vel, clauso per artem vulnere, repetere coguntur. Ipsa ergo peritonaei inflammatio, quae tanta pericula minatur, solum hic vitae conservandae praesidium est; ac hujus beneficj effectum certe in muliere *austriaca*, quam *vindobonense* quondam ad clinicum Institutum, amplissimo ac horrendo cum ulcere epigastrii, largiter in ventriculum penetrante, suscepimus, ab uno ex nostris auditoribus descriptum, longe sumus admirati. Quidquod vulnera ventriculi, intestinorum, quibus nullus cum fornice peritonaei, sed aliquis modo cum vicinis ejusdem tubi alimentaris portionibus contactus fuit, sub insequente inflammatione, debitoque parcissimo sub victu, cum his ipsis, sine faeculentae materiae effluxu, concreverint, mortemque sic, solius compressionis abdominalis beneficio, averterint. Atqui, si minime haec eo fine hic referimus, ut levis momenti esse ex laesione intestinorum pericula praetendamus; ne tamen ex illa,

sub abdominis inflati punctione forsitan contingente, mortem, ut a morbo praesente, indubiam exspectemus, contribuunt. Si tamen tantus ab ista metus est, cur in casu, quo aerem in ipso cavo abdominis stagnare suspicamur, quin aut inflammationis, aut gangraenae symptomata praecesserint, solum peritonaei ad fornicem, *non punctio*, *sed incisio*, instituenda non foret? In *enterica* pneumatosi sola haec abdominis omnino nihil confert incisio; ast vero, inquiet aliquis, nisi, in domesticis animalibus cum successu tentata, nec vulneris intestino inflicti sibique ipsi relicti absolutam lethalitatem illatura, operatio auxilio sit; conclamatum est.

Quanti interim ponderis haec in favorem paracentesis adducta argumenta videri possint; et quanti in sola tympania *abdominali* (si modo satis certa foret ejusdem diagnosis) momenti esse fateamur; plures tamen, partim jam allatae, rationes, quin *intestinali* sub *pneumatosi*, eandem suadeamus, nos omnino absterrent. Animalium nempe domesticorum, in exemplum vocatorum, morbus, non *perennis* tympania, sed *acutus* modo *meteorismus* est: in quo ventriculus, bestiis his multiplex, robustiorque, intestina, *subito* exten-

sa, non omnem sese, post evacuationem, contrahendi potentiam amiserunt; cum *chronico* in adfectu, debiliora hominis intestina, *lente* in saccos peramplos exstensa, vix non omnem elaterem ac vitalem renisum, quo vulnus sibi inflictum, forsitan nequidem excluso multum aere, mox clandant, deposuisse videntur. Non tam raro etiam mechanica intestini, hac in parte vel illa, *coarctatio*, expansi utris confines nec a faecibus, nec a flatu forsitan, ulterius transeundos, constituit; ac demum hic non de *sano* in coeteris animali, sed de homine, per morbum tam longum, viribus jam fracto, intestinis vulnerando, sermo foret.

ORDO II.

RETENTIONES AQUOSAE.

GEN. I. HYDROPS.

Vapor animalis.

§. 731. Morbus a *pneumatosi* non magis, quam *aqua* differt ab *aere*, alienus, est *hydrops*; et quae de illa diffusius exposuimus, haec pro magna parte de isto simul valebunt. Frequentia interim aegritudinis, in quam hic inquirimus, longe major; partium, quas illa constantius tenet, extensa magis ratio; ac symptomatum in multis diversitas, varietatum illius principalium considerationem specialem magisque sejunctam sibi expetunt.

Tela cellulosa et cava majora hominis viventis, *vapore* animali, arteriolarum per fines *secreto*, plus minus turgent. Hic vapor, alios

conspicuos praeter usus, partium dictarum vicinarumque inter se concretionem impediens, vel copia majore effusus, vel diutius his in locis detentus, certa principii calorici quantitate, stagnando, amissa, fluidi densioris indolem assumit, ac in *serum* condensatur. Ne tamen hoc facile contingat; vasculorum vis *resorbentium*, secernentium illa (exemplo scilicet aquae in cavo thoracis, abdominis animalium viventium injectae, ac paucis ab horis jam resorptae) major est. Lymphaticorum vasorum trunco ligato, compresso, vel quemvis alium in modum impedito, resorptionis ulterius officium suspenditur, deletur; partesque, unde hae vaporem, vel serum revehere cessant, continuato interim istorum, pro cavi recipientis cessione affluxu, replentur, distenduntur, tument, ac partes sibi vicinas comprimendo, similem in istis humorum tenuiorum remoram, stagnationem, inducunt. Hoc vero modo, ex causis adeo levioribus, frequenter partes aut a corde longinquae, aut, laxioris ope telae cellulosae, aliis adnexae, inflantur, ac in molem morbosam tumefiunt.

§. 732. Multa sunt interim, quae non Intumescentiae insontes.

tam simplicem *hydropis* naturam esse evincant. Horis matutinis, simulac experrecti sumus, facie omnes plus minus turgemus. Est nempe aliquis humani corporis, etiam sanissimi, sub certis vitae conditionibus, *vaporosus* quasi, atque non tam vasis, quam telae cellulosae proprius *turgor*, aetati juvenili communior; post horas saepe subsidens; sub animi perturbationibus majoribus, non ignoto *poetis* effectu, evidentior; sexui sequiori, priusquam menstrua compareant, vel sub ipsa graviditate, frequentior. Atqui haec singula in convalescentibus; in morbis non paucis, utpote in chlorosi, in febre intermittente, post insultus convulsivos, vel maxime se produnt; atque magis sane cum *pneumatosi*, quam *tuberosam*, *hystericam* vocavimus (§. 709.), quam cum ipso *hydrope*, conveniunt. Quidquod, monente jam summo quondam *Germaniae* medico, nequidem omnis *seri* ipsius in cavis cellulosis remora, mox tanto morbo, ac *hydrops*, etiam *localis*, est indiscriminatim, ut species, subjuganda sit; ac modo satis insontem ab aquis *turgescentiam* constituat. Quoties non in foeminis, quae foetum utero quidquam obliquo ferunt, *oedema* cruris, qua parte compressio fit ab illo, sub-

oritur? Altioris quidquam staturae homines, per omnem vitam, similes circa malleolos tumores, quin id hydropem localem sensu vero dicere queamus, patiuntur. Vel a simplici apum punctura, circa partem ab ictu magis dissitam, — a latente in profundis abscessu, — a pure in cavo thoracis stagnante, in partibus externis, oppositis, tumor oedematosus se prodit, hydropi vel minime, nisi solo aspectu, affinis. Hydrops certe sub specie oedematis haud raro comparet; sed non omne igitur ad hydropem pertinebat oedema.

§. 733. *Hydrops* vero nobis est morbosa vaporis animalis, in fluidum seroso-lymphaticum conversi, ad cava corporis non sua secretio, stagnatio, cum partis inundatae, figura mutatae, volumine, tensione, gravitate auctis, viciniae molestis; calore, sensu, libertate, imminutis; ac plerisque functionibus, arescente simul aut mutata in pluribus renum secretione, laesis. Definitio hydropis.

Quodsi non omnis hydrops ex *generalibus* his signis dignosci mox queat; proprio id morbi, tam diversis ac abditis saepe corporis in locis nidulantis, atque sua in infantia tam

bilinguis; caracteri tribuendum, et quod illis hic inseri haud potuit, ex specierum tradenda inferius historia eruendum est.

Diversitas. §. 734. Proteiformis nempe persaepe natura, magnaque in multis, nec angustioribus definitionis scholasticae cancellis circumscribenda, *diversitas* hydropis est. Potest tamen haec, si tam *indolis*, quam *originis*, *situs*, *partis continentis*, *materiae contentae*, ac *incessus* ratione dividatur, non inutilem prorsus in ordinem contrahi. Ac primo quidem, vel ex *vitio locali*, vel *universi systematis* a culpa orditur; atque hoc ultimo in casu, vel *asthenicus*, vel, rarioribus sane sub rerum conditionibus, *hypersthenicus*, energicus, est hydrops. Secundo, vel alterius ille morbi effectu, *secundarius*, generatur; vel, quod rarius contingit, *primarius* est. Tertio, nullum fere corporis punctum ab hydrope immune est, ac ipsis adeo in ossibus longioribus morbosa aquarum collectio reperta fuit; sedes interim communior ad textum cellulosum (*H. cellulosus*), ad caput (*Hydrocephalus*), columnam vertebralem (*Hydrorrhachia*), thoracem (*Hydrothorax*), abdomen (*Ascites*), ac ad pelvin (*Hydrometra, Hydrops ovarii, tubarum, ligamentorum*

uteri), defigitur, atque non minus ob symptomata sibi propria, quam ob curationis momenta diversa, praemissis quae ad hydropem in genere spectant, enunciato sub ordine, speciatim consideranda nobis venet. Quarto, ratione partium colluviem serosam continentium, vel *independens* coeterum in his hydrops degit; vel speciali adhuc vinculo, *saccatus*, *cysticus*, *hydatideus*, coercetur. Quinto, vel *sincerus* est hydrops; vel aliis materiis, aeriformi (§. 723.), cruentae, purulentae, est *mistus*; quin igitur induci nos sinamus, ut sanguigni, aut puri, aut chylo, aut bili, aliis quam hydropis sub legibus, in cava corporis effusis, nomen impertiamur hydropis. Sexto tandem, quoad incessum, vel brevis et *acutus*, atque tunc maxime *febrilis* vel *chronicus*, et, si finem plerumque funestum excipias, *apyretus*, — aut *vagus*, aut *fixus*, aliquando *periodicus*, — alias socialis, *complicatus* est hydrops. *Endemice* hic morbus in locis paludosis ac frigidis, — nec raro, post annos austrino; maxime vero alterius morbi, ut scarlatinae, influxu, *epidemice* regnat.

§. 735. Hydropis *symptomata*, sub specie- Symptomata generalia.

rum praecipuarum descriptione magis, quam sub generali hujus morbi consideratione, sine rerum confusione exponi possunt. Cum vero hydrops plerumque alterius morbi effectu nascatur; patet, hujus ultimi tum causas, tum decursum, vix posse ab illius descriptione separari. Sufficiet hinc, modo illa symptomata, quae hydropem in universum respiciunt hic loci tetigisse. Haec igitur, tum ex ipsius *secretionis perversione*, tum ex *distensione* cavi, serosam colluviem continentis, tum ex vicinae huic partis *compressione*, *distractione*, tum denique ex *fluidorum* stagnantium, nec ad coeteri corporis nutritionem amplius facientium, pro hoc *jactura*, *corruptione*, *irritatione*, derivanda sunt.

Secretionis morbosae.

Secretionis perversio, plerumque partis secernentis stimulum iniquum, nec raro clandestinam inflammationem praesupponit; ac hujus demum symptomata, saepe diu ignorata, horripilationis, internum siccitatis, tensionis ingratae, ardoris, subinde doloris obscuri, profundi, sensum agnoscit. Qua ratione vero secretionis opus ad ipsam hydropis officinam quotidie augetur ac pervertitur: hac illud, quod oris cavo, cuti universae, intestinis ac renibus impositum est, plerum-

que imminuitur, ac vix non intercipitur. Hinc oris siccitas, viscositas, molestissimae, cutis arida, pergamena, alvus lenta et dura, urinae vero tinctae, tandemque bruneae, obscurae, turbidae, jumentosae, foetentes, sedimentosae, ac in dies parciores redduntur. Parum satis ex *chemica* liquidorum in hydrope *analysi* concludi posse, vel ex sola hujus apud varios hydropicos differentia concludimus. Pars major interim illorum ex *aqua* constat; non exiguam plerumque *albumen* in illis constituit; praeterea et *alkali fixum minerale*, et *acidum carbonicum*, et *calx phosphorata*, et *sulphuris* portio, in iisdem detecta fuerunt.

Extensionis ab aquis, potissimus effectus, *tumor* est, nunc *internus*, saepe oculis, vel et tactui subductus; nunc *externus*, ad impulsum, sub initio quidem mollis, compressioni cedens, iterumque resiliens; sensim vero magis tensus, ac digito prementi renitens. Si latex aquosus exiguis in cellulis subcutaneis stagnaverit; tumor nascitur mollis, laxus, pallidus, subfrigidus, indolens, a digiti impressione foveam, difficilius tardiusve resurecturam offerens: *oedema* vocarunt, erythemati, erysipelati frequenter subjectum, ac epitheton ab hoc mutuans. Si caveam Extensionis.

occupet humor, pluribus a membranis, filisque varios in sensus divisam: suis ille loculamentis separatus, quietus, inharet; copia vero auctus, haec ipsa ille dirumpit, cavumque sibi magis amplum, quod is omnis inhabitet, aedificat. Tum hoc in casu, tum in illo, quo serosus latex independens ac liber haeret: tumor abinde producitur, sub certis conditionibus, a digito perculsus, *fluctuat*, motumque isti undosum communicat. Si vero aut profunde nimis haeret, aut involucro densiore obtectus; aut plurimus arcteque coercitus, aut crassus, albuminosus, gelatinosus, ac tenax nimis, aut membranis intersectus, remistus est latex, silet hic perculsus, nec tactui exploranti cum undulatione manifesta respondet. Ubi creberrimis sub cute cellularum membranulis interjectus haeret humor; tactus, tenacem *pituitam* subesse affirmans, etsi pinguedinis aliquid cum aquis commistum esse possit, mentitur; et ab hoc veteres errore seducti, *leucophlegmatiam*, seu mucosi lentoris sub habitu corporis diffusionem, tam saepe, ubi verus *hydrops cellulosus* subfuerat, adesse praetendebant; lentis scilicet in oculo crystallinae, cujus cellulae innumerae, arctissimae, aquam

fluidissimam, ut solidescere videatur, coercent, immemores.

Ubi cystide, vel sacco serosa colluvies concipitur; *distensionis* longe mitiora, tardiora sunt, quam si pars organica, sensibilis, expandatur, symptomata. Sic etiam ubi pede lentiore vel istius dilatatio fit; occultius haec, et sine multa aegrotantis animadversione sub initio procedit. Successu temporis interim, illi sacci, distincto ex loco, sensim ex imis ascendunt, atque tactui forsitan expositi, coeteras inter partes, prominentes se offerunt. Mobilitas conspicua his tumoribus saccatis in longum saepe tempus, ac donec augmenti ulterioris, ex loci angustia minor sit occasio, conceditur. Ob vasorum vero nervorumque defectum, hae cystides, adhaesivam, ut vocant, inflammationem, nisi pars vicina, sensibilior, hanc suppleat, haud concipiunt; ex lympha tamen apposita nutriuntur, densantur, callescunt. Cui vasa nervique concessi sunt, pars organica, ex colluvie serosa promptius distenta: ea beneficii ex illis, non sine praeviis doloribus tensivis, jacturam, lentam subinde inflammationem ejusque effectus experitur, ac ipsa quoque crassescit, induratur. Sub majore ventris,

in ascite, distensione, haud raro; nec tamen in omnibus, umbilicus summopere extensus, ac prae tenuitate pellucidus prominet. Rupti adeo non desunt exempla umbilici. Ab hydrothorace vel maximo, ipsae adeo costae exteriora versus propulsae, elevatae fuerunt. Telae cellulosae in viscerum parenchymate, vel superficie, ab aquis nimis repletae extensioni, ejusdem, successura tandem, ruptura, ac alterius, seu *independentis* hydropis genesis adscribenda est. Evidentior simulque tristissimus in hydrope ad articulos defixo, distensionis, suo loco describendus, effectus est.

Compressionis.

Infensissimi compressionis, a parte aquis turgente, in vasa et viscera vicina effectus, pro mole, figura, positione tumoris, in dies crescituri, proficiscuntur. In genere quidem, si copia majore collectae alicubi sunt aquae, partis hujus deformitas, ponderis distrahentis, comprimentis sensatio, motus muscularis, actionis nervorum, circuitus humorum, caloris naturalis decrementum, suspensio, extinctio, gangraena, sphacelus, medico se offerunt. In specie vero symptomata haec differunt. Hinc ad cerebrum, sopores, coma somnolentum, apoplexiam, amaurosin,

rosin, — ad thecam vertebrarum, tremores, musculorum inertiam, paralysin, — ad thoracem, dyspnoeam, orthopnoeam, tussim, haemoptysin, decumbendi impotentiam, vasorum majorum, cordis aneurysma, palpitationes, pulsus inordinatos, intermittentes, — in abdomine impeditum cruoris, lymphae, chyli, per sua vasa circulum, hinc infarctus venarum, narium stillicidia, haemorrhoidum tumores, sanguinis vel ex istis, vel ex vasis uteri, ventriculi, jacturam, nutritionis defectum, tabem, febrem lentam, secretionis urinalis obliterationem plenariam, oedema pedum, genitalium, — ad textum subcutaneum, vasculorum systematis sanguinei externorum quasi evanescentiam, internorum repletionem, magnas pulsuum fallacias, caloris naturalis decrementum, nervorum torporem, tactus abolitionem vix non integram, viscerum autem plurimorum miram suis in cavis a debita positione, figura, distorsionem, aquarum collectio conspicua producit.

Quantus sit lymphae ad sedem hydropis concursus, quanta sit illius liquidi nutrientis, per hunc morbum secretio simulque perversio, tum solus jam colluviei serosae aspectus, Fluidorum jacturae.

materiae circa viscera quae alluit, ac inter se non minus, quam cum cavis continentibus colligat, depositae examen, sanguinis per vasa circulantis paupertas, tum instituta cum aquis eductis experimenta susceptaque illarum analysis, tum denique partium singularum, quas necdum hydrops invasit, imprimis vultus, brachiorum, et pectoris macies, provecto malo tam insignis, quidquod universi tandem corporis, medio sub tumoris apparatu, *tabes*, ac pedissequa febris lenta, abunde demonstrant. *Seri* sanguinis ipsius interceptio non parum huc et ad *sitim* sub fine morbi tam ardentem, et ad lotii parcitatem, saturationem, contribuit; ac revera, ut paucis dicamus, *hydrops nutrientium humorum e suo systemate, suique officii desertio est.* Hanc utique saepe satis, suo pondere armati, inferiores primum ad artus, longius scilicet a cordis custodia remotos, ad malleolos dorsaque pedum, vespertinas ad horas, subdole subire, — matutinis vero sese aliquamdiu, fallaci sane obsequio, subducere sueverunt; sed, ut supra jam monuimus (§. 732.), vel non omne hydropem oedema praenunciat; vel saepe, quin pedes ille pri-

mum invaserit, aliis clandestine potitur cavis et visceribus.

Citrini plerumque coloris, quidquam unctuosae, sub agitatione facile spumantes, ac suburinosi odoris sunt aquae ex cavis hydropicis recenter haustae. In multis tamen serosus hic latex mutabilis admodum aspectus, nunc flavi, nunc aurantii, nunc subviridis, nunc albescentis, spissescit, ad effluxum per canulam tricuspidis piger est ac viscidus, vel pseudomembranulis filisque polyposis remistus, ac interdum adeo gelatinae teneriori, vel subfluidae, vel ipsi adeo albumini ovorum non absimilis. Bruneum non minus ac subatrum ille subinde colorem offert, a cruore corrupto quasi tinctum. In aliis, aperte sanguis, etiam sincerus et multus, quin semper igitur tricuspis in manu chirurgi aberraverit, cum aquis prosiliens, medicum, affines consternit. Quoad *gustum*, aquas hydropici semel *amaras* fuisse legimus; sed, quod potioris momenti est, *dulces* eas quondam ex aegrae *petropolitanae* abdomine eduxit Vir clarus nobisque amicus; quod nobis magnam, *diabetem mellitum* inter atque frequentem sub eo hydropem (§. 479), analogiam interdum intercedere, non parum con-

firmare, ac majorem in futurum medicorum in haec attentionem exigere videtur. Qualiscunque vero consistentiae, coloris, gustu hydropicorum sint aquae; hae, vel igni moderato, vel solius oxygenii atmosphaerici actioni expositae, vel acidis mineralibus commistae, albuminosae, quam continent, materiae coagulum, nunc minus, nunc magis conspicuum, mox subeunt. Analysis chemica, quam sane aliam aliamque et pro vario subjecto, pro morbi indole, gradu, complicatione, diversam fuisse oportuit, humores in hydrope universim collectos *albumen* sistere, in aquae, nunc majore, nunc minore quantitate solutum, adjunctis hic *salibus variis phosphoratis* paucaque *sulphuris* copia, docuit. Nullus certe humor animalis tam insignem principii *albuminosi* quantitatem, ac aquae hydropicorum visae sunt (utpote in *albumen* subinde vix non in integrum conversae), unquam continuit.

Corruptionis. Saepe nimis ad explicanda in hydrope symptomata, medici ad aquarum, in cavis corporis sub eo collectarum, *acrimoniam*, *corruptionem*, confugerunt; ac imprimis subitaneam illam in *hydrothorace* ex primo somno evigilationem, ac imminentem suffocationem,

ex irritante pulmones aquarum, saepe non adeo multarum, *acredine*, — in *ventriculorum cerebri* vero *hydrope*, febris sub ultimo morbi stadio, cum pulsuum frequentia ac symptomatum rapiditate, truculentia, incrementum, repetierunt. Integrum interim per annum portionem aquarum, ex viri *Rastadiensis*, ascitici abdomine extractam in vitro probe obturato conservavimus, quin ullum eaedem corruptionis prodiderint vestigium. Per plures hebdomades aquas viri hydropici, per canulam ex abdomine lente effluxisse conspeximus; nec tamen, aegro licet ex morbo tandem defuncto, ab ipsa aeris accessione has aquas corruptionis signum dedisse observavimus. Sexcentis fere, in longiore artis exercitio, paracentesibus praesidentes, nos quidem nullum aquarum effluentium, quamvis frequenter suspectarum, foetorem, aut apertae satis acrimoniae his propriae indicia comperimus; quo credere inducimur: non pauca contrariae observationis exempla, in hominibus jam morti vicinis, aut gangraena, aut ulcere, aut pneumatosi abdominali (§. 721.) correptis, obvenisse. Magnam etiam aquis, viscera vicina in hydrope *macerandi* potentiam inesse, ex solo, ut credimus, cum *solea* du-

ra, tepidae a sutore commissa atque sic emollita, capto experimento, non magno sane, ubi de parte *viva* res agitur, ratiocinio innixi, praetenderunt. Cum vero haec, veritatis studio inducti, afferimus; non omnem igitur aquis morbose secretis, et sua extra vasa diutius stagnantibus, a blanditie humorum sanorum aberrationem, ac irritantem in vicinas partes actionem negare, — sed modo medicorum multorum, ne de re minus intellecta, quoties id sibi competere videatur, hypotheses mox struant, attentionem excitare contendimus.

In peritonitide puerperarum (§. 217.) certe, in qua hydrops puriformis acutus praecipuum inflammationis peritonealis phaenomenon est, frequenter effusas in abdomen materias foetorem tetrum sparsisse observavimus; nec tumorum, abscessuum, operantis chirurgi digitis, incaute simul feritis, funestorum, — nec denique lachrymarum sub ophtalmitide secretarum, rodentis genas acredinis exempla nos latent.

Inter tantas ex uno morbo aerumnas, mirum sane est, aegros futurae spem sanationis rarissime deponere, ac, more hypochondriacorum illi opposito, ex sinistris prorsus

avibus, laeta tamen auguria sibi capere. Confirmari quidem haec ultima videntur, dum aut innumeris e poris cutaneis rorem copiosum in guttas formari ac depluere, aut, quod saepe contingit, vesiculas vel ampliores ampullas sero pellucido plenas, ad crura praeprimis, sibi exsurgere, atque sponte diruptas, humorem copiosum plorare animadverterint. Etsi vero et talis evacuatio serosa quibusdam fausto cum eventu contigerit; rarum tamen est, spem ex illa conceptam post paucas hebdomades non eludi, ac ea ipsa tandem sede, quae fontem salutis aperuisse videbatur, praecedente circa illam erysipelate, fatalem aegris gangraenam non prodire. Nihil etiam communius est, quam hydropis speciem unam, mox alteram pro socia acquirere; donec omne sic corpus, in aquas vix non colliquatum, utris magis informis, quam humanae imaginem figurae praesentet.

Ubi huc malorum ventum est, neque gressus facere, neque sedere, neque noctes in lectulis decumbendo transigere miseris conceditur. His tamen ob summam virium jacturam affixi, quo demum se volvant, non habent; pars vero, in quam coacti procum-

bunt, in multis profunde rubere, dolere, tandem vero livescere, excoriari, serum plurimum, acerrimum fundere, ac infausta demum gangraena notari solet. Sub tam tristi rerum positione, vel et sine ultimis his malis, sub fine morbi lethalis, saepe febris, hucusque aegris ignota, cum magno utplurimum horrore, hos corripit. Calor urens, sitim, languorem augens, succedit. Non rarum est, nunc mentem aegri vacillare, ac levia ad noctem subnasci deliria. Interdum jam, et in aliis longe citius, maculae, ad brachia imprimis et ad carpos, rubrae, sat latae, scorbuticis persimiles, efflorescunt; lipothymiae hinc inde se manifestant; symptomata in parte magis adfecta cursu celeri augentur, ac dum adfines id minime praevident, efflatur anima. Quinque circiter, ex tanta hydropicorum multitudine, aegros conspeximus, qui, dum de illis conclamatum esse nemo dubitasset, seposito quovis medicinae genere, urinarum tam insignem excreverint copiam: ut trium quatuorve spatio dierum, corpus omne fuerit ab aquis liberatum; et ut cutis nunc ab ossibus, amplissima ut tunica, laxe penderet. Felicitati huic congratulabantur, nobis interim obstupescen-

tibus, amici: sed altera, vel tertia jam die, etsi usum restaurantium aegri minime neglexerint, subita his plausibus finem *mors* imposuit. An acutissimus hydropi *diabetes* hic successerat? An praeceps modo tantorum jactura humorum huic fato subfuit? An, si res ita est, corpus integrum quantocyus cum fascia stringi atque ita muniri debuisset?

Si hydropis inter signa caracteristica, *urinarum parcitatem* non sine aliqua limitatione posuerimus (§. 733.); ratio est: quod aegros non paucos hoc a morbo evidenter correptos, urinas tamen longo satis tempore, more sanorum, sat copiosas ac limpidas minxisse, conspexerimus. Saepius quoque *alvus* in hydrope non arida et lenta, sed multis adeo nimis laxa est. Utroque vero in casu, sanationis major difficultas nobis se obtulit. Neque *sitis* apud hydropicos tanta est constantia, quantum quidem plerumque perhibetur. Permultos saltem observavimus, qui omni fere a potu, ex quo morbi augmentum verebantur, absque urgente illius desiderio, nisi febris aliqua hoc augeret, per menses abstinuerint. Accedente interim ista, et morbo veterascente, extrema sane oris siccitas sitisque urgent; potu tamen vix hausto, Inconstantia symptomatum.

pectore, abdomine, ab aquis jam plurimum obsessis, ventriculus in sua extensione impeditus, mox obruitur, augentur angustiae. Conditiones, sub quibus aquae, hydropem revera constituentes, *fluctuationis* tamen ope se medico haud prodant, jam adduximus; ac fateamur sincere oportet, quod, etsi aquarum in cavum aliquod corporis effusio aliquando sub ultimis modo vitae labentis angustiis contingat; non tam raro tamen hydrops jam diu subsistens, medicorum oculos latuerit incognitus. Sed saepe fluctuationis se certos chirurgi non minus, quam medici, iique non incelebres, contendunt; cum interim aquarum in cavis corporis nec vestigia quidem adsint. Sic acuti ingenii *Galliae* quondam archiater casus meminit: ubi evidens quidem visa fuit in abdomine fluctuatio; post mortem tamen nulla aquarum stagnatio, sed ventriculus ex flatu summopere extensus, comparuerunt. Sic *parisiensis*, adhuc juvenis tunc, medicus, ad mulieris, ex ascite, ut pro certo habebat, defunctae, tumidissimum abdomen, exercitii causa, paracentesin instituit; tricuspide vero retracta, teterrimi gas foetoris per canulam penetravit venterque subsedit; aquae autem nihil in isto, sed ma-

jorem hepatis ad lobum in parte ejus concava, ulcus profundum substitit. Nostrum consilium *Bruchsaliis*, triginta abhinc annis, pro viro *heidelbergensi*, flatibus diu vexato, a viris in arte claris expetitum fuit. Cum istis, ex relatione morbi nobis transmissa, hydrothoracem adesse, nos quoque declaravimus. Atqui post mortem brevi insecutam, nec guttula quidem aquae comparuit; sed in tubo intestinali aer quamplurimus detectus fuit. Foeminam *ticinensi* in clinico Instituto, ex alio longe morbo, quam ex hydrope, tractavimus; quae a prima juventute, levi satis sui corporis sanissimi agitatione, sonum aquae, abdominis et pectoris in cavis se alte circumvolventis tam perfecte imitabat, ut vel aures expertissimas facillime fefellisset.

Haec vero symptomatum hydropis fallacia non minus, quam extensi adeo morbi habitus pro parte quam occupat, diversus, ex sequente hic praecipuarum ejus specierum, propriis magis paragraphis, quam capitibus separatis inserenda, descriptione ulterius patebit.

§. 736. » Quos aqua inter cutem male habet, ut celebris *Latini* verbis utamur, iis corpus inaequale est, tumoribus aliter atque Hydrops cellulosus.

aliter per totum id orientibus «. *Anasarca*, *hydrops intercus*, hoc vitium, nobis *hydrops cellulosus*, vocatum, — ab *oedemate* nec quidquam, nisi extensione sua forsitan majore, distinctum est; ac mollem, ut istud, atque inelasticam fere cutis pallidae, subfrigidae intumescentiam offert. Nihil quasi post morbos longos non minus, et acutos, imprimis exanthematicos, frequentius accidit, quam particulares hujus generis hydropes, praesertim faciei, palpebrarum, thoracis externi, brachiorum et crurum, nunc satis fugaces, quippe solo calore lecti dissipandi, nunc vero summe pertinaces, sensimque per omnem corporis ambitum diffusi.

Interim non sola, quae *cutem* inter et *carnes* haeret, adiposa, sed profundior etiam, ac inter musculos muscolorumque fasciculos, ut appendix, decurrens, aut viscera pro tegmine superscandens, eorumque parenchyma constituens, aut vasa concomitans et ambiens, tela cellulosa, morbi hujus, inter omnes hydropis species communissimi, sedes est. Patula hic ex cellula in cellulam ubique via est: quam latex aquosus, solo nempe pondere duce, declivia, nullo musculorum motu eidem resistentia, cum superio-

ribus perpetuo commutans, legit; et sic pedum aut lumborum frequentius, quam alium tumorem subcutaneum constituit. Suum vero carcerem, forte nimis jam angustum, ac tenuibus modo repagulis divisum, munitum, hic hydrops facilius, quam quivis alius, perfringit, ac aliam morbi speciem creaturus, aut sibi adsociaturus, dirumpit. Hoc scilicet in casu minime rarum est, hydropem cellulosum vel externum, super omne jam corpus diffusum, vel internum, paucarum spatio horarum subsidere, ac in, pejorem hoc, asciten, aut hydrothoracem celeriter transire.

In quantum vero haecce, aut alia depletio locum non habet, sed ingens massa seri textum cellulosum diutius inundat, infarcit; gravitas, imprimis vespertina, membrorum et universi corporis vel maxima, musculorum movendorum impotentia, nervorum torpor ac sensuum deletio, sanguinis per vasa movendi interceptio, stillicidia, caloris vitalis jactura, et demum, provecto nempe malo, ex levi causa, comprimente, contundente, corrodente, ut solo a decubitu, ab ictu, ab applicito debiliore etiam sinapismo, vesicante, vel et, sine istis, ex sola cutis tensione

extrema, inflammatio, erysipelas, phlyctaenae, ampullae, saepissime vero ex istis gangraena sphacelusque sequuntur.

Gravidarum. Versus finem *gestationis*, non tam raro, compressis forsitan venis saphenis pudendisque externis, forsitan et iliacis, aut etiam solis vasis lymphaticis, non modo pedes, crura, sed et vulvae labia tantam in molem inflantur: ut haec ultima binas vesicas aqua turgidas mentiantur, atque vaginae orificium non minus, quam illud urethrae, vix non claudant, unde partus non exigua timeatur difficultas. Plerumque tamen hanc, remediis externis, ipsique scarificationi non tam facile cum aliqua constantia cedentem, partus tam difficilis haud sequitur. A partu tumor mox omnis, sed, ut vidimus, non semper disparet. Etiam in muliere non gravida, *nympham* lateris dextri summopere aquis repletam transparentem, observavimus *Rastadii*. Scarificata hinc inde hac ampulla, eadem mox concidit; post duos tamen dies tumor rediit, donec, repetita scarificatione, hic omnis disparuerit.

Puerperarum. *Puerperae* hinc inde hydrope celluloso, subcutaneo, super omne corpus extenso, laborant; in quo, ut nos quoque conspeximus,

cutis, vix non transparentis, nivea fere albedo est. Ex lacte retropulso hunc ipsum colorem venire, non magni ponderis est hypothesis. Vel enim quod sanguine plus minus orbatae sint, cute albidiore instruuntur puerperae; vel in textu celluloso subcutaneo apud illas interdum, loco seri pellucidi, *puriformis* humor, coloris lactei secernitur et anasarca constituit.

In *scroti* tunica cellulosa, apud pueros sat frequenter, rarius in viris, nisi simul vel ascites, vel hydrops universalis subfuerint, tumor evidens, utrumque scroti latus utplurimum occupans, aquosus, mollis, cuti concolor, indolens, a compressione foveam sat diu retinens, in tenera aetate fere transparens, contingit: *anasarca scroti* dixerunt. Quamdiu modicus est tumor, rugae scroti non delentur in totum; sed ad insignem, capitisque infantilis ad molem, in viris hydropicis id saepe turget, ponderosum fit, ob summam extensionem, inter crura locum vix invenit, impressionem minus retinet, friget, splendetque. Si ulterius tumor augeatur, aut nimia sit hujus partis sensibilitas, cutis rubet, ardet, dolet, aliquando vero tam intense, ut in gangraenam inclinet, in- Scroti.

flammatur. Rarius sub scroti magno tumore aquoso, penis, aut potius *praeputii* ille dest, fere pellucidus; sub quo scilicet pars hujus anterior informem quasi in spiram contorta, et ostium ante glandem ad superiora conversum, phimosin (§. 525.), ejusque effectus producit.

Capitis. Ad *caput* quoque ipsum, ad frontem, tempora, verticem et occiput, tela cellulosa nonnunquam ab aquis inflatur, cutisque tensa, mollem et inelasticum, sine coloris mutatione, tumorem, nunc modo partialem, circumscriptum, nunc vero omne circa cranium extensum, ruptis cellulis et aqua in unum quasi cavum collecta, sub percussione aliquando fluctuantem, atque subinde transparentem, offert. Ob arctam adhaesionem integumentorum capitis ad aures, musculos et pericranium, non facile hic tumor, *hydrocephali* nomine indignus, ad infimam faciei partem extenditur. Virginis viginti duorum annorum, hactenus nondum menstruatae, historia refertur, cujus frons palpebraeque supra modum tumebant. Adeo vero depressae et conniventes fuerunt palpebrae, ut eos subtollere oculosve aperire non potuerit. Universum pariter caput immaniter turgidum fuit.

fuit. Contrectatum illud, mollitiem ubique ostendit insignem, et humorem sub cute fluctuantem, qui tactum superfugiens quidem, sed mox refluens recurrensque, evidenter se prodidit. Reliqua facies, non secus ac frons, albedine insolita pallebat. Porro tumor ille semel et iterum iterumque recurrerat, lente semper subsidens; sed, post breve tempus, periodice repetens. Simile fere pueruli trimuli exemplum est, cujus caput contrectatum, molle erat, et cum digitis pressum, in fossulas subsidebat, radiisque solis vel candelae expositum, pellucebat.

Aliquando profundius haeret latex aquosus, scilicet vel inter galeam aponeuroticam, vel, quod, etsi veteres saepius de hoc morbo locuti sint, duobus modo, nobis cognitis, exemplis constat, pericranium ipsumque inter os calvariae. His in casibus oportet sane tumorem magis tensum magisque circumscriptum esse, digito prementi minus cedere, ac dolorem simul subintrare. Sic viri exemplum consignatum est, crudeli hemicrania et insomnia per annum adfecti. Tactu exacerbabatur hic dolor, et de nocte ingravescebat. Cum omnia hucusque incassum fuissent tentata, jussum fuit postico capiti

cauterium inuri. Effluxit ubertim per plures dies aqua viroris insignis, ac bili prasinae similis; aeger vero prorsus restitutus fuit.

Hydrocephalus.

§. 737. Vitium, non minus domesticis animalibus, ut equo, vituloque imprimis, quam homini commune, *hydrocephalus*, seu aquae, morbose secretae, in ipso cavo cranii collectio, est. Varias illa sedes in hoc sibi eligit, atque nunc ad meninges (*H. meningeus*), nunc vero, ac longe frequentius, ipsum ad cerebrum (*H. encephalodes*), aliquando autem singulis his in locis (*H. universalis*), — quidquod (ut exemplo, in actis R. Academiae *Goettingensis* adnotato, constat) *cellulosi hydropis* sub specie, ad caput externum simul (*H. complicatus*), restagnat. In utraque hydrocephali specie, aquarum collectio nunc lentius (*H. chronicus*), — nunc celerius (*H. acutus*), — atque nunc primaria meningum, cerebri, cerebelli adfectione (*H. idiopathicus*), — nunc alterius morbi imperio (*H. symptomaticus*), non sine conspicua symptomatum differentia, absolvitur. Nec etenim ratio est, cur, hydropem *encephaloden* plerumque, si cerebri apud infantes ventriculos tangat, *acutum* esse fatentes *meningeum* ideo nunquam cum febre

ac more acutorum morborum incedere, semperque *crhonicum* esse praetendamus. Frequenter omnino *congenita* in ipsis calvariae ossibus vitia hydrocephalum aut invitant, aut saltem comitantur. Suturarum cranii sera coalitio ac morbosa dehiscentia, nec non ossium sesamoideorum numerus major, laxiorque cum cranio commissio, cohaesio, potissime huc spectant: quibus utpote contingit, ut exteriora versus cedant ossea, infirma nimis, his in locis repagula, et collectis ac turgentibus sub meningibus aquis, — vel solis (*H. meningocysticus*), vel comitanti has cerebro (*Hydroencephalocele*), tumorem mollem, inelasticum, circumscriptum, efforment; sed praeter *organica* haec vitia calvariae, sunt certe alia, quae, sicut coeteris corporis humani in locis, ita quoque ad caput, et ad partes ejus non minus *continentes*, quam *contentas*, hydropis, ex *causis* magis *generalibus* pendentis genesi faveant (§. 749.).

H. meningeus.

Plures varietates, veteribus haud ignotas, *Hydrocephalus meningeus* sub se comprehendit. Vel enim 1°) inter ossa cranii, et annexam his duram matrem, — vel 2°) inter hanc, arachnoideamque membranam, —

vel 3°) hanc inter et piam matrem, — vel 4°) hanc ultimam inter ipsumque encephalum, — vel 5°) demum inter duplicaturam durae meningis, aquae restagnant. Ob strictissimam durae matris cum interna calvariae superficie connexionem, praestantissimi quidem anatomici, intermedias hic fieri posse aquas, vix non negarunt; sed exempla, etsi rariora, quae, absque clarorum virorum injuria, rejici non possunt, contrarium omnino docuerunt. Binis certe in casibus, infra referendis, ossa cranii superiora, tum interius, a dura matre, tum exterius, a pericranio, separata, utroque vero in loco ab aquis inundata fuerunt. Aquarum tum inter duram matrem et arachnoideam membranam, tum inter hanc et piam meningem collectarum exempla, tam copiose vel aliis, vel nobis ipsis oblata fuerunt: ut eorum mentionem hic specialem injicere, superfluum videatur. Praestat vero alterum saltem, quod laticis serosi inter piam meningem ac cerebrum collectionem illustret, iisdem praeferri. Novem libras aquae sub meninge pia detexit celebris quondam *Jenensis* medicinae professor in hydrocephalo. Pia mater dereliquerat gyros omnes substantiae cerebri corticalis, et in

multis locis illa disjuncta conspiciebatur ab arachnoidea, quae a parte dextra separata pendebat. Totum cerebrum erat compressum. Vix parvae striae supererant ex medullari substantia cerebri. Corpora striata vix pisum magnitudine aequabant. Thalami nervorum opticorum fere disparuerant, et vix filum referebant nervi optici. Omnes nervi, qui ex cerebro et medulla oblongata oriebantur, majores vix erant; cerebellum vero vix avellaneam nucem magnitudine aequabat.

Aquarum secretio morbosa in ipsam cerebri, cerebelli *substantiam*, aut illius in *ventriculos* facta, hydropem *encephalodem* constituit. Parum veteres hac de hydrocephali specie (vel quod eos, qui hujus causa perierant, ex febre in *lethargum* terminata occubuisse autumaverint; vel quod rarius cadavera humana lustrandi occasionem nacti sint) noverunt. Solet vero latex aquosus vel *cystidi*, *hydatidi*, inclusus coerceri; vel *independens* cerebrum, potissime vero ventriculos ejusdem, nunc tantum laterales, et quidem modo non nisi unum ex istis (*H. encephalodes dimidiatus*), modo utrumque, nunc vero singulos, — aliquando adeo nec loco *septi lucidi*

H. encephalodes.

lamellis intermedio excepto, inundare. Frequenter satis *hydatides* in omni quidem cerebri, cerebelli substantia, sed maxime ad *plexus choroideos* in ventriculis lateralibus, repertae fuerunt. Pars istarum interim non tam veras ad hydatides, quam potius ad *taeniam*, quam *hydatigenam* dixerunt, revocanda est. Saepius ex cystide, hydatide nimis turgidis, ac tandem diruptis, aquarum effusio in partes vicinas, ac in cerebri praeprimis *ventriculos*, contingit. Sed et sine manifesto satis plexus choroidei vitio, tanta saepe aquarum moles in lateralibus cerebri ventriculis reperta fuit: ut hi, ad illas, a duabus, novemque unciis, ad totidem adeo libras et ultra suscipiendas, secum ipsis aliquando omne cerebrum, gyris ejus prorsus deletis, ad chartae scriptoriae tenuitatem illud extendendo, in amplissimam vesicam dilataverint. In puero quinquenni, cerebri medulla ab aquis adeo fuit distenta, ut instar alicujus crassioris membranae adhaeresceret undique arcuatae dissolutorum ossium circumferentiae. Innumera hujus indolis exempla ex consulto hic, brevitatis studio, praeteribimus. In ispa *cerebri substantia*, plerumque tunc molli et quasi dissoluta, quando-

que, licet rarius, aquas detexit culter anatomicus. Sic miles, sub vertigine promptius extinctus, in sinistri cerebri lobo, cavum, ovi magnitudinis, aqua repletum, obtulit. Saccus, fere pintam serosi liquidi continens, in alio, eminentiis quadrigeminis infundibuloque incubuit. Post diram, tres per annos extensam cephalaeam, ac mortem sub convulsionibus subitaneam, retro dextrum ventriculum, hydatis magna, gelatina pellucida praegnans, ac in medullarem substantiam protrusa, describitur. In hac ipsa vero, interdum *cava morbosa*, prorsus *vacua*, reperiuntur, quae serosus latex quondam replevisse, resorptus vero iterum deseruisse, videtur. Nec tam rarum est, hoc in morbo, interdum etiam sine isto, *tubercula*, illis pulmonum fere similia, variae magnitudinis, nunc *nuda*, nunc *cystide investita*, in cerebro, nervorum opticorum ad thalamos, ad ventriculos laterales, ad cerebellum vero saepius, reperiri.

Quoties vero talis aquarum collectio, morbosa vel ad meninges, vel ad cerebrum, cerebellum, vel utrimque, contingit: toties, varia, pro calvariae cessione aut aliqua, aut nulla phoenomena exterius quidem occurrunt. Calvariae theca in foetu, primis men-

sibus, membranacea magis, quam ossea, imprimis ad suturas est. Hinc in ispsa hac, vix concepti hominis aetate, vel minima ad istas resistentia est; atque, ut plures abortus docuerunt, frequentior hydrocephali genesis occurrit. Eundo quidem, quotidie in utero crescit calvariolae firmitas; sed major humani moles capitis, quo per pelvim maternam transiret; ossium, quae cranium constituunt, flexibilitatem, mobilitatem, qua se, partus sub opere, vicissim superscanderent, capitisque sic diametrum imminuerent, requisivit. Ab ipso vero partu, imprimis difficili, absoluto, compressi sub hoc, calvarias parietes, lente iterum a se ipsis recedunt, atque locis, quae *fonticulos* dixerunt, adeo, ut motus cerebri hic sensibilis reddatur, dehiscunt; in aliis vero, ubi gradatim inter se concreturi sunt, vel ubi sesamoideis, aequo forsitan copiosioribus, locus erit ossibus, parte modo membranacea muniti, parum satis interioribus, mole forsitan celeriter auctis, resistunt. Quodsi igitur causa hydrocephali quaecunque, sub tali calvariae, tam cereae, conditione, vel ipso in utero subintret; oportet sane caput foetus, ad molem viis pelvis longe majorem intumescere,

partumque ejus, nisi prius perforati, quod et nobis sub artis obstetriciae exercitio obvenit, impossibilem prorsus reddi. Ubi vero caput illaesum et vivente foetu pelvim transiverit; augetur hoc in dies tam volumine, quam pondere, ac ejusdem suturae continuo magis, ad tres quatuorve adeo digitos transversos, dehiscunt: ita, ut justo longe minor sit faciei ad calvariam proportio; ac ut illa quidem *infantilis*, haec vero, successu temporis, vix non *gigantea* esse videatur. Imprimis frontalia, interdum et parietalia, nunc extrorsum pelluntur ossa; sub initio vero, inferiora versus aquae premunt, basin cranii *complanant*, et sic orbitarum cava angustant. Eodem igitur tempore, laminae orbitales omnem fere angulum, quem cum osse frontis protuberante faciunt, propter nimiam extensionem, amittunt. Orbitarum hinc cavitatibus vix non obliteratis, oculi foras et deorsum adeo propelluntur ac prominent, ut, cum attolli nequeant; palpebra inferior eos pro parte dimidia, ad centra pupillarum usque, obtegat; quo certe signo fere solo, vel reliqua capitis parte obvelata, hydrocephalum, ut jam pridem magnus *Bataviae* anatomicus docuit, dignoscimus.

Nec ullum fere calvariae punctum hoc a malo immune est. Rarissimam speciem eximius *Scotiae* anatomicus descripsit. Tumor scilicet mobilis, parvus, supra nasum foetus vix utero exclusi, quinto aetatis anno, adeo, ut omnem nasum cooperiret, increverat. Mollis erat, et indolens hic tumor, atque hinc inde modo quidquam duri ad illum comparuit. Exscisso tumore, ossa narium hoc in loco incompleta conspecta sunt. Interna vero narium membrana, sub respiratione infantis, nunc intra, nunc foras movebatur. Copiosus, et qui sisti non potuit, aquarum effluxus hoc e loco, ad sextam usque diem, qua puer convulsus periit, secutus est. Similem huic casum, a tumoris, nucem avellaneam aequantis, radicem nasi occupantis atque fluctuantis, sectione cito lethalem, *Goettingensis* vir celebris adnotavit. Tumor magnus ad frontem puellae quadriennis, in actis *Suecicis* describitur, a cujus compressione versus caput, tinnitus aurium et somnolentia sequi solebat. Insignis quondam medicus *helvetus* puellulam vidit, sexto aetatis anno, cum maximo tumore ad occiput defunctam. In cadavere patuit, hunc tumorem per foramen exacte rotundum, in osse lamb-

doideo communionem habuisse cum capitis partibus internis. Ventriculi cerebri simul ultra libram aquae sanguinolentae continebant. Magni ponderis observationem vir de pathologica anatomia bene meritus consignavit. Infans nempe, sexdecim a mensibus in lucem positus, tumorem mollem, digiti minimi crassitiem habentem, a magno calvariae fonticulo ad occiput usque extensum, illi obtulit. Compressus ab uno latere hic tumor, ad alterum, magis tensus, crescebat. Ubique compressus tumor, in totum nequaquam disparuit; facies vero infantis sub hoc tentamine leviter convulsa fuit. Ad fundum tumoris, orbiculare in cranio foramen latere, tactus docebat. Morte hujus prolis ex variolis insecuta, cadaveris sectio, sub cute, tumorem cranii obtegente, aquam detexit, quae ex cavo calvariae, per dehiscentem sagittalem suturam penetraverat, ac *inter duram matrem et ossa cranii* sedem suam habuerat. Apud alium scriptorem, occiput fuit apertum; pericranium vero valdopere extensum, omnem fere cerebri molem continuerat. Tumoris ex occipite instar vesicae pendentis, sub quo ossis defectus manifestus fuit, ab *anglo* chirurgo fit mentio.

Non mirum hinc, si rupto demum et corrugato, vel consumpto, vel per cranii, aut spinae summae foramen abscesso, medullari hoc pariete, ipsum adeo cerebrum quibusdam defuisse in totum, a multis sit creditum; ut decem circiter nos ipsi foetuum ejusmodi humanorum, ut vocant, *acephalorum*, specimina, museis *ticinensi* ac *vindobonensi* pathologis commiserimus. Sic foetus illo in museo conservatur, qui bursam quasi, vel saccum a meningibus formatum, cerebro informi repletum, post occiput pendentem, ostendit. Sub hac bursa spina bifida fuit, deficientibus simul spinae integumentis, ita ut certum per tractum spinalis medulla sub oculos caderet. Oculi, ob cranii et colli defectum, ad supremam capitis partem positi, *caput ranae* potius, quam hominis, sistebant. *Acephalorum*, a viro claro, cujus indefesso labori museum *ticinense* quamplurima praeparata pathologica debuit, in nosodochio mediolanensi dissectorum copiosa exempla docuerunt, omne fere hoc vitium *in defectu partis osseae seu cranii* consistere.

Saepe caput infantis mox a partu nulla malae conformationis indicia offert; sed unum alterumve demum post annum, futuri

vestigia morbi parentes in haec attentos, maxime si aliam suis ex prolibus hoc mali genere perivisse meminerint, terrent. Praecipua ex illis sunt: caput, pro aetate, coeterique corporis pro habitu, majus, ponderosius; oculi prominentes; morositas, tarditas ingenii, loquelae, incessus; segnities major, somnolentia. Quodsi vero lentior ossium ad cranium coalitio, futuri hydrocephali suspicionem non absque ratione injiciat; in propria tamen prole, cui diu post partum caput multo nimis amplum et grave fuit, et cui vix quinto aetatis anno *fontanella* sic dicta disparuerat, hydropem calvariae nequaquam, sed elegantem satis corporis formam ingeniumque felix successisse gavisi sumus. Quibus vero tam felices esse non contigit: illis, nunc citius, nunc lentius, moles capitis ad enormem aliquando augetur amplitudinem. Sunt nempe, quorum calvariae viginti quinque adeo pollicum circumferentiam, et ultra, agnoverint; ac similes quondam museo pathologico *ticinensi* conservandas tradidimus, nostrosque in usus delineari curavimus. Non aequali interim haec in omnibus ratione incedunt. Multis nempe ossa cranii, ad tantam amplitudinem expansa, rarescunt, atte-

nuantur, ac pellucida prorsus fiunt. Immensae molis capita infantum conspecta sunt, quorum ossa calvariae, posito ex parte adversa lumine, adeo erant diaphana: ut ipsi quoque sinus per illa transparuerint. In aliis, quod iterum nos quoque vidimus, ossium istorum adeo non imminuta, quam potius aucta, observatur dentitas, crassities.

Plurimi revera infantes hydrocephalo correpti, primis jam aetatis suae annis, vitam miseram cum morte commutant; sunt tamen alli, qui viginti, et plures adeo annos attingant; inter quos varii tum aliis, tum nobis ipsis, ossa cranii perfecta inter se coalita offerebant. Talia nobis *mediolanensis* etiam juvenis, qui decimum nonum aetatis ad annum cum insigni hydrocephalo pervenerat, a morte, postquam hic dicto museo commissus fuit, ostendit. Virum triginta quinque annorum, in cujus cerebri ventriculo dextro vesica pomi parvi magnitudinem habens et aqua repleta detecta fuit, vidit celebris *genevensis* medicus. Hydrocephali vigintiquatuor annorum historiam fasti medici conservant, ut qui capitis tumor, post sextum aetatis mensem jam inceperat. Ad annum septimum, brachia et crura resoluta

sunt. Cranii suturae post mortem obliteratae, et cranium crassissimum, reperta fuerunt. Cavum calvariae mensuras aquae continuit quatuor cum dimidia, cujus pars in cerebri ventriculis stagnabat. Alvus huic aegro per sex annos fere semper obstructa esse, faecum vero perparum ea excernere consuevit. Si alvum cum sennae infuso laxare mater tentabat; id filio mox convulsiones excitare solebat. Foeminae, postquam a sexto nativitatis suae anno, immensae magnitudinis hydrocephalo ejusque symptomatis, prope *Upsalam*, laborasset, *quadragesimo* tantum et *quinto* aetatis anno hoc a malo extinctae, illustre exemplum exstat.

Quod vero non omnis hydrocephalus volumen capitis constanter augeat, non minus docuit observatio. Quotiescunque nempe firmitatem ossa cranii jam majorem adepta, et suturae jam satis obliteratae sunt; molis morbosae illud signum, diagnosi facem haud praefert. Sic etiam, ubi, acutiore sub morbo, celerior, impetuosior est aquarum in cerebri ventriculos, vel inter meninges secretio: quamvis, alia sub rerum positione, impossibile non foret ab his cranium dilatari; promptior tamen vel ab ipsa morbi atrocia,

vel a fluidis effusis, in cerebrum lethalis effectus est, quam ut expandendi cranii mora satis longa supersit.

H. chronici symptomata.

Chronicus quidem *hydrocephalus*, cum aucta praeter morem capitis mole, cum venarum externarum inflatione, ac suturarum dehiscentia incedens, vel ex sola, ut diximus, tum frontis, tum imprimis orbitarum configuratione, arcuumque superciliarium elevatione, et ex eo, quod aeger ponderosum nimis caput proprium vix humeris erectum ferre queat, sed potius id ipsum, nunc istis, nunc mensa, nunc stragulis sustentare conetur, vel adeo quod interdum percusso cranio, aquae mox fluctuent, jam satis cognoscitur. Accedunt his varia ex cerebri, cerebelli, vel interiora versus, vel ad exteriora, *compressione*, *distensione*, symptomata. A *compressione* per aquas, *supra* cerebrum, cerebellum ponderantes, haec ipsa, ut exemplo in anterioribus adducto jam liquet, sensim in arctius spatium urgentur, *densantur*. Ab hac scilicet causa, haemisphaeriorum cerebri convexitatem deletam fuisse legimus, atque tam planam, ut ejus superficies, cum linea ab ejus *trabe* ducta, parallela decurreret. *Extensionis* plura hoc in tractatu recensemus exem-

exempla. Ab utraque hac causa varii effectus sequuntur: somnolentia, vel et insomnia, ejulatus fere continui, pavores, stupor, cephalaea, hebetudo, corporis universi, praeter caput monstruosum, macilenti, plerumque brevioris, segnities, lassitudo, sensuum odoratus, visus, gustus, auditus, obfuscatio, lachrymatio frequens, loquelae tarditas, pedum frigus, deambulatio difficilis aut nulla, variae paralyses, musculorum tremores, convulsio. Hinc inde a capitis pondere insigni, aliquando pondus totius corporis infantilis ultra dimidium aequante, spina infirma curvatur.

Admirationem tamen omnium percellat, oportet, non infrequens infantum, ab insigni adeo hydrocephalo, tum meningeo, tum encephalode correptorum, quibus mentis functiones vix non omnes diutissime prorsus fere intactae manserunt, observatio. Satis hilares aliquando per duos tresve annos hi miseri, incedere ac loqui adeo addiscunt, nec ullis tentantur convulsionibus. Puellae biennis historia huc pertinet, cujus caput, septem spatio mensium mole ita increverat: ut post mortem novem, fere aquarum librae in cerebri ventriculis fuerint repertae.

Calvaria fuit prorsus membranacea, tantaque dumtaxat sede ossea, quanta calvariae puellae erat amplitudo, priusquam caput extra modum increasceret. Cerebri universa basis nervorumque productiones secundum sanitatis leges se habebant, et puella, ad mortem usque, *sensibus integris* fuit usa. Paucis tamen ante obitum diebus, erecta aegra, vel corpore ejusdem paulisper commoto, mox tussis et spirandi difficultas sequebantur, cadebant lachrymae vultusque sanguine replebatur. — Quinque libras aquae puer hydrocephalicus, cujus apud veridicum scriptorem fit mentio, obtulit; qua, cranio effusa, fere vacuum hoc visum est, licet puer *integra semper mente* hucusque vixisset. Octennis puer, tam magno hydrocephalo instructus, ut filus capiti circumductus duos pedes cum quatuor pollicibus metiretur; *vivax* tamen fuit, ac *judicio*, ut similis aetatis pueri, *memoria* vero *acuta*, gaudebat. Sat magnam adeo corporis, non male nutriti, proceritatem, ex infelicibus his aliqui attingunt.

Quamvis vero tanto spes nulla morbo affulgeat; in casibus tamen rarissimis, si *vaga* hydropi natura sit; justum eventus melior timorem eludit. Principis *Vindobonensis* filius,

a sex mensibus utero exclusus, singula hydrocephali chronici signa, caput valde magnum, oculos deorsum protuberantes, nobis exhibuit. Tam hebes vero hic infans fuit: ut post annum, nec nutricem quidem distingueret; nec aliquid appeteret; aut, nisi ori quasi intrusum, commederet. Cum vero vel minime de conservatione hujus pueri speraremus; qua ratione hydrops *ascites* ei natus est, ab hydrocephalo ille restitutus fuit; et ascite etiam a nobis feliciter profligato, convaluit. Post septem tamen annos, idem hic puer, capite adhuc magno, statura vero, pro aetatis ratione, breviore instructus, subito febricitare, de capitis dolore conqueri, hoc aegre humeris gestare, et unam modo in partem mensa vicina sustentare coepit. Porrectis iterum debitis auxiliis, sanitatem ille obtinuit, ac eadem adhuc fruitur illaesa. Duo fere similia exempla hydrocephali, *acuti* tamen, a redeunte non minus, quam a superaccedente *anasarca* feliciter dispersi, *genevensis* hoc de morbo scriptor egregius adnotavit. Singula hydrocephali symptomata interdum, ubi *scrophulae* in conspectum venissent, fuisse dispersa, nuperrimus quoque de hoc morbo scriptor *anglus* confirmavit.

Hydroceph. acutus.

Hydrocephalum *acutum*, ut ex dictis hucusque apparet, non ad solos *cerebri ventriculos*, et quidem singulos, limitantes, quousque pia mater, sicut ad istos, ita inter gyros medullosi hujus visceris sese insinuat: illinc morbosae secretionis ac hydropis encephalodis *acuti* quoque officinam agnoscimus. Potest quidem sedes diversa, ubi aqua in cerebro haeret, particularia quaedam symptomata provocare: quemadmodum si in ventriculis lateralibus cerebri, aqua collecta thalamos nervorum opticorum comprimat; potest in visus phaenomenis adparere quidquam, huic varietati hydropis proprium; sed unus idemque morbus erit, quocunque demum cerebri loco stimulus acutior secretionem laticis serosi pathologicam pede celeriore producat. A stimuli igitur, ac subjecti, in quod hic agit, ratione, magna illa differentia symptomatum, vel sub *chronico*, vel sub *acuto* hydrocephalo scaturit: ut nempe in illo, vix alia, quam *serosae apoplexiae* lenta indicia, partim ex loco quem aquae occupant, diversa, — in hoc vero *febrilia* primum, et ab illis *encephalitidis* (§. 140.) non multum, nisi gradu, aliena, — mox vero, tum ad ipsam partem adfectam, tum ad loca quae magis

cum illa consentiunt, *nervosa*, et quidem partim *convulsiva*, partim vero *paralytica* phaenomena praecipitanter sibi succedant. Demptis majore, quae cerebri ventriculis est, auctoritate, hujusque in sensuum nervos conspicuos imperio, aliarum etiam regionum encephali hydrops *febrilis* et *acutus*, diversa non minus a *lento* symptomata, et praecipitem decursum, ut saepe vidimus, agnoscit.

Mirum est, *hydropem ventriculorum cerebri acutum*, pro dignitate ac spatio locorum, unde nomen acquisivit, vix prius fuisse cognitum, donec insignis anatomici *itali* industria, tardius vero celebris in *Gallia* chirurgi solertia, ac tandem, nostris temporibus, *angli* medici expertissimi (potior omnibus praegressis) descriptiones accederent. Multum quidem a recentioribus his fuit superadditum; sed, quod dolenter hic fatemur, non satis, quin errori in diagnosi, saltem sub morbi principio, quamplurimus in hanc usque diem et fuerit, et diu mansurus sit, locus.

Hydrops igitur *ventriculorum cerebri acutus*, morbus est, infantili quidem aetati magis communis; non tamen huic soli proprius; sed ad omnem aetatem sexumve extensus, dentitionis sub opere, post convulsiones,

post morbos a vermibus frequentior, rarius et sexto a partu mense conspectus. Ex viginti aegris hujus generis, primo de his *anglo* scriptori oblatis; praeter unum, coeteri omnes inter primum et decimum sextum annum hoc malo laborarunt. Inter ultimum hunc, decimumque nonum annum, hic morbus alteri, ejusdem gentis medico eximio aliquoties est visus. Viginti annorum juvenis robusti, nona die hoc a morbo (aquis non modo ad cerebri ventriculos, sed ad fossas etiam occipitales, et ad canalem vertebrarum collectis) trucidati, exemplum illustre *Galliae* diaria medica conservant. Aliud viri quadraginta quinque jam annos numerantis, ex hoc morbo defuncti, annales medici *Montis-pessulani* nuperrime retulerunt. Non rari, sed et nobis frequenter oblati sunt casus hydropis, tum meningei, tum encephalodis, sub febribus acutis diversae indolis, symptomatice progeniti. Etsi vero sexum *foemineum*, ut omni fere hydropi, sic et huic, magis subjectum esse quidem monuerint; difficilis tamen non minus ac incertus, nec aequalis apud omnes, hujus indolis est calculus. Alacrioris ingenii, et robusta magis constitutionis proles videntur utique huic morbo, prae

aliis, subjectae; non desunt interim tardioris quoque spiritus corporisque debilioris infantes, hydropis hujus acuti victimae.

Symptomata.

Magna in descriptione *symptomatum* hujus morbi circa primordia ejusdem exponenda difficultas occurrit; ac etiamsi attributa decursui hujus mali *tria stadia* ubique non vana sint; minor tamen fides unico, ex arteriarum habitu ac motu petito, signo praestanda est. Sed juvat, quo demum ordine plerumque in *acuto hydrocephalo* symptomata sibi succedant, succincte hic exponi.

Prodroma.

Ac primo quidem, si aliqua istius adventum signa *praenuncient*; ea, vel morbi febrilis, secretionibus perversis faventis, vel sensorii communis primario modo adfecti, aequivoca sane, symptomata erunt. De illis hic mentionem non facimus. Ad haec vero, apud infantes, pertinent: singularis incessus, cruribus nempe sub eodem non resolutis, quam potius, magnos ad gressus faciendos, praeter modum elevatis, cum facili, plana etiam super humo, pedum offensatione; capitis gravitas, rubor aut pallor faciei inconsuetus, fugax; oculorum nitor amissus, vel et rubor; lucis, rumoris, clamoris, motus fortioris (non tamen semper,

ut vidimus, gestationis ac dulcis cantilenae) intolerantia; frontis, genarum, oris calor major. Si fari puer potest, de capitis, abdominis dolore querelae; minor plerumque, non tamen in omnibus, ciborum appetentia; hinc inde, imprimis succusso corpore, vomitus; gressuum, si quos jam facere infans didicerat, vacillatio, suspensio: decubitus supini, in unum saepe latus, desiderium; languor, debilitas universalis; alvi major segnities, urinarum insolita parcitas; impetiginum, forsitan praegressarum, exsiccatio; animus morosus, in fletus pronus, inquietus; solitudinis amor; suspiria, anxietas; somnus sub pavoribus interruptus, aut fere nullus. — Atqui tamen haec fere singula, si futurum ventriculorum cerebri hydropem; — non minus alium quemcumque morbum, imprimis dentitionem difficilem, indicare queunt, symptomata. Attentionem tamen inter haec majorem utique, tum organorum visus, auditus major sensibilitas, tum motus quidquam rudioris aversio, et in vomitu, anxietate, vel et tussi provocandis potentia, tum calor dolorque capitis magis continuus, excitare merentur. Tacitum quasi *delirium*, vel antequam febris accessisset, infans felicissimi

ingenii, octodecim ante menses nata, cujus soror ex acuto hydrocephalo jam pridem, quod et ipsi contigit, perierat, in eo nobis prodidisse est visa: quod languida et moesta per cubilia duci cupiens, in quovis horum angulo sollicite et anxie, quasi rem dilectam vix amissam, quaerere, ac nomine incognito, neque unquam antehac pronunciato, indicare conaretur.

Stadii I.

Quemadmodum vero prodroma symptomata vel prorsus deficiunt; vel, si compareant, parum lucis hic accedunt; ita et illa, quae *primum* hujus morbi *stadium* constituere dicuntur, diagnosis certitudinem haud multum adaugent. Plurima tamen sub morbi principio, de *sensibilitatis incremento* magis, quam de facta aquarum collectione, seu de compressione, testimonium edunt. Lucis nempe, sub pupillarum contractione, et cujusvis rumoris impatientia, calor, dolor capitis in humeros reclinati, difficulter erigendi, quasi ponderosi, fixus, maxime frontis; vel ab uno latere temporum in aliud directus, clamores acutos saepe excitans, nunc augentur; commiscitur his, minus tamen in adultis, febricula, sine certo typo remittens, cum pulsu arteriarum celeri et parvo, cum

pulsatione carotidum; nausea, oppressio ventriculi, si quosdam excipias, quibus, nulla unquam nausea adfectis, ciborum desiderium ad mortem fere usque conservatum est, majores; vomitus bis, ter in die redit; alvus plerumque magis constipata, argillacea, interdum vix a purgante medicina solvenda; aliis diarrhoea foetida, coloris viridis; urinae pauciores, aut cum albo sedimento remistae; — aliis dolores artuum, abdominis, nuchae, pectoris, fugaces, cum cephalaea saepe alternantes, auxiliis rebelles; pavores, aut stridor dentium sub somno; suspiria, gemitus, morositas. Brachium aliqui superius pectori adprimunt, nec manum facile extendunt. Mediis his sub signis, saepe illa *dentitionis* se produnt, densque unus vel alter adeo prorumpit; aut, sub continuo narium pruritu, *vermes* ex ore, vel ano quibusdam secedunt.

Incertitudo. Quodsi vero puerulorum aut aetatem, fari nesciam, aut morositatem, qua nec pulsuum quidem exploratio aliquando conceditur, aut taciturnitatem contumacem, aut in responsionibus inconstantiam paucaeque fidei dignitatem consideres; quam infirma haec omnia desideratae diagnosis fulcra dicenda

sint, eo facilius, quod et ipse capitis dolor, et lucis impatientia, et vomitus, et febris defuisse sint visa, concludes. Duodecim annorum virgo, hydrocephali acuti victima, nunquam lucis impatiens, sex ante obitum diebus, solis radios vel minime abhorruit. Simile alterius prolis exemplum occurrit. Si vero primo huic morbi stadio, dierum vel decem, vel quindecim intervallum assignent; sunt certe, et quidem plurimi, quibus istud longe brevius sit, et quibus morbi decursus, stadiis nempe coeteris sibi rapide succedentibus, non *sex* adeo, quam *duarum hebdomadum*, ac breviore aliquando intervallo in mortem terminentur.

Secundum hydropis ventriculorum cerebri acuti *stadium*, *imminutae* jam *sensibilitatis*, seu *torporis* symptomata sistit, ac firmiorem quodammodo, nec tamen certe indubiam, diagnosin reddit. Cum *pulsuum tarditate* istud stadium, inter septimum fere decimumque morbi diem, incipere definitum fuit; ac revera, illorum frequentia sat saepe a centum viginti, aut triginta ictibus, ad quinquaginta, sexaginta usque in minuto primo, non aliter, quam sub usu *digitalis purpureae* interno fieri consuevit, nunc descendit. Simul Stadii II.

vero arteriarum pulsatio, quo lentior, eo quoque *minus ordinata* observatur. Tanta interim pulsuum discrepantia nec nobis, nec aliis ubique oblata, sed arteriarum ictus, ut experti sumus interdum, nec primo in stadio tam frequens, nec in secundo tam lentus, aut inordinatus, vel etiam tam uno, quam altero sub stadio frequentior fuit. Cum pulsuum imminuta frequentia, in multis, sed iterum non in omnibus, calor augetur. Manifestior autem debilitas, ac in lecto decumbendi, vel brachiis gestari evidentius desiderium in omnibus succedunt. Saepius jam suspiria; interrupto quasi fletui similia, ignota sibi causa, proles ducunt. Oculi (quod signum etiam brevi modo tempore ante obitum comparuisse observavimus), aut *lusci*, *detorti* fiunt: ut uterque, vel modo unus, nares, rarius tempora, sed tamen, ut vidimus, et sursum et ad dextra, respiciant; aut convulsive huc illuc moveantur; aut modo album inter palpebras, minus sub somno conniventes, ostendant. Nec strabismum, nec aversionem a luce, nec *dilatationem pupillae*, quamvis haec ultima et hoc tempore observata fuerit, tam generaliter adesse, egregii quoque scriptores *angli* reliquerunt. Exper-

tissimo *genevensi* medico advertente, admoto pupillis lumine, videntur quidem illae adhucdum *tremule constringi;* eodem vero per aliquot minuta oculis exposito, pupillae vel sponte dilatantur; quem motum singularem et convulsivum potius iridis, soli huic morbo proprium esse putat. Chirurgus interim *anglus* casum pueri refert, qui, licet in cerebri ventriculis dimidiam circiter aquae clarioris pintam continuerit; pupillarum tamen *contractionem* a luce admota nullam perpessus est. Objecta etiam nonnunquam hic duplicia, ut porrecta sibi, cum manibus quaerere videantur, aegris apparent. Hoc ipso vero in stadio *amaurosin*, quam in tertio distinximus, ut *lipsienses* quidam potuerunt, nos necdum conspicere potuimus. Augetur quoque jamjam cephalaea; si vero manum hoc tempore ab infante ad caput ferri referatur, quod saepe quidem contingit; vidimus tamen et hoc signum modo brevi ante mortem subintrasse. Pruritum frontis ac pedum, majorem faciei sensibilitatem in aegrotulis, quod haec raro a dolore distinguant, non observavimus. Inquietudo, anxietas, jactitatio in lectulo, morositas, ejulatus, clamores subitanei, pavores e somno, positionis horizon-

talis desiderium, rubor pallorque faciei fugax, continuo jam crescunt. Vomitus, imprimis dum corpus erigitur, hac sub epocha plerumque frequentior est; sed aliquando sub illa cessasse est visus. Quaestionibus, si breves sint, sat bene adhuc respondent; si longius responsum illae exposcant; aut non cohaerent sermones, ac modo querelas de statu iniquo exprimunt; aut quaesita aegri minus intellexisse, aut apertis oculis somniasse videntur. Sub finem hujus periodi leves convulsiones in facie, genis, palpebra superiore, brachiis, aliis in partibus, aliquando major in musculis unius lateris debilitas, vel paralyses partiales, sopores, comparent; quae tamen signa in aliis, modo brevi ante mortem tempore locum habuisse sunt visa. Generalem, sed inutilem sudorem paucis modo horis obitum praecessisse conspeximus. Haec ipsa vero *secunda* morbi periodus interdum tam brevis est: ut ob mortem, etiam ubi spem medici superesse aliquando pronunciaverint, sub diris convulsionibus et quasi strangulatione, promptissime succedentem, *tertiae* vix locum concedat periodo.

Inconstantia sympt.

Quantum autem inconstantiae ac fallaciae

symptomatum et hoc in stadio subsit; tum ex allatis jam comparet; tum ex eo, quod eadem fere phaenomena et sub gravi *dentitione*, et sub *vermibus*, eidem aetati, ac morbus noster, propriis, et sub cerebri, cerebelli *tuberculis*, *abscessibus*, quidquod sub *incremento* hujus visceris, quod calvariae capacitatem vix non superet, celeriore ac *morboso*, haud raro sese manifestent, non difficulter eruitur. Singula hydrocephali symptomata, nec lusco quidem oculorum habitu excepto, in duobus infantibus aderant; nec tamen aquae in cerebro eorum, sed in uno ex istis, sanguis effusus, — in altero, steatoma, ut legimus, haeserunt. Monuit quidem vir *germanus*, cui circa morborum difficiliorum diagnosin multa debemus; animo in singula probe attento, vermium symptomata non tantam in omnibus, quam plurimi quidem supposuerint, cum morbo hic descripto affinitatem offerre, consideranti scilicet: hydropem cerebri acutum constantiores, quam vermes, effectus, — nec tantas, ac isti concedunt, inducias, — ventrem, etsi minus turgidum, longe tamen magis obstructum, et medicinis evacuantibus rebellem, — convulsiones modo sub finem morbi, nec sine febre pulsuque

arteriarum specifico praegressis comparentes; nec tam transitorias, — pupillarum dilatationem non tantum, sed et fugam lucis huic praeviam, et graviora, quae lecto aegros prosternant, cum illa phaenomena, — manuum directionem minus ad nasum, quam ad calvariam oculosve ab aegris fieri solitam, agnoscere. — Fateamur interim: nullum in hydrope cerebri acuto tam perpetuum, quin aut deesse, aut citius tardiusve accedere queat, dari signum. Sunt sane et illi conspicuae nonnunquam, et quae medicum, etiam expertum, faustiorem ad prognosin faciendam seducant, induciae. Continuas, vel et sub fine morborum accedentes convulsiones, alvi constipationem satis pertinacem, et gravia sub pupillae dilatatione symptomata, ipsi quoque vermes interdum producunt. Porrectis quidem purgante alvum enemate, ac sufficiente non minus, quam repetita dosi calomelas, haec symptomata, ex vermibus forsitan oriunda, dissipari, monet alius, et gravis de morbis infantilibus scriptor *anglus*; ast vero tam praecipiti ominosoque sub morbo, hujusmodi, ad ejus naturam inquirendam, tentamina institui vix possunt; vel, si vermium nos suspicio forsitan fefellerit;

sub

sub tanto jam debilitatis gradu, admodum sunt noxia; nec ipsi etiam vermes, ut hac sub methodo conquiescant, semper tam sunt dociles. In febre sic dicta *verminosa*, bulbi oculi depressionem, ac palpebrae superioris citius elevandae impossibilitatem deesse, et sic hydropem cerebri a morbo verminoso distingui posse, celebris monuit pathologus. Interim orbitae oculorum in *acuto* hydrocephalo, non ut in *chronico*, exteriora et inferiora versus cum partibus contentis urgentur; ac ubi jam tam evidens est ossium calvariae a statu sano aberratio; dubium certe morbum verminosum inter atque hydrocephalum superesse non potest. Fatebimur quidem cum scriptore nuperrimo: tempus convulsionibus *intermedium*, ad originem istarum inquirendam, esse optimum; et a convulsione alia, non facile, ut in illa, quam hydrops noster acutus producit, unum corporis latus prae alio affici, posteaque resolutum languere. Ast vero, cum *tertio* plerumque et ultimo morbi sub stadio convulsiones demum compareant; non magnum sane ex certiore tunc utique diagnosi lucrum esse potest.

Tertium hujus morbi *stadium*, tum *paralyticum*, tum *convulsivum* appellari, ob pessima Stadii III.

ejusdem symptomata, meretur. Etsi nempe interdum et *secunda* sub periodo talia se prodant; in ultima tamen manifeste principatum tenent et convulsio, et paralysis. Quodsi pulsus illinc lentorem revera assumserint; hic demum illi vix non duplo frequentiores et debiliores in plurimis redduntur. Vidimus interim, ad mortem fere usque arterias vix quidquam celerius, ac secundo in stadio micasse. Istius vero singula symptomata nunc passu giganteo augentur: ita ut, si quibusdam in aegris haec rerum mutatio spatium sibi quinque vel sex dierum absumat; alii longe citius ad tumulum properent. Dilatatio pupillae nunc maxima, et retinae, ut in perfecta amaurosi, admoto licet lumine, summa insensibilitas. Pueri tamen exstat historia, in quo pupilla tres, quatuorve per dies ante mortem non adeo dilatata, quam potius contracta, et, volatili remedio naribus admoto, datoque analeptico, iterum dilatata fuit. Puellulae, hydrope cerebri extinctae pupillas per omnem morbum, quamvis illius ventriculi quamplurimum aquae continuissent, sese contraxisse, — alteram autem infantem quinquennem, singula hydrocephali symptomata, et pupillarum dilatationem quoque,

praecipue horis ante mortem duodecim, absque ullo morbi, post istam, in cerebro vestigio obtulisse, recentior hoc de morbo *genevensis* scriptor refert. Oculi apud alios, in continuo motu convulsivo divagantur, splendorem, sordida quasi crusta operti, amittunt, aut etiam conspicue rubent. Palpebra una paralytica pendent, altera aperta. Deliria accedunt continua; aphonia, vox rauca subrepunt. Capitis, apud alios, ex una parte in aliam versatio succedit. In lethargum sopor nunc vertitur, ex quo, opera non semper facili, expergefactus aeger, exclamat et verba vix articulata et incohaerentia profert. Subsultus tendinum, convulsiones continuo augentur, latere corporis uno plerumque magis occupato. Aut subinde paralyses in hoc, in altero vero latere convulsiones observantur. Tandem et pharynx et oesophagus, a resolutione, vel spasmo adfecti, transitum alimentis vel potui recusant. Omnes manum alteram fronti et bregmati, quo latere aquae restagnant, frequenter admovent; atque in hoc latus caput convertunt; aut in alterum conversi, convulsiones aut tussim patiuntur. Interim et nullum, cum e lecto caput attollebatur, clamorem infans edidit, nec genis

rubuit, hoc morbo tamen enectus. Respiratio, quae hucusque laesa vix fuit, rara fit ac debilis: ita ut expiratione absoluta, non statim illico, sed solito longe tardius, inspirent. Alvus viridissima, herbacea, saepe nunc liquida, inscio aegro fluit, ventrisque dolores hunc saepe divexant. Urinae excernendae haud percepta necessitate, retinetur haec aliquando. Lingua, dentes nigrescunt, aut aphthosa illa insignitur rubedine. Foetorem contrahit urina; cutis siccescit aut frigido sudore, vel aliquando etiam miliaribus, obtegitur. Sitit puer, et, nisi fauces obstent, avide bibit. Color faciei mutabilis, mox ruber, mox pallidus. Extremitates livent frigentque. Debilitas summa, et convulsiones repetitae mortem instantem praenunciant. Motus convulsivos oculorum cessasse, mox vero pectus conquassasse, ac miseram infantem, eheu! quasi laqueo faucibus circumducto; strangulasse, conspeximus.

Varietates hydropis acuti ventriculorum cerebri plures, et quarum una *acutior* (minus tamen ominosa), altera vero quidquam *lentior* sit, a quibusdam scriptoribus adnotatae fuerunt. Arbitrarii tamen multum in his

morborum divisionibus, ex solo vehementiae gradu subjectique differentia petitis, subesse cogitamus.

Post mortem, maculae coeruleae, aut livor in dorso, pectore ac brachiis in quibusdam comparent. Copia contentae in cerebri ventriculis aquae, in acuto hoc hydrope, trium quatuorve unciarum est plerumque. Saepe tamen dupla inventa fuit. Haud raro modo unus ex ventriculis cerebri lateralibus, intacto septo pellucido, ab aquis extensus est. Saepius tamen uterque turget. Interdum et tertius, et quartus ventriculus laticem amplectuntur simul serosum. Limpidum saepe, aliquando flocculis intermistum hoc serum est, nec desunt sedimenti ab illo ad partes, quas inundat, puriformis exempla. Aliquando nec ab igne subposito, nec ab alcohole, nec ab acidis cogitur, sed a primo, in auras dispergitur hoc fluidum. Contrarium interim haud raro locum habuit. Cerebri, gyris suis externis vix non privati, substantia in pluribus est mollior, et quasi decomposita. Plexus vero choroideus pallidior, granosus ac saepe vascula venosa non parum turgida; meninges hinc inde duriores, densiores, concretae; sinus longitudinalis, rarioribus tamen

exemplis, inflammatus, reperta fuerunt. Est, quid, hunc post morbum, simul in pericardio semper aquam sat notabili copia effusam reperierit. Post chronicum hydrocephalum, saepe numero cum hydrope columnae vertebralis conjuncto, sanguinis tam parum, ac si hic omnis in serum abiisset, in venis repertum fuit.

Atque haec morbi atrocissimi, qui, dum medicinam admitteret, haud satis dignoscitur, atque dum certior quidquam ejusdem fit diagnosis, auxilium vix non omne excludit, tristissima imago est! — Non majora vero ex morbi huic affinis, atque ideo mox ex illo hic exponendi, descriptione solatia nos exspectant.

Hydrorrhachia.

§. 738. De *columnae vertebralis in morbis dignitate* publice quondam locuti, de *hydrorrhachia* jam plura, quae huc revocari possint, docuimus. Nec minus, ubi de medullae spinalis inflammatione sermo nobis fuit (§. 141.), calvariam, concessa quidem principali huic sensorii communis sedi praerogativa, ut *primam inter vertebras* — has vero singulas ut *minores calvarias*, suo cerebro, pro parte cui nervos transmittunt, instructas, considera-

vimus. Atqui his ipsi vertebrarum, apud pueros ex tribus ossiculis, media cartilagine junctis, constantium, in cavis, ejusdem generis morbi, quam in illo cranii, et quidem frequentius, quam vulgus medicorum exspectat, oriuntur. Ut vero, primo mox intuitu, medullae spinalis morbosa adfectae symptomata compareant, juvenis infelicis, ex magni quondam medici *rotterodamensis* descriptione, historiam hic decerpimus. » Hic scilicet juvenis, ictus pugione in spinae medulla, concidit repente in terram cum alvi ac vesicae excretionibus ita impeditis: ut nihil inde redderetur, nisi alicitum a vehementissimis catharticis; a quibus tamen paulo post ne tantulum quidem movebantur hae partes, redditae sensim ita stupidae, imo ob resolutos nervos illis destinatos tamen insensiles, ut nullis obedierint remediis. A qua omnimoda ventris suppressione, intumuere non modo intestina a spiritu ac retentis excretis impense intenta; sed propter oppressa viscera accendebatur usque eo cor, et distendebantur tantopere nervi, ut inciderit inde non modo in vehementem febrem; sed in tam frequens animi deliquium, ut primum sudaverit affatim; mox vero alserit ipsi totus cor-

poris habitus. Et quidem haec omnia adeo celeriter : ut tertio post inflictum vulnus die excesserit e vita, frigido madore undequaque obsitus. »

Atque haec quidem *acutae* adfectionis ad medullam spinalem phaenomena sunt. Quemadmodum vero *hydrocephalus acutus* brevi temporis spatio in mortem terminari consuevit; ita et *medulla spinalis hydropem acutum* dari, modo tardius, quam ille est, lethalem, etsi, ubi illum ex inflammatione excipias, nullibi descriptum, dubium esse non potest. Quem igitur *hydrorrhachiae* sub nomine hic describimus, morbus, ad chronicos magis pertinet.

Definitio. Est vero *Hydrorrhachia*, humoris seroso lymphatici, columnae vertebralis in cavo, vel integro (*H. incolumis*), vel divergente (*H. dehiscens*), collectio morbosa : cùm tumore externo ad illam, nullo, ad hanc vero aliquo, eoque praesertim in suo medio, molli, digitorum pressioni cedente, cessante hac, redeunte, coloris sub principio saepe rubri, vel lividi, postea vero pallidi, et cutis illi fere similis, indolente plerumque, haut raro pellucido, cum partium inferiorum debilitate, paralysi, utroque in casu frequentioribus.

Divisio.

Extensa nempe magis, nec solum ad casum, quo vertebrae in foetu posterius morbose hiantes, *spinae bifidae*, recens et incongruum satis, nomen obtinent, limitata *hydrorrhachiae* nobis idea est. Quodsi nimirum sub pathologicis sectionibus *specus vertebralis* taediosius quidquam examen frequentius, ac id fieri consuevit, institui voluisset; saepius omnino medici in illa, etiam in casu, quo habitus cadaveris exterior nihil indicare videbatur, messem laboris conspicuam, et morborum sedem obscurissimorum unicam reperturi fuissent.

H. incolumis.

Nostris saltem oculis, etsi negotiorum turba saepe nimis impeditis, in quinque tamen hominum adultorum, partim ex hydrope defunctorum, cadaveribus, columnae vertebralis cavum aquis plus minus repletum, et ab his, medulla spinalis angustius in spatium non parum compressa solitoque firmior, macilentior, oblata fuerunt. Cum nempe in aetate provecta, ob serum in cerebri ventriculis collectum, symptomata apoplectica non raro finem vitae imponant: sua sane et vertebrae cuivis, aut contentae in illa medullae, nisi nomen quemdam offendat, *apoplexia serosa* est; ac saepe paralyseos ex cerebri, suis in ventri-

culis compressione primum oriundae, causa fluida, derelicto liberatoque cranio, in specum vertebrarum delapsa, in hac sola, nec amplius in capite, resolutionis partium inferiorum scaturiginem constituit. In apoplectici viri e ventriculis cerebri, aqua non pauca; sed multa ex vertebrarum tubo effluxit. Sed nequidem medulla spinalis, quo vel ipsa, vel ejusdem involucra, *hydropem*, nunc *acutum*, nunc *chronicum*, progenerent, hoc liquidorum serosorum ex cranio descensu indiget. In ipsa quidem medullae spinalis *substantia*, cavis utpote propriis, quae ad cerebrum *ventriculi* appellantur, sub statu sanitatis destituta, collectio aquarum morbosa difficulter concipitur; est tamen, ubi illa, duobus in aegris, ab aqua manifeste *intumuerit*. Ac revera; cum aliquoties eandem ab aquis arctius in spatium compressam, macram et quasi tabescentem conspexerimus; oportet sane subtilissimam telam cellulosam, quae fibras medullares inter se connectit, spatiola intermedia nunc quidquam ampliora, et halitu animali magis turgentia, nunc vero magis collapsa, angustiora, agnoscere. Argumentum quidem ex *proprio canali*, ab antiquiori anatomico succincte descripto, et cla-

rissimis quibusdam nostrae aetatis scriptoribus *Galliae* aliquoties conspecto, hic, etsi hoc liceret, minime desumimus; spinalem tamen medullam in meditullio suae *corticulae perforatam*, et *aqua*, ubi vertebrae hiabant, repletam fuisse, celebris anatomicus conspexit; et cum, sicuti ad calvariam, ita et ad specum vertebrarum, aqua limpidissima interdum cerebri, vel medullae spinalis locum tenuisse sit visa; hoc ita quidem intelligimus: quod medulla spinalis non minus, quam illa cerebri, aliquando tenuem in lamellam, non adeo, ut putant, *resolvi*, quam potius ab intus *extendi*, ac vix non disparere, vel, rupta demum atque corrugata, evanescere, et aquis locum cedere, vel cum his confundi, queat. Sana quidem, ut refert magnus quondam *Sueciae* chirurgus, medulla spinalis videbatur apud infantem cum spina bifida natum, et uno post partum nycthemero defunctum; sed quo loco tumor haesit: eadem medulla tenuior, solito magis lubrica, et parvis *hydatidibus* obsessa comparuit.

Meningeus vero ille, quem ad cranium descripsimus (§. 737.), *hydrops*, tam *primarius*, quam *secundarius*, atque tam *energicus*, quam *adynamicus*, non minus ad cava vertebrarum,

et inter singula, quae medullam spinalem circumambiunt, involucra, quin ossa igitur, in adultis firmiora, dehiscant, locum agnoscit. Postica crassae meningis facies, pluribus, ut notum est, *cellulis:* in quas aquae ita quidem interdum deponi videntur, ut vertebrae a se invicem recedant, huic locum tumori adperiunt, ac *hydropem durae matris cellulosum* a sectione, ut pauca quaedam exempla docuerunt, non semper lethalem, constituunt. Frequentissima tamen sedes aquarum, hic morbose secretarum, inter ipsa medullae spinalis involucra membranacea, varios nempe in modos irritata, lacessita, quaerenda est.

Haud raro scilicet, post sic dictam lumbaginem, post haemorrhoidales, rheumaticos, aut alios ad columnam vertebralem cruciatus, post colicos, ut creduntur, dolores cum febre violenta et singulis inflammationis ad specum vertebrarum signis (§. 141.) incedentes, mox crurum, aut etiam vesicae urinalis, vel et sphincteris ani, nunc paresin, nunc perfectam adeo resolutionem observavimus; cujus certe origo, neglecta licet defunctorum ex his hominum sectione pathologica, vix alia, quam serosa his in locis,

aspectu quamvis non mutatis, aut tumidis, colluvies esse potuit. Sic insignis de sedibus et causis morborum scriptor, qui aquarum in fistula spinosa collectarum historias plures commemorat, juvenis illam adducit: qui ex febre in ferox delirium, hoc vero quidquam sopito, in motus artuum convulsivos, ac demum in lethiferum soporem incidit. Quinta vertebra a sexta dissecta *multa aqua* ex spinae tubo effluxit, nonnulla etiam de cranio exivit. Vasa sanguinea quaecunque per tenuem meningem specus vertebralis decurrentia, sanguine adeo plena erant: quasi ab injecta rubicunda materia fuissent praeter modum repleta. Sed et sanguifera vascula ex iis, quae spinales nervos, praesertim quosdam, stipabant, turgidiora sanguine fuerunt. Sic dum, apud eundem scriptorem, viro quadragenario, ante biennium, pars ima pectoris, cum quadam spiritus difficultate, attolli, spina quidquam inflecti, — ante quinquaginta vero dies, dolor gravativus simul ac pungens in thoracis vertebris inferioribus, hinc inde ad lumbos et ad scapula extensus, exoriri coepissent; lassitudo corporis totius ac infirmitas, — ante duodecim vero dies, cruris dextri totius stupor,

ac tandem paralysis, urinae retentio, decubitus, prae dorsi cruciatu, in hunc impossibilitas, tandemque brachiorum ac trunci ipsius tonica convulsio, vomitus biliosus, mentisque aliqua obfuscatio, accesserunt. Post mortem, in cerebri totius anfractibus *aqua* ferme limpida, in cerebri ventriculis vix aliquid, at *multa* occipitis ad magnum foramen, reperta fuit, quae, vertebris ad ima thoracis dissectis, illico effluxit. Sic vir senex *hemiplegicus*, in tubo vertebrarum aquam habuit. Sic nostrum pro viro nobilissimo consilium in *Italia* quondam petitum fuit: cui, dolore arthritico ex pedibus ad lumbos converso, postquam insignes ille cruciatus hac in parte per sex fere hebdomadas pertulisset; crurum ac vesicae urinariae, rebellis ad omnia, et lethalis tandem paralysis successit. Aperto cadavere, in cavo vertebrarum, liquidum copiosum, puriforme, quod nervorum cruralium stamina compresserat, repertum fuit. Similia celebris in academia *goettingensi* anatomici ac nostri quondam collegae, instituta super specu vertebrarum tentamina docuerunt: ut quibus, in virginis, primum quinque per annos *tinea* capitis adfectae, deinde vero septem alios per annos

paraplegicae, columna vertebrali, quin tumor exterius super hac compareret, ad minimum tres unciae aquae, in gelatinam facile cogendae, — ganglia vero nervorum justo crassiora, laxiora, comperta fuerunt. Puerum necdum triennem, abunde nutritum, ac in caeteris vel optime valentem, nulloque ad columnam vertebralem vitio externo notatum, *Papiae* quondam conspeximus. Hic puer, nec pedibus unquam insistere, nec hos, nec crura ullo modo movere potuit; sed, cubitorum ope, humo *reptans*, dimidiam ac infimam corporis partem, quasi non suam ac inutile ut pondus, misere post se trahebat. Ignotum quidem nobis ulterius hujus infantis fatum mansit; sed aquam huic, columnae vertebralis in cavo haesisse supponentes, a vero nos aberrasse non credimus. Simile nobis de prolibus non paucis, quae, postquam gressus facere jam diu didicissent; sine causa alia manifesta, et quin vertebrarum aliqua dehiscentia vel deflexio subfuissent, sensim sensimque in crurum paralysin inciderunt, non absonum, ut putamus, a recto judicium fuit.

Ad *sedem*, quam aquae in fistula vertebrali, vel cum, — vel sine tumore aquoso ex-

terno, occupant, quod spectat; casus exstat, in quo, aperto foetu, spina bifida adfecto, dura mater, vertebrarum per fissuras prominens, per liquidum serosum, tenue, a tubo specus vertebralis extimo, separata fuit. In illa ipsa, cujus memoriam vix injecimus, virgine, aquae tum inter duram matrem ac arachnoideam tunicam, tum hanc inter et piam meningem medullae lumbalis, residebant. Inter hujus involucra etiam serum apud infantem quadriennem, spina bifida laborantem, restagnavit. Canalis, qui ex tumore *hydrorrhachiae* dehiscentis ad cerebrum pertingebat, a *Galliae* medico non solum flatu demonstratus est; sed aquae adeo, erecto corpore, ex cerebro ad hunc saccum evidenter delapsae sunt. In casu conjuctae cum hydrocephalo hydrorrhachiae, vel spinae tumore, vel cranio separatim compressis, aut hoc, aut ille in tumorem videbantur assurgere, turgere.

Clarum fit exinde: *hydrorrhachiae dehiscentis* tumores non aliter, quam illos, qui ad *cranii suturas*, vel ad *foramina* illius *sesamoidea* non satis custodita, inter cerebri, cerebelli involucra nascuntur, se habere; atque si amborum pars viscerum istorum subinde mor-

morbosos hos saccos intret, ac *herniae* speciem *cerebrinae* constituat (§. 737.); docuit etiam experientia: medullae spinalis portionem, et (quae *ad lumbos*, a multis quondam pro tali, scilicet dissoluta; per errorem fuit habita) caudae inprimis equinae filos nervosos, in saccos e specu vertebrali prominentes, aberrare, urgeri, ac ibidem *herniae medullaris*, *nervosae*, specimem constituere. Exemplum sacci, pugni magnitudinis, prope corpora vertebrarum lumbalium, quarum prima et secunda, in viro, ex alto in dorsum delapso, penitus consumtae fuerant, comparentis, albi, medullam lumbalem continentis, seu *herniae medullae lumbalis* verae, in novis actis physico-medicis continetur.

Hydrorrhachia vero *dehiscens*, etsi ad lumbos sit frequentior; in quavis tamen vertebra, — saepe satis in pluribus, — interdum simul in omnibus, locum habere suevit; atque illam proinde primo, in *partialem*, secundo, in *generalem*, — illam vero, ratione positionis, in *cervicalem*, *dorsalem*, *lumbalem*, *sacralem*, atque *coxigeam*, — has autem varietates singulas, tum in *simplices*, tum vero, eo quod *hydrocephalus* (§. 737.) haud raro cum H. dehiscentis divisio.

specus vertebralis hydrope junctus incedat, in *complicatas*, dividimus.

Quas nos hydrorrhachias dehiscentes vidimus, eae omnes vel ad dorsum, vel ad lumbos haerebant. Etsi vero perraros esse in suis regionibus hydrocephalos et aqueos spinae tumores, monuerit quondam immortalis *Italiae* anatomicus; plura tamen utriusque mali *specimina* apud *insubres* a nobis conspecta, et publicos in usus conservata fuerunt. Utplurimum integer tumor spinae et occlusus est, ut vesicam, in qua fluctuatio subinde percipitur, referat, aliquando pellucidam. Hinc inde tamen membranae medullam spinalem in loco tumoris cingentes saccumque efformantes tumidae et crassae sunt. Alias vero in medio tumoris, cutis cum epidermide deesse visa est, et quasi ex ulcere, continuo humor quidam acris effluit. Caeterum cum digitis vertebrae lumbi duriores, prominentes, ut duplicem quasi in eo loco spinam diceremus, sentiuntur. In medio, ac ad fundum tumoris, post mortem, *hiatus* variae figurae, rotundus, oblongus, reperitur. Exemplum tumoris, in *Galliae* diario medico, describitur, qui, cerebri ad instar, *sub inspiratione tumebat magis; sub exspi-*

ratione vero detumebat, subsidebat. Simile, in novis actis Academiae N. C. exemplum legimus infantis, in qua, praeter hydrocephalum, singulae lumborum vertebrae dehiscentes, tumorem, integumentis communibus destitutum, et propria tunica inclusum, *sub ejulatu* vero, vel *sub inspiratione inflari solitum*, obtulerunt. Tertium hujus phaenomeni exemplum, brevitatis studio reticemus.

Cum nec spinalis medullae truncus, ultra secundam lumborum vertebram facile descendat; sed, orti jam ex ipso nervi in latera certo ordine se demittant; nec ipse tubus, quem dura mater specui vertebrali largitur, ad infimam et *hiantem* ossis sacri partem, sub statu sanitatis, penetret; aquarum copiae, ac ponderi conspicuis, dictum tubum ad inferiora, exterioraque distendentibus, tribuendum est, si loco tam profundo, ut aliquoties id contigisse certum est, tumor aquosus oriatur. Summi certe momenti *itali* chirurgi observatio est, sub qua, in hydrope specus vertebralis, a causa tamen externa, quadrienni in puero, veniente, tumor ad *os coccygis*, eo quidem cum successu adpertus fuit: ut mox ichor pallidus efflueret; ut, cum superstes hydrocephalus manu compri-

meretur; dictus ichor ex artificiali hoc in coccygis regione foramine prosiliret; atque ut infans, longiore istius sub effluxu, capitis mole in dies descrescente, sanitatem obtinuerit. Etsi vero alter, infantis hydrorrhachia *sacrali* adfecti, et per susceptam tumoris punctionem servati, casus, a medico *germano*, conspicuo quondam, memoriae traditus, *celluloso* magis durae matris spinalis *hydropi* adscribi posse videatur; cum tamen specierum hujus mali coeterarum, ope manus chirurgicae sanatarum, *nec unum quidem* exemplum exstat; consolationis aliqua saltem umbra nobis, in facta hic ejusdem mentione, conceditur. Nec sane artis salutaris hanc pauperiem mirabitur is, qui, ut hydrocephali, ita hydrorrhachiae communissima in utero materno incunabula, et, quae infra referemus (§. 749.), alia, consideraverit.

Ipsius *fissurae* vertebralis, fere lacerae, configuratio, inaequalitas, extensio, externam tumoris, per illam assurgentis, egressi, formam habitumque determinant. Minimum aliquando, nec majus, quam quod granum ciceris admiserit, foramen in vertebra, — hinc tumor etiam externus haud multo amplior, conspectus fuit. Ubi plures simul ver-

tebrae divergunt: illinc tumor, fissarum longitudinem vertebrarum, si non excedat, emetitur, et a pedunculo, non ut primo in casu, angusto, sed multo largiore, haeret atque pendet. Hinc varia (pro ipsa, qua secretio morbosa vertebrarum in specu contingit, promptitudine, pro aquae columnae in ossicula vertebralia inferiora prementis altitudine; pro vertebrae dehiscentis resistentia, et pro mali ipsius aetate) tumorum istorum, et a pisi, vel nucis avellaneae magnitudine incipiendo, ad pugni, etiam duplicis, amplitudinem ascendens, moles esse consuevit. Ex frequentibus vero, quae ad basin tumoris conspiciuntur, *rugis*, inaequalis sacci, ex vertebra, forsitan etiam cariosa, egredientis constrictio, distractio, eruatur oportet; nec idcirco, si istius, ad pedunculum vix non strangulati, *gangraena* saepius occurrat, mirabimur. Cum vero defectus non tantum in vertebris, sed et in *integumentis*, quae, dum omnia deficiunt in adfecta parte, tenuem membranam rubellam, medullam spinalem obtegentem commonstrant; ubi vero cutis quodammodo remansit, crassiorem et coloris varii tunicam, nunquam vero, nisi parvus esset defectus, ut vir eximius monuit, cutem

veram offerunt, existat: exspectabimus sane, vel ipso sub partu frequenter, vel saepe mox ab isto, vel quidquam tardius, a nixu, decubitu supino infantis, aut a rudi contrectatione, tumorem hunc *rumpi.* Sunt interim, quibus, a nativitate hoc a morbo vexatis, sub majore cautione, cutis, gradatim quidquam condensata, plures, et viginti adeo per annos, tantae distensioni reluctetur; donec inflammatione erysipelatosa praegressa, vel et sine hac, in *gangraenam* conversa, dirupta, humorem omnem, ipsa cum anima, mediis sub convulsionibus, lipothymiis, ac vomitu profundant. Quae interea ad fistulae vertebralis penetralia contigerint: tum iidem humores profluentes, nunc scilicet ichorosi, nunc puriformes, purulenti, nunc sanguine tincti, nunc adeo foetentes, satis evincunt; tum detecta nonnunquam integumentorum inflammatio, devastatio, et ipsius medullae spinalis mollities, laxitas, corruptio, vel absentia et quasi consumptio, abunde docent.

Uterini quidem hominis morbum hydrorrhachiam vocari fas est; ac si aliquo tantum a partu tempore ea primum comparuerit; latentia in foetu mali vestigia interea evoluta atque magis perfecta fuisse verisimile est.

Viri interim quinquaginta quatuor jam annos nati, ob furiosa et diuturna deliria pro maniaco declarati, ac tandem cum spina bifida defuncti historiam rarissimam in citata superius oratione academica tradidimus.

Cum hydrocephalo, ut monuimus, frequenter quidem, sed, sectionum pathologicarum testimonio, certe non semper, hydrorrhachia incedit. In ea, quam *dehiscentem* vocavimus, si multum aquae in cranio haeret: hoc ipso constricto, tumor ad vertebras, — atque hoc ultimo compresso, moles capitis, aliquando augentur. Sic etiam ubi *duplex* e spina tumor aquosus prominet: compresso uno, alter, magis tensus, assurgit. Experimentis etiam cognitum est: protinus multum ex capitis volumine minutum fuisse, si lumborum tumor scalpello divisus, et humor emissus fuit. Glutinata vero iterum illa plaga, capitis moles evidenter denuo increvit; manifesto satis mutui commercii inter aquas, ad cerebri ventriculos, forsitan ac simul vertebrarum in specu latitantes, argumento.

Symptomata hydrorrhachiae *incolumis*, ambigua sunt. Eorum partem sub speciei hujus recensione jam exposuimus. Multa haec

Symptomata h. incolumis

cum hydrorrhachiae *dehiscentis*, si tumorem ad columnam vertebralem excipias, et cum *apoplexiae*, imprimis *serosae*, non illico lethalis, sed in paralysin terminatae, phaenomenis communia habent. Cum humor morbose vel in fistula vertebrali secretus, vel a capitali, seu prima vertebra, ut cranium vocamus, illuc delatus, vel utroque loco progenitus, primo tempore, ponderis sui ratione, nisi causa, hucusque incognita, impediat, profundiora magis spinae loca petat; quousque ejus copia moderata est, ad artus inferiores, ad vesicam, ad ani sphincterem, effectus suos, scilicet frigus, lassitudinem; tremores, torporem, sensus, aut motus, contractionis abolitionem, prodit. Assurgente vero magis aquarum, in ea specu, columna, praeter ista, tum brachiorum, tum ventriculi, tum etiam thoracis nervi ex spinali medulla oriundi, in consensum trahuntur: et subsultus tendinum, convulsio ad brachia, vel omne ad corpus, ardor, dolor gravativus aut pungens ad nucham, vel ad spinae longitudinem, extrema corporis infirmitas, paraplegia, aliquando vertebrae unius vel alterius, dorsalis imprimis, et costae huic adnexae, distorsio, sterni ex ea

parte elevatio, dyspnoea, subinde vomitus, oriuntur. Nisi tamen aut lapsus in dorsum, aut hujus refrigeratio, aut vehementior trunci concussio, aut columnae vertebralis laesio, contusio, aut signa *Spinitidis* (§. 141.), aut praegressa cerebri inflammatio, cephalaea diuturna vel atrox,. morbi soporosi, hydrocephalus ipse forsitan praevius, lucem quandam accenderint; parum sane certitudinis morbi hujus diagnosi accedit. Sic, non ita pridem, nostro, pro illustri matrona, septuaginta tribus jam annis majore, expetito consilio: cum tabe senili et febre lenta illam laborare satis esset apertum; ob alvi tamen constipationem pertinacissimam, ob cruris utriusque paresin, ob urinae fluxum continuum et voluntatis imperio subtractum, ac postremo etiam ob ani sphyncterem prorsus resolutum, latere aliquid in specu vertebrarum, quod nervos harum partium comprimeret, suspicati sumus; quam tamen suspicionem, sectio cadaveris, ad cujus medullam spinalem non major ac semper a morte invenire est, aquae portio, vix drachmae ponderi aequalis, detecta fuit, ut vanam rejecit; nec in quinque illis aegris, quorum cadavera nobis inopinantibus conspicuam seri

in specu vertebrarum copiam largita sunt; partim hydropicis, symptoma ullum fuit, quod non aeque a morbo principali, quam a medullae spinalis adfectione, derivari potuisset.

H. dehiscentis.

Hydrorrhachiae *dehiscentis*, ad imaginem ejus in superioribus depictam, sat aperta est diagnosis; non tamen eadem ubique sunt symptomata. *Intortis pedibus* nasci, qui hoc vitio notati ex utero prodeunt, frequenter quidem, sed a longe non semper, ut aliqui voluerunt, verum est. Artuum quidem inferiorum, vesicae urinalis, et partium quae nervos ex lumbali medulla accipiunt singularum *paralysis*, communis et hujus hydrorrhachiae effectus est. Cum interim pars una ex illis resoluta observatur; miramur saepe, alteram, quae eodem medullari ex fonte haurit, prorsus manere intactam. Puellae, spina bifida laborantis exemplum exstat: quae vesicae urinalis et musculorum intestini recti, perpetua adfecta erat paralysi; cum interim artus inferiores, nec motus, nec sensibilitatis ullum defectum paterentur. Cum hydrorrhachia, ut legimus, infans, qui ex tumore, sub partu dirupto, quotidie aliquot aquae sanguinolentae uncias, — per vesicam, nec

guttulam lotii excrevit. Caeterum vero idem hic infans, prout sani solent pueri, ubera sugebat, nec artus ejus inferiores erant paralytici; cum die quinta convulsiones, et ab istis, mors ipsa, insecutae sint. Alter infans, licet tumor sub ultimis temporibus ad lumbos fuisset tam magnus, ut circumferentia ejus circularis habuerit septemdecim pollices rhenanos, utque tandem involucrum ejus, ut refertur, eo gradu extensum esset, ut vesicae porcinae instar aqua repletae, plane pellucidum appareret; non tamen destituebatur facultate movendi membra, nec justa istorum proportio, nec animi facultates defuerunt. Alii, debilitatem modo aliquam ad crura manifestant; ut igitur, ex defectu paralysis ad hanc partem vel illam, tumorem spinae mollem non esse hydrorrhachiam, neutiquam possit concludi. Variare autem oportet symptomata, prout altius aut profundius tumor haeret; ac prout plures aut pauciores nervi medullae spinalis adfecti sunt. Vertebrae in puero *vindobonensi*, a sexta thoracis ad os sacrum usque dehiscebant: omne jamjam, quod infra hunc locum fuit, erat paralyticum. Multi etiam hydrorrhachia correpti, corpore debiliores ac parum

nutriti; alii vero sat robusti sunt ac vegeti; nec, si paralysin forsitan, ac tumorem per annos jam auctum, excipias, aegrotare videntur. Fuit infans, qui in principio nullum ad artus inferiores, valde macros, motum ediderit; postea vero, cum obesitas his accessisset, ad motum redintegrandum illi vires receperunt. Nervos ischiaticos aliquando post hunc morbum in omnibus optime constitutos detexit culter anatomicus; et a diversis filamentis caudae equinae, vel a portione hac aut illa medullae spinalis, nunc magis nunc minus extensis, compressis, vexatis pendet partis nunc hujus nunc illius, aut major, aut minor, aut nulla paralysis. Cum in spinae bifidae tumore magnus quondam *Bataviae* anatomicus medullam spinalem defecisse, et in aqueam substantiam degenerasse, cum multis aliis, credidisset; infra eum tumorem tamen superioris, abruptam modo, continuationem bene constitutam detexisset; ex hac ultima, cur quidam aliquatenus in artubus inferioribus motum conservarent, explicare tentavit. Quemadmodum vero in *hydrope ventriculorum cerebri*, dum hujus visceris substantiam quondam ab aquis *consumptam*, *resolutam* esse putabant, sola mo-

do illius in ampliorem superficiem *extensio expansio*, quae cerebri functiones non semper impediret, locum agnovit: ita quoque, dum *medullae spinalis resolutae*, *consumptae*, sub eorum, quae in cadaveribus detexerant, enarratione mentionem fecerunt; plerumque, nisi devastans omnia abscessus aut caries subfuerit, illius modo *expansionem* majorem, fibrarum vero medullarium integritatem subfuisse, ac modo aliquas ex istis, modo omnes, vel ex nimia extensione, vel ex compressione, suum in partes influxum amisisse, supponimus. Rarum exstat, et hic breviter adduci meretur, puellulae exemplum: a nativitate hydrocephalo, et ad lumbos vertebrarum dehiscentia laborantis, secundo aetatis anno per sex menses, ab *ulceribus ad crura*, — octavo anno, a *pemphygo chronico* diversis in partibus adfectae, ad locum in lumbis tumentem, sub attactu, ab ingenti dolore, ad caput usque protenso, vexatae, duodecimo tamen anno a menstruis, ordinate fluentibus, salutata, sub fine morbi, cruris fracturam, sub cauta licet corporis in lecto conversione, absque omni dolore, expertae, ac decimo quarto tandem anno, praeviis alvi fluxu, ac ingestorum vomitu, enectae.

Hydrothorax. §. 739. Hydropem *oculi*, de quo pridem vel brevissime locuti sumus (§. 151.), etsi ad species hydropis *capitales* utique pertineat, hic eo potius, quod ad morbos a *chirurgia* pertractandos, et ab hac jam optime descriptos, spectet, ad *hydrothoracis* considerationem transituri, praeterimus.

Definitio. Est vero *hydrothorax*, aquarum, in cavo a costis, vertebrarum corporibus, sterno, et a diaphragmate circumscripto, morbosa secretio, collectio, plerumque cum dyspnoea, sub incessu, decubitu supino, aut in unum alterumve latus aucta, tussi nunc sicca, nunc aquosa, urina parca, et sonitu percussi thoracis obtusiore incedens.

Divisio. Cum vero pleura, costis singulis ac musculis his intermediis supertensa, ut sedes secretionum hac in cavea et extra, principalis, has partes omnes non modo obducat; sed in duos quasi saccos inaequales, amice tamen sub parte sterni sinistra, ita ut spatia (mediastini) anterius ac posterius supersint, inter se coeuntes, dividat; et simul viscera pectoralia partim stricte, partim laxius investiat ac sinu suo foveat; vix punctum his in penetralibus a morboso immune est diluvio. Confluunt igitur, laxatis fontibus morbosis,

aquae, tum in spatiola pleuram inter musculosque intercostales cellulosa (*H. spurius*); tum in cavum pulmonibus pleuraeque intermedium, vel unum vel utrumque (*H. legitimus*); tum in antrum pericardii (*hydrocardia*); tum in mediastini spatia (*H. mediastini*); tum denique ad pulmonum parenchyma vel et superficiem (*H. pulmonum*). Ut omnis hydrops (§. 734.), ita et *hydrothorax*, raro *primarius*, plerumque vero *secundarius* morbus, ac alterius adfectioni, vel *generalis*, vel *localis*, nunc *acutae*, nunc *chronicae*, atque hic *energicae*, illinc *adynamicae*, nunc *simplicis*, nunc vero *complicatae*, symptoma est. Quemadmodum vero alia corporis cava, ita et pectoris penetralia, latex serosus nunc *limpidus*, nunc sanguine, vel materia puriformi *tinctus*, atque is mox *independens*, mox cellulis, hydatidibus, saccis *coercitus*, alluit, pessumdat.

Symptomata hujus morbi expostituri, ante omnia, haec, sine exceptione, multiloqua et infida esse, dolenter et nos, tam alienis, quam propriis in diagnosi erroribus admoniti, fatebimur. Et quidem *sedis*, qua serum in thorace restagnat, differentias plerumque sectio magis cadaverum, quam propriorum cuivis lux symptomatum, patefacit. Tanta Symptomata.

nimirum est viscerum nobilium, cavo pectoris residentium inter se propinquitas; mutuus eorum contactus et consensus tanti sunt: ut adfecti vox unius, alterius oppressionem non minus, quam propriam, significet. Quae vero singulorum querimonias adhuc magis obtundat interque se confundat, nec non omnem internorum ad exteriora tumorem praepediat, *theca ossea* est. Quodsi demum, ab aucta valdopere aquarum copia, fornix diaphragmatis, veli tensi in modum, infletur ac turgeat; fluctuationem ille in abdomine, quasi venter mali sedem constitueret, mentitur. Non major vero quoad indolem *materiae* in thoracis caveis collectae certitudo est, nec raro, dum aquae his in angustiis haesitare putabantur; vel pus, vel sanguis sincerus, vel subtilior his vaporosa materies, educta fuerunt. Hic, nisi cognita aegrorum in morbos a serosa colluvie anterior dispositio, nisi praegressarum adfectionum causarumque unde hae descenderint, et quem exitum assumserint, notitia hic suppleant: infirmum admodum, sola, nec prius cum illis rerum momentis serio collata, symptomata diagnosis fulcrum constituent. Pingues admodum homines quamvis hydropi non parum obnoxii,

noxii, vel et illi, qui flatibus ac spasmis quamplurimum subjecti sunt, haud raro hydrothoracis, quo minime laborabant, symptomata obtulerunt. Nec novum est, majorem quantitatem aquarum in thoracis cavo, quam ut extremis mortis sub angustiis ea omnis hic loci effundi potuerit, sine quovis, dum aegri viverent, sui signo, repertam fuisse.

Non tam frequentem nobis *pleurae*, costis succinctae, *inflammationem*, quam quidem in febribus dolor laterum thoracis pungens, ac desumtum ab hoc, *pleuritidis*, vel *pleuroperipneumoniae* nomen designare videtur, obvenisse, jam alibi monuimus (§. 183.). Sat magnus interim aegrorum, vel ex vera pleurae costalis simul ac pulmonum inflammatione, vel ex solo illius incendio, cum hydrothorace acuto, defunctorum, et conspicuum hujus membranae ruborem, habitumque inflammatorium offerentium numerus a nobis conspectus fuit; et quae toties in demortuis visa est, cartilaginosa vel ossea pleurae densitas et durities, vel arcta ejusdem cum sano coeterum pulmone cohaesio, vel ispsas ad costas caries, quem saepe occulta hanc ad membranam inflammatio locum habeat, ab- H. spurius.

unde ostendunt. Accedit non infrequens musculorum thoracis, vel a rheumate, vel a metastasi, vel a violentia externa, sat profunda inflammatio; (§. 187.) unde non difficulter sors telae cellulosae, pleurae ac musculis intercostalibus intermediae, intelligitur; et quam facile tam *acuta*, quam etiam (nisi motus et elevatio costarum ad exteriora, sub quavis inspiratione repetita, in hydrope celluloso id saepius praevenirent) *chronica* liquidorum morbose secretorum infiltratio illis in spatiis contingeret, perspicitur. Mirabimur hinc, non frequentiorem ad haec (tum ea, quam vir summus nobis exposuit, tum paucis aliis, quas apud quosdam scriptores reperimus,) serosi laticis collectionem, ac pleurae, a costis et musculis intercostalibus avulsae, in *saccum*, extensionem observari; et cui pleurae, hinc inde a costis facili labore avulsae, — cui sanguinis, post externas violentias, inter pleuram et costas effusionum, — cui *herniae pulmonalis*, a pleura, inter costas, exteriora versus, vel ipsis cum musculis contiguis, vel his laesis, erosis, destructis, solius, in saccum assurgentis ac pulmonis portionem suscipientis, historiae non ignotae sunt: is pleuram non minus in

cavum thoracis, quam extra hoc, extendi, ac liquido quocunque impraegnari posse, facile concipiet. In eadem pleurae costalis tela cellulosa externa, non minus ac in illa, quae hanc membranam cum diaphragmatis superficie thoracica connectit, purulentum aliquoties humorem detexit celebris *goettingensium*, dum viveret, anatomicus. *Galliœ* medicus conpiscuus, in hydrope universali, pleuram sinistri thoracis quasi *anasarca* laborantem, et aquas inter ejus lamellas cellulosas adeo interjectas, ut crassitiem ejus membranae ad octo lineas augerent, observavit. Pleuram sinistram aqua turgentem, costas ad latera elevatas, plus minus horizontales, diaphragma versus abdomen depressum, pulmonem vero ad molem tam exiguam, ut placentam uterinam referret, redactum, in vetula detexit magnus *Bataviae* anatomicus.

Adolescens, cum dolore fixo in sinistro pectoris latere, dyspnoea, tussi in dies crescente, oedemate pedum, pulsu debili, inaequali, morteque tandem subitanea, periit. Secto cadavere, septem circiter librae seri in pectoris latere sinistro inventae sunt, quas rupta vesica sacciformis, parti posticae adhaerens, continuerat. Alio in exemplo, dolores

punctorii in latere pectoris dextro, cum tussi sicca notabili, febre hectica et macie successiva praecesserunt. Post triduum, difficultas spirandi, a decubitu in latus sinistrum adaucta, nullum pondus in diaphragmate, levis tumor dextri lateris, et dolor a pressione inter sextam et septimam costam, occurrerunt. Crescente admodum anhelatione et debilitate, tricuspide acu in partem dolentem adacta, quatuor seri librae eductae sunt; unde destillante continuo sero, aeger sublevatus, plures per menses supervixit. Pleura post mortem a costis in tota lateris dextri longitudine sejuncta inventa fuit.

Raro nimis *spurius hydrothorax* medicis oblatus fuit, quam ut propria huic speciei symptomata, experientia ducti, indicare valeamus, et pauca illius exempla, satis conspicua, ex cadavere magis desumpta ac partim sine morbi historia nobis tradita fuisse dolemus. Donec igitur haec artis medicae lacuna expleatur, — nisi praegressae, atque nec resolutae, nec etiam suppuratae pleuritidis (§. 187.) sine febre lenta, *abscessui*, vel *empyemati* propria, in majorem sensim dyspnoeam conversae phaenomena rem indicent; nos, soli ratiocinio parum confidentes,

aliis symptomatum decursum probabili conjectura prosequendi facultatem committimus.

Multo sane frequentius, ac vulgo creditur, *hydrothorax legitimus*, saepissime alterius morbi, tam acuti (pneumoniae exemplo), quam chronici (imprimis asthmatis, suppurati pulmonis, et praecordiorum aneurysmatis), soboles occurrit. Non mirum hinc esse dicamus, si morbi, etsi minime adesse suppositi, principalis tamen, phaenomena, toties hydropi pectoris, omni in hunc solum attentione conversa, falso adscripta legantur. **Hydrothor. legitimi.**

Hydropis pectoris acuti, ex pulmonum inflammatione oriundi, symptomata jam alibi ex propriis, copiosis nimis, observationibus descripsimus (§§. 126. 131. 186.). **acuti.**

Vel alia et manifestior *chronici* hydropis species, illum pectoris praecedit, comitatur; vel solus hic scenam aperit, coeterasque tardius provocat; vel et solus claudit. In primo casu, morbi diagnosis minus quidem habet incertitudinis; nec tamen omnis errandi occasio deest. Cum scilicet ascites prius hominem tenuit, spiritus difficultas ab intropresso diaphragmate et costis inferioribus plus justo elevatis et a musculis abdominis retentis produci potest. In eo saltem mino- **chronici.**

rem fraudulentiae gradum hydrothorax *chronicus*, prae *acuto*, manifestat: quod, cum iste, sine alio, quam cujus symptoma est, inflammationis nempe localis, signo, inopinantes aegros adgreditur et opprimit; ille plerumque modo homines jam diu ad sui receptionem praedispositos, laxos scilicet ac debiles, valetudinarios, viribus, per morbos altioris indaginis, imprimis per diversa nobilium humorum profluvia exhaustos, asthmaticos, visceribus obstructos, phthisicos, scrophulosos, helluones, vitae sedentariae plus aequo indulgentes, literatos, vel quondam jam hydropicos, occupet, incessat. Hydrops ex asthmate, vel pedetentim ex adfectis pulmonibus, pericardio, ortus, ex rubore et livore nasi labiorumque, atque ex vasorum oculi varicosa dilatatione cognoscitur. Imprimis igitur, ubi minus clandestina est morbi, manifeste socialis, invasio, et sub signis astheniae communibus, pedum oedema, hydrops cellulosus, *scroti* maxime, vel et universalis, praecedunt. Sequuntur autem, sub facie quidquam pallida, tumidula, labiis subalbidis minusque turgidis, sub oculis languidis, ponderis ad pectus sensus, spirandi difficultas insolita, sub tempestate humida,

quam sicco frigidoque coelo, major, vox, sub longiore, clariore quidquam locutione, intersecta, anhelosa, tussis sicca, vel spumosa, aliquando etiam, etsi hoc negatum fuerit, cruore tincta, decumbendi vel supine, vel in unum alterumve latus molestia, imprimis a pastu major, impossibilitas, thoracis in uno latere conspicua magis convexitas, aut costarum adeo inter se aucta jam distantia, disjunctio, urinarum, sedimento lateritio instructarum parcitas, turbiditas, pulsus saepe vibrans, et, quasi plethora subesset, plenus ac durus, utroque in brachio non semper sibi aequalis, sub majore pectoris oppressione parvus inaequalis, inordinatus ac saepe intermittens. Minor gradus *anasarcae* majore saepe cum dyspnoea, quam maximus *ascites*, conjunctus est; atque si hac sub rerum conditione, aeger, vel leviore sub corporis motu, sub ascensu scalarum non rapido, ad insultu quasi asthmatico ex improviso invaditur; vel thoracis cavum, vel parenchyma pulmonum hydrops non facile non occupat. — Sed nullus haec spirationis obstacula hydrops externus praecedat! sequatur vero, sub illis, pedum, sublevans dyspnoeam, oedema! — hoc vero disparente,

revertatur et pectoris, sub pulsu tremulo, vermiculari, inaequali, ac intermittente, oppressio! — magna tunc sane laticis serosi, pulmones circumambientis, obsidentis, nascitur suspicio.

Fallaciae. Ne tamen igitur, quod hic libenter repetimus, de his te *certum* atque convictum esse praesumas, experientia multorum, et nostra, pectus etiam aqua turgidissimum, subinde tamen absque evidente negotio ac libere spiritum duxisse, vetat; ut igitur, ubi *multam* in pectore quaeris aquam, saepe nulla sit; — ubi *nullam* supponis, quamplurima hic haereat, atque tuam, quantacunque superbias experientia, confundat et nimis humiliet sapientiam. Virgo omnem thoracem aqua virosa repletum, ad mortem usque libere respirans, habuit. Humili semper situ libere decubuit, et loca acclivia sine impedimento scandit adolescens, in cujus tamen cavo thoracis dextro librae tres, in pericardio vero libra integra seri detectae fuerunt. Lanionis exemplum vir magnus adnotavit, qui humili capite, et in utrumque latus assidue jacebat, neque ulla unquam difficultate spirandi laboravit; utrumque tamen pectoris cavum aquis impletum a morte exhibuit.

Progrediente interim morbo, ac singulis, quae huc faciunt, probe consideratis, major utique diagnosis fit securitas. Quod scilicet *independens* in thorace commoratur, morbosum liquidum, hoc, suo pondere ad ima pectoris primum dirigitur; in eo hujus loco, in quo diaphragma mediam et infimam corporis regionem dividit, stagnando, appendices septi transversi distendit ac irritat; atque sic immanem non paucis aegris dolorem ad lumbos inducit. Non toties interim ac aquae huc descendunt, hic dolor se manifestat: sed plures aegri *sedendo* magis pectus sublevare amant; supinam autem corporis positionem, quo magis possunt, evitant. Copia vero aquarum sensim adaucta, oportet sane, nisi pleurae conspicua cum pulmone concretio id impediat, ut gravior illarum columna diaphragmati incumbens, hoc ipsum, sub sensu ponderis admodum molesto, ut jam supra monuimus, abdomen versus deprimat; ac non minus hujus cavum, ab aquis etsi adhuc liberum, attollat; sed et expirationem aegri plenariam praepediat. Quodsi nunc supinum hic corporis situm sibi eligat; ubi aquae utrumque thoracis cavum inundaverint; prae anxietate ac tussi retinere hanc positionem

non potest. Si uno tantum cavo illae restagnent; ne, depresso ab iis in antrum pectoris sanum mediastino, istud simul angustetur, in hoc modo decubitus, non in alterum, nisi forsitan pulmo hic cum pleura plurimum concretus, aut alio modo adfectus, hoc etiam solatium recuset, aliquamdiu conceditur. Etiamsi vero tanta latitantis in cavis pectoris aquae sit quantitas: ut illa ipsas adeo costas dimoverit, et ad exteriora nonnunquam coegerit, quin ipsam adeo columnam vertebralem incurvaverit, atque hinc diaphragmatis tensionem adhuc magis adauxerit; quamvis ipsos pulmones ab aquis angustum in spatium compressos saepenumero nos quoque conspexerimus; non tamen anxietas aegrorum ac pectoris oppressio ubique ponderis et copiae aquarum rationem sequuntur; sed saepe minor istarum quantitas, majora aegris his, quam copia longe abundantior aliis, incommoda parturit. Non tam rarum est, cavo pectoris ab aqua repleto, exterius quoque circa musculum latissimum dorsi, ad costas oedema comparere. Frequentius tamen, nisi hydrops cellulosus exterior simul adesset, hoc signum defuisse observavimus. De brachii ad latus adfectum stupore vix non idem

dicendum habemus; saepe tamen brachium, imprimis manus, ad dorsum, intumescit.

Excitatio subitanea.

Pro signo hydrothoracis pathognomonico, et quo solo pectoris hydrops a caeteris difficultatis respirandi speciebus distingui posset, habitum fuit, si aegri, qui plures saepe noctes sat commode transegerunt, quasi perterriti expergefierent, extreme anxii et aeris liberioris cupidi ad fenestras januasque confugerent, et suffocationis timore perculsi, amicos invocarent, manus pedesque frigidos offerrent, et post horas demum aliquas, vel primo plerumque diluculo, aliqua iterum quiete, sub magno tamen languore fruerentur. Ac revera, tam frequenter id signum hoc in morbo occurrit: ut eodem quidquam provecto, interdiu etiam non paucos ad extrema usque perducat. Ast vero, quod multae tum aliorum, tum et nostrae observationes docuerunt, nec semper haec praecipitosa e primo somno excitatio in hydrothorace occurrit; nec in solo hoc morbo illa observatur; nec etiam, dum se hic manifestat, illius adeo, quam *vitii ad praecordia organici*, est soboles. Quoties scilicet signum illud observandum se praebet: toties quoque tam facies, quam labra simul, colore rubro aut li-

vido instructa, tument; et vasa oculi, splendentis, lachrymantis, quasi sanguine injecta sunt; quae singula symptomata, ex *cordis* magis et vasorum majorum *adfectione organica*, quam ex aquae in cavo thoracis collectione, quae interim simul adesse potest, repetenda veniunt. Ad cordis palpitationes pulsusque arteriarum inordinatos, intermittentes quod spectat, fatemur, haec symptomata non magis de cordis vitiis, quam de sanguinis interceptione, per quamvis causam aliam, etiam leviorem, facile producenda, testari, atque hinc esse ambigua. Neque hoc etiam hic reticendum est: quod si, comparente in hydrothorace subitanea illa ex primo somno evigilatione, cordis simul morbi organici, copiosis sub sectionibus cadaverum sese manifestaverint; quaestio tamen non exigui momenti, num scilicet haec vitia cordis, hydropis illius vel *causa*, vel, aliquando saltem, hujus morbi, saepe tam diuturni, atque cruoris per pulmones transitui tam aperte contrarii, *effectus* fuerint? formari omnino queat. Quidquid interim fuerit; excitationis tamen ex primo somno subitaneae phoenomenon, hydrothoracis, saltem simplicis, signum certum non esse, ex dictis eruendum est.

Fluctuatio in pectore.

Aliud hydrothoracis signum, vel ad ipso medicinae parente magni habitum, *fluctuatio aquarum* in thorace, vel solis ab aegris, vel ab adstantibus adeo percepta, est. Fuit interim, qui omnem ex aquarum motu sonitum in cavis pectoris, quod nullus in his aer sit, rejecerit, illumque ex ventriculo, qui aerem et aquam contineat, derivaverit, vir celebris; et quod alibi adduximus exemplum mulieris, a prima juventute, quoties id vellet, sola corporis sui in transversum succussione celeriore, sonitum fluctuantis in pectore aquae excitantis, quam fallax sit ex auribus ad locum, et ad causam sonitus indicium, satis confirmat. Nihilosecius sua *perceptionis* apud aegros stat auctoritas: dum, quoties vel ex uno latere in aliud se volvunt, undulationis sensum in profundo pectoris accusant; aut quoties positionem corporis erectam cum situ supino commutant, aquas sibi ad pectoris superiora ascendere monent. Ad *sonitum* quod pertinet, illum, ac ipsum adeo *sibilum*, etiam a corde, sub aneurysmate fortiter palpitante, et a sanguinis columna difficulter per ostia illius, aliquando coarctata, in arterias projicienda, quin aer hic adsit, auribus, ad certas adeo distantias, per-

cipimus. Tum aegrorum igitur, tum clarorum virorum, tum nostras quoque aures, ad quas aquarum in hydrothorace legitimo motus ex pectoris penetralibus haud raro pervenisse est visus, non ubique erroris accusandas esse credendum est; praecipue, cum saepius in ipsum hoc signum inquirentes, in multis sane aegris illud percipere vel minime potuerimus. Quoties nimirum pectoris cavum vel ab aquis jam nimis repletum, vel, ob adhaesionem pulmonis cum pleura, intersectum est; et quoties aquae aut nimis densae, aut hydatidibus commistae, aut cystidi inclusae sunt: toties fluctuatio illarum locum habere non potest.

Percussio thoracis.

Diu nimis ad lectulos aegrorum, *thoracis* hoc in morbo *percussio*, ut magnum certe diagnosis in eodem momentum, neglecta fuit. Alium omnino magisque obtusum *sonitum* thorax ab aquis repletus, quam ab illis vacuus, expertis satis auribus offert; atque solo hoc signo innixi, tam clarus ac nobis quondam amicus *vindobonensium* medicus, quam illustris *Galliae* nunc archiater, qui illius docti viri de percussionis thoracicae subsidio scripta in suae gentis utilitatem proprio idiomate condecoravit, non paucos, eos-

que gravissimos thoracis morbos rectissime judicarunt. Dum vero idem hoc diagnosis subsidium vel optime cuivis commendandum esse credimus; non ideo hoc ipsum, ab illis ipsis impedimentis, quae aquae in pectoris cavis fluctuationem intercipiunt: liberum declarare, et in obesis aeque, ac macilentis in hominibus successurum esse contendimus.

Sub media hac diagnosis incertitudine crescit in dies aegrorum calamitas. Quem tam saepe alius, imprimis cellulosus, hydrops producit, hic ipse nunc alias hujus indolis species post se trahit hydrothorax. Pedes nempe, ac imprimis scrotum, nisi prius jam intumuerint, plerumque nunc ab aquis infarciuntur; manus una, rarius et altera, jamjam magis intumescit; brachium idem saepe simul imperfecte resolvitur. Sub urina scilicet in dies parciore, brunea, ex atro rubella, cum sedimento furfuraceo, lateritio, si morbus longiorem in moram protrahitur, ipsum quoque abdomen inflatur, fluctuat, ac ulteriorem septi transversi descensum sic impedit: ut medias hoc inter aquas utrimque suspensum, tensum et vix non immobile, torpescat. Atque nunc, aquis nimirum in utroque thoracis cavo collectis, decubitu in

lecto actum est, et aeger diu noctuque sedili infixus, prae tumore monstroso hoc implens, nec verba quidem absque anhelitu proferre, nec somno vires refocillare, nec tamen, pendente in pectus capite, soporem molestum stupidumque arcere potest. Pulsus, hac sub rerum positione, saepe vix sensibiles, nec ordinem, nec rythmum observant; extremitates algent; crescit anxietas, frigus magnum aegros perstringit, linquuntur animo, iterumque ad se redeunt; ac tandem, media sub spe convalescentiae, repetito, quam toties superarunt, orthopnoeae insultu, vel et sine hoc, quin adfines id advertant, animam efflant.

Varia, post mortem, in cavo thoracis liquidi morbosi est quantitas et conditio. A libra una, ad decem et ultra, illam non raro reperimus. Est vero, ubi octo, vel decem unciae (celerius, ut videtur, huc depositae) jam aegros suffocaverint. Pellucidus hic et subflavus, alias virescens, aut turbidus et crassus, in *chronica* adfectione, — in *acuta* vero, plerumque puriformis, filis albis, ac pseudomembranulis remistus, vel et pauco cruore tinctus est. Quem pro *chylo*, pectoris in cavum effuso, quondam habuerunt, *puriformis*

po-

potius is humor fuisse videtur. Saepius nos pulmonum lobos inferiores inflammatos, ad magnam circumferentiam cum pleura diaphragmata concretos, atque hac simul membrana cum ipso diaphragmate inflammata, copiosum serum puriforme, quasi proprio in sacco, inter pulmones et septum transversum formato, collectum, auditoribus nostris ostendimus. Vel inter ipsos pulmonum lobos, exterius per coagulum lymphaticum inter se conglutinatos, copiosum serum stagnabat, non nisi vi aliqua separatis a se invicem pulmonum lobis, relicta, quasi maxima vomica, materia modo puriformi, sine omni laesione substantiae, obducta, effluxurum.

§. 740. Res ardua est, morbos sibi maxime adfines, quin color unius, cum alterius colore confluat, depingere. Talis nos, *hydropericardiae* imaginem adumbraturos, difficultas premit. **Hydropericardia.**

Neque enim hic morbus, quin aquae simul aliis thoracis in locis collectae sint, facile se offert; atque si aliqua passim *hydropericardiae solitariae* exempla referantur ab aliis; nos ipsi, quibus centies et ultra *com-* **Diveritas.**

plicata se obtulit, nec unum quidem specimen, nec *hydatides*, quas alii pericardii tum exteriori, tum interiori superficiei, quidquod, ipsi cordi adhaesisse conspexerunt, observavimus. Hac vero sub rerum complicatione, symptoma, quod ad hanc potius, quam illam hydropis ad speciem pertinuerit, assignare, difficilis res aleae est. Soli vero cavo pericardii aquae inhaereant! — Si tamen, quod saepius contingit, causa hujus hydropis, vel cordis, vel vasorum majorum organico in vitio resideat; symptomatum hujus vitii, cum effectibus hydropis ipsius confluxus, diagnosin non minus confundet, et quo suum cuique tribuatur, impediet. Est etiam non exigua *Hydropericardiae* in eo, num *acuta*, num vero *chronica* sit, differentia. Frequentissime illam in pneumoniis acutissimis observavimus; quo scilicet in casu, num soli pulmones, num simul pericardium sub sterni regione mali sedem constituerent, multoties ambiguum fuit. Nec pauca hyhropericardiae solitariae, ac sine praecordiorum offensione exortae exempla, symptomatum decursum sibi semper aequalem offerunt; sed pro ratione vel *causae*, nunc stimulo majore, nunc virium dejectione

adversae, — vel *copiae* aquarum morbose secretarum, nunc minoris, ad sex, aut novem uncias, nunc majoris, ab una ad sex vel octo libras, — vel *morae*, qua secretio haec contigit, nunc brevioris, nunc longioris, vel *subiecti*, ac, forsitan, *indolis* liquidi, haec in loca depositi, diversum agnoscunt. Cum propriae nobis desint; liceat aliorum quasdam *hydropericardiae solitariae*, quae hanc rem illustrent, historias hic breviter adduci!

Sic hydropericardiae solitariae memoria, in actis medicorum *suecicorum* conservata, virginem nobis sistit juvenem ac robustam, menstruis duobus a mensibus privatam, cum pulsu valide vibrante, semper inaequali, facie rubore accensa, narium stillicidio, virium constantia, deliriis furiosis, febre continua remittente, cephalaea, auditu difficili, tussi sicca, ad noctem cum suffocationis periculo aucta, raucedine, pectoris oppressione ac respiratione quidquam impedita, decubitu in dorsum, quam ambo in latera, difficiliore, sub fine morbi facie pallida, pulsu ante obitum, intermittente. Atqui nusquam hujus virginis in cadavere vitiosi quid, si aquae in pericardio ad libram unam cum dimidia collectionem, ac sinistri pulmonis a tanto tumo-

H. solitariae Exempl. I.

re in totum obtecti, compressionem excipias, repertum fuit; atque omnia *energicam* hujus adfectionis naturam abunde manifestant.

H. solitariae Exempl. II.

Sic summus quondam *Italiae* anatomicus, alterius hydropericardiae solitariae, ab insigni ejusdem gentis medico praeclare distinctae, historiam conservavit. Sacra virgo scilicet, ex acuto morbo feliciter restituta, ut tamen alvum purgans medicamentum convalescens, pro more, hauriret, a medico vix non coacta, intestinis abhinc quinquagesies fere evacuatis, inducta siti, quamplurimum aquae ingurgitavit. Postridie, cum, residens in lectulo, vestimenta sibi imponeret, quamdam illa cordis oppressionem et animi deliquium experta est. Nunquam ex eo in integrum cessavit sed quoties aut nimis loqueretur, aut corpus moveret, mox aucta fuit oppressio. Bonus erat faciei color, somni erant imperturbati; recte menstrua, recte alvus respondebant. Respiratio, sive staret, sive supina jaceret, sive in utrumlibet cubaret latus, aeque erat facilis. Pulsus neque tensi, neque duri, neque vibranti, nec ullo prorsus modo inaequales, nullus in pulmonum regione dolor, tussis nulla, nulla in thorace palpitatio, aut magna pulsatio, oc-

currebant. At vero, cor sibi, tanquam saxo ei imposito, gravari, atque sub loquela, sub motu, undique constringi, coarctari, aegra, cujus pulsus semper, etiam dum quiesceret, debiles fuerunt, referebat. Morbo per annum intregrum extenso, ac brevi ante obitum, momentaneus punctionum ac levis convulsionis, recurrens subinde, in cordis regione sensus accusatus, pulsus vero sensim magis magisque infirmatus et quasi obscuratus fuit. Praeter pericardii, a novem unciis aquae, in eodem contentae, tumorem, et cordis superficialem erosionem, nihil morbosi in cadavere hujus virginis repertum fuit; sic, ut hunc pericardii hydropem, solius *debilitatis* effectu contigisse, dubium superesse non queat.

Sic nauta, cujus morbum acta Academiae *petropolitanae* consignarunt, aestum, ardorem, dolorem in pectore punctorium, respirationem anxiam, tussim siccam perpetuam, accusavit. Desiit post mensem aestus; sed pectoris oppressio, dyspnoea cum suffocationis periculo, sex hebdomadum spatio increverunt, ac sputa alba, viscosa, multo sanguine admisto, rejecta fuerunt. Absque insigni symptomatum incremento in alte- H. solitariae Exempl. III.

rutro latere cubare impossibile, sed in dorso jacere tolerabile fuit. Extincto aegro, pulmones versus posteriora et latera compulsi, ac pleurae valde adcreti spectabantur. Supra diaphragma aliqua portio seri flavescentis fluctuabat; partes pectoris media et anteriores laterales a pericardio valde extenso et livescente replebantur; a quo aperto, librae circiter quatuor aquae cruentae effluxerunt. Cordis superficies tota circumcirca villis magnis, longis latisque obducta, et hirta fuit.

H. solitariae Exempl. IV.

Sic antecessor noster in clinico Instituto, quod *Viennae* est, antepenultimus, viri refert historiam, cui temo currus agitati in pectus irruerat. Laesio abhinc inducta non tanti fuit, quin famuli officio sex per annos fungi, homini licuerit. Incepit vero tunc difficile respirare, pectore angi, tussicula inani, maxime ad motum majorem, vexari. Diarrhoea subsecuta emolumento esse visa est; exin vero pulsus parvus ac adeo intermittere cepit: ut ultimum trimestre per vitae spatium, saepissime quinque, imo sex arteriae pulsationes deficerent. His frigus se adjunxit perpetuum et plane marmoreum. Nunquam in sex postremis vitae septimanis aeger recaluit. Hoc tempore decumbere lecto

prae angustiis non potuit, erectus semper sedens, quod sustinere quidem prae lassitudine ac debilitate vix potuit, prae angustiis tamen debuit. Crura tandem, dein et femora, oedematosa reddebantur, ut fere creparent. Frigus intensum, et ultimo vitae quatriduo, asphyxia. Excipulo insidens exspiravit. Aperto thorace, pericardium plenum tantae molis fuit: ut utramque thoracis cameram, ad jugulum fere usque, expleret, pulmonibus, in tanti sacci ambitu compressis, nec tamen duris, nec vel minimum quidem cum pleura et diaphragmate connexis. Nullus pectoris hydrops. Eductae fuerunt pericardio aquae turbidae, subviridis, quadraginta et octo unciae, dein aquae rubellae unciae viginti quatuor. Nullum cordis vitium detectum fuit.

Atqui sic nec unicum quidem ex quatuor hic allatis hydropericardiae, quamvis *solitariae*, exemplis, phaenomena nobis offert aequalia. Nihilo minus tamen symptomata vulgo huic morbo tributa, sunt: pressionis et angustiae sensus circa partem thoracis anteriorem, dyspnoea, orthopnoea, dolor lumborum, decubitus in dorsum difficilior, tussis sicca, cordis palpitatio, vel motus inter ter- Sympt. Aequivoca,

tiam, quartam, et quintam costam undulatorius, pulsuum inaequalitas, exilitas, debilitas, syncope, praecedente suffocationis quasi instantis sensu; palpebrarum, labiorum livor, extremitatum frigus, tristitia, sitis, contabescentia.

Probabiila. Quodsi quaecunque in hydropericardiae descriptionibus phaenomena occurrunt, ea, sine habita causarum, complicationum, consideratione, soli aquarum in cordis capsula collectioni attribueris; nullum aliquando a signis expositis falsum, — nullum aliquando verum non erit; atque hoc sensu, ubi plurima ex illis conspiraverint; hydropericardiae diagnosis semper, ut nos quoque saepenumero experti sumus, tam difficilis non erit. Si tamen casus, in quibus manifesta vel cordis, vel majorum vasorum, vel pulmonum vitia subfuerunt, — atque illos, in quibus aquae sat copiosae simul in cavo pectoris haerebant, a simplici pericardii hydrope separaveris; pauciora omnino, eaque non certa quidem, sed nisi ab initio, saltem in progressu morbi satis probabilia, supersunt signa diagnostica. Potissime huc spectant: urinae, postquam multae fluxerunt nunc paucae, rubrae, crassae, una cum cordis pondere, tre-

more, gravitate, difficili anhelitu, praecordiorum anxietate a longiore quidquam vel altiore sermocinatione, vel a corporis exercitio, mox aucta, quiete vero ac silentio restitutis, citius, quam in asthmate, et quam in hydrothorace legitimo, imminuenda; decubitus supinus, quam in latera, difficilior, praeoptata thoracis in anteriora inclinatio, pulsus debilis, obscurus, frequens; cordis quasi in aqua natantis, vel, ut mulier *ticinensis* hoc morbo adfecta nobis rem explicuit, quasi pomi in aqua circumvolutati, sensus; concussi cum digitis sinistri et anterioris thoracis sonitus obscurus, vel nullus.

Ubi signis allatis et color plumbeus palpebrarum, labiorum, cordis magna palpitatio, pulsuum inaequalitas, frequens residendi necessitas, animi deliquia, accesserint; ea quidem, si cum coeteris conspirent, hydropericardiae praesentiae nihil detrahunt; sed praeter hanc, aliud simul in praecordiis vitium subesse, priusquam de chirurgico subsidio (§. 761.) quaestio esse possit, non injustam suspicionem movebunt. Ex ardoris, doloris sensu, hydropericardiae symptomatis adjuncto, ad latentem, vel saltem ad praegressam, in cordis capsula hydropica,

interdum adeo in ipsa cordis superficie externa, phlogosin, et ad factam, aut futuram haec ad loca humoris puriformis secretionem, conjectura saepius post mortem confirmata, concludimus. Atque hujus secretioni materiae, reperta toties cordis villosa, aut quasi pilosa constitutio, ulcerosa quasi facies, vel demum ipsius pericardii concretio nunc partialis modo, nunc vero tam perfecta, ut capsula haec incautis omnino deesse sit visa, adscribendae sunt. Variae indolis, coloris varii est humor morbose in pericardio secretus. Frequentius post morbos acutos, inflammatorios (non solius pectoris, sed, prout pluries observavimus, ipsius adeo peritonaei) albescens, et quasi lacteus, aliquando cruore plus minus tinctus, in aliis limpidus, flavus, in ictero flavissimus, in aliis viridescens, aut bruneus, atque adeo, quin solutio continui subesset, saniosus repertus fuit. Sub tanta liquoris pericardii degeneratione, si quis eidem, imprimis post graves morbos, huc deposito, vel diutius hic stagnanti, irritandi ac vellicandi partes vicinas potentiam cum viris doctis attribuerit; nos quoque, — non tam *cordis*, ut supposuerunt, sub hoc morbo *erosi*, fallaciae plenis, exemplis, quam illis,

quod paucus saepe humor pericardio inclusus, majores longe tumultus, quam copiosior, excitaverit, permoti, non obsumus.

Nunquam hoc in morbo pericardium sibi *tensum* occurrisse, clarus *Angliae* pathologus retulit; atque hanc tensionem modo sub cordis *diastole* expectandam esse, summus *Germaniae* anatomicus declaravit. Est interim ubi pericardium ad tantum magnitudinem extendatur: ut non modo pulmones, imprimis sinistrum, vix non obtegat et angustum in spatium comprimat; sed ipsum adeo diaphragma suo pondere abdomen versus deprimat, quidquod costas sibi vicinas quidquam elevet; atque si sub tanta hujus capsae expansione, resistentia ejusdem minor sit; vasorum id post mortem collapsui, nisi ipsi forsitan resorptioni, tribuendum videtur.

§. 741. Communia *mediastino* cum pleura, sicut structura et indoles, ita quoque (rariora tamen) sunt vitia: inflammationes scilicet, haemorrhagia, secretiones morbosae tum seri, tum lymphae, in coagula et pseudomembranas concretionesque pronae, emphysema, abscessus, steatomata. Plus tamen *adeps* anteriori cavo mediastini cellulo- Hydrops mediastini.

so, quam *serum* insidiatur: ita quidem, ut nobis ipsis, hujus loci *hydrops*, quod sciamus, nunquam obvenerit; nec aliis facile solitarius, sed plerumque cum alia hydrothoracis specie junctus, conspectus sit. A posteriore quidem parte, inter dehiscentes mediastini lamellas et thoracis vertebras, vel pus, vel aquas colligi, facilis istorum per tunicae cellulosae, dorsi musculos ambientis, spatia, quo pondus proprium jam invitat, diffusio impedit; sed sub sterno, tot injuriis externis exposito, et quo loco ipsa hinc inde *pleuritis* (*sternalis*), ac summa in peripneumonia oppressio sedem toties figit, miramur utique, cur hydrops, saltem acutus, non frequentius locum habeat. Habuit tamen in infante *goetingensi*, ex hydrothorace legitimo ac tabe defuncto, cujus inter lamellas pericardii, ac mediastini, aqua non pauca reperta fuit. Habuit in muliere, cujus nobis casum celebris quondam *Galliae* medicus conservavit. Illa nimirum, refrigerio exposita, subito a dyspnoea, tussi, ponderis in medio pectore gravis, ardoris interni, et doloris variis thoracis in locis sensu vexata fuit. Venaesectio haec symptomata moderavit quamplurimum; vigesimo vero morbi die, cum

optime se habere videretur, ac domestica negotia peragens in sellula sederet; ex improviso concidit exanimis. Aperto cadavere, inventum est mediastinum plenum sero sanguineo; quod forte rupta versus partem pulmonis superiorem membrana, hoc viscus asperamque arteriam comprimendo, aegram subito suffocavit. In pulmonis universa substantia simul purulenta (puriformis?) materia fuit reperta. Pluries serum mediastini cavo se reperiisse, magni nominis *Angliae* medicus, praeter alios, testatur.

Quamvis autem sanguinis sinceri in cava corporis effusio, ad hydropem haud spectet; haemorrhagiae tamen mediastini cava cruentantis phoenomena, hydropis his in locis contingentis symptomata illustrare quodammodo possunt. Sic diruptae arteriae bronchialis aneurysmaticae sanguinem, sub membranis, et per fibrarum interstitia, quibus arteria aspera, et magna, et oesophagus, coeteraeque proximae partes ad cavum mediastini posterius colligantur, viam sibi longe lateque aperuisse, concretumque eas membranas in tumoris modum, tum respirationi, tum sanguinis fluxui, tum denique ciborum descensui contrarium extulisse legimus. Si-

mile exemplum immortalis de sedibus et causis morborum scriptor refert: ubi ex dirupta alia aliqua arteria effusus sanguis, inter laminas anterioris mediastini, per cellulosam ejus substantiam, aditum sibi fecisse visus, ea copia, ibi praesertim, quo suopte pondere ferebatur, concrevit: ut prope septum transversum solida crassitudo mediastini digitos propemodum tres aequaret; et dum sanguis sic effusus, mediastini laminas celeriter distraheret; acerbissimus ad sternum dolor, quem *divulsivum* aeger vocabat, exortus sit. A tanta vero mediastini inferioris distensione, cor urgebatur, pulsus debiles facti sunt, corque et pulmones gravabantur adeo, ut diutius vis morbi ferri non potuerit.

Facile satis videtur ex his symptomata, quae ex aquae, in mediastini, praecipue *anterioris*, cavea collectione oriri debeant, eruere; quae interim symptomata, differentiam non exiguam ex eo, num *celeriter*, num vero *lente* hic aquae confluxerint, agnoscent. In mediastini *anterioris* hydrope, monente celebri quondam *Scotiae*, de hydrope, scriptore, sub corporis positione erecta, ingratus ponderis sensus diaphragmati propior videbitur; in supina, anhelitus erit difficilior; in ven-

trem conversa, anterior pars thoracis oppressa, pondus omne feret; in latus unum vel alterum electa, in illud, quod inferius est, aquae declinare sentientur. Fatemur interim: quod aquae, primum pluribus in cellulis sub sterno custoditae, donec haec rumpantur, ac unum quasi cavum constituant, repagula, in varios quidem sensus has partes distendere, distrahere, opprimere, sed minus libere posse divagari, nobis quidem videantur. De *posteriore* mediastini cavo jam monuimus: aquas in illud depositas, et a quibus tum oesophagum, tum asperam arteriam, tum aortam tandem comprimi, impediri oporteret, non posse facile diutius in eo loco, nisi forsitan coagulum lymphaticum satis densum in illo relinquant, stagnare.

§. 742. Ipsi *pulmones* aquas non tam raro concipiunt. Harum sedes vel in *bronchiis*, vel in *parenchymate*, vel in *cystide*, *hydatide*, nunc ipsam hujus visceris substantiam, nunc modo superficiem externam occupante, constituitur. Saepius pulmonum hydrops cum hydrothorace legitimo conjungitur; aut hic ipse ex illo trahit originem. Hydrops pulmonum.

Ob acutissimum tracheae sensum, liquida H. Bronchiorum.

huc illapsa vel morbose secreta, primo suo descensu, asperrimam et convulsivam mox tussim inducunt. Primorum ordinum bronchia hac de sensibilitate quamplurimum sane participant; sed, qui haec sequuntur, inferioris subsellii rami bronchiales, hi, sine tanta saltem stimuli impatientia, a sero, muco, pure, sanguine, polyposis aliisque concretionibus saepe diu obsideri, obturari, vel adeo, in phthisicorum abscessibus, inscio quasi aegro, erodi, consumi observantur. Sub tanta vero tunicae, bronchia obducentis, extensione, sub numero vasorum, glandularum, quae eandem exornant, tam magno, ac sub vaporum continuo, et sub quavis exspiratione ex istis assurgentium copia tam conspicua, non mirabimur sane, humores serosos non minus, ac mucosos, subcruentos, extremis in bronchiis ad sat notabilem altitudinem interdum colligi, ac primo in casu, *hydropis bronchialis*, saltem *acuti*, speciem producere. Quanta sit sputorum spumosorum, aquosorum, in permultis catarrhis, in asthmate quod *humorale* vocaruut, ubertas, quanta illorum, quae pneumoniae sub initiis, saepe sanguine tincta, per tracheam expelluntur, abundantia sit, nemini medicorum igno-

ignotum est. Atque haec quidem, *profluviorum* ad classem quondam revocavimus (§§. 505-516.) Quaecunque vero causa secretos jam atque depositos ultima in bronchia humores, vel obstaculo mechanico, vel spasmo, vel paralysi, viriumque jactura inductis, expelli impediverit; *retentionibus* illa serosis his angustis in locis ansam dare potest. Hinc frequentibus catarrhis obnoxius vir, sacrae purpurae splendore conspicuus, febre, ut legimus, catarrhali epidemica extinctus, graves habuit pulmones; sed a catarrhali materia, quam continebant, multa passim a bronchiis, quacunque incideres, erumpente. Post *cynanchen laringeam*, homini icterico lethalem, liquidi serosi, turbidi, subflavi, cui pelliculae albescentes innatabant, sex uncias et ultra, ex discisso ramo bronchiali majore cum impetu effluxisse, *Ticini* observavimus (§. 173.). Similes ejusdem cynanchis reliquias serosas in bronchiis, acta societatis R. medicae *parisiensis* adnotarunt.

Aliquando vero liquidum serosum, puriforme, eodem in morbo atque in *tracheitide*, colligitur retro *pseudomembranam*, laringis, tracheae internae faciei adcretam (*Hydr. bronch. spurius*); atque huc magni quondam **Hydr. bronch. spurius.**

medici *parisiensis* observatio pertinet, dicentis: « cuidam juveni, qui vinum aromaticum biberat, de nocte angina oborta, cum strangularetur, jugulum cum gladio aperuit, saniei quamplurimum emanat, convaluit. »

Si utriusque generis colluviem serosam, puriformem, in bronchiis forsitan modo brevi ante mortem aegris contigisse objeceris; hydropis hoc nihil detrahit indoli: utpote qui certe in organis vitalibus saepe nimis acutissimus, ac cito lethalis esse consuevit.

Hydr. pulm. cellulosus.

In expositam vix *hydropis bronchialis* speciem, facile, — atque nunc felici sub omine, nunc celerrimo cum aegrorum interitu transit, frequentior illa, *hydrops cellulosus*, vel oedema, anasarca, *pulmonum*. Saepius nos, dum hydropicorum pulmones incideremus, aquam e parenchymate istorum profluxisse observavimus; atque in muliere, quam erysipelate, pulmonum manifesto periisse adnotavimus (§. 280.), omnem simul hujus visceris contextum cellulosum quasi ab anasarca correptum reperimus. Tria hominum ab oedemate pulmonum in nosodochio *vindobonensi* majore, quin alter hydrops pectoris subesset, suffocatorum exempla, filius, qui clinico instituto *vilnensi* nunc praeest, ejusdem nosocomii

tunc medicus primarius, observavit. Ancillae memoriam magnus quondam *Italiae* anatomicus reliquit, quae, tribus a mensibus minus menstruans, a capto frigore incidit in peripneumoniam. Sub finem hujus, effluxit ex ore humor aquae instar spumosae, in qua recens caro lota esset. Die septima moritur. Excepto superiore sinistri pulmonis lobo, reliqui lobi omnes, quamvis spumoso humore prorsus distenti, naturalem substantiae modum servabant, ex qua dissecta, humor prodibat. In homine, qui per biennium, maxime ad motum corporis, anhelus respiravit, pulmones ubique multo sero referti fuerunt.

H. pulm. cysticus.

Jam ipsi medicinae parenti, ex animalium brutorum dissectionibus notum fuit: » in pulmonibus *tubercula* fieri, quae, *aquam* continentia, in pectus, hanc, dirupta, emittant. » Atque in ipsius etiam hominis pulmonibus, quod divus senex praeviderat, vomicas hujusmodi, nunc *humore albumini ovorum simili*, nunc aqua limpida repletas, posteritas detexit. In milite, magna respirandi difficultate una cum febre lenta correpto, nec sine magna molestia vel dorso, vel alterutri lateri incumbente, sed corpore semper erecto se-

dere coacto, pedes quidem oedematosi, nulla vero alterius hydropis pectoris symptomata comparuerant. Hujus aegri vero cadaver, *cystidem* in utroque pulmone *sero* limpido, repletam, *Galliae* medico celebri exhibuit. Apud alios quoque scriptores passim tubercula pulmonum, aqua sola repleta, nobis interim nunquam conspecta, occurrunt.

H. pulm. hydatideus

Aliter vero de *hydatidibus* dicendum est, utpote quas nos quoque copiosas, ad pulmonum superficiem dispersas, in humanis cadaveribus reperimus. Aliae ex istis, sat profunde basin suam pulmonum parenchymati immergunt; aliae, exteriora magis, sub pleura pulmonali occupant, atque diruptae, contentum liquidum in cava pectoris, hydropem thoracis legitimum constituturae, partim effundunt. Parti asperae arteriae bovinae adhaerentes hydatides demonstravit, nec raro in pulmone humano easdem reperiri docuit jam magnus quondam *Bataviae* anatomicus. Ad *taeniam hydatigenam* has vesiculas interdum pertinere, vix dubium nobis haeret; nullum tamen, quod hanc opinionem confirmat, exemplum, vel alienum, vel proprium, habemus.

Pulmonum pseudohydropem dici posse credimus illum, quem saepe inter lobos pulmonum, illorum nempe, qui ex peripneumonia perierant, deteximus. Materia scilicet puriformis pulmonum lobos circa limbos suos perfecte conglutinaverat; reliquo, eosdem inter lobos, integerrimos, spatio tum a materia quasi caseosa, tum plurimo a *sero* vel maxime repleto, ac abscessum immensum mentiente.

Pseudohydrops pulmonum.

Quamquam vero pulmonalis hydropis has species, cadaverum sectionibus pathologicis edocti, nunc satis calleamus; symptomatum tamen, quae unam ex illi ab alia sat certe distinguat, rationem, imperfecte nimis perspicimus. In illis, quos hydrops pulmonum in genere corripuerat, difficilis respiratio, angustia pressoria cum ponderis sensu a jugulo per medium thoracem deorsum exporrecto, observata fuerunt. Haud raro oedema partium externarum, facies tumida pallidaque, vel et corporis habitus leucophlegmaticus, con juncta incesserunt. Quodsi igitur una cum oedemate partium externarum *incipiente*, (eo quod a mediocri seri copia in pulmonum interstitiis cumulati, longe gravior difficiliorque dyspnoea excitatur, quam

Diagnostica.

a multo majore in pectoris cavitatem effusa) *statim* accedat difficilis respiratio; praecipue si pulsus adeo, ut tactu percipi vix queat, oppressus, vel saltem debilis admodum et exilis, sine febre conspicua, satis longum in tempus observatur; si a minimo corporis exercitio dyspnoea augeatur, quin ex varia corporis positione, vel in dorsum, vel in latera, in respirationis difficultate differentia nascatur; si, dum profundius aeger respirare conatur, ulteriorem ille thoracis dilatationem impossibilem esse, ac animam sibi quasi interrumpi persentiat; si forsitan ex sputo catarrhali subito suppresso, dyspnoea mox orta sit; non iniqua erit pulmonum ab aquis infarctorum suspicio. Cum vero hujus hydropis cum hydrothorace legitimo conjuncti exempla non desint; illius certe ab isto non parum obscurantur phaenomena. Symptomatum in aegris, quos a pulmonum hydrope restitutos depraedicant, observatorum, mentionem hic, ob summam diagnosis incertitudinem, non facimus.

Minor tamen haec erit, ubi, praeviis morbi descripti phaenomenis, abundans ex bronchis materiae vel serosae, vel albuminosae evacuatio, tussiendo, cum levamine

contigerit. Talia in catarrhis gravioribus, et in asthmate aliquando succedunt: ubi tussim asperimam diuque siccam cum valida dyspnoea, ingens liquidi serosi copia, ac si mercurialis salivatio subesset, ex bronchiis cum euphoria rejicitur. Quodsi interim aut parenchymatis pulmonalis ab aqua turgentis subitanea in bronchia depletio successerit; aut ingens pulmonum hydatis, celerius dirupta, vel hos in canales, vel in ipsum hujus visceris parenchyma humores contentos evomuerit; in primo casu, quod bronchia sat prompte ab aquis susceptis liberari non queant, subintrabit suffocatio (*catarrhum suffocativum* vocarunt); — in secundo, symptomata pro tempore mitigari quidquam videbuntur; sed nisi brevi mora expansi magis nunc liquidi resorptio locum habeat; aut nisi modicam sibi viam humor in bronchia aperuerit; oppressus tandem pulmo et aeri et sanguini transitum lethali cum effectu denegabit. Duo hujus indolis exempla hic ex collectione observationum medicarum, in *Italia* institutarum, recenseri merentur. Primum ex istis, virum sistit sexagenarium, qui dyspnoea laborans, subito ruptionis in pectore factae sensum habuit, et immediate

abhinc quatuor pintas materiae albumini ovorum similis, cum respirationis libertate majore, ejiciebat. Recruduit iterum malum, ac denuo eadem scenam lusit. Ab hac interim evacuatione minime sublevatus aeger tandem periit.

Secundum exemplum, viri juvenis est, qui, dum per undecim dies pondus et anxietatem pectoris persensisset, sensum ruptionis, similem primo, expertus est, atque post horam, quatuor quoque pintas fluidi clari et tenacis ejecit per tussim, sic vero, in integrum restitutus fuit. Frequentius vero, ac putatur, hydatis pulmonum superficiem occupans, in thoracis cavum rumpitur, depletur, ac, supra jam monuimus, hydropem pectoris legitimum producit. Ruptarum ad pulmonum superficiem hydatidum rudimenta, post mortem, in *Italia*, fuerunt detecta.

H. ascites. §. 743. Hydropem, qui ventris ad ambitum, et in cavis peritonaei subnatus, abdomen quasi in *utrem* attollebat, veteres *ascien* in genere appellarunt. Ampla vero nimis retentionum aquosarum, in tam vasta trunci humani regione, familia est, quam ne, hoc uno nomine circumscripta, spurios

Differentiae.

simul, atque legitimos foetus sub se comprehendat. Antiquo iterim civitatis jure ultro fruatur recepta jam diu appellatio! modo aquas, hic limpidas, pellucidas, facileque mobiles, illinc turbidas, tenaces; crassas, fere oleaginosas et pigras, aliquando puriformes, subcruentas, nunc *extra peritonaeum* (*A. subcutaneus vaginalis, peritonealis*); nunc *intra* hoc velamentum colligi, atque hoc in casu, vel in cavo abdominis libere stagnare, et viscera contenta alluere (*A. abdominalis*); vel hydatidibus, cystidi, aut saccis, quin partes vicinas inundet, includi (*A. hydatideus*, *cysticus*, *saccatus*); vel replicatas peritonaei inter laminas contineri (*A. omentalis, mesentericus, intestinalis hepaticysticus*); vel demum inter ipsam hanc membranam viscerumque ab eadem cinctorum substantiam residere (*A. visceralis*); atque ob diversas has sedes, nunc angustas tensasque, nunc vero patentes atque laxas, facilius circumscribi, quam apte definiri posse, recordemur. Praeterea hic morbus easdem, quoad originem, incessum, ac alia, differentias, quas hydrops in genere (§. 734.), quod ex symptomatum causarumque, cuivis speciei propriarum, consideratione melius patebit, agnoscit. Inter

omnes hydropes, quos cava corporis majora patiuntur, frequentior ascites *abdominalis* est. Rarissimi, nec unquam nobis ipsis oblati, ascites *subcutaneus*, et *vaginalis* sunt. Nec certe, si abscessus a peritonitide inductos (§. 220.) ut decet, ab hydrope distinguas, *peritonealis* ascites frequenter occurrit.

A. subcutaneus. *Subcutaneus ascites*, hydropi celluloso (§. 736.) affinis, ac in hoc tantum ab eo diversus est: quod telae cellulosae spatiola, diruptis plus minus a copia aquarum intermediis lamellis atque segmentis, capacius in cavum mutata, quasi saccum circumscriptum, densiorem, musculis abdominis incumbentem, ac sero, aut viscido liquore, vix, aut parum fluctuante, repletum, indolentem decolorem sistant. Partialis igitur hic tumor, a convexitate abdominis distinctus, ac visceribus istius vix aliter, nisi pondere adaucto, magis vero muscularum actioni, inspirationis sub opere, molestus est.

A. vaginalis. *Vaginas musculorum abdominalium rectorum*, cum ense, imprimis tricuspide, ad anteriora modo perfossas, vulnere mox collapso, a sanguine retento repletas, insigniter intumuisse, sub inspiratione potissimum, vel maxime doluisse, atque febrem vehementem ac mo-

tus adeo convulsivos, quos modo vulneris dilatatio sedare potuit, excitasse, docuit experientia (§. 215.). Saccatos tumores aquosos in musculorum abdominis rectorum *vaginis*, celebris apud *friburgenses* chirurgiae professor, — musculos abdominis, serosis humoribus refertos, insignis quondam nominis chirurgus, detexerunt. Mitiora utique symptomata lentam seri has in vaginas, injuriis externis ac refrigerio non parum expositas, depositionem comitari oportet; quodsi tamen vel in uno, vel in altero tendinosi hujus velamenti segmento, quod rarissime contingere jam monuimus, aquae pro loco copiosae colligantur; exspectabimus sane, praeter tumorem in decursu musculorum dictorum quasi nodosum ac vel maxime tensum, incommoda non pauca, sub quavis inspiratione, sub sternutatione, sub nixu ad alvum deponendam fortiore majora, esse futura.

Ob simplicis membranae conditionem, negarunt aliqui conspicui in arte viri, *peritonaeum* facie sua externa hydropi esse subjectum. Telam interim cellulosam, cujus ope musculis abdominis ea membrana connectitur, sicuti frequenter inflammationis suppurationisque sedem constituere docuimus (§. 220.); A. peritonaealis.

ita quoque interdum aquarum collectioni morbosae patere, observationes tum aliorum, tum nostrae quoque luculenter testantur. Miramur hinc, speciem hanc hydropis non prius, quam saeculi decimi sexti sub fine, a *viennensi* medicinae professore fuisse detectam. Num satis aptum hydropis *peritonaealis* sit nomen, hic non disputabimus. Rarissimus autem in sexu *virili* hic morbus est. Mulier quinquagenaria, *ticinense* nosodochium, cum insigni prorsus ventris tumore, quem multos per annos gestaverat, intravit. Nobis insciis, paracentesi hac in aegra instituta, sexaginta fere librae aquarum viscidarum eductae fuerunt. Morte non diu posthinc insecuta, cadaveris macilenti admodum sectionem nos publice suscepimus. Abdominis integumentis atque musculis incisis, plures adhunc crassi et viscidi liquoris librae effluxerunt. Mirabitur adstantium cohors vacuum prorsus, ac visceribus omnino destitutum esse cavum, quod abdominis illud esse crediderunt, amplissimum; sectione vero ad fundum hujus cavi sollicite a nobis continuata, sub ea tandem peritonaeum dimidio fere pollice crassum, ac tenax aperuimus, et angustissimo veri ventris cavo singula fere

intestina parvum in glomerem sub hepate compressa deteximus, nostrisque auditoribus exposuimus. Paucas modo aliorum scriptorum observationes hujus indolis huic nostrae adjungimus. In foemina ascitica, extra peritonaei cavum, quinquaginta aquae ichorosae mensurae repertae fuerunt. Apud puerperam, hydrops peritonaei, lactei coloris humorem acrem continens, in actis academicis *parisiensibus* describitur, qui humor per umbilicum sibi viam paraverat. Mulieris quadragenariae exemplum ab alio refertur, cujus abdomen turgidum, sine insigni molestia, octo annis prominuerat. Crescente mole, aegra suffocata periit. Vix cute cadaveris pertusa, foetidae amurcae copia, ad libras viginti, prosiliit; quae amurca intra musculorum abdominis tunicam et peritonaeum stagnaverat.

Saepe vero aquosa colluvies non aequali prorsus ratione peritonaeum obsidet; sed pluribus loculamentis adhuc contenta, *tumores nodosos* ad abdomen refert. Sic celebris *Bataviae* anatomicus, hydropis peritonaealis, in muliere quadragenaria observati, historiam exponit, in qua, aqua anterius abdomen, inter musculos hujus et peritonaeum, in enor-

mem, et innumeris *nodis* signatum saccum extenderat: ita, ut nodi isti, a nucis juglandis magnitudine, ad illam capitis adulti hominis accederent. Tempore octo annorum, paracentesis decies et septies instituta, et mille aquarum librae eductae fuerunt. Summi momenti communicata nobis ab institutionum chirurgicarum in academia *ticinensi* professore ac nostro quondam collega, observatio est. Duorum scilicet annorum et dimidii curriculo, ille trigesies et ter paracentesin apud mulierem ascite peritonaeali adfectam instituit, atque bis mille quingenta, septuaginta quatuor libras medicas aquarum spissarum, viscosarum, nunc albescentium, nunc fuscarum, eduxit. Saccus ipse peritonaei ad museum pathologicum *papiense* transmissus, plurimis ac duris tumoribus variae magnitudinis obsidebatur, quorum unus, ipsi ventriculo superincumbens, lethalem foeminae vomitum excitaverat; alter vero, ad dextrum pelvis latus haerens, maximum vaginae prolapsum induxerat.

Magnus quondam *Angliae* chirurgus docuerat, hydropem peritonaealem ex eo semper posse dignosci, quod minime promineat hydropicus tumor in regione *umbilici*, propte-

nea, quod ibi tendines et peritonaei membrana se nequaquam separari permitterent. Ast vero, hoc signum forsitan sub initio morbi magis, quam sub ejusdem augmento, valere, docuit duplex, in actis *helveticis* conservata, observatio hydropis peritonaealis, in quo, abdomen, figurae hemisphaericae, insigniter antrorsum, praecipue supra os pubis, protuberabat: ita ut hoc plane occultaretur, ad attactum, duriusculum, elasticum, renitens. Umbilicus vix erat amplius dignoscendus. Inter peritonaeum vero et musculos abdominales, duodecim circiter mensurae aquae dilutae, turbidae, flavescentis, subpurulentae, viridiusculae, pluribus filamentis et ramentis impraegnatae, continebantur.

Fatebimur etiam, plures hydropis peritonaealis observationes, non tam vero peritonaei hydropi, quam *suppurationi*, a praegraessa inflammatione hanc membranam inter et musculos abdominis, fuisse adnumerandas. Nisi igitur morbi primordia patuerint, difficilis erit sane morbi hujus tum a peritonitide suppurata (§. 220.), tum ab ascite abdominali, distinctio. Sub utriusque vero adfectionis principio, quamvis exempla habeantur, quod menstruo, et minori adhuc

spatio, hydrops peritonaealis valdopere increverit; plerumque tamen tumor in una modo abdominis plaga circumscriptus, sensim sensimque assurgit, in hydrope fere indolens ac decolor, calorem majorem, aut aspectum cacheticum, aut conspicuam functionum laesionem haud manifestans. Per annos hic tumor aliquando, sine magna molestia, et absque signis hydropis interni, ut foeminae et utero gestasse, et partum vivum exclusisse, vel menstruis purgatae fuisse, visae sint, perfertur; donec magis magisque extensus, vix non omne abdomen ille occupet, ac pondere aquarum, imprimis supino sub decubitu, viscera abdominis circumdet, atque diaphragmatis non minus, quam musculorum abdominis actionem, suspendat, elidat; aliquando vero, praegressis doloribus, febris, suppuratio, aut exesio, accedant. Ob sacci, a peritonaeo, hoc sub morbo formati crassitiem, rarus est casus, a summo quondam *Italiae* anatomico relatus. Sacci nempe hujus, in abdominis cavum ita dirupti, ut aquae in hoc ipsum sibi viam paraverint.

A. abdominalis. Vel celeri passu, vel lento, *ascites abdominalis* assurgit. In illo casu, enarrandorum series

series symptomatum citius sese, ac majore aegrotantis labore, nec raro cum febre, manifestat; in hoc vero, sensim sensimque morbus, mitioribus principio sub turbis, ac plerumque sine motu febrili, insidias struit. Saepe numero quidem tumor oedematosus a pedibus aegrum adoritur, ad genua, crura, ac demum ad scrotum et ventrem ascendit. Frequenter interim cum praegrandi ascite pedum tumor nullus est; etsi facies, nominatim palpebrae, matutinas praecipue ad horas, inflari, aut etiam manus una alterave, ad dorsum, quibusdam, plerumque tamen tardius, intumescere soleant. Primum aquae, adhuc pauciores, quo pondus fert, pelvis in cavo detinentur; gradatim vero hypogastricae regionis hae tumorem ac tensionem, quidquam auctae, constituunt. Decumbente vero in dorsum aegro, et aquis ad superiora simul directis, vesicae regio iterum mollescit, ac hydropis futuri timor imminuitur. Attentus interim digitus illiacam regionem jam *latescere*, ac molliter sub hoc situ turgere animadvertit. Ascendere nunc aquae pergunt, umbilicum tandem attingunt, ac posito in pedes aegro, vola manus uni inferioris abdominis lateri imposita, ac ventre, al-

tera ex parte cum apice digiti celeriter percusso, latentis undae motus, seu *fluctuatio*, plerumque percipitur. Interea supra umbilicum, alterius generis tumor, magis elasticus, nec fluctuans, ab aeriformi, intestinis inclusa, aqua scilicet leviore atque hanc supernatante, materia, detegitur. Prout vero ascites, aut morbi alterius est soboles, aut comes; alia aliaque eundem symptomata, jam alibi (§. 735.) exposita, comitantur; potissima tamen ascitidis phaenomena sunt: languida ciborum subactio, pigrities, tristitia, et laesa corporis coeteri nutritio; cutis arida, sicca; faciei, brachiorum ac thoracis, nisi forsitan simul jam tumentium, maeies. Urinae fluxus praeterea in multis quamplurimum imminuitur, ac lotium magis tinctum, aliquando quasi tela subtiliore, iridis colores spargente obtectum, saepius vero bruneum, vel turbidum, crassum ac olens, cum sedimento vix non roseo ad fundum vasis deposito, redditur. Sitis, quam in genere adeo hoc in morbo vigere, antiquo proverbio, sanctionant; in multis, nisi illo sub finem jam vergente; ac febre lenta eidem jam adjuncta, perpaucam observavimus.

Aucto vero in dies abdominis volumine,

et aquis, diaphragmatis ad fornicem usque jamjam pertingentibus, tum venae subcutaneae ventris majorem diametrum adquirunt, ac per cutem, summopere extensam, dolentem (non semper tamen), translucent; tum cutis textus subcutaneus circa lumbos, vel si cui lateri aeger incumbat, hoc ipsum ab aquis intumescere solet; tum dyspnoea, ob negatum fere diaphragmatis descensum, et actionem extensorum nimis musculorum abdominalium impeditam, suboritur, a cibis vel potu assumtis mox gravior; et si ventriculus penitus ab aquis compressus arctetur; ingestorum vomitus hic inde succedit. Sat multos interim asciticos, cum abdomine praetumido, animam tamen sat libere duxisse observavimus. Flatus hoc in morbo per abdomen divagantes plurimique borborygmi, haud raro aegros adhuc magis divexant, illos praecipue, quibus alvus, ut ab intestinorum etiam in spatium angustum compressione solet, obstructa est. Hinc saepe *pneumatosis intestinalis* ascitide conjuncta, hunc ultimum exasperat. Sub anta cavi abdominalis extensione, ipsi adeo renes ac ureterum canales comprimi, eductis vero aquis liberari, ac urinae copiam quidquam uberio-

rem reddere haud raro videntur. Augentur nunc in dies molestiae, aegerque, unde, tanto corporis sub pondere, debilissimus se vertat, prae angustia ignorat; spem tamen sanationis ideo plerumque non deponit; sed futurae valetudinis actiones ordinat, ac solus ille tumuli sibi jam patentis, limina non advertit. Non rarum est, provecto jam morbo, maculas ad antibrachia et manus sat largas, inaequales lividasque comparere, quo cum signo, macilentiae notabili juncto, neminem hoc a morbo evasisse recordamur. Frequenter asciten hydrothorax, ac universalis tandem hydrops insequitur.

Ordinario quidem aquae abdominales per anulos penetrare, et scroti hydropem inducere non solent; posse tamen aliquando id fieri, casu hydropis, a viro celebri *anglo*, in uno latere scroti sectione pertractati convincimur; sub qua sectione; seri morbosi librae duodecim, cum ventris subsidentia, per vulnus effluxerunt. Similem observationem clarus et nobis amicus *Italiae* chirurgus descripsit: qui, dum partui, ob abdominis ex parte foetus hydropem, perdifficili adesset; scrotum illius, simul praetumidum, aperuit, et quinque circiter libris aquarum e vulnere emissis, mox

foetum, collapso ejusdem abdomine, facili cum opera eduxit. Ubi hernia comitatur asciten, aquas hujus subinde in saccum herniosum penetrare, atque *hydrocele* sic dictum, vel *hydromphalum* formare, non mirabimur; nosque ipsi mulierem *viennensem*, ob ventris ascitici molem, hoc ultimum in malum incidisse observavimus. Vel absque hernia, *umbilicus* saepe in ascite turget, ac foveam a compressione retinet, interdum autem vesicae instar transparentis protuberat. Abdominis asciti vel sponte per umbilicum depleti, plura exempla habentur, nobis etiam propria, nec ubique infelicia. Apud sexum sequiorem, a pondere aquarum ventre collectarum, vagina ipsa cum perinaeo aliquando deprimitur, saccumque aquis repletum, fluctuantem, circa vulvam constituit.

Sub fine morbi, de quo agimus, somnolentia, linguae siccitas, sitis, vox aspera, clangosa, extremitatum frigus, lipothymiae, saepe tormina, dolor quasi colicus, cum pulsu minimo, vacillante, instantis ad viscera gangraenae indicio, scenam lethalem adperiunt atque claudunt.

Jam alibi (§§. 735. 739.) diagnosis in hydrope difficultates, et fluctuationis in ascite Diagnosis ambiguitas.

ac in hydrothorace fallacias exposuimus. Dictis interim aliqua, in speciali de ventris hydrope tractatu addidisse, supervacaneum non ducimus. Ac primo quidem, majora erroris in judicio apud foeminas, quam ipsos apud viros, discrimina hic minime celanda sunt. Saepe scilicet, periodico illius sexus fluxu uterino per aliquot menses suspenso, *impraegnationis* suspicio esse vel potest, vel debet: ita ut, quae concubitu illicito conceperunt, vix non semper hydropici quid subesse contendant; et quae in conjugio vivunt, haud raro utero se habere, imprimis aetate jam quidquam provectae, sibi falso promittant; aut hydropem adesse credant, medicosque fallant, ubi gravidae sunt. Saepe risus, medicorum non infrequens his de rebus hallucinatio, — aliquando lachrymas, aut graves judicum errores movisse est visa. Multiplici observatione sumus, convicti: vel hydropem, praecipue *asciten*, impraegnationis ipsius, in multis, esse phaenomenon; vel hydropicam mulierem, sub morbi principiis, haud infrequenter facilius, quam extra hunc morbum, concipere. Multas saltem foeminas, manifeste utero gerentes, quin alia causa subesse videretur, in hydropem incidisse, atque ab

hoc ultimo, non nisi foetu excluso liberatas fuisse, — haud paucas, evidente jam satis hydrope, utero facilius concepisse, experti sumus. Actis *maguntinis* observationem de militis uxore, quadraginta abhinc annis *Rastadii* factam, inseruimus: quae uxor, cum, ascitica, aquas nobis in abdomine aperte fluctuantes obtulisset, impraegnationis simul suspicionem, ob mammarum inconsuetum tumorem; non exiguam excitavit. Constanter interim haec mulier, se ullum cum viro commercium habuisse negavit. Senioris tunc medici consilium expetimus, qui nostrum hac in re juvenilem, ut vocavit; timorem amice increpans, paracentesin, quam a nobis reformidari aegre ferebat, audacter instituí jussit. Vix aliquot aquae mensuris per canulam abdomine eductis, motum foetus in utero manifestum et nos percepimus, et mendax mulier porro negare non ausa est. Verebamur tunc, ne tricuspis, abdominis cavo impulsa, tumentem simul uterum attigisset; nihil interim noxae (quam magni rem momenti similes quaedam aliorum observationes nos tunc jam docere potuissent) huic visceri, a foetu sano scilicet post menses aliquot feliciter liberato, illatum fuit. Paracen-

tesin in foemina *viennensi*, ascitica, quidam ex nostris auditoribus instituit. Septem aquae mensuris sic eductis, post tres dies abortus trium mensium insecutus est. Ter in altera muliere sub graviditate paracentesin institutam, eidem vero nihilominus a partu sanitatem redditam fuisse, adnotatum fuit. Foeminam quinquaginta quatuor annis jam natam, ex phthisi pulmonali asciticam, per aliquot jam hebdomadas *Bruchsaliis* sine fructu tractavimus. Fiduciam hinc suam eo magis haec nobis subtraxit: quod, non obstante aetate jam provecta, praegnantem se autumans, veram nobis sui status cognitionem deesse praetenderet. Octo prolium, inquiebat, jam mater fui; nec foetus in utero mihi motus sunt incogniti. Volam igitur manuum utramque abdomini frigidam applicantes, nos ipsi motus in uteri regione sat fortes, quasi genu foetus, aut cubitus allidérent, saepius percepimus. Quamvis vero *quinquagenariarum* partus, ut *romani* quondam vocabant, *miraculosi* rariora exempla nos minime laterent; cum tamen uterus exploranti se digito vacuum exhiberet; spem conceptionis nullam esse declarare continuavimus. Alter hinc medicus, et quidem longo artis exercitio cla-

rus, aegram, accersitus, suscepit. Non satis cautus interim hic fuit, quin mulieris assertio, motusque in abdomine percepti eundem fefellerint. Morte vero hujus aegrae post tres septimanas insecuta, cum sectionem caesaream promptius institui jussisset hic medicus; magna copia aquarum ex cavo abdominis emissa, utero vetulae prorsus corrugato atque vaçuo, tumores aliquot duri, angulosi, pedunculis membranosis satis longis peritonaeo adfixi, reperti fuerunt: qui scilicet tumores, vivente adhuc muliere, mediis in aquis libere fluctuantes, abdomine qualicunque ratione agitato, motum foetus perfecte imitaverant. *Vesica urinalis*, sub retentione lotii protracta, haud raro supra umbilicum assurgit, et, ut infra per exemplum docebimus, diaphragma ipsum aliquando attingit. Hoc vero rerum sub statu, aquas non minus, ac in ipso ascite, fluctuare percepimus, et magna hinc inexperto medico erroris aegro lethalis suppeditatur occasio. Dux militaris *russici* exercitus, diu a medicis, ac si *ascite* laboraret, pertractatus fuit; donec tumoris abdominalis ratio in extensa valde per lotium, ex parte retentum, vesica urinali, a chirurgo detecta fuisset.

Extensa summopere vesica urinalis, pro abdominis hydrope habita, a chirurgo paracentesi subjecta, et triginta libris urinae depleta fuit. Ipsa *fellis vescicula*, vel bile, vel aquis, ut mox referemus, praeter modum expansa, non minus incautos, ut pro saccato hydrope, vel clauso abscessu eandem declarent, ferroque subjiciant, inducere potest. *Uteri hydropici*, ob fluctuationem in eo perceptam, pro ascite habiti, atque cum tricuspide perforati, triste specimen, inferius exponendum, reservamus. *Ovariorum hydrops* haud raro pro illo cavi abdominis habitus, atque, ut talis paracentesi submissus fuit. Jam alibi (§. 739.) monuimus, ab aquis, vel a pure, magna copia in *thorace* collectis, diaphragma hinc inde, a pondere istorum ita deprimi, ut veli inflati adinstar in abdomen ita quidam promineat, ut hoc ultimo cum digitis compulso fluctuatio, quae thoracis in cavo fit, in ventris illo facta esse, falso videatur. *Viscus* abdominis quodvis conspicuum, a *suppuratione* exesum, pureque contento expansum, fluctuare sub digitis, ac pro specie ascitidis incautis imponere potest. In sacco, ab omento formato, inveniebatur omnis aqua, jam *octies*, semper ad centum libras et ultra,

quod *ascites* subesse putaretur, emissa. Hydropis *cystici*, pro ascite abdominali habiti, et cum lethali effectu perfossi, exemplum vir eximius conservavit. *Renis* sinistri, adeo expansi; ut ultra sexaginta libras, non tam veri lotii, quam aquae limpidae, sola extima membrana contineret, et per omne abdomen aequaliter extensi, exemplar, in *viennensi* nosocomio e cadavere juvenili desumptum, museo pathologico, ibidem a nobis erecto, commisit filius, ejusdem tunc nosodochii medicus primarius.

Summam hinc cautionem, tam frequens in artis medicae exercitio, abdominis fluctuantis punctio sibi exigit, nec quisquam, nisi morborum, qui, etsi diversissimi, similia tamen in multis symptomata offerunt, probe gnarus, sibi satis cavebit.

A. hydatideus.

Saepius jam *hydatidum* mentionem injecimus, vesicularum scilicet sero gravidarum ac nullibi patentium, seu pellicularum tenuium, vesiculas variae, interdum conspicuae magnitudinis, nunc satis orbiculares, nunc pyriformes, fere pellucidas, albescentes, aut petiolo saepe instructas clausasve referentium; quae vesiculae, nunc solitariae, nunc racematim collectae, cavis suis a sero, ple-

rumque certe pellucido, flavescente, alias tamen puriformi, viscido, mucoso, et, quod necdum nos ipsi conspeximus, sanguineo, turgent, ab illo, quod hydropem alium constituit, non absimili, coaguli ab igne, alcohole, ac acidis mineralibus nunc satis experte, nunc facile ab iisdem cogendo. Aliquando una et major hydatis visa est alias minores, sibi concentricas, inclusisse. Interdum, licet rarius, membrana hydatidum vasa conspicua oculis virorum clarorum, numquam nostris, exhibuit. Taeniae hydatigenae, alibi describendae, formam externam fere refert, nec ab ea facile nudo oculo distinguitur. Nullum corporis interni punctum fere est, in quo hydatides repertae non fuerint; atque eae nunc visceribus adhaerent, nunc iisdem, vel absque nexu inter se ipsas, hydropicis includuntur; vel libere in aqua hydropicorum fluctuant, a pristina sua sede divulsae. Plures hydatides, dum multas adhuc in cadaveribus detegimus, jam pridem dissilierunt, suumque in cava vicina humorem evomuerunt; hydatidum enim laminae membranaceae, liquorem complectentes, postquam, diruptae, hunc effuderunt, se suaque vascula, ut vir magnus adnotavit, in *carunculae*

formam primum contrahunt, et nisi novus illuc humor effluere pergat, indurantur, et exsiccantur denique sic, ut alba illa et dura, subrotunda tubercula repraesentent, qualia in cadaveribus saepe obveniunt.

Hydatidum originem, quivis suo sibi modo, incerto semper judicio, explicuit. Hi, ex vasis lymphaticis, — illi ex finibus vasorum sanguineorum, — alii, ex folliculis dilatatis, — alii ex tela cellulosa, — alii ex taenia hydatigena, — aliique ex lympha conflari has pelliculas in vesicae formam contortas, praetenderunt.

Ex vasis lymphaticis, aut ex finibus vasorum sanguinei systematis, hydatides, quae pomi aurantii volumen aliquando adaequant, vel et superant, derivari, exigua canalium illorum diameter, et plurium hydatidum sibi concentricarum indoles, etsi ad gyros cerebri hydatides exiguae, per vas lymphaticum depletae, et per hoc ipsum inflatae referantur, vetare videntur. Magnam satis in molem folliculos posse dilatari, docemur quidem experientia; sed in locis, in quibus necdum folliculi detecti fuerunt, ut in cerebri substantia, in placenta uterina, hydatides aliquando innumerae obveniunt. Ex

tela cellulosa repetentibus hydatides, obstat, ut credimus, difficilis hujus telae, in vesiculas extensae et clausae, a coetero textu celluloso, simul aquis inundato, quin alter hydrops ubique sequatur, tam levigata, et tam multiplex separatio. Quamvis autem hydatidum externum habitum conservent sic dicti *cysticerni*, qui aquam omnem in caudali vesicula coacervant, et quamvis coeteri vermiculi, in hydatidibus reperiundi, aquae ipsi inhaereant; non tamen igitur hydatides his a vermibus sibi aedificari magis, quam illis jam praeviis, pro habitaculo praedilecto his inservire, cum celebri scriptore assumimus; nec tam late nos vermium imperium, ut omnis hydatis huic subjecta sit, patere arbitramur.

Si cui opinioni accedendum, nec, sub tanta rerum incertitudine, ignorantiae confessio, praesumptuosae cuivis hypothesi anteferenda sit; fatebimur, nos magis ad illam, quae ex lympha morbose secreta, et in pseudomembranas tam prona, cunas hydatidum, ut ipsius telae cellulosae, derivat, inclinare. Lusus puerorum, sub quo, siphonis straminei ope, guttam aquae, in qua sapo solutus est, in bullas aereas inflant, hydatidis, cui

pseudomembranula tenuissima pro cortice, aqua vero in medio est, genesin satis explicare videtur. Polypos bronchiorum, ureterum, ex materia lymphatica conflari, et abluto, ex centro illorum, cruore, vel muco, in vacuos canales, ut vel arterias referant, aut vermis teretis figuram assumant, coire, satis notum est. Ipsa testa ovorum, in sinu gallinae tam mollis, ab aeris accessu induratur, ac solidam quasi hydatidem constituit.

Vel folliculi, ductu suo excretorio obstructi, occlusi, major extensio, condensatio, vel plurium lamellarum, quae telam cellulosam constituebant, aut quae ex lymphae morboso coagulo natae sunt, placida inter se, circa liquidum animale non purulentum concretio, convolutio, *cystidem*, — atque major talis cavi, densiore velamine circumscripti, amplitudo, *saccum* constituit. Nunc viscerum in meditullio seu substantia, ut hydatides, ita hi quoque tumores saccati nascuntur, ab illornm parenchymate arctius cincti; nunc partibus, ex quibus assurgunt, pedunculo breviore, crassiore, vel et tenuiore, longiore, adhaerent. Figuram hi sacci, a cavo, cui commissi sunt, nunc aquis vacuo, nunc simul hydropico, mutuantur. Sae- A. cyst. saccatus.

pius in ipsis horum saccorum parietibus tumores duriores ac reapse scirrhosi, angulosi, se produnt. Vasa saepe conspicua, varicosa, hos saccos percurrunt; ac etsi per annos saepe insensiles videantur densiores continuo eorum parietes, haud raro tamen lente inflammari, tandem, et cum vicinis partibus, compressis et aegre cedentibus concrescere, atque suum humorem, si forsitan, suppurati, ex adverso rumpantur; nunc in cavum, quo haerent, cum summo, et subitaneo interdum vitae periculo, vel, feliciore sub omine, exteriora versus effundere observantur. Liquida his saccis contenta, primis quidem temporibus tenuiora, serosa, sensim vero viscida, spissiora et albuminosa, puriformia, interdum etiam saniosa, ichorosa fieri, vel penitus in melleam, pultaceam, vel adipoceream spissitudinem (*meliceris*, *atheroma*, *steatoma*) exsiccari sueverunt. Cavo tumoris necdum magnopere extenso, filis illud ac membranis varios in sensus decurrentibus, contentos humores intersecat et dividit; sub aucto vero sacci morbosi volumine, haec segmenta plerumque evanescere, unumque cavum saccus agnoscere solet. Aliquando tunc humor eodem contentus, satis adhuc liquidus,

dus, compulsis sacci, satis, tensi, nec nimis profunde sepulti, parietibus, plus, minus, obscure fluctuat. Spissiore vero jamjam stagnante ac pigro humore, aut eodem a filis adhucdum intersecto, aut parietibus eum arcte ambientibus, nimis densis et crassis, undas ille, licet varie compulsus, elevare, atque manum applicitam de sui praesentia advertere nequit.

Saepe, dum sacci hujusmodi in abdomine latent, humoribus adhuc satis fluidis repleti: abdominalem illi asciten mentiri, vel et hic ipse ascites, si obscurior sit fluctuatio, pro saccato haberi, potest. In primo casu, paracentesi, ob perceptam fluctuationem, incaute instituta, nisi saccus peritonaeo cum acu perforato concretus fuerit, humorem ille suum partim abdominis in cavum, pejore aegri sub omine, effundet, ac, praeter *saccatum*, mox renasciturum, *abdominalem* quoque *asciten* constituet; in secundo casu, si quid a paracentesi suscepta expectari licuisset auxilii; illa neglecta, hoc ipso frustratur, ac infelix sorti suae committitur aeger. *Physconia* abdominalis quoque, seu visceris alicujus in imo ventre moles praeter morem aucta, quidquod gravidus etiam multo amnii Fallaciae.

liquore ac foetu majore uterus, ac vesica, vel plurima urina, ut supra jam indicavimus, repleta, vel, ut infra exponemus, in saccos laterales extensa, ne pro hydrope saccato, uti viro quondam expertissimo cum hepate ac liene praegrandibus fere contigit, habeantur, cautionem imponunt.

Diagnosis. Diagnosis interim *hydropis saccati* in eo ponuntur momenta: quod circumscriptum magis ille tumorem sistat, ac in suo principio ad unam modo partem abdominis, et quidem lente, atque hinc diu sine tanta functionum visceralium laesione, prominens, compressus digitis, mox iterum, cum obscura, vel nulla fluctuatione assurgat, a mutata corporis positione, vix figuram suam, aut locum permutet. Ad symptomata quod spectat, ea, fere ex sola partium compressione oriunda, pro diversa istarum indole, varia sunt, pejora tandem, ubi humor contentus a lenta sacci inflammatione magis corrumpitur, vel malignae indolis in illum secretio locum habet, ac, praeviis doloribus, ustionis internae sensu, et febre lenta, erosionis ac diruptionis pericula subintrant.

A. visceralis. Difficultates diagnosis non parum auget *hydrops*, aut et suppuratio *viscerum abdominis*,

quem, staccato hydropi fere similem, mox ab hoc considerandum hic assumimus. De *celluloso* viscerum abdominis *hydrope* jam diximus (§. 736.); atque longe frequentiorem, ac putatur, hunc esse, eundemque, cellulis parenchymatis visceralis diruptis, ad asciten abdominalem atque hydrothoracem subitaneum saepe fontes suos uberrimos aperire, indicavimus.

Frequentissime apud *oves*, *hydrops hepatis* occurrit. In ipso homine aliquando, nunc sub extima hujus visceris membrana, nunc in ipso ejusdem parenchymate, locum hic hydrops non minus, quam hydatides, habent. Hydropis cystico-hepatici, a quo ascites atque pneumatosis abdominales exorti sunt, exemplum, acta societatis medicae r. *parisiensis* retulerunt. Plures hepatis, penitus fere destructi, et ejusdem ab aqua, vel hydatidibus, aut pure repleti, observationes facile hic esset colligere. Praegrandes, partim jam ruptas, hydatides effrenem per vomitum magna copia rejectas, in *viennensi* nosodochio conspeximus, quarum sedes, a morte, in hepate detecta fuit. Hepatis.

Vesiculam felleam partim proprias inter membranas aqua, lympha, repletam, quasi Vesiculae felleae.

oedematosam, partim cavo suo liquidis serosis, lymphaticis gravidam repererunt anatomici. Vesiculae felleae, adeo dilatatae, ut octo libras bilis in diversis saccis concentricis continuerit, exemplum exstat. Sexdecim *hydatidum* mensuras, saccus e fellis vesicula enormi formatus, et per paracentesin in muliere apertus, alio in exemplo capiebat. Insigniter hanc vesiculam, cum ductibus hepaticis et choledocho a bile extensam, quod alibi describemus, non ipsi reperimus.

Lienis. *Hydropem lienis*, aquae libras octo in se continentis, acta *edinburgica* describunt. Aliud lienis, quatuor libras aquae includentis, exemplum ab alio refertur. Viginti adeo seri libras splen immensae magnitudinis capiebat. Nec in abdomen dirupti, nec *hydatidibus* repleti, hujus visceris exempla desunt.

Mesenterii. Pharmacopolae *batavi* filia, post obitum ex hydrope celluloso dissecta, insignem in *mesenterio* tumorem, libras viginti ponderantem, ac pluribus vesiculis aqua limpida distentis repletam exhibuit. Tam lente haec moles excreverat, ut praegnationis suspicionem moveret; sed elapso gestationis consueto tempore, conflixit aegra cum miserrima hydropis specie. Plura hydropis mesen-

terii exempla, ab aliis recensita, ex consulto hic omittimus.

Omenti.

Multorum malorum, ed etiam *hydropis*, sedes *omentum* est. Plerumque cum *ascite* abdominali junctus hic incedit, rarius vero *simplex* observatur. In illo casu, aquae vel ex omento in cavum abdominis, vel ex isto, in lacerum epiploon, plerumque tunicis densioribus instructum, viam sibi aperiunt. Nunc serosum, nunc gelatinosum, nunc lymphaticum, interdum hydatidibus inclusum, hoc liquidum reperitur. Foemina, ut celeberrimus anatomicus *parisiensis* refert, tumore elastico, mobili, abdominis adfecta, cum saepius jam antehac vomitum passa esset, post assumtum emeticum, hoc ipso insigniter intumuit. Post mortem, *omentum*, partim adhuc aquis obsessum, diruptum se obtulit. Epiploon hic idem vir eximius observavit octodecim librarum ponderis, tunicis crassis, et vix non cartilaginosis constans, quinque pollicum densitate praeditum, anteriore superficie tuberosum. His in tuberibus, humor, partim serosus, partim gelatinosus et lymphaticus, insimul vero et hydatides, degebant. Omenti hydropem inter ventriculi atque umbilici regionem evidenter; nec alibi

fluctuantem, apud puerum decennem in clinico instituto *ticinensi*, absque febris ac suppurationis latentis indiciis, pertractavimus. In foemina ex hydrope universali defuncta, duas aquae libras deteximus inter binas omenti, tam lieni, quam peritonaeo circa hepatis confinia concreti, lamellas. Capacitas hujus sacci tanta erat, ut quinque libris aquarum continendis non fuisset impar. Color aquae fuit citrinus. Plures hujus indolis collectiones aquosas fasti medici conservant. Quodsi omenti portio hydropici sub hernia inguinali se offerat; facile ea pro hernia aquosa imponit, ac, ut exempla docuerunt, in errorem chirurgos inducere potest.

Ventric. intestinorum.

Ipsum *ventriculum* nonaginta libras aquarum in cystide collegisse, a gravi scriptore refertur. *Hydropis intestinalis* rarissimum in foetu exemplum non ipsi quondam commentariis *goettingensibus* inseruimus. Partui admodum difficili intestinorum hic hydrops, cujus saccum unum, ipso in utero a nobis perforari oportuit, ansam porrexit. Memoratu dignus est casus ab auditore quondam nostro, nunc instituti clinici *patavini* celebri professore expositus. Mulier scilicet, ante annum ab hydrothorace feliciter liberata, ab

eodem hoc morbo et ab anasarca prehensa, durissimum simul tumorem in parte abdominis laterali dextera inferiore, supra cristam ossis ilii, ante annum pro tumore ovarii habitum, conspectui exhibuit. Defunctae vero tandem mulieris cadaver dissectum docuit: hunc tumorem in fundo *coeci intestini*, cui appendix vermicularis adhaeret, inter illius membranas, saccum amplum, cui simul *calculus*, et triginta unciae lymphae inhaerebant, constituisse. In cadavere viri, religionis causa solitarii, hydrope extincti, *Badenae*, crassorum intestinorum inter extimam membranam sacculos innumeros, sero repletos, ad pollicem integrum ab intestinis pendentes, et vasculis sanguineis, ab intestino venientibus, ornatos, quadraginta duobus abhinc annis deteximus. Simile exemplum a magno quondam *Italiae* anatomico refertur.

Etsi vero culter anatomicus diversos hos viscerum hydropes a morte detexerit; signa tamen eorum, utpote minus communium, ac saepe cum aliis hydropis speciebus complicatorum, plerisque in casibus aut nulla, aut saltem hucusque prorsus incerta, possidemus.

Hydrometra. §. 744. Qui tot malis aliis jam nimis patet, aquarum etiam collectionibus morbosis subjectus est *uterus* humanus, *hydrometram* hunc statum vocarunt. Colliguntur vero aquae nunc *celeri cursu*, nunc *lento*, tum inter extimam hujus visceris tunicam, ac in ejus substantia (*H. cellulosa*); tum in ipso cavo uteri; atque tunc humor eo loci contentus, vel alio, quam cingentis eum visceris, vinculo liber est (*H. independens*); vel sacculis, jam utero, jam vero placentae adhaerentibus, includitur (*H. hydatidea*); vel denique inter foetus concepti membranas ipsamque uteri superficiem internam stagnat (*H. gravidarum*). Ultima haec species hydrometrae tam frequens est, ut saepe vix morbi nomine sit digna. Aliae vero, quamvis a multis scriptoribus observatae atque fideliter expositae, satis tamen rarae sunt, ut nobis, in longaevo artis exercitio, modo unicum illarum exemplum obvenerit. Liquidum sic in utero, vel circa illum collectum, nunc humor est limpidus, citrini, aut flavi magis coloris; nunc viscidior, nunc puriformis ac subalba materia. Aeriformem aliquando materiam simul cum his liquidis in utero colligi, atque sic *hydro-physometram* constituere,

jam diximus (§. 723.). Sanguinis sinceri collectiones, alibi describendas, aut puris illas, quas jam descripsimus (§. 227.), ab hydrometra distinguimus.

H. cellulosa.

Externae membranae uteri hydropem, transactiones philosophicae describunt. Uteri, suis *parietibus* ita tumentis exemplum exstat: ut omne ejus cavum hi ipsi implerent, atque parenchyma cellulosum constituerent, cujus in loculamentis et humor lymphaticus, et hydatides stagnabant. In hydrothoracem et in asciten hic morbus transivit. Uretrhae compressio, ac urinae retentio, hac a specie hydrometrae facile inducitur.

H. independens.

Quadraginta abhinc annis *Rastadiensem* ad foeminam, tertio a partu die, accersiti, lochia per refrigerium penitus suppress a fuisse, ab eo vero tempore ventrem celeriter et cum anxietate puerperae intumuisse intelleximus. Regio pubis ac uteri valde elevata et tensa, dolor interim a compressione modicus, nec ulla aegra febris fuit. Lenia hinc diapnoica, simul vero cataplasma ex farina, floribus chamomillae et lacte, tumori applicandum praescripsimus. Altera jam die, tres circiter aquae sanguinolentae mensuras, nocte elapsa, sibi uno sub impetu ex utero proru-

pisse, mox autem ventrem concidisse, ac omnem anxietatem disparuisse, laeta retulit puerpera. Lochia posthinc more consueto, ac sine ullo sanitatis incommodo fluxerunt. Copiosi satis fluxus menstrui, prorsus aquosi limpidique, *mediolanensi* virgini absque ulla sanguinis admistione periodice redeuntis, ejusque tunicam sericeam, coeruleo colore praeditam, mox rubro colore tingentis, historiam jam alibi retulimus. Quodsi *uteri virginei*, cujus tamen exemplum non deest, tam facilis esset, quam illius, qui partum jam expertus est, extensio; suppresso per causam quamcunque dictae virginis fluxu menstruo, hydrops uteri acutus eidem sine dubio contigisset. Mulier *ticinensis* bene valens, undecim per menses, graviditatis obtulit phaenomena, turgentibus adeo a lacte uberibus. Tunc dolores, quos ad partum dicunt, per plures dies urgebant. Chirurgus nosocomii, uterum explorans, istius orificium, vi dolorum, ad inferiorem pelvis regionem usque protrusum, nulla vero foetus indicia, detexit. Lente tunc, uti parturientibus commune est, viscida et sanguine tincta materia e vagina stillabat; mox vero aqua copiosa ex utero prorupit; quo facto, ventris

tumor subsedit, et, quin foetus prodiisset, lac verum a mammis profluxit.

Foeminae nubili, ut legimus, ad regionem iliacam dexteram validae percussae, post sex hebdomadas abdomen celeriter intumuit. Post mensem, vehemente dolore prehensae, tres aquae mensurae per vaginam, ventre mox subsidente, effluxerunt. Post mensem alterum similia successerunt; quinque vero diebus, ab hoc secundo aquarum effluxu, peractis, menstrua, laesionis externae a tempore suppressa, redierunt; hac autem ab epocha, novem mensium intervallo; octies, modo praedicto, aquam ex utero emisit. Nunc filium pusillum, extenuatum, peperit, quarta post partum die extinctum. Ab hoc, omni quinta hebdomada, solitam portionem aquarum, saepe vero, praecedente mammarum dolore, majorem, et ad viginti septem adeo pintas aliquando venientem, excrevit. Pergunt vero, sub hac, aquae, more consueto per vaginam effluere. Tandem sanam mulier filiam excludit, atque morbus, hoc a partu, omnis disparet. Centum octoginta libras aquae in utero foeminae non gravidae detexit magnus quondam *Italiae* anatomicus; ubi dexteri testis glandulae, miris, ut in-

quit, modis, non secus excreverant, quam si novem decemve anserum, aut struteo-camelorum potius, ova, uni inessent membranae, singula humore, ovorum albo non absimili, aut paulo crassiore, oppleta. Non minoris nominis, *Galliae* pridem pathologus de muliere narrat, quae, hoc hydrope correpta, quoties appetebat menstrua purgatio: omnem aquarum colluviem ex utero per cervicem profundebat, pelvesque sex aut octo implebat aqua ferventissima, dum venter totus subsideret. Mox dein menses sequebantur ex naturae praescripto. Collecta proximo mense colluvies, stato tempore profluebat Haec tandem mulier persanata, utero gestavit, ac foetum bene vitalem exclusit. — Uterum, cum a partu nulla mulieri lochia successissent, ad diaphragma usque extensum atque hydropicum fuisse legimus: In duas cellulas hoc viscus, duplici apud eundem scriptorem exemplo, crasso pariete divisum erat: quarum una, capacior fuit altera. Hinc utramque, ut aquae educerentur, incidi oportuit. Orificium vero uteri in solidum ligamentum impervium degeneraverat. Mulier, quae utero se gestare putabat, febre tandem lenta et malo corporis habitu extincta.

fuit. Cum vero, aegritudinis tempore, dispar medicorum fuisset sententia; dissecto ventre, uterum aqua plenum detexit culter anatomicus.

H. hydatidea, saccata.

Tumoris in abdomine insignis, copiosa *hydatidum* exclusione per uterum persanati exemplum, acta physico-medica conservarunt. Similem in Transactionibus philosophicis factum recensetur. Mulier, quae sexto mense gravida esse videbatur, *molam* duarum librarum peperit, ex quamplurimis hydatidibus compositam; qua mola in integrum excreta, convaluit. Ad dexterum latus colli uterini, vesicam, duabus ex tunicis conflatam, vesica urinali duplo majorem, et aqua tenui, lucida plenissimam, vir celebris detexit. Haec pauca, ex multis, hydatidum, in utero repertarum exempla hic sufficiant.

Diagnosis.

Quodsi nunc *diagnosis*, hydrometras has inter verasque uteri impraegnationes, momenta ex nobis postulaveris; errorum, ab expertis adeo medicis atque obstetricantibus in suo de his rebus judicio commissorum exempla, ne levis haec indaginis esse censeas, advertent, Principis *germani* jam provectae aetatis uxor, cessante fluxu menstruo, uterum sibi ac ubera in dies magis turgere ani-

madvertens, archiatrum proprium atque rei obstetriciae magistrum ante multos satis annos consuluit. Gravidam esse dicunt, atque singula ad partum requisita seduli ordinant atque preparant. — Loco foetus interim, foemina princeps insignem aquarum copiam, utero, mox abhinc collapsuro, explodit. Post annum circiter, eadem huic phaenomena succedunt. Aquarum novam ex utero profusionem praesagiunt; sed illarum in vicem, foetus vivax, non absque gravi famae virorum, in arte diu versatorum, laesione, excluditur. Plures medicorum, si ita luberet, haec circa objecta hallucinationes recenseri tam difficile non foret; sed certe hae, si modo nimiam in rebus haud absque dubitatione definiendis in se ipsos fiduciam exceperis, indulgentiam, quam raro vulgus concedit, quodammodo merentur. Quidquid diu clauso lateat in utero, vel foetus sit, vel mola, vel polypus, vel aquae, vel flatus, illud visceris proliferi parietes perpetuo extendens atque stimulans, quamvis *ubera*, sub uteri hydrope *mollescere*, et *lac malum* (nullum?) *esse*, auctor libri de morbis muliebribus edixerit, mammarum illico amicum consensum excitat, easque sororiari, et pro pusione, quem uterus forsitan

mentitur, lacteo repleri pabulo inducit. Os uteri ipsum, etsi citatus vix auctor vetustissimus, illud ad attactum *gracile* et *humidum* esse moneat, quas ei mutationes impraegnatio imponit; has, a re quavis alia in hujus cavo contiguo vegetante promptissime subit. Motum prolis, inquies, gravida in sinu suo persentit; et cum ratione haec objicis; sed non omnis sese foetus tam potenter, ne, vel legitimae uxori, dubia interdum supersint, movere solet; ac saepe flatus intestina pervagantes, motusque spasmodici, vel illis etiam matribus, quae filios jam aliquos pepererant, ut falso hos motus foetui adscriberent, fucum satis diu fecerunt.

Gravitas interim uteri, quam foetus ipse inhabitat, pondus visceris ejusdem, ab aquis modo repleti, non parum superat, atque hinc mulieris praegnantis incessum, illo, quem aquae solius in utero collectio aequalis concedit, difficiliorem longe reddat, oportet. Si profunde satis, ut obstetricantis a digito attingi queat, in pelvim uterus gravaverit; facilius hic, modo aquis, quam puero simul, onustus, ab illo sublevabitur. Moderatum illud, et cuivis fere graviditatis mensi praescriptum, molis uterinae augmentum, vix

unquam ab aquis, vel celerius, vel adeo lentius adauctis, perfecte aequabitur. Immisso vaginae, quo uterum accedat, unius manus digito, atque hypogastrica regione alterius manus a digito celeriter compulsa, nisi forsitan hydatides, aut humor viscidus cavum uteri oppleverint; fluctuatio, solis ab aquis, quam si foetus has divideret, major percipietur. Conspicui magis ponderis haec erunt, ac saniorem de uteri hydrope suspicionem movebunt, si mulier jam provectae aetatis, vel multos per annos infecunda, cum signis vix allatis, prolem exspectaverit; vel si tempus, quod parere debuisset, jam aliquot a mensibus praeterfluxerit, vel si aquas jam semel iterumque ex utero, mox iterum repleto, emiserit; ac demum, si dolor imum ventrem, lumbos, laterum mollitudinem, et inguina detineat. Ad menstrua quod spectat, ea hoc in morbo vel pauciora, vel nulla, quod gravidis non minus contingit, observata fuerunt. Ventrem utero hydropico, *minus*, quam a conceptione, *acuminatum*, et aequalius juxta uteri et ventris amplitudinem extensum esse, summus quondam *Germaniae* medicus admonuit.

Pla-

Placentae, etiam humanae, copiosis hydatidibus, animalis aliquando prosapiae, obsessae, exstant historiae. Quam in celebris anatomici *goettingensis* museo examinavimus, ea plura hydatidum millia oculis exhibuit; nec plura hujus rei exempla, hic superflua, citamus. **H. placentae.**

Ipse *liquor amnii* solus, quibusdam in gravidis tam insignem ad copiam ascendit: ut de hydropis natura, etsi hoc nomen frequentis satis, nec semper insonti, huic phaenomeno tribui haud soleat, aliquomodo participet. Aquas vero *Hydrometram gravidarum* sistentes sive *spurias*, inter membranas foetum cingentes, uterique superficiem internam colligi, ac antequam illae, diruptae, liquorem amnii effundant, aut sub nixu mulieris fortiore, aut vi dolorum ad partum, aliquando cum fragore, expelli, sicut familiaris admodum, ita quoque notissima obstetricantibus res est (§. 645.). Saepe gravidae mulieres partum sibi instare ex aquarum hoc secessu putantes, et cum post dies etiam plures eundem retardari viderent, timore magno percussae, foetus exclusionem, ob viarum siccitatem laboriosam ac perdifficilem exspectantes, post unam tandem alteramve hebdomadam, rup- **H. gravidarum.**

tis demum foetus velamentis, liquorem amnii intactum et copiosum ex uteris profluxisse, felici mox partu insecuto, gavisae sunt. Sunt, quibus, utero per paucos modo menses ferentibus, inopinatus aquarum ex illo fluxus abortum minari, aliarum scilicet gravidarum exemplis admonitis, videatur; nec tamen partus ideo immaturus insequatur. Diversis adeo vicibus, in eadem graviditate, aquam ex utero stillasse, observatum fuit; quo phaenomeno, aut plures aliquando cellulas dilatatas, separatim has aquas continuisse, aut ruptas, de novo fuisse impletas, docemur. Neque uteros *gemellis* gravidos, hoc hydrope immunes esse, exempla commonstrant. *Novocomagiensis* foemina, sub quinti mensis, a conceptione, initio, pedum laboravit oedemate. Vix tumor hic disparuerat, cum spatio unius hebdomadae, abdominis volumen, illud noni mensis in gravida, aequaret. Integumenta ejusdem erant pellucida; percussus venter, in profundis obscure fluctuare videbatur; caput obtuse dolebat. Ob pulsuum plenitudinem, venam adperiri, ac salis amari unciam assumi jubet medicus. Oriuntur nunc dolores ad partum, ac subito tres circiter conchii aquarum prae-

cipitantur ex utero. Nunc demum rumpuntur sponte membranae foetus. Hae quoque sat copiosae sunt aquae, hasque pueri sequuntur gemelli. Magni quondam uxor chirurgi, dum utero gestare incepisset, praeter morem se male habere, ac ventre monstruose intumescere conspecta fuit. Tandem dolores ad partum prehenderunt mulierem, et, ore uteri aperto, aquae limpidissimae librae octodecim, nullo cruore admisto, uno sub impetu effluxerunt. Post semihoram, vero iterum dolore correpta, aquae, foetum ipsum ambientes, ad novem libras effluxerunt, puerumque mulier robustum ac sanum exclusit.

Post ictum, referente celebri *Angliae* chirurgo, mulieri caelibi tumuit uterus. Post mensem, sub magnis doloribus, duodecim pintae aquarum ex utero scaturiunt. Venter tunc subsidet; mox vero iterum recruduit malum, post mensem eodem modo solutum. Quinque post dies, menstrua hucusque suppressa, sequuntur. Novem spatio mensium, octies aquarum, talis, ex utero evacuatio contingit. Prolem tandem exiguam mulier haec, etsi menstruis debito more nunc redeuntibus, exclusit. Alia in foemina, mox a graviditate, omni quinta

septimana secuta est consueta evacuatio: sub quarum una, viginti septem pintae aquarum per uterum secesserunt. Sub nova seri in hoc accumulatione, dolebant ubera, mox vero multae hanc aquae secutae sunt. Nova graviditate aborta, uteri evacuationes aquosae, antiquo ritu, continuabant, morbo post hunc partum perfecte soluto.

Majoris utique momenti *Friburgo-brisgoviensis* quondam celeberrimi professoris observatio est: foeminae scilicet, quae, a partu foetus vivi, tumorem ventris tam magnum ut alterum foetum in utero habere videretur, retinuit. Hic tumor, dum lochia sat male procederent, sic postea increvit, ut magnam venter in molem assurgeret. Nova interim huic ipsi uterino ex aquis tumori successit conceptio, quae, aquas, a principio, propriae membranae, aut pluribus vesiculis inhaesisse, hos vero saccos cum foetus velaminibus non tam arcte cohaesisse, ostendit.

Quodsi vero gravidae mulieres saepius absque insecuto abortu hoc malo laborare, ac foetus dein languidos atque debiliores peperisse sint visae; pluries nihilominus nos prolem sanam ac vegetam ab iisdem progenitam fuisse novimus.

§. 745. *Tubae fallopianae* hydropicae, utroque scilicet sui extremo, non sine praeviae inflammationis occultae suspicione, obturatae, concretae, atque nunc summum in orbem, nunc vero incurvum in tumorem, aquis, vel unico ac denso in cavo, vel pluribus in cellulis, repletum, extensae, haud pauca exempla, quorum modo aliqua hic colligimus, occurrunt. Quodsi vero *uterus virgineus* hydropem raro concipit; *tubas* non minus, quam *ovaria*, frequenter satis in caelibe foemina, atque in puellis, hoc a malo corripi, docet experientia. In virginis quadragenariae cadavere, ut legimus, postquam ei venter per octodecim annos increvisset, nulla aqua fuit in abdomine; sed omnis continebatur in dextera uteri *tuba*, et quidem solummodo in ejus parte juxta testiculum (ovarium), nec non in ligamento lato; eaque ab aquarum copia ita erat dilatata: ut, inflicto parvo vulnusculo, centum et duodecim librae aquarum effluxerint. Aqua haec erat limpida, fontanae adinstar, saporisque subsalsi. Substantia, in qua continebatur, crassitiem habebat semidigiti. Dexterae tubae sinistrique ovarii hydrops, in practicae medicinae diario describitur. Cucumeris melo- Hydrops tubae.

nis magnitudinem tumor hic exhibuit, ac praeter aliquas hydatides, gelatina pellucida repletas, humoris quidquam densi, ex flavo brunei atque foetidi pintam continuit. Duodecim libras aquae dexterum uteri cornu continuisse refertur ab alio. *Batava* mulier, in utraque tuba novem circiter humoris puriformis, innumeris vesicis inclusi, libras gestavit. Foemina, quae, gravissimi viri testimonio, ex violento in hypogastricam regionem lapsu, intumescentiam hac in parte, cum dolore tensivo, patiebatur, quam aquae limpidae largum profluvium, cum sanguine menstruo primum prodiens, excepit; cessante sanguinis stillicidio, per anni dimidium, ex tuba hydropica, quotidie, ad minimum, libram hujus liquoris, ad tabem et mortem ipsam, excrevit. In sinistra tuba, libras triginta et unam aquosi et gelatinosi humoris, unus ex nostris in cathedra *viennensi* antecessoribus detexit. Aquarum, nunc tenuium, pellucidarum, nunc turbidarum, viscidarum, puriformium, ad centum libras et ultra hic collectarum, exempla plura hic praeterimus. Num vero *ovarium* (§. 746.), num *tuba*, laborent, aut *ligamenta* (§. 747.), determinari cum certitudine nequaquam potest,

scilicet cum tanta propinquitas sit, et ea necessitas officii eorum omnium ad opus generationis, ut neque a tumoris sede, neque ab intercepta in muliere gignendi facultate, quidnam eorum hydropicum sit, liceat deducere. Neque facile est semper, tumores hydropicos his in locis, ab aliis, uti steatomatosis, pilosis, aliisque, nisi quae antecesserint, et quae comitentur, cum corporis temperatura, victu, solerter comparemus. *Figuram* tumoris *semicircularem*, ovarii simul ac tubae hydropem significare est dictum; progrediente interim morbo, tumor non minus hydropis in tuba, quam aneurysmatis in arteria, ad ovalem aut sphaericam figuram accedit.

§. 746. Saepe ergo hydrops tubarum, cum *ovarii hydrope* combinatur. Solitarium interim, immensae magnitudinis hydropem sinistri ovarii, non minorem, quam centum et viginti librarum pondus aquarum limpidarum exhibentem, in vetula, jam plures per annos, ut credebatur, ascitica, reperimus. Viginti duobus abhinc annis, cadaver foeminae quadragenariae dissecuimus, cujus alibi historiam, memoratu dignissimam, refere- Hydrops ovarii.

mus. Aquae viscidae septuaginta circiter libras haec mulier in dextero ovario nobis obtulit. Similis, et majoris amplitudinis hydropes ovarii, ex aliis, si conferre hoc videretur, colligere possemus. Copiosios, minoris tamen molis, hydropes ovarii gelatinoso, albuminoso, melliformi a liquido formatos, sectiones pathologicae nobis patefecerunt. Non semper aquae in ipsa ovarii substantia, seu cavo, sed, ut observationes docuerunt, sub ovarii etiam *membrana externa* quemadmodum de utero jam diximus, sedem suam figunt.

Plerumque sub initio hujus morbi, pluribus in loculamentis ovarium has aquas continet, inter se divisas; crescente vero ejusdem tumore, rumpuntur saepe hae cellulae, atque unicum modo saccum amplissimum, saepe crassum, tenacem, ac tumoribus scirrhosis hinc inde obsessum, constituunt. Sic ovarium sinistrum, quod celebris *Galliae*, de morbis mulierum scriptor, refert, vesicam subcoeruleam, quatuor circiter pintis fluidi mucosi, tenacis, cellulis prorsus separatis et clausis contenti, repletam exhibuit. Differentia igitur in hydrope ovarii occurrit: quod nempe omnis nunc testis foemineus, ingen-

tem in molem distentus, unam tantum vesicam exhibeant; nunc vero plura hac in vesica loculamenta, modo partem illius hydropicam exhibeant. Vesicae etiam aqua repletae, ac sine omni inter se communicatione solitariae, in tumente ovario hinc inde se offerunt. Utplurimum ovarii hydrops, in uno latere abdominis, sub costis spuriis, orditur, atque hac ratione a peritonaei hydrope differt. Tam valde ovarium sinistrum intumuerat, ut diaphragma perforaverit, atque cum pleura, mediastino et pulmone cohaeserit. Ea singularitate eminet hydropis ovarii, centum et septem aquarum libras continentis historia, a praeclaro *edinburgensium* scriptore conservata: quod mulier, sub initio se gravidam esse autumans, decimo mense copiosam aquam ex vagina emiserit; reiterata vero humoris collectione, lethum obiverit; quod exemplum, aquas ex *ovario* in *uterum* apertum defluxisse, nos convincit. Uterum ipsum, tumor hic ovarii praegrandis non parum afficit, ad *obliquam* sui, ac oris uterini positionem cogit, atque, ut praeclaro exemplo alibi, cum icone, aeri incisa, confirmabimus, in longum distrahit, nec non pelvis axin protinus deserere cogit.

Non rarum est, in ejusmodi ovariorum tumoribus, imprimis materia adipo-cerea simul infarctis, pilos, et quidem longiores, ossa, et dentes reperiri; quorum specimina, a nobis ipsis detecta, museo pathologico *ticinensi* conservanda tradidimus.

Sicut vero in pueri longe frequentius *sinistri testiculi* hydrops vaginalis observatur: ita quoque *ovarium sinistrum*, prae dextero, saepius hydrope laborare (in quod satis attenti non fuimus), vir celebris animadvertit. Forsitan, quod, monente id egregio *Galliae* anatomico, ovarii *sinistri* positio, illa dexteri, saepius *elevatior* sit, illius frequentius, quam istius tumor tactu percipitur.

Aliquando quidem, sed certe non semper, ovarium hydropicum vicino cum peritonaeo, atque tunc non facile sine praevia unius vel alterius inflammatione, adcretum est. Quotiescunque vero haec adhaesio locum non habet; *ponderis sensum* a tumore majorem percipit mulier; qua etiam ratione tunc hydrops ovarii ab hydrope peritonaei distinguitur. Frequenter satis ovarii hydropem universalis hydrops sequitur.

Diagnosis difficultates.

Quod *diagnosis* circa ovarii hydropem difficultates manifestat, paracentesis in illo,

pro ascite abdominali declarato, cum effectu nunc sinistro, nunc parum noxio, susceptae, exempla sunt. Nos ipsi quondam hunc in errorem, cum nullo interim aegrae discrimine, incidimus. Mulieris sane confessio: tumorem sibi primum ex pelvis uno, vel altero e latere, in quod scilicet cubasset, ponderosum, aliquando dolentem pependisse, ponderasse, sensim vero sensimque assurrexisse, — a decubitus, vel in hoc, vel illud in latus, ratione, tumoris figuram ac positionem deinde modo parum, aut nihil mutatas fuisse; — profundior, aut nulla, in tumore elastico fluctuatio, — incessus aegrae, alacrioris, cum magno licet tumore, facilior, quam in ascite, et minor diu functionum abdominalium, quam in isto esse solet, laesio; — longior morbi, quam ascites concedat, sine celeri symptomatum incremento, extensio, — remediorum, alvum purgantium, diureticorum, inutilitas, — urinae non tam parcae, quam in ascite, — aspectus foeminae minus cachecticus; cruris, qua parte tumor est, vel oedema, vel stupor, vel ingrata sensatio; — haec omnino medicum de ovarii adfectione satis instruunt. Ast vero, si quae, ex istis, nota defuerit; non igitur tunc

ovarium hydrope *non laborare*, necesse est. Nec certe omnis ovarii hydrops tam *lente* incedit, quin brevi satis tempore aliquando tumor illius se prodat, et *acuti* specimen hydropis offerat. Sic duorum mensium ante mortem spatio, in media supra pelvim abdominis regione, cum dolore natus hydrops ovarii describitur. Nec etiam omnis aegra, eorum, quae sibi plures ante annos, seu primis morbi temporibus, contigerint, qua sibi ratione tumor comparuerit, ac sese dilataverit, aut satis attenta fuit, aut memoriam conservat, aut illius revocandae, ordinandae, satis capax est. Saepe quoque, ubi opem nostram petierunt, tantus jam tumor fuit, ut corporis, in hoc, vel illud in latus, aeque difficilis fuerit conversio; ut ipsa respiratio, quae in aliis perparum laesa est, laboriosa duceretur. Haud raro, hydrope ovarii jam maximo, non minor fuit in eo, quam in quovis ascite, fluctuatio. Nec omnis tumor ovarii, cruris vel torporem vel dolorem inducit.

Sub hac igitur symptomatum ambiguitate, unum nobis signum, coeteris interim minime neglectis, ovarii hydropem certius indicare, duce experientia, est visum. Cum

digiti nempe apice, sub foeminae positione nunc supina, nunc erecta, in regione ovarii, non adeo abdomen percussimus, quam saepius integumenta abdominis interiora versus caute retropressimus, atque sub ipso retropressionis hoc opere, num digitus ad corpus durius, elasticum tamen, et a peritonaeo quidquam aversum, allideret, attenti fuimus, atque re ita quidem comperta, a vero non amplius aberravimus. Coeterum non inutile erit, foeminam cum tali tumore, tam per vaginam, quam per intestinum rectum, explorasse, atque digito, cum his canalibus, versus tumorem, vel ad latera, vel ad anteriora directo, foemina nunc in genua, nunc in dorsum posita, tum in extensionem tumoris, saepe sat profunde in pelvis cavum ponderantis, et in oris uterini positionem, hic facile *obliquam*, inquisivisse, tum, alterius ope manus, abdomen, quo magis loco tumet, ad faciliorem fluctuationis perceptionem, percusisse. Tumoris ipsius *mobilitas*, quibusdam ut signum hydropis ovarii potissimum audit. Ast vero, si forsitan principium hujus morbi excipias, sub mole hujus partis quidquam conspicua, tantum abest, ut illa locum, quem occupat, cum alio commutet,

ut pelvis cavo, quasi cuneus, adacta, sub cadaveris sectione, extrahi eodem sine strepitu vix queat.

Hydrops ligamentorum.

§. 747. Ipsa quoque *uteri ligamenta*, tam *lata*, quam *rotunda*, hydropi, non minus celluloso, quam hydatideo haud, raro subjecta sunt. Ac primi quidem ex istis, jam supra (§. 745.), exemplum adduximus; *hydatidei* vero hydropis ad ligamentum utrumque plura specimina referuntur ab aliis.

Hydropis causae generales.

§. 748. *Causarum*, quae hydropem in genere ac in specie producunt, considerationem, ne rei fere ejusdem inutilis repetitio nobis incumberet, hunc ad locum consulto reservavimus.

Atmosphaera humida.

Ante omnia vero hic adnotandum est: *endemicum* esse hydropem in locis humidioribus, ob situm profundiorem ad ripas fluminum lacuumve, inundationibus crebro expositis, uliginosis ac frigidis; frequentissime quoque eundem morbum occurrere apud homines, qui, etsi elevatae quidquam civitatis incolae, infimam tamen habitaculi contignationem cellasque, solo humidiore lucisque beneficio carente superstructas, incolunt.

Ipsae plantae, talibus in locis vegetantes solisque radiis privatae, pallescunt habitumve cacheticum induunt. Non absque multa hinc ratione a vetustissimo scriptore dictum est: » ex primis aquis, cum, post multam siccitatem, aqua futura est, et cum alia prava signa in ventorum cessatione et aeris mutatione apparuerint, licet aquam intercutem praedicere. « Vernum tempus, priusquam tellus siccescat, et autumnus pluviosus atque frigidus, omnis generis hydropum feraces sunt. Coelum, e contrario, siccum et moderate calidum, habitatio excelsa, loca montana, arida, hydropem, si non excludant, aut jam praesentem adeo dissipent, minime tamen secundant.

Causae disponentes.

Nec minorem attentionem meretur potior in hydropem dispositio sexus foeminei, foetus in utero, aetatis infantilis, senilis, hominum literatorum, artificum vitam sedentariam agentium, a morbis vel gravioribus, acutis, imprimis exanthematicis, utpote scarlatina, variolis, morbillis, vel diuturnis, potissime dysenteria, diarrhoea, vomitu chronico, diabete, infarctu viscerum, ictero, scrophulis, scorbuto, morbis syphiliticis, dyspnoea, asthmate, tabe, inedia lon-

ga, victu aquoso, parum nutriente, jactura humorum, praecipue sanguinis, lymphae, seminis, vel abusu evacuantium, exhaustorum.

Nervorum influxus.

Sed nec *nervosi* hunc in morbum generandum *influxus* argumenta attenti oculos medici hic fugient. Terror, moeror, melancholia, curae insignes et anxietas animi potissime huc spectant: ut quae solae, hominem pallescere, frangi viribus, cutanea privari perspiratione, et, exemplo hominum carceribus detentorum, proxime ad hydropem disponi faciunt. Eundem influxum exserunt morbi nervosi complures, tussis ferina, epilepsia, paralyses, et ipsa, quam facile ad nevroses revocaveris, febris intermittens, ut quae, saepe post paucos paroxysmos, non tam solius debilitatis, quam adfecti systematis nervosi ratione, hydropes producit. Comitis *hungari* proles, cum uno et dimidio aetatis anno plures illi dentes molares simul prorumperent, subitaneam dexteri lateris paralysin passa est. Quotiescunque ab eo tempore infans ploraret; more solito quidem lacrymas sani lateris ex oculo, minime vero ex illo paralytici lateris, profundere solebat. Alterum in principe *polono*, ob uxoris dilectae ob-

obitum in dexterae partis faciei paralysin conjecto, exemplum vidimus, ut cujus oculus in parte paralytica, constanter lacrymas, altero fere sicco, plorabat; ex quibus sane exemplis, quantum nervorum affectio in secretiones nunc augendas, nunc sistendas possit, elucet. Ex uteri gravidi saepe *consensu* magis, quam *mole*, quo tempore praegnationis necdum tanta haec est, hydrops mulieris hunc statum infestat (§. 744.). Miram animi conditionem in hydropicis, jam (§. 735.) tetigimus, sub qua (ut magni scriptoris *graeci* penicillo utamur) » circa minima quaeque solicitudo, vivendi cupiditas, tolerantia, non ex animi alacritate ac bona spe, ut in iis est, qui prospera fortuna utuntur, sed ipsa morbi natura, observatur. « Quodsi vero mentis, cum *dejectione* perturbatio, hydropem crebro producat; motus illam *erigentes* atque grati, sanationem hujus secundant. *Viennensi* vetulae, jam diu hydropicae, simul vero cataracta laboranti, nec meliora urinas movebant diuretica; cum vero filiorum aspectu ante mortem gaudendi desiderio permota, lentis obfuscatae extractioni sese submisisset: hac feliciter a celebri anatomes professore ac nostro quondam collega felicissime, ut solet,

suscepta et visu vix restituto, brevi mora ingenti urinarum sub fluxu, sanitatem illa adepta est. *Opii* in hydrope aegrorum, morbosa sensibilitate laborantium virtus non aequivoca, haec ulterius confirmat.

Debilitas.

Concludimus ex istis: magnam partem hydropum, ratione causarum, esse *adynamicam*.

Directa, indirecta.

Debilitatis interim non una eademque dicenda est indoles; atque dum illa, a *subtracto* virium alimento natales suos trahit; hanc, *calcar* justo *vehementius* illis adactum, producit. Potuum spirituosorum abusus ac frequens *ebrietas* praecipue huc pertinet; ac bibacissimi quique helluones saepius ex hydrope, quam coeteri mortales conflictantur. Nec fere numerum istorum minorem *mercurius*, aut luis inter victimas, aut inter artifices, metalli hujus infidi vaporibus frequenter expositos, propriis in aquis suffocat. *Venenorum* summe stimulantium, vel ex omni regno naturae petitorum, effectus, producendo in hydrope infames sunt. Hos de colubre dipsade jam pridem (§. 480.) commemoravimus. Similia fere de toxicis vegetabilibus, atque de arsenico adnotata fuerunt; nec alia ratione certa *contagia*, intensiore sub stimulo,

hydropes acutos interdum producere videntur.

Longe interim abest, quin omnis causa hydropis, quod aliqui praetendunt, in sola, quaecunque demum ea fuerit, *asthenia* prudentes poni valeat. Frequentem nos in libro de *inflammationibus*, et in altero, *de exanthematibus*, hydropis *acuti*, ex iisdem, et quidem veris, sive, ut vocant, *hypersthenicis* generati, mentionem fecimus (§§. 126. 131. 142. 145. 151. 186. 206. 215. 217. 243. 295. 300.); sed *chronici* adeo hydropis, tum universalis, imprimis cellulosi (§. 736.), tum partialis, ex nimia virium vitalium *energia* excitati, et in robustioribus subjectis, sub pulsu pleno, duro, vibrante, post suppressa imprimis profluvia, ex lege vel sexus, vel habitudinis pendentia, utpote post menstrua, lochia, haemorrhoides, epistaxin, aut per nimiam systematis sanguinei irritationem, aut per styptica, adstringentia remedia cohibita, exorti, exempla non pauca, tum ab aliis scriptoribus, imprimis a nostro quondam in cathedra *viennensi* eximio antecessore, sub *hydropis plethorici*, *sanguinei*, appellatione, exposita, tum, partim, anteriora illis, nostris in diariis adnotata, habentur. Cum illa,

Indoles hypersthenica.

aliaque, ut lectoribus non incognita, brevitatis causa, praeterimus; ex propriis observationibus modo paucas, sed ad rem vel maxime facientes, hic adducimus.

Supplices principi *spirensi* literas praesentavit mulier rustica, ut proprium medicum ad conjugem, jam ab anno hydrope conflictatum, ac ob expensa in medicos et in pharmaca, vix non omnibus exutum, transmitteret. Hunc aegrum, praesente altero, ordinario, accedentes, ascite illum abdominali, crurumque oedemate, cum perpetuis fere ventris ac intestini recti doloribus detineri reperimus. Omnis generis resolventia, diuretica potentiora, et cum haec urinas nec quidquam movissent, drastica, tandem vero amara, et roborantia sic dicta remedia, ast omnia incassum non modo, sed adeo in aegri perniciem, variis a medicis hucusque praescripta fuerunt. Pulsus, in viro quadrato, necdum igitur viribus dejecto, constanter plenos, vibrantes ac duros, vasa haemorrhoidalia, quae antehac sanguinem periodice sat multum effundere solebant, fluxu hoc jam diu suppresso, turgidissima, dolentia, tormina ventris turgidissimi, fluctuantis, fere continua, urinas parcissimas, jumento-

sas, bruneas, observavimus. Venae sectionem satis largam, cum decocto hordei, paucoque cremore tartari et nitro, non absque medici adstantis offendiculo, praescribimus. Aliquot post dies, dolorum vehementiam imminutam, urinarum fluxum non parum adauctum, pulsus minus tensos, plenos tamen adhucdum, observantes, sanguinem de novo, ad libram, mitti, in coeteris vero continuari jubemus. Impetuosus urinarum nunc fluxus insecutus est; sanitas vero perfecta, trium intervallo hebdomadum, absque aliis remediis restituta fuit.

Florentis admodum habitus mulier, viginti sex circiter annorum, quam, abdomine praeturgido, in *ticinensi* nosodochio, ut praegnantem magis, quam ut aegram, quid hoc in loco contenderet? interrogavimus. Hydropicam se esse, atque tertiam nunc sibi paracentesin, eo quod nec squilla marina, nec aliud remedium opem hucusque praestiterit, parari, dolenter respondit. Experto nosocomii medico fiduciam ultro praestari animatam reliquimus. Post horas aliquot, ad clinicum institutum, cui tunc praefuimus, admitti, per nuntium, anxie desiderat. In hoc suscepta, refert mulier: se plures ante

menses, optime valentem atque mediis sub menstruis constitutam, a *terrore* percussam, abhinc dicto hoc fluxu illico privatam, brevi post autem, in rebellem omnibus auxiliis et binae paracentesi asciten conjectam fuisse. Urina, duas tresve ad uncias, turbidae cerevisiae fere similis, per nycthemerum reddebatur. Omnes coeterum corporis functiones, si modo sitim, dolorem ad lumbos, alvi siccitatem, calorem quidquam majorem, pulsusque magnos, plenos haud tamen frequentes, exceperis, vix a sanis aberrabant. Nova tunc primum *Scoti* medici, sublimis in multis, erronea in pluribus, doctrina de asthenica in omnibus hydropum morborumque multorum natura, egregiam quidem, sed novitatis nimis cupidam juventutem inebriaverat. Ex auditoribus nostris potioribus tunc unum, quem novo systemati vel maxime favere noveramus, ut aegram pertractandam susciperet, elegimus. Asciten praesentem pro *asthenico* declarans, hic, et opium et aetherem, magna satis dosi, cum corticis saturato decocto, ut remedium proponit. Venam autem aperiri, libram sanguinis educi, decoctum hordei cum cremoris tartari et nitri portione propinari, jubemus. Non parum

hanc methodum, quod *terror*, seu *deprimens potentia* morbum, ob hanc rationem pro certo, ut susurrabant, *asthenicum*, produxerit sodalium plures mox improbabant. Hanc interim iniri viam jubentes, altera jam die libram urinae, clarioris, pulsusque altiores simulque liberiores obtinemus. Altera tunc venae sectio, priore non minor, instituitur. Hanc, urinae secretio insequitur tam abundans, ut, quindecim dierum spatio, hydrops omnis, sub magno contra opinantium stupore disparuerit.

Post annum, eadem haec mulier, ut plenam singulis valetudinem ulterius manifestaret, clinicum institutum gratissime et laeta salutavit.

Plura his, quod possemus, nec ex nostris his addimus, sed hydropem, etsi non tam communiter, aliquando tamen, et quidem sub certis constitutionibus, post scarlatinam graviorem ac energicam non tam infrequenter esse *hypersthenicum*, inferimus, et experti, nec soli, docemus, atque jam dudum docuimus.

Ex *colicis* doloribus hydropem hinc inde propullulasse, jam ab aliis est dictum; frequenter interim, quod *colicam* vocarunt, oc-

culta potius *enteritis*, vel haemorrhoidalis indolis inflammatio, in asciten acutum, vel puriformem, pronissima, ut sectio pathologica nos docuit, fuit.

Rheuma. *Rheumaticae* indolis esse partem hydropum longe plurimam, experientiae suae, praegrandi, innixus, celeberrimus nobis *neapolitanus* medicus, de sedibus variolarum, de ischiade nervosa, atque de re anatomica vel optime meritus, opinionem suam, viginti abhinc annis, exposuit, atque suas hoc de objecto observationes benevole promisit. Etsi vero huic sententiae, quod nimis generalem putaremus, assentiri nequaquam potuerimus, nec etiamnum queamus; eodem tamen anno *Ticini*, praeviis, sub autumnum, pluviis permultis, coelo vero mox sereno, nec tamen frigido, *rheumaticae* indolis constitutio, ab expertissimo in celeberrima illa academia nostro tunc collega, nunc vero successore, in oratione pubblica praeclare descripta, comparuit; sub qua nempe hydropes, solito longe plures, tum in civitate, tum in hujus nosocomio, exorti sunt, cura vix alia, quam quae rheumatismis conferret, superandi. Nec certe antehac, rheumatismi, vel arthritidis in excitando hydrope potentia, haud verum

ideo tam extensa, latere nos potuit. Quaecunqne vero rheumatismi theoria sit, et num haec vel ex acri sui generis eum morbum oriri, vel insonte humorum massa, eundem nasci praetendat; hoc saltem certum est: haud raro hydropes ex hac uberrima morborum scaturigine venire.

Morbi cutanei.

Nec minus tamen ex alio, qui facile impurior videri posset, fonte, ex illo nempe *impetiginum*, hydrops hinc inde subnascitur: ex psora scilicet, ex herpete, ex tinea, praepostere cum adstringentibus, vel cum unguentis, persanatis; ex sudore pedum, axillarum, habituali suppresso, ex ulceribus antiquis incaute clausis, ex urinae secretione intercepta (eventu, ex pathologiae humoralis, ut vocant, etiam minus crassae, fundamentis forsitan facilius, quam solis ex solidorum erroribus explicando) haud raro proficiscuntur hydropes. Quadraginta duobus abhinc annis jam tale nobis exemplum in puellula quadrienni *badensi* obvenit: quae, tinea capitis laborans, a parentibus audacter cum unguentis pertractata, in hydrothoracem mox incidit, nonnisi vesicantibus, tonso vertici impositis, a nobis feliciter sanandum. Multa nobis posthinc hydropum, ex

morbis cutaneis, ac praecipue ab *erysipelate*, vel refrigerio, vel perversa methodo dispersis, ortorum, exempla, omni sane medico communia, obvenerunt. Ea ipsa, quae morbos cutaneos induxit, causa, vel et interrupta, sub methodo exsiccante, cum illis habitudo, in organa viscerum secernentia forte magis, quam ipsa suppressae impetignis materia, agendo hydropem, abinde oriri visum, progenerat.

Secretio morbosa.

Potissimum nempe generandi hydropis punctum, nobis, in perversae, ac simul auctae secretionis seroso-lymphaticae, in stimuli nunc defectu, nunc superabundantia, collocata ratione quaerendum esse videtur; nec interim sola *secretio morbosa*, in tali systematis adfectione, rem omnem absolvit; cum non modo serum videamus morbose secerni colligique; sed et partes solidas corporis manifeste *colliquari* observemus; et cum major saepe aquarum, quam ingesta, et corpus ipsum largiri queant, in hydrope, adhibita imprimis paracentesi, collectio, vel *auctam ex atmosphera resorptionem*, vel *aquarum, processu chemico, compositionem* hic fieri nos doceat.

Obstacula humorum.

Utramque vero, systematis arteriosi non minus, quam lymphatici, actionem morbosam, et *obstacula*, humorum aut cursui, aut distributioni opposita, inferre queunt; exemplis *aneurysmatum*, tum cordis, tum vasorum majorum, — *concretionis pericardii cum corde arctioris*, — parietum hujus musculi conspicua *extenuatio* ac *valvularum cordis*, vel *tunicarum arteriae majoris in osseam substantiam conversio*. Descripsimus alibi, hydropis universalis, ultimo principi marchioni *Bado-Badensi*, triginta novem abhinc annis fatalis exemplum: ut cujus principis totam aortam, usque ad suam in femorales arterias divisionem quidquod longe ultra, praecipue vero ad arterias renales, quibus nempe vix porcinum immittere setum potuimus, in osseam substantiam (et quidem malo, et fratri quondam, et ex hoc fratre nepoti, duodecim annis haud majori, communi) abivisse, sub sectione cadaveris a nobis instituta, comperimus. Ipsa *viscerum* conspicuorum, *glandularum obstructio*, vel *vomica*, etsi crebro eandem, ac hydrops, causam illa agnoscat, et saepe socium magis istius effectum, vel solis roborantibus haud raro impugnandum, sistat; — etsi frequenter a medicis longe ni-

mii in procreando hydrope ponderis sit habita, — etsi centenis in hydropicorum cadaveribus nos ipsi nullum obstructionis vestigium repererimus, ac demum, licet summas toties, absque omni hydrope, obstructiones detexerimus; ubi sanguinis vel lymphae cursum, qui saepe laterales istorum vasorum per ramulos adhuc partim absolvi potest, *omnem*, dato in cavo, interceperit, — quod et grandiores *varices* facient, et cognito ligatae quondam venae jugularis exemplo, quo tum abdominis tum capitis hydrops insecutus est, factum esse constat; vel quod circulo humorum obicem ponat nimium, vel quod partes sibi vicinas distrahat, comprimat et irritet, hydropi ansam porrigere potest. Ipse hydrops unius cavi, alterius, vicini cavi hydropem, ex eadem ratione, quamvis saepe non solus, inducit.

Ex his iterum *spasmorum*, quibus tantam in procreanda *pneumatosi tuberosa* partem concessimus (§. 709.) in hydrope, imprimis *vago*, potentia elucet.

Difficilem in explicanda hydropis origine nodum illi findunt magis, quam solvunt, qui vasis lymphatici solutionem, lacerationem, etsi exemplo ductus adeo thoracici dirupti,

minime impossibilem, aquarum collectioni praeesse supponunt. Nulla saltem injectionibus aptiora, quam hydropicorum, sunt cadavera. In multis, hydrope pectoris et abdominis enectis ovibus, vasa lymphatica turgida fuisse ac integra, egregius de corde scriptor *anglus* detexit. Diversa denique est lympha morbose *secreta*, in cavis hydropicis reperiri solita, a lympha, sui generis vasa perfluente atque sana.

Et interim, ubi, raris tamen in casibus, humor longe alius in ventris cavum effundatur: utpote ex rene, ureteribus laesis, exulceratis, ex ventriculo perforato, quorum nempe exempla in fastis medicis occurrunt, a vero tamen hydrope diversa.

A potu copioso, imprimis frigidae, post aestum majorem, affatim hausto, morbos alios quidem, sed minime hydropem, nisi secundarium ex illis, oriri vidimus. Si quis tamen abinde, ut legimus, descenderit, frigoris magis, quem ipsius aquae, hoc sub statu ingestae, effectui attribuendus esse videtur. Plurimi interim sanguinis, e vena canis, cui magna aquae quantitas ingesta fuit, detractionem, — aquam moderate calidam, jugulari canis venae injectam, post

semihoram, hydropem cellulosum et asciten, ambiguo satis experimento, induxisse, adnotatum invenimus.

Quae causae, omne in corporis systema agendo, hydropem *universalem* inducunt; eae, in partem modo unam illius, intactis fere coeteris, operando, *localem* aquarum collectionem progenerant. Violentiae externae, ut contusio, concussio, et quaecunque irritatio topica, quamplurimum huc faciunt. Ipse cantharidum stimulus, cui parti externae admovetur; in ea, vesicalis speciem acuti hydropis producit.

Causae hydropis specialis.

§. 749. Ad ultimas rerum causas, humano via non patet ingenio; sed non multum ab illa, tantis in tenebris, aberrasse, huic sufficiat, necesse est. Quodsi igitur, in causarum, quae ad *specialem* quemvis hydropem conducunt, examine, non minor nostri nos teneat diffidentia; id saltem lucri ex ista in artem redundare optamus: ne hujus exercitium, quod casibus fortuitis et rerum experientiae majora sane, quam opinionum commentis, debet, a solo *causarum*, quas nunquam satis cognoscimus, scrutinio, tanquam velo undique lacero, dirigendum esse putetur.

Causae hydr. cellulosi.

Cellulosi causa hydropis, sub corporis in colluvies serosas dispositione, haud raro majorem in tela subcutanea laxitatem, inertiam, saepe nativam, aut cellularum ejus quondam ab adipe copioso extensionem, aut veram adeo in membris paralyticis resolutionem, agnoscit. Vir obesus et sinistro latere paralyticus, ex aquarum mineralium potu, ut legimus, in singultum, hoc vero per opium sedato, in omnimodam et sextiduam urinae suppressionem incidit. Ab eo, totum latus sinistrum, paralyticum, *intumuit*, et accurate limites dimidii corporis tumor observavit. Frequentia partium paralyticarum oedemata, nemini medicorum ignota sunt. Pingues, prae macilentis, et cutis strictae hominibus, exemplo foeminarum, infantum, in praefatum hydropem nituntur. Sensibilioris texturae homines, quorum cutis, minoris adeo stimuli, ut a levi emplastro, vel etiam non rancidi a gutta olei, impatiens est, — vel convalescentes, post gravem morbum epidermide spoliati, in anasarca, prae aliis, sunt proni. Maxime vero cutis inflammatio quidquam profundior, sub erysipelate phlegmonoso, sub scarlatina graviore, sub variolis, morbillis, scabie ferina, post varias injurias,

laesiones, praegressa, huc pertinet. Quae refrigerio, potissime a longo et nocturno decubitu super humo pluviis inundata, exponatur, prima est corporis externa superficies, vasis exhalantibus innumeris intertexta: quorum humor, saepe suburinosus et foetens, medio sub fluxu his teneris in vasculis coercitus, facile haec exstimulat, ad secretionem morbosam invitat, atque secretus, sicut a vesicante sub epidermide, ita profundius sub cute restagnat. Hinc scroti, apud puerulos necdum feminalibus obtecti et frigida ab aura defensi, quidquod ipsius tunicae vaginalis circa testiculos, tumor aquosus facillime subnascitur. Emphysema, vel hydrops cellulosus, jam semel textu subcutaneo potiti, quo aquae, data causa, facilius eodem potiantur, occasio sunt. Collectis vero quondam ad textum subcutaneum serosis humoribus; facili opera aquarum per omnem telae cellulosae, etiam internae, atque visceralis ambitum fit distributio, atque sic vicissim Frequenter tumor oedematosus ad illas partes externas comparet, in quarum penetralibus aut corpus peregrinum, aut pus, aut ipse jam hydrops latet.

Hydrocephali vitium, prae alio, partim causae, quarum in ipsa hujus mali descriptione jam meminimus (§. 737.), partim aliae, nunc exponendae, parturiunt. Etsi vero *dispositionis*, lucem nullam spargente vocabulo, rem obscuram illustrare nequaquam contendamus; necessarium tamen ducimus, ante omnia monuisse: uterum eundem, partus saepe repetitos, aut aperte satis cranio hydropicos, aut iniquo morbi hujus seminio, citius tardiusve maturando, contaminatos, eniti.

Sex ejusdem familiae proles, hoc a morbo, secundo aetatis anno trucidatas refert scriptor de morbis infantum *anglus*. Foetum, hydrocephalo adfectum, matris e sinu extraxit noster quondam collega, institutionum chirurgicarum in academia *ticinensi* celeberrimus professor. Sex alios foetus, eadem infelix mater, eodem a malo prehensos, jam antehac pepererat. Nostrum consilium petiit vir optimae constitutionis, quartae jam uxori matrimonio junctus. Ex prima novem hic proles, adhuc vivas, obtinuit. Quas conjux ultima, robusta et sana tulit, quinque proles, eae omnes hydrocephalo, jam primo aetatis anno, perierunt. Plerum-

que hi foetus nullum fere in utero motum prodiderant, nihilominus feliciter, et absque magno labore, sub pleno salutis aspectu, eodem exclusi. Primis autem a partu hebdomadibus, singulae hae proles, quod mater ipsa non potuit, a nutricibus lactatae, marcescere, ac demum unius anni sub epocha extingui solebant. Atqui tamen hanc ipsam, nulla infirmitatis nota, si forsitan *scrophulosae constitutionis*, propria ejusdem familiae, vestigia exceperis, maculaverat. Cave tamen, ne tale quid supponendo, tuum igitur in tam gravi materia judicium praecipites, atque vel matrem, quae nec a longe quidem morbi, huc facientis, suspecta est, insontem, hypothetice inculpes; aut certae foetum labis, vel scrophulosae, vel rachiticae, vel demum syphiliticae, cujus nulla in plurimis vestigia se produnt, vel se unquam explicabunt, accuses. Fatebimur quidem, proles illas quinque, quarum fata vix retulimus, glandularum mesenterii obstructionibus et atrophia, nec minus tinea faciei atque rachitide laborasse. Nec celabimus, quod, praeter alios, gravis *Galliae* nosologus non minus, quam conspicuus quondam de cerebro ac morbis nervosis scriptor *anglus*, singulos,

quos viderent hydrocephalo correptos, *scrophulosos* simul fuisse adnotaverint. Interim haec, in genere, neque aliis nostris observationibus, neque aliorum experientiae, satis respondent. Apud *lipsienses* certe, nullus in plerisque infantibus, morbus, qui hujus mali causam obtulisset, praegressus fuit. Nullum, inter omnes, cum hydrocephalo sibi oblatos, infantes, ex rachitide aegrotasse, fatetur primus, qui hunc morbum rectius descripserit, auctor *anglus*. Plures nos ipsi infantes, hydrocephalo quidem, sed nulla labe alia, correptos, a matribus aspectu sanissimis exclusos conspeximus. Robustissimas, e contra, vivacissimasque proles, ab hydrocephalo acuto potissime prehendi, jam supra (§. 737.) monuimus; et ubi aliquando glandularum lymphaticarum tumentium, vel ossium mollescentium, vel impetiginum, symptomata sub hydrocephalo comparent; semper tamen dubia, num *causam* morbi haec mala, absque hydrocephalo communissima, num *effectum* illius, longe rarioris adfectionis constituant, manebunt.

Injuriis externis, capiti foetus illatis, alii hydrocephalum adscribunt. Ac primo quidem, positionem illius in utero aliquando

iniquam, aliqui, — alii compressionem capitis sub partu laborioso, aut artificiali, longiorem, aut subitaneam, — alii, lapsum, casum infantis, aut ictum in caput, accusant. Animalia, quae concessis sibi a natura cornubus, mutua inter se praelia sub violentis ejusdem conquassationibus absolvunt, frequentius chronici poenam hydrocephali luere, referunt. Puellulam octo mensium, ex vi, capiti illata, in horrendum illud vitium incidisse, legimus. Conspicuus de hydrocephalo scriptor *anglus*, ex propria experientia, saepe illum, ex lapsu, ex ictu violento ad calvariam, ex saltu, vel fortiore corporis commotione, venientem, a se conspectum refert. Inter *sexdecim* proles, cerebro hydropicas, *sex*, a causa consimili hoc in vitium incidisse egregius *genevensium* medicus affirmat.

Non multum ab hac opinione distat illa de *cerebri inflammatione*, ut hydrocephali communiore origine. Evidens satis in multis, huic vitio subjectis, humorem sanguinisque *ad caput congestio* est. Venae cerebri ac membranarum, quae hoc involvunt, cruore repletae atque distentae sunt; cerebri involucra, condensata, morbose inter se coalescunt.

Piam meningem copiosa vascula, amoene rubentia, translucent; lymphae coactae, inter plicas cerebri, ac in ipsis ejus ventriculis, copiosa, etsi non perpetua, sunt vestigia, flavescit cerebri mollior simul et deleta quasi substantia. In puero tredecim annorum, hydrocephalo acuto celeriter enecto, sinus longitudinalis cerebri superior, nec non sinus falciformis manifeste inflammati, ex atro rubri, in ventriculis vero lateralibus tres unciae cum dimidia liquidi aquosi, clarioris repertae fuerunt. Viscera abdominis, imprimis hepar, latente de phlogosi, forsitan ex cerebro affecto symptomatica, haud raro testantur; quae singula, sicut ab illis, quae in *encephalitide* partim se manifestant (§. 140), non multum aliena sunt; ita cum morborum, qui hydrocephalum toties praecesserunt, ut scarlatinae, erysipelatis, achorum, tineae, psorae, fluxus aurium purulenti, saniosi, suppressorum, refrigerii, dentitionis, actione, haud parum certe conspirant. Ab eo, quod teneriores etiam infantes, quos sic robustiores fieri contendunt, *nudo capite*, vel flante aquilone, incedere mos est, hydropem cerebri frequentius, ex causa quasi *rheumatica*, obvenire, vix dubium nobis manet.

Aliam *congestionum* ad caput, et hydropis abinde in eodem nascentis rationem reddituri, foraminum, per quae vasa cerebri lymphatica, venosa, ex cranio descendunt, per tumores glandulosos, scirrhosos, angustias, — Infundibuli, cui cavum, transmittendis e tertio cerebri ventriculo ad glandulam pituitariam humoribus destinatum, duce magno anatomico, assignant, obturationem, glandulae hujus indolem scirrhosam, abusus emeticorum, tussis ferinae violentias, adducunt.

Fuerunt, qui aquarum in cerebro collectionem, ex *vase lymphatico*, — alii, qui ex *taenia hydatigena*, ruptis, repetere amaverint.

Ex hydrorrhachia frequenter natales suos trahere *hydrocephalum*, alterius docti viri fuit opinio; quod scilicet in hoc vitio, aquas ex quarto ventriculo in spinam descendere, cum humida hoc in ventriculo collecta, mortem repentinam induxisse sint visa, non crediderit; et quod interdum sola, et absque hydrocephalo, observata fuerit hydrorrhachia.

Opinio propria.

Ut nostram de expositis opinionibus sententiam afferamus, sufficiet, nos breviter indicasse: fere in omnibus his aliquid veritatis, — in nulla vero, alterius originis exclusionem latitare. *Chronici* hydrocephali causas,

apud infantes, ab illis hydropis asthenici cujusvis, et apoplexiae serosae in adultis, perparum differre supponimus. Quae ossium cranii primam confermationem atque consolidationem in foetu, sinu matris vegetae ac sanae concepto, impediant, ignoramus; sed saepe in illius germine, sicut formae monstrosae, ita vegetationis abnormis, aut alicubi suspensae ratio quaerenda esse videtur. Firmitatem, aetati congruam, cerebrum, ex quacunque demum rationem, non acquirat! et, quod primis a conceptione temporibus fuit, tremula vix non et parum cohaerens gelatina erit; quae primas partis organicae lineas utique contineat; sed, suo meditullio in serum facile colliquescens, has denique, quousque licet, extendi patiatur. Foetus, uterinis in aquis fere natantis, positionem vel hanc, vel illam, ad primam hydrocephali evolutionem plurimum conferre, eo, quod frequentius hic ex tali causa oriri deberet, dubitamus.

Quaecunque vero cerebro, vel compresso violenter (imprimis a forcipe, impetuosius, quam par est, agente) vel contuso, concusso, inferuntur injuriae; hae, licet a variis scriptoribus, causarum hydrocephali e nu-

mero eclusae, vel quod teneram hujus visceris substantiam infirment, decomponant, vel quod partes ejus incendant, et, utroque in casu, ad secretiones morbosas invitent, hydropis ponere principia, prae omnibus, valent. Quam frequenter viscerum *inflammatio*, *acutum* hydropem, aliquando in *chronicum* abiturum, producat, jam saepius, et potissime sub *encephalitidis* descriptione, exposuimus (§. 140.). Nec ideo, hydrocephalum crebrius ex cerebri phlogosi descendere affirmantes, hanc ipsam ideo ubique *energicam* esse, absque debita subjecti et aliarum conditionum consideratione, praetendimus. Concedimus adeo, morbo, quem hydrocephalum acutum vocarunt, in *primo* suo stadio, saepe magis *encephalitidis*, quam *hydropis* nomen convenire; et symptomata ejusdem (§. 737.), necdum adeo de aquis morbose *secretis*, quam mox, in *secundo* nempe stadio, *secernendis*, testari. Acutissimo nempe hoc a morbo, saepe antequam altera haec, certum dierum ad numerum minime limitata, periodus subintret; mactatur jam convulsus infans: nec ejusdem cerebrum dissectum, aut serum, aut lymphae exspectatum coagulum, quod paulo

serius certe obtulisset, cultro anatomici, ut primae periodi effectum, offert. Atque sic, diversitas symptomatum, ejusdem in morbi stadiis diversis, — ac in *primo* quidem, ex stimulo, vasis secernentibus iniqua proportione admoto, — in secundo, ex aqua ab iisdem jam secreta, et in stamina nervosa ponderante, in *ultimo* vero, tum ex lymphae, a sero separatae, tum ex utriusque, non modo copia continuo adauctae, sed qualitate simul mutatae, degenerantis actione perversa, ac demum ex viribus vitalibus, quovis momento magis magisque, sub febris, quasi *nervosae*, seu asthenicae, incessu, detritis, explicatur. Cum hac morbi truculenti idea, tam causarum inflammationis vix commemoratarum, prae aliis vero, infamis, hoc quoque titulo, *scarlatinae* actio, quam eorum, quae in cadaveribus post hydrocephalum acutum plerumque detecta fuerunt, indoles, apprime conveniunt; atque si phlogosis, aut lymphae coactae nulla aliquando in cerebro hydropico vestigia comparuerint; absens hoc phaenomenon, vel solam, absque inflammatione conspicua, *irritationem* ad secretionis opus morbosae suffecisse; vel serum, lymphatico suo principio (quod ad ce-

rebrum, prae aliis locum invenit) vix non exutum, aut minoris, aut alterius lege stimuli, hic secretum fuisse, indicio est. Ex omnibus saltem comparet, aquas in cerebro collectas, *effectum* magis, et quidem tardiorem plerumque, morbi, de quo agimus, quam *causam* sistere; atque dum post, plures morbos alios, post encephalitidem, post cerebri erysipelas, post typhum graviorem, post apoplexias, haud rarum sit has aquas illinc locorum, quin igitur semper pupillae dilatentur, reperiri; fatebimur: symptoma, quod morbo nostro nomen imposuit, principatum, quem coeteris symptomatibus, nobis ipsis indulgentibus, eripuit, non semper mereri.

Qui hydropem cerebri ex irritatione aut inflammatione crebro oriri dicimus, neque has semper *primarium* morbum, sed saepe totius systematis adfecti, ac febris nunc hujus, nunc illius, symptoma esse monemus. Nec sane, dum suam stimulo ac *inflammationi* auctoritatem vindicamus, *congestionum*, aut subitanearum, aut lentarum, illi quid detrahere contendimus; sed omne illud, quod humorum reditum ab encephalo praegravat atque dimminuit, nec obstaculis mechanicis, nec spasmodicis, ex dentitionis opere diffi-

cili aliasque per causas inductis adfectionibus exceptis, ad cerebri inundationes, tum acutas, tum chronicas, contribuere (exemplo canis vivi, ligata vena jugulari, interea dum arteriae carotides atque vertebrales suum vasis exhalantibus sanguinem advehere perexissent, suprapositis musculis omnibus et glandulis, mox sero pellucido superfusis enecti) fatemur.

Cavum esse *cerebri infundibulum*, etsi plures defenderint; alii tamen conspicui scriptores negarunt. Ex hominis quidem adulti, in diversorio extincti, infundibulo ingentem aquae limpidissimae copiam effluxisse, magnus *Bataviae* anatomicus adnotavit; et similes fere ejusdem particulae tumores aquosos alii describunt. Longe saepius interim nullum in illa vitium in cerebri hydrope comparuit; neque hinc, in causarum istius consideratione, magni ponderis censenda videtur, dubia saltem, infundibuli obturatio.

Etsi vero, quae, magni de systemate lymphatico scriptoris *italici* labore, vasa hujus generis ex cranio redire accepimus, eorumque possibilem diruptionem in dubium revocare nolimus; nec magnum tamen eorum numerum, nec hunc, exceptionibus,

quas supra contra hanc hydropis causam jam fecimus, nisi rarissimis forsitan in casibus; exemptum esse ducimus.

Plura hydrocephali cum hydrorrhachia *complicati* non minus, quam hujus ultimae, *solitariae*, exempla exstant; atque hinc amborum vitiorum unum ex altero posse nasci, admittimus. Quodsi vero aquas, ex alto, profundiora petere, facilius est; antequam contrarium succederet; ex universae columnae vertebralis hydrope, partium inferiorum notabiles paralyses hydrocephalum praecedere (quod tamen in isto rarius contingit) deberent.

Causae hydrorrhachiae.

Causas hydrorrhachie partim jam in ipsa diri hujus morbi descriptione (§. 738.) tetigimus; et quae de illis hydrocephali diximus, ea, si ad columnam vertebralem referantur, causarum huc pertinentium summam fere constituent. Uterque nempe morbus pro magna parte in mala ossium conformatione, — ille vero, de quo hic agimus, in defectu partium intermediarum, juga cum spinis vertebrarum aut futuris, aut praesentibus, formantium, — vitio nempe aut *primigenio*, aut per *morbos*, *ossibus infensos*, producto, consistit. Quemadmodum vero de

hydrocephalo jam diximus, matrum, quae plures etiam cum hydrorrachia proles genuerint, exempla habentur. Ipsa vertebrarum, et cartilaginum his intermediarum, fabrica haud raro incompleta, vel et earundem substantia, nec ipso adeo corpore ventriculorum excepto, erosa hinc inde, vel etiam perforata, corrupta, destructa, consumpta est. Laterales adeo vertebrarum rami ossei, aut valde imperfecti et malae directionis sunt; aut plane cum ipsis apophysibus obliquis et transversis deesse conspecti fuerunt.

Quod vero non modo ad locum, quo vertebra dehiscit, sed per longiorem aliquando tractum columna spinalis hoc in morbo a statu sano aberret; spinalis cavi, apud infantem, cui tumor ad mediam ossis sacri partem haerebat, amplitudo longe aucta ostendit. Absque praevia in vertebris fissura, si infirmam ossis sacri, ex natura dehiscentis, partem excipias, saccus ille, qui aquam hoc in morbo continent, non oritur; nec tamen etiam sine aquis vertebrae dehiscunt; ut igitur, num praevia fissura, aquis, num istae, ossis fissurae, magis faveant, nisi utrumque subinde aequali cum jure diceretur, quaestio nasci posset. Aquae nempe interdum

vel ex occupatis primum cerebri ventriculis lateralibus, per aquaeductum *Sylvii*, in ventriculum tertium, ex eo vero, sub statu majoris repletionis morboso ac violento, in quartum, qui initium est rimae, per omnem spinalis medullae longitudinem decurrentis, — vel, ut clari *Sueciae* scriptoris opinio est, ex utroque latere medullae oblongatae ac spinalis, inter tunicas istius, scilicet ubi humor inter cranium et membranas cerebri stagnat, vertebrarum in cava descendunt; atque hoc in casu, si hydrorrhachia sequatur, fissuram vertebrae, a vi, certe insigni, qua liquidi altioris columna omnem in sensum premit, natam esse, dicendum videtur. Saepe tamen absque hydrocephalo, hydrorrhachia certe frequentiore, serum in cavo vertebrali colligitur; quod, vario modo corruptum, ventriculorum substantiam, vix antehac morbosam, inficere, erodere, ac perforare potest. Quodsi tamen causa in foetu lateat, quae ossibus cranii rite evolvendis atque consolidandis contraria sit; eadem sane haec causa, vertebrarum integritati amica vix erit, ac ut opera longe faciliori hae findantur, contribuet.

Non tamen perspicimus satis, cur omnis

tum hydrocephalus, tum hydrorrhachia, soli ossium, quae vel sanos etiam apud infantes teneriora sunt tamque facile sub rudiore quidquam tractatione interpositas sibi vel connexas cartilagines deserunt, vel uterinae, congenitae, vel a causa alia productae labi, aut partis osseae in cranio, aut in vertebris defectui adscribi debeant. Hydrorrhachia certe, quae *incolumis* nobis dicitur, respectu causarum, a *dehiscente* diversa est in eo: quod, dum haec plerumque praevium in *ossium systemate* morbum praesupponit; illa, sine isto, ex solo secretionis morbosae vitio inducto nascatur. In ipso nempe spinali ejusque in tubo membranoso, vel in vertebralis adeo cavi periostio, ut vel in cerebro, vel in meningibus apud hydrocephalicos, in hydrorrhachia persaepe malorum sedes est. Nunc medullam spinalem, nunc ejus involucra membranacea, a causis variis, aliquando incendi, jam diximus (§. 141.). Sub hac igitur adfectione non minus, quam sub quavis alia, a causis vel debilitantibus, vel excitantibus, atque nunc simul in omne systema, nunc in hanc modo partem agentibus inducta et secretiones augente, pervertente, effusio, collectio aquarum, puriformis materiae, in spe-

cu vertebrarum, morbo nunc acuto, nunc lento, tum ipso in utero, tum extra hunc, nasci, — tubi membranosi spinalis ad fundum usque descendere, atque hunc inferius adhuc per rimam ossis sacri urgere, — hoc ultimo vero in casu, vel sola, vel filis ex cauda sic dicta equina nervosis remista, in saccum, vel quasi bursam, aliquando herniosam, dilatare potest. Ex vertebra duodecima, loco suo quidquam dimota, spinalis compressio medullae, simulque seri in cava vertebrarum effusio, describitur. Tumoris parietes in puerulo ab hydrorrhachia extincto, cum ille per audacem chirurgum lethali cum effectu jam fuisset adpertus, vir summus collapsos et rugosos, ob hanc vero causam crassiores, detexit; iis tamen pressis, e vulnere exibat aqua non pauca, *nonnihil grave olens*, urinae pallidae *similis*. Diductis parietibus incisis, manifesto adparuit spinalis medulla, tenui meninge convestita, per quam, distentis vasculis, totum rubens medullae corpus cum prodeuntibus nervis ad medium fere illorum parietum, secundum longitudinem arctius adhaerebat, ut evidens esset, coeteras medullae tunicas in unum cum iisdem parietibus coaluisse. Nec diffluens

fluens erat, sed etiam tum satis firma et solida medulla.

Omnia vero illa, quae tenero foetus corpusculo, imprimis circa dorsum aut lumbos, quibus saepe inflexis et incurvis in utero degit, vim inferunt, medullae spinalis inflammationem, et ex hac, hydropem specus vertebralis acutum, puriformem, creare queunt: ut lapsus matris, ventris gravidi allisio, crudelis conculcatio. Videtur tamen foetum ab aquis in utero circumfusum, in primis saltem gestationis mensibus, ubi hae, respectu ad illum, copiosiores sunt, non tam facile, quam ultimis graviditatis temporibus, ab injuriis externis attingi. Violenta vero, nimisque celer, aut artis regulis tam saepe contraria, foetus in utero versio, vel ejusdem cum dorso aut lumbis ad partum expositio, frequentem nimis tenerae adhuc columnae vertebralis laesionibus ansam praebet.

Luem genitorum veneream, cum docto quondam viro, hujus mali causam in foetu accusandam esse, quamvis illa ossium integritati tam saepe funesta sit, ideo, quod rarior, pro causa tam late patente, effectus foret, vix credimus.

Causae hydrothoracis.

Hydrothoracem potius, quam aliam hydropis speciem, sub causarum diversarum (§. 748.) imperio, incurrunt homines, quorum pulmones sanguini transituro quemcunque obicem ponunt: quorum pectus aut proprio tantum, aut spinae simul, a linea praescripta deflexae, vitio, male conformatum, gibbosum, complanatum, angustum est; qui hac parte nobilissima vel a prima juventute, inflexibili cum strophio arctius praecincti, coarctati, vel eadem concussi, contusi, laesi; aut quamcunque injuriam passi sunt; quorum pars costarum cartilaginea, osseam assumpsit indolem; quibus aut costae diffractae, subluxatae, intropressae sunt; aut quibus hepar maximum, scirrhosum, diaphragma altius in pectus assurgere pulmonesque comprimere cogit; qui dyspnoea, vel asthmate diuturnis laborarunt; qui pulmonum a tuberculis ad phthisin praeparati, aut praecordiorum vitiis aliis, cordis, vasorum majorum aneurysmate, varice, polypo, valvularum adfectionibus, detenti sunt; qui, pectoris debilitate, irritabilitate peculiari, aliquando congenita, aut haereditaria, instructi, morbis hujus thecae acutis, imprimis peripneumonia, pleuritide, pulmonum

erysipelate, catarrhalibus, rheumaticis adfectionibus, aut frequenter laborarunt, aut vehementius prehensi sunt; qui Baccho Cererique frenquentius libarunt, aut, magno corporis sub aestu, gelidam avidius hauserunt; qui arthriticis, podagrae circumvagantis doloribus diu subjecti, — qui exercendis flatu musicis instrumentis, aut vocis modulationibus, vel cantui, vel concionatorum, oratorum officio per annos maxime intenti, — qui noxiis fumi metallici, acidorumque mineralium auris frequenter expositi fuerunt; quorum guttur praegrandibus a strumis cingitur, opprimitur; quorum anima, longa spiritus dejectione, curis, moerore, suspiriis, spasmis, frequenter impedita est; qui plurima vix non suffocantur a pinguedine; qui vicino pectori, aut vago, imprimis celluloso, vel ex scarlatina maxime oriundo, hydrope laborant; vel quibus pedum oedema, urinis non auctis, disparuit, aut ulcus antiquum, fonticulus, clausa sunt.

Hydatides pulmonum, cordis, sicut, integrae, horum viscerum, — ita, diruptae, cavi pectoris, pericardii, hydropem inducunt.

Causas hydropi cuivis, ut hydrothoraci, communes, alterius speciei hydropis ad ori-

gines inquirendas transituri, hic non repetimus.

Causae ascitidis.

Non minus, quae causae *asciten* (§. 743.), quam quae flumina oceanum, quo nempe nulla non confluunt, constituant? arduum est edicere. Amplissima scilicet *peritonaei*, tum musculos abdominis investientis, tum ejusdem viscera obducentis, vasculosa membrana, quam late patet, vapores hoc in cavum, a statu sano diverse secretos, et mox in aquas condensandos, exhalat, et jussu totius plerumque, nunc infirmi nimis, nunc imperiose tumultuantis systematis, rarius auctoritate propria, eructat.

Nec mirum est, cavum corporis, tot arteriis majoris diametri, tot venis omni valvula destitutis, irrigatum, nervis innumeris, subtilissimis, gangliis istorum maxime conspicuis, ad sensum acutissimum instructum, sub his vero conditionibus, tot causis morborum expositum, turbis omnibus ex ingluvie, crapula, aquae gelidae, magno internorum sub aestu, potatione, vermibus, flatibus, subjectum, — ab injuriis externis minus anxie custoditum, munitum, — ab emeticis, drasticis, aliquando a venenosis, aut suspectis saltem remediis, tam male to-

ties tractatum, — apud sexum sequiorem, nunc ab utero, diaphragmatis usque ad fornicem, vel, inferiora versus, ad genuum confinia, pondere alieno protensum, a partu saepe laborioso, maximisque sub nixibus vix absoluto, mox iterum desertum, relaxatum, collapsum, ac semiparalyticum, — nunc veste arctiore, trabecula lignea, vel, ut nostris temporibus solet, ferramento concavo, compressum, constrictum, — refrigerio toties expositum, — visceribus infarctis, obstructis, scirrhosis, calculosis, vel jamjam hydropicis, tam crebro oppletum, atque sorte tum horum, tum propria, tam frequenter ab inflammatione, erysipelate, spasmis lacessitum, — tot profluviis cruentis, vel aliis, atque pejori saepe istorum, jam habitualium, suppressioni, retentioni obnoxium, — non mirum est, dicamus, hocce corporis cavum, tum morbis fere omnibus, tum *hydropi*, istorum tandem effectui, frequentius, quam aliud quodvis, obrui, vexari. Cellulosum aliarum partium ac viscerum hydropem, diruptis textus subcutanei, parenchymatum laminis, vel et saccis majoribus, sero, aut libero, aut hydatidibus incluso, hucusque repletis, paucarum saepe dierum, vel adeo

horarum, spatio, in *asciten* terminari, jam monuimus. Febrium intermittentium, aut diu sibi commissarum, aut praepostero et incauto corticis aliorumque, intestinis jam debilioribus cumulatim ingestorum, usu, suppressarum magis, quam sanatarum, in hydrope quocunque, sed maxime *abdominis* producendo potestas nemini medicorum ignota est.

Quid *foetum* in utero materno aliquando in *asciten* conjiciat, nisi illud ipsum sit, quod hydrocephalum, aut hydrorrhachiam in illo inducit, minus apertum est; sed hujus mentionem hic, obstetricantium in usum, injicimus; ac simul gravidarum tam frequentem, tum ex compressione, tum ex miro uteri consensu oriundum, abdominis, vel alium hydropem, iterum in mentem revocamus.

Peritonaei hydropem, foeminae magis, quam viri, eaeque non modo nuptae, sed et virgines, patiuntur; quod extensis saepe plurimum in illis, cum hac membrana, musculis abdominalibus, vel et nixibus ad partum gravioribus, longioribus, aut ventris ad partum tensi, allisioni, et iniquis obstetricum contrectationibus, aut iterum insanae ventrem constringendi consuetudini, adscribimus. Sed

utroque in sexu, *peritonitidis*, sicut *membranosae* (§. 217.), ita musculosae (§. 215.), hydrops acutus, frequenter illinc, hic rarius, effectus est.

Causae hydrometrae.

Tempus auctae secretionis serosae in utero, prae aliis, illud est: quo menstrua vel imminent, vel fluere desinunt. Nulla nempe mulier est, quin sibi tunc, per diem unum alterumve, interna genitalia sine sanguine irrorari observet, et vel instantem ex his fluxum cruentum, vel terminandam protinus periodum, praesentiat. Similem fere sanguinis congestionem circa uterum, stimulus, huic ipsi, aut vicinis partibus admotus, tam venereus, quam alius, vel extra hanc periodum, provocat (§. 641). Cum talia interim vel a levi occasione, vel sub *metritide* (§§. 223, 227.) facilius, obveniant; frequentior foret morbus, quem pro *raro* agnoscimus, nisi uteri positio declivis, ac vis ejus contractilis, tenuioris effluxum liquidi, aperto ejus ostio, secundarent. Hinc statim post fluxum sanguinis menstruum, uteri nempe orificio prius, ac omnis in eo secretio seroso-mucosa cessaverit, jamjam connivente, foeminis quibusdam abdomen turgescit, et aliquod modo post dies,

insecuto semel aut iterum repentino, nec semper exiguo, aquae ex uteris profluvio, non sine virium aliqua jactura, detumescit. Similia vero post *abortum* hinc inde foeminis, quod divus jam senex indicavit, contingunt.

Sunt vero, quae ostium uterinum, ne cruori, vel et sero effluenti exitum concedat, nunc *brevi* satis tempore, nunc vero *longiore*, obturando, ad liquidi secreti collectiones hoc in viscere, contribuant. Quam fortis saepe *spasmus* os uteri corripiat, obstetricantibus nimis est notum. Hunc facile aut frigus, aut quaevis alia nervorum irritatio, producunt.

Vix tamen longioris morae spasmodica haec oris uterini contractio est; sed post horas non multas, aut post unum alterumve diem, ea remittit, et collectis hucusque liquidis transitum concedit. Talis nempe hydropis uterini, post *lochia* suppressa a nobis observati (§. 744), origo fuit.

Nec diutius facile persistit oris uterini a *grumo sanguinis*, aut *lymphae coactae* frusto, in foemina menstruante, aut in puerperis occlusio. *Placentae* portio in istis quidquam diutius delitescere, exitumve aut sanguinis, aut seri praecludere potest.

Haud raro vero *vitium*, quod uteros claudat, et aquas in iisdem secretas retineat, *organicum* est. Tres aquae foetidae, albescentis, pintas, ut celebris de hydrope scriptor *scotus* refert, uterus, osseam hinc illinc indolem prodens, continuit, cujus orificium tumor scirrhosus obturuerat. In hydrometra centum octoginta libras aquarum continente (§. 744.), os uteri miris modis occuluerat, et ejusdem uteri praemagni superficies anterior tota sua sede peritonaeo erat concreta. Uteri, ab aquis adeo, ut puero decenni continendo non impar videretur, distenti, orificium a *tumore glanduloso*, ut legimus, angustatum fuit. Quivis etiam *callus*, post abscessus, post vulnera, contusiones sub partu laborioso, vel cum instrumentis ruditer absoluto, vel a variolis, vel a morbo venereo, relictus, eosdem effectus agnoscere potest. Impervii ad os uterinum *ligamenti* mentionem jam fecimus (§. 744.).

Variae quoque *excrescentiae*, ut polypi, scirrhi, steatomata, quae cervicem magis uteri, quam cavum illius opplent, huc revocandae sunt. *Argentoratensis* quondam mulier ultra decennium utero hydropica, molis carnosis septuaginta sex conflictata fuit. Foe-

mina, quae fluidi serosi fere pintam quotidie ex utero amiserat, referente summo, dum viveret, *Germaniae* medico, uterum a morte ex parte scirrhosum obtulit.

Atresia quoque, ac non tam infrequens *concretio vaginae* post partum nimis arduum, variasque sub illo laesiones, vel post ulcera variolosa, venerea, uterinae secretionis eliminationem cohibent.

Atqui, si haec, retentiones magis *cruentas*, quam *serosas*, productura videantur; quoties tamen uterus, sub statu morboso, non tam sanguinem, quam mucum, vel puriformem, serosam plorat materiam, istius potius, quam cruoris collectio, uterum impervium distendet. Ipse sanguinis uterinus, in grumos coactus, serum sibi socium mox deserit, atque, dum suo pondere, interiora petit et replet: serum, se ipso levius, superiore uteri in loco separatum, coercet.

Frequentius tamen *hydatidum* ac *molae aquosae*, quam aquae libere fluctuantis, collectio, animalium brutorum non minus, quam humanis in uteris contingit, et complura portionis, *placentae*, a copiosis, sero pellucido repletis, aliquando naturae animalis, vesiculis

obsessae, non intellecta satis exempla jam citavimus (§. 744.).

Quae *cystidum*, sero, inter foetus velamenta et internam uteri faciem, in praegnantibus repletarum, ac *spurias*, ut vocant, harum *aquas* largientium (§. 744.), origo sit; nisi cum hydrope *celluloso* illae, ut supponimus, conveniant, indicare nescimus.

Hydropis tubarum (§. 745.), *ovarii* (§. 746.), cum suis *ligamentis* (§. 747.), causas hic simul complectimur. Saepius hae partes, de statu vicini et affinis sibi uteri participant, ac iisdem morborum rationibus, menstrui sanguinis aberrationibus, suppressionibus, aliisque potentiis nocivis subjectae, analogos effectus patiuntur. Cum tamen uterus, ore suo, menstruorum, partusque tempore saltem, nisi saepius, hiante stimulantem aut morbose secretam materiam absque magno labore expellat; difficilius his tubae angustiores ac ovarium se liberant. Quare, si rarissima in virgine *hydrometra*, — longe frequentior in illa, et universim in caelibe foemina, quam in alia, *ovarii hydrops* est; ita ut viri magni sententiae accedamus, dicentis: » saepe adeo mulieribus, praesertim si cum foeminis conferas coeterorum animalium, ac-

C. hydropis tubarum.

cidunt *testium* vitia, tumores praesertim sive hydropici, sive alterius generis, ut facilis sit conjectura, pleraque horum *non sine culpa animi* contingere. « Saepius nempe occulta his in partibus inflammatio, tacitis, nec auferendis cum pharmaco stimulis, — his vero secretiones omnis generis morbosae, inniti videntur. Erecta coeterum foeminae humanae positio, uteri moles gravidi, sub ea, in adnexa sibi haec viscera ponderantis, horum, sub partu, non parum homini, quam aliis animalibus, difficiliore, compressio diuturna, quamplurimum huc contribuere censenda sunt. Nec minus violentiae externae haec ad mala concurrunt. Nostrum, *Genuae*, pro illustri foemina triginta trium annorum, petitunt fuit consilium. Sex anni praeterfluxerant, quod, multis animi adfectibus vexata, ex equo haec ceciderit. Post septem octove menses ea mulier, facie primum, dein super pube inflari adeo, ut, menstruis licet rite fluentibus, utero tamen ferre videretur, incepit. Dolor nunc sinistram abdominis partem occupavit. Sub hac interim rerum positione, post menses aliquot, concepit, filiumque sanum recto tempore exclusit. Increvit nunc sinistri non modo lateris inflatio,

circa quam, filii, dum praegnans esset, motum nunquam perceperat; sed alius, in dextera quoque parte, durissimus tumor circa ovarium in conspectum venit. Immanem nunc venter in molem insurrexit. Diuretica, quod morbus pro *ascite* haberetur, quam plurima incassum, squilla vero non minus, quam digitalis purpurea, cum damno aegrae propinata fuerunt. Dolor ad lumbos, ad ventrem, nunc nullus; incessus vero facilis, cum nulla, nisi sub ascensu scalarum, dyspnoea. Crus sinistrum intumuit; supine decumbenti, tumor hic evanescere, nec tamen difficultas spirandi accedere observantur. Sub ventris exploratione, distantiam illam, quam in foeminis ovarii hydrope adfectis, inter abdominis musculos et ovarii tumorem, quasi vacuam percipere solemus (§. 744.), probabili ratione quod hic jam cum peritonaeo anterius coaluerat, minime percepimus. Ex sinistra parte, quam ex dextera, turgidior est venter; in hac tamen tumor duplex, sub hepate unus, alter vero profundius, detegitur. Fluctuatio aquarum, quasi hae in ventre, summum ad gradum extenso, delitescerent, manifesta est. Ciborum, quos tamen aegra vel maxime appetit, subactio difficilis est,

ac, his assumptis, frequens illi vomitus accedit. Animus, sub tantis aerumnis, nihilominus compositus est. Sed licet nec febris, nec sitis urgerent, nec somnus deesset, macies tamen continuo adaucta fuit. Menstrua, sub morbo genitalium tam insigni, ac in quartum nunc annum extenso, rite tamen, etsi quidquam solito parciora, fluxerunt. Sinistrum igitur ovarium hac in foemina, a gravi lapsu ex equo, non absque praevii incendii interni sensu, hydropem tam magnum, — dexterum vero mutationem in scirrhum subivisse, sine omni haesitatione declaravimus. Quod interim tantus utriusque ovarii tumor, foeminam, quin, ante paucos annos, et utero conciperet, et filium feliciter excluderet, nequaquam impediverit; hoc sane nostram non minus, quam aliorum admirationem merito excitavit.

Prognosis gener. hydropis.

§. 750. Ex ipsa hydropis descriptione (§. 731—747.), et ex causarum, quae illum inducunt (§§. 748. 749.), scrutinio, quam gravis et saepe indomabilis ille morbus sit, elucet. Ac revera, caedibus innumeris hostis iste, omnes inter gentes semper infamis fuit; nec hodie dum medicorum obbrobrium esse

desinit. Non spernendos utique in hoc etiam morbo debellando progressus illi fecerunt; et si his, cruoris in quovis vix non morbo ad internecionem fere usque detrahendi, alvique perpetuo, ac sine quavis indicatione plausibili movendae, libidinem ubique imminutam vel demtam superaddas; tanti etiam morbi uberrimam radicem resecuerunt. Ast vero, sorte artis iniqua, cum, *debilitantem* medendi methodum proscribendo, hos antevertunt; — novos, ultra modum *excitando*, hydropes provocant atque creant. Sed et absque medentium culpa, et quin artis imperfectioni id tribuas, majora saepe, quam ut ab ista removeantur, morbi atrocis sunt discrimina. Haec vero, ut aliorum morborum sub *prognosi*, ex fonte, quo iste scaturit, ex parte quam inundat, ex aegrorum, quos corripit, sexu, aetate, constitutione, virium vitalium tenore, ex morbi denique longitudine, progressibus, symptomatum ratione, definienda sunt.

Asthenici scilicet *hydropis* pericula, illis, quae hydrops ex virium superabundantia propullulans portendit, majora sunt. Hinc aquarum collectio ex conspicua humorum, per haemorrhagias graves, per diarrhoeas, dy-

senterias chronicas, onaniam, gonorrhoeam, galactirrhoeam, fluorem album copiosum, suppurationes abundantes, diabeten, ptyalismum, inediam longam, jactura, — ex gravi morbo acuto, vel alio, ut ex tabe quacunque, febre lenta, cum siti maxima, ardore interno, cutis maculis, atris aut lividis, marasmo senili, ictero, scorbuto pertinaci, febre intermittente, imprimis quartana, rebelli, diutius neglecta, — si non omnibus, plerisque saltem lethalis est. Saepe interim febris *periodica*, hydropes, quin adeo debilitas extrema, quam potius secretionum serosarum suspensio, perversio in causa sint, produxit, quorum plurimos sub recta his febribus medendi ratione restituimus. Hydropem ex *scarlatina* profectum, cujus sanationem perfacilem esse plures praetendunt, nos quoque, sub certis epidemiis non tam ardui laboris rem esse, — sub aliis tamen haud parum negotii medentibus attulisse, vel etiam lethalem fuisse, reperimus.

Quam vero abusus irritantium, stimulantium, adynamiam reliquit, ea, si jam hydropem generaverit, immedicabilis hic vix non erit. Potatorum hinc et hominum gulosorum hydrops, — ille, quem incauta mercuria-

curialium, arsenicalium administratio, aut apud artifices, operarios, in hydrargyri fodinis vitam miseram degentes, longior vaporum ex illo metallo inspiratio, venena assumta, drastica, violenta remedia, stimulantia fortissima, in morbis acutis continuo propinata, producunt, opem medicam in paucis modo casibus admittit.

Hydrops in hominibus robustis ex causis excitantibus, ex praescriptae vel habitualis evacuationis sanguineae, menstruorum scilicet, aut haemorrhoidum, suppressione oriundus, sub promta satis medicorum assistentia, pro sede aquarum diversa, aut facilem satis, aut difficiliorem etiam sanationem concedit.

Colluvies serosa, quam *vitia topica*, localia, viscerum conspicuorum obstructio, scirrhus, abscessus, polypi, aneurysmata cordis, vasorum majorum, vel istorum, aut valvularum in osseam substantiam permutatio, proferunt; prout haec morbosa constitutio spem sanationis, ut solet, nullam, aut exiguam saltem, concedit, vel absolute lethalis est, vel raris admodum in casibus medentium votis respondet. Eadem de hydrope cystico, saccato, hydatideo, prognosis,

nisi forsitan feliciorem aliquando chirurgia concedat, formanda est.

Recidivus hydrops, vel ille etiam, qui insignem subito ad molem ascendit, aut sponte, brevi temporis intervallo, sub insigni virium jactura et extrema sub macie, disparet, plerumque aegris fatalis est.

Difficilioris semper sanationis hydropem illum fuisse vidimus, qui, urinis licet sat abunde fluentibus et claris, nihilominus et exortus est, et augeri continuat. Arduae quoque res aleae est, si urinae semper bruneae, turbidae, oleaginosae, foetentes, paucae, medio etiam diureticorum sub usu, persistant. Diarrhoea, quemadmodum, sub morbi initio, urinae per artem movendae difficultatem longe auget; ita, sub fine hydropicis periculosissima.

Hydropem, qui *maniae* accedit, quod parens medicinae edixit, salutarem esse, nos quidem, si viri quinquagenarii observatum a nobis hydrorrhachiae ex hydrocephalo exemplum rarissimum (§. 738.) forsitan excipias, haud observavimus. Hydropis interim vel *sponte soluti*, et exitu aquarum per renes, muliebria, intestina, umbilicum, per vomitum, ptyalismum, per haemorrhoides, men-

strua insecuta, per arthritidem, sanati exempla non desunt. Raro satis, sed tamen aliquando, suborta partis tumidae laesione, adustione, — rarius per bullas et vesicas cutaneas, aqua plenas atque diruptas, — rarissime per cutis poros largiter adpertos, sub amplo aquarum effluxu sanatus fuit. Saepius his fontibus, sub spe fallaci adpertis, erysipelas aut lethalis gangraena superaccessit.

§. 751. *Cellulosi hydropis* (§. 736.) sicut *hydrocephali* (§. 737.) *prognosin*, ipsi horum morborum descriptioni jam intertexuimus. Ad hanc ultimam quod pertinet, num vel unus, de cujus hydrope ad cerebrum *acuto* revera constiterit, ab eodem, nisi casu quasi fortuito in aliam partem conjecto, aut in alium morbum converso, convaluerit, etsi viri graves de hoc sibi suaviter blanditi sint, absque ulla in istos injuria, quae in nos ipsos non recaderet, dubitare licebit. Quousque nomen *hydropis* necdum meretur, sed breve post tempus meritura est, acuta cerebri irritatio, inflammatio; si modo in quo nodus haeret, recta ejus diagnosis non desit, non omnem curationis spem ab illa re-

Pr. hydrocephali.

spui, concedimus; quamprimum vero tantum aquae in ventriculis cerebri, ut certa quidquam per signa se prodat, collectum est: sub tam pigra seri his e locis resorptione, de sanatione morbi conclamatum esse putamus. Sola cadaveris sectio controversiam hic omnem dirimere, — qui vero abhinc incolumis rediisse refertur: illum tum hoc a morbo, tum a consimili, evasisse, aequo jure defendi potest. Quodsi eadem alios circa morbos dici posse, objeceris; de quibusdam quidem, quod minime hucusque celavimus, dolenter id concedimus; nullum tamen qui nostram aeque dubitationem, ac ille, sibi vindicet, existere, non obiter persuasi sumus. Nemo saltem eorum, quos hoc a morbo restitutos dicunt, tardius, vel primo stadio, vel, ad maximum, secundo necdum absoluto, sanitatem obtinuisse, — tempore scilicet, quo diagnosis illius *probabilitatem* quidem aliquam, *certitudinem* vero non habet, asseritur. Quidquid sit, nec enim artis nos gloriae quid detrahere contendimus, gravissimum saltem inter omnes morbum esse hydrocephalum *acutum*, retinendum est. Ille vero, quem *chronicum* vocamus, cerebri hydrops, ubi certum quondam ac satis eviden-

tem ad gradum provectus est, lentiorem quidem incessum, sed non minus infamia lethi futuri indicia offert. *Vagi* interim hujus morbi non lethalis, rarissima certe, exempla (§. 737.) retulimus; atque de hydrocephali in *hydrorrhachiam* transitu, non sine omni exceptione funesto, mentionem sine mora injiciemus. Infantes hydrocephalo cum dehiscentibus suturis laborantes, haud diu, id est, raro ultra tres quatuorve annos, esse victuros, — eos vero, e contrario, quorum suturae clausae sunt, ad maturitatem usque, licet raro ultra aetatem provectam, subsistere, non exiguae vir experientiae edixit. Veremur interim, ne plures ex illis, quorum suturae ad cranium hydropicum mature coaluerint, incognita morbi indole extincti, hydrocephali funeribus non fuerint adscripti. Robustorum infantum morbus, plerumque illo, qui debiles prehendit, citius lethalis est.

§. 752. *Hydrorrhachiae prognosis*, cum exposita vix hydrocephali prognosi conspirans, ex illis, quae sub morbi illius descriptione diximus (§. 738.), deducenda est. Hydrorrhachiam, quam *incolumem*, quod nempe in Pr. hydrorrhachiae.

ea vertebrae non dehiscant, vocavimus non ubique prorsus lethalem esse, exemplis, etsi paucis, tum eorum, qui hoc morbo, probabili saltem ratione subsistente, ab extremitatum inferiorum paralysi restituti sunt, tum aliorum, quos *vago* cerebri hydrope detentos conversione mali in minoris subsellii hydropem, salvatos fuisse citavimus, admoniti, supponimus. Quamvis autem hydrorrhachia *dehiscens*, majorem, et ossibus ipsis communem, morbi causam, vel effectum indicet; exempla tamen sanationis, etsi certe rarissima, jam supra quaedam adduximus, atque meretur utique summi quondam archiatri pontificii, de uno ex illis, testimonium hic integrum referri, dicentis: » Puer quadrimulus, propter magnam occipitis ex scalarum ruina contusionem, hydrocephalo laborabat. Huic vero post mensem forte fortuna in coccyge elevatus fuerat tumor, qui dolore ac fluctuatione chirurgum coegit ad paracentesin; qua peracta, et illinc multa noctu diuque post octiduum egrediente lympha, caput paulatim detumuit; sed quod nobis praesentibus visu mirabilius accidit, illud fuit, ut, cum chirurgus superstitem in occipite hydropem manus vola paulo fortius com-

primeret, statim ex aperto in coccyge foramine ichor prodiret. « Sanati vero hujus pueri exemplo, similem *viennensis* quondam chirurgi historiam hic non addimus. Cum vero unius mensis spatio hydrops ille cranii et subnatus, et in columnae vertebralis hydropem conversus fuerit; *acutam* magis, quam *chronicam* illius indolem fuisse constat. Num autem hydrocephalus *meningeus* potius, ut suspicamur, quam *encephalodes*, — num subsecuta hunc hydrorrhachia *cellulosa* magis, quam *vaginalis* fuerit, determinare hic non possumus. Sed manifeste adeo *chronici*, et a nativitate, ad vigesimum octavum aetatis annum extensi mali historiam refert *batavus*, summi, dum viveret, nominis chirurgus: quae scilicet provecta jam hydrorrhachia, cum aeger in mortis periculo versaretur, omni humore inopinanter resorpto, collapsis et corrugatis membranis cicatricem formantibus, firmam quidem, sed foedam, mammae scirrhosae instar, costis adnatam sanata fuit.

Nec tamen ideo, ut morbi, de quo agimus, aut ejus, cum chirurgicis auxiliis pertractati, reticeamus pericula, haec dicta sint! nec etenim protractae ulterius vitae exempla perpauca, prognosin, quae non adeo

ex rarissime contingentibus, quam plurimorum ex fato derivanda est, funestam immutare valent. Quo magis columnae vertebralis tumor aquosus a cranio distat: eo lentius interitum minari videtur.

Pr. hydorthoracis.

§. 753. Praeter ea, quae sub *hydrothoracis* consideratione, de periculis hujus morbi atrocis jam fusius exposuimus (§§. 739-742.), sequentia, *prognosis* in illo praecipua momenta constituunt. De viscere vitali, variis modis oppresso, atque hinc de morbo discrimine plenissimo, et ex quo modo pauci salvantur, hic agitur. Rarius quoque huic ipsi, ob diagnosis majorem incertitudinem, priusquam radices suas profundius defixerit, satis promte occurri datum est. Plurimae quoque causae, quae hunc hydropem inducunt, ut sunt vitia organica, viribus humanis, queis abigi tollique possint, longe superiores sunt. Praeterea effusi in thoracis cava humores iniqui, difficilior, quam ex abdominis cavo, vel ex telae cellulosae spatiolis, resorptio nobis visa est.

Pulmonis quidem, a sero in suis interstitiis adcumulato, facilius, quam si humor in pectoris cavum effusus haereret, liberari,

docuit copiae majoris sputorum serosorum, post praevia hydrothoracis symptomata, summa utilitas; atque tam ex eo, quod hicce hydrops saepe has per vias judicatur, quam quod, ruptis repagulis, in pectoris hydropem *independentem* frequentius ille transeat, et quod per alvum, urinas, sudores, eliminetur facilius, rarior idem in cadaveribus conspectui se offert. Quamvis autem *divus senex* » hydropes ex *acutis* morbis obortos, quod nempe a febre non liberent, dolorisque pleni sint, omnes malos esse« declaraverit; — quamvis nos ipsi hujus veritatem persaepe edocti fuerimus sententiae; ac demum quamvis effusum a morbis pectoris inflammatoriis serum plerumque aut cum multa lymphae, in floccos coactae, ac partibus contiguis adhaerentis materia commistum sit; a matura tamen satis pectoris paracentesi, haec morbi, alias tam lethalis, pericula posse imminui, non est cur non speremus. Hydrothorax, quem transpiratio, quem vitia cutanea suppressa recenter produxerunt, nisi a restitutis, per artis subsidia, cutis aut sanae aut morbosae functionibus, morbus, quod sat saepe vidimus, jam cedat; ab eodem chirurgico auxilio, nisi nimis, ut solet, dila-

to, non minus levamen exspectat. Brachium hoc in morbo a stupore correptum, aut manus ab oedemate obsessa, sputa denique cruenta, subcruenta, absque levamine rejecta, summa certa rerum discrimina indicant. Accedens pedum sub hoc morbo tumor aquosus, aegris frequenter solatio, — discedens vero ex istis, aucta mox dyspnoea, pestiferus est. Uberior hydrothoracis *recidivi*, atque citius tunc lethalis, quam alterius hydropis, proventus est.

Mediastini anterioris *hydrops*, modo certa satis sit ejusdem diagnosis, si aliis resistat, suppurationis hac in parte exemplo, a chirurgicis auxiliis levamen exspectat.

Hydropericardiae, cum aliis hydrothoracis speciebus junctae, feliciter sanatae, in ipso clinico instituto, exempla aliqua habuimus; pars vero illius longe maxima citius lethalis fuit.

Pr. ascitidis. §. 754. Descriptio *ascitidis*, specierum ejus diversarum (§. 743.), et causarum, quae illum producunt, consideratio (§. 749.), *prognosis* circa hunc morbum fundamenta constituunt. Ascites *abdominalis*, etsi saepissime lethalis, ac simul communior, facilioris ta-

men sanationi est, quam *cysticus*, *saccatus*, *hydatideus*, *peritonealis*, qui nullam plerumque admittunt. Aetas infantilis, senilis, vires exhaustae, febris lenta, calor urens, ardentes siti fauces et asperae, cutis arida, macies, imprimis brachiorum, continuo aucta, maculae ad cutem lividae, tumor manuum, dyspnoea, tussis pertinax, urinae pauciores, foetentes, profunde tinctae, sedimento crasso instructae, narium stillicidia, haemorrhagiae per uterum, anum, atro hunc morbum carbone notant.

Diarrhoea, sopor, tacita deliria, animi defectio, dolor colicus, vomitus, singultus, meteorismus, frigus extremitatum, pulsus minimi, intermittentes, funestum rerum exitum vel proxime instare significant. Plura, vel sub hac morbi conditione, vel etiam dum meliora sperantur, mortis in ascite subitaneae exempla obveniunt; ac ipsa adeo, quod supra jam innuimus, subitanea aquarum sua sponte depletio, instantis interitus subinde praenuncia est. Non desunt tamen salutis, vel sub pessimis auguriis hoc in morbo celeriter, quin arti hoc debeatur, restitutae exempla. Quem viscerum, imprimis hepatis cum ictero, pancreati obstructio

pertinax, aut scirrhus inducunt, ascites, prae aliis funestus est. Asciten etiam ex tabe, scorbuto graviore, vix non perpetuo lethalem observavimus. Si, absque obstructionibus, a sanguinis jactura non summa, vel a febre aut intermittente, aut continua, vires non prorsus exhauriente, ortum ducat morbus; aut ubi, sub habitu corporis minus infirmo, suppressa pridem menstrua, haemorrhoides eundem provocarunt; spes exitus felicis non penitus abjicienda est. Gravidarum ascites, non tamen omnis, a partu absoluto, frequenter vel sponte disparet. Communior ascitidis per urinas copiosas solutio est. Vix tamen istam, quin cutis pristinam simul siccitatem deponat, atque molliter humescat, sperabimus. Quosdam aut vomitus aquosus et abundans, aut fluxus alvi serosus (quibus facile dirupta in ventriculo, intestino, cystis, ansam quandoque dedisse potest) salvasse visi sunt. Aquarum ex cavo abdominis per umbilicum evacuatarum exempla, tum felicia, tum infausta, non sunt rarissima. Ex aquae per abdominis paracentesin eductae habitu, prognosis momenta quidem aliqua, vix tamen firmiora, deduci queunt. Multos sane, dum aquae

aut clarae, aut citrini coloris essent, nec minime foeterent, nihilominus morte abreptos vidimus. Pejoris interim significationis, aquae spissiores, glutinosae, albuminosae, bruneae, vel multo sanguine tinctae, vel graviter olentes, esse solent; ut rarum sit, non tamen unicum, paracentesis abdominis quinquies cum exitu aquarum cruentarum, puriformium, feliciter repetitae, conservatum in medico *parisiensium* diario exemplum.

Qui aquas, lymphaticos, gelatinosos humores, aut pluribus in cellulis, vesiculis, aut uno et capaciore in antro, stagnantes fovent, *sacci*, plerumque crassiores, saepe vix non cartilaginei, inelastici, vasis lymphaticis, atque remediorum aditu vix non omni destituti, illi, quamvis mitiora suo in principio symptomata inducant, medico nihilominus imperio subtracti sunt. Nec chirurgia, quae cystides minores aliquando feliciter vel exstirpat, vel injectionum irritantium, setacei ope, inflammat, suppuratas coadunat; patentes licet manui saccos grandiores, in plura saepe loculamenta divisos, superficie impuros, ubi cultri ope hos, cum peritonaeo forsitan concretos, aperit; eosdem

aut depurare, aut, ne denuo ab aquis, aut aliis humoribus repleantur, praemunire potest. Si quem illa hydropem saccatum, quo loco cum integumentis abdominis non cohaeret, perfodiat; aquarum ex hoc sacco in cavum abdominis effluxum, saepe lethalem, promoveat necesse est. Si cum vicinis partibus saccus amplior concretus est; huic, ab aquis liberato, haec ipsa concretio, ne se contrahere, et coalescere queat, obstaculo est.

Hydatides, si forte uno loco dispositae fuerint vesiculae, cultro quandoque obediunt. Sic, celebris scriptoris *angli* testimonio, e latere dextero, paulo infra costas spurias mulieris, aperto, cum aqua multa et limpida, quingentae hydatides ejusmodi pariter aqua turgidae, proruperunt. Similem huic casum insignis quondam *Galliae* medicus descripsit. « In universum vero, ut viri magni verbis utamur, ubi vel ex hydatidibus, vel cum hydatidibus hydrops est, modo multae sint, aut magnae, frustra abdomen perforatur. Nam praeterquam quod, quae jam dissilierunt, pergere possunt humorem effundere; aperta una vesica, reliquas non evacuat, quanquam cohaereant racemorum uvae in morem; non modo si aliae ab aliis disjunctae sint. »

Paracentesis sub *hydrope peritonaei* chronico instituta, quod nec ars medica praestitit, paucos certe aegros sanavit, quidquod contenta in illo materia promtissime in multis repullulaverit. Est tamen, dum meliora negantur, aliquid, obtentum saepe ex illa vitae protractae beneficium, ac suffocaturae alias oppressionis, temporaria licet, imminutio. Fractis interim jam nimis viribus, tantam amplius humorum jacturam aegri vix perferunt. *Stupendum* peritonaei hydropem, oxymellis ope colchici, a viro quondam celebri sanatum fuisse, non minus nobis stupendum videtur.

§. 755. Minoris aliquando ponderis *hydrometra* est, dum os uteri, ad serosas secretiones excitati, vel a spasmo constrictum, vel sanguinis a grumo, a placentae portione obsessum, non multos post dies, vel restituta nervorum quiete, vel lymphae coagulo soluto, remoto, adperitur, ac humor aliquamdiu retentus, proprio non minus a pondere, quam a visceris, modo parum extensi, oppleti, contractione, satis facile expelli potest. Tenacior vero interdum ac subsolidescens materia, orificium cervicemque uteri

Pr. hydrometrae.

longiorem in moram impervia reddit, et collectos hoc in viscere humores, donec vis major in illam insurgat, eamque dividat, expellat, diutius incarcerat. Sic *arabi* jam medici conspicui testimonio, uxor ablutoris pannorum hydropica, dum, conjugis sui pannos ablutura, corpus proprium super vase aqua pleno inclinaret, defecit, et in humum delapsa, aquae croceae viginti rotulos per vulvam emisit. Hinc magnus *Graeciae* medicus, » uteri hydropem coeteris sanabiliorem esse, quod nempe, si ejus osculum a priore conclusione hiare coeperit, humorem quidem, si habeat, effundat, « edixit. Quodsi vero causa uterum potentior, ut concretio, tumor glandulosus, scirrhosus, occluserit; summae extensionis capax est hoc viscus; immenso suo volumine contigua sibi viscera opprimit, ac mulierem vix non suffocat. Ex uteri hydrope, universum aliquando inflatur, ac monente jam *graeco* scriptore, » si uterus anasarca laboret, plurimum tota mulier aquam intercutem patitur. « Sed minoris etiam extensionis cystis utero contenta, si forsitan hic, quod illa interdum haud impedit, conceperit: tum foetus incremento ac evolutioni non parum obest; tum primis adeo ab im-

prae-

praegnatione mensibus, eundem domicilio, adhuc immaturum, expellit. Hinc divus senex, » mulierem, ex aquis in utero laborantem, si quid in ventre habeat, illud corrumpere ac ejicere, aquas cum ipso foetu effundi, ipsam vero matrem plerumque mori,« edixit.

Cum igitur *aquarum spuriarum* communior praegnantibus collectio, mulieres vix aliter, quam vano partus praematuri, aut magis laboriosi timore adficiat; de illa certe, quae tardius succedit, ac satis moderata est, ne viscus illud proliferum nimis extendendo, ejusdem tonum infringat, ac ad futura sanguinis a partu profluvia praeparet, timendum nil erit. Aliter vero de hydrometra, quae vel primis jam praegnationis mensibus contingit, vel, tardior licet, modum tamen excedit, sentiendum est; atque primam ex istis, nimis saepe, sub vago *abortus* nomine, ad medicorum intelligentiam pervenire, ac majorem hinc obstetricantium attentionem sibi promereri arbitramur.

Ex variis hydrometrae historiis, quam facile *recidivus* fiat hic morbus, elucet. Cum vero haec adfectio fluxus menstrui abnormis aliquando aut socia, aut effectus sit; ac ste-

riles hucusque mulieres post eandem, satis moderatam, conceperint, et, ubi peperissent, monente jam *Hippocrate*, sanae evaserint; » hydrometra in illis subinde actionem uteri, nimis torpidam, excitasse; in aliis autem, ob nimiam uterinae compagis infractionem, eandem potius delevisse, ac sterilitatis rationes auxisse videtur.

Pr. hydr. tub. ovar. ligam.

§. 756. Cum illis quae de *hydrope tubarum*, ac *ligamentorum uteri* jam diximus (§§. 745. 747.), modo pauca, quae circa *prognosin* huc pertinent, addenda habeamus; ea ipsa sub hydropis *ovarii* praedictionibus hic complectimur.

Non quaevis hydropica ovariorum tubarumque extensio, quin menstrua secretio continuaverit, vel adeo, quin mulier conceperit, impedivit. Cum vero sub majore illorum viscerum, vel et ligamentorum, tumore, positionem uterus obliquam, ut monuimus, assumat; vel hic ipse, in longum distractus, aequaliter extendi, dilatari non queat; praeter magna debitae foetus evolutioni opposita obstacula, partus aut immaturus, aut admodum difficilis exspectandus est. Cum quoque hydrops ovarii vel tubae, haud

raro occultae atque chronicae his in partibus inflammationis effectus est; humores sub ista secreti, indolem aliquando suspectam, irritantem assumere, atque varias sacci has continentis adfectiones, ipsamque aliquando gangraenam, provocare debebunt. Nec, si, loco aquae clarioris ac limpidae, lymphatica potius materia amplissimos hos in saccos copiosa aberraverit, mulieris hoc nutritionem intactam esse sinit; sed, quo pluries experti sumus, maciem illis ac virium jacturam maxime conspicuam inducit. Quamvis vero foeminae ovarii aut tubae hydrope correptae, multos saepe per annos cum tanto tumore sat libere incedant; et quamvis virginis exemplum exstet, quae trigesimo aetatis suae anno ab ovarii hydrope correpta, cum eodem tamen, licet omne abdomen implevisset, ad annum octogesimum octavum pervenit; est tamen, ubi illae sub eodem, postremo imprimis tempore, prae viscerum compressione, ac musculorum abdominalium, plerumque summum ad gradum extenuatorum, extensione, vel etiam ex nervorum cruralium compressione, nec erectae amplius incedere, nec nisi genubus innixae, et corpore antrorsum inclinato, vel somnum ca-

pere, vel animam ducere queant. Neque vanus est timor, ne extensum nimis ab aquis ovarium, quod de *tuba* etiam hydropica valebit, sub cachinno, sub vomitu, sub nixu quovis alio, vel omne, vel aliquas modo ad cellulas, abdominis in cavum rumpatur, atque praeter reliquum forsitan in se ipso hydropem, insanabilem asciten producat. Saepius interim callosa sacci crassities haec pericula a muliere avertit. Etsi vero cruris, adfecto imprimis in latere, oedema, tardius hic accedere soleat, sub finem tamen nisi prius jam animo linguat aegra, crus utrumque a compressione vasorum intumescit, et aliarum hydrops partium infelix subsequitur. Sicut uteri, — ita quoque ovarii, tubarumque hydrops, vicinam comprimendo vesicam, vel urethram, urinae aut retentionem, aut incontinentiam, aliquando excitabit.

Hydropis cura gener.

§. 757. Quanta non, ut quam parum nos scire noscamus, scienda sunt! immensa de hydrope doctrina, sed spicis quam frugibus uberior seges est. Indomabilis tamen morbi apud multos naturae id magis, quam arti, adscribas; nec tanta hic, felicia nempe

uno alterove in casu, paucis autem aliis profutura, remedia laudari, cum nullibi plurima, nisi pauca modo prosint, venditari consuescant, mireris!

Quodsi ulla hoc in morbo pertractando praecepta, certa se utilitate commendent; in eo haec, primo, ut scilicet vel causas, quae viam hydropi pandunt, avertamus, vel ut morbos magis, qui istum generarunt, quam ipsam aquarum collectionem, dispellere conemur, quaerenda sunt. Indicatio I.

Cum vero ipsi morborum aliorum effectus, proprios quoque in aliis, et quos ipsimet progenerant, foetus agnoscant; aquarum inique secretarum, nisi morbo principali sanato, hae ipsae quoque aufugiant; promta satis eliminatio, *secundam* in hydrope dispellendo indicationem constituit. Indic. II.

Cum etiam nova, aquis jam feliciter abactis, subsistente nempe diu ab istis vasorum secernentium in idem hoc vitium proclivitate, serosi laticis collectio contingat; perpetuo et ad causas, et ad effectus hujus morbi sub respectu, ea, *tertio*, quae occasionem istorum praescindant, demum ordinanda sunt. Indic. III.

Sanatio spontanea.

Ad primum quod attinet, sunt hydropis species, quae, sponte cessante earum causa, cum tempore vel sponte quoque ipsae disparеant: hydrometrae gravidarum post partum absolutum, vel et oedematis pedum post febrem intermittentem, etiam sine artis auxilio fugatam, disparentium exemplo. Ipsum adeo hoc pedum oedema, forsitan a febre periodica praepostere, suppressa exortum, modo paucis paroxysmis cum plurimo sudore vel suapte absoluta, interdum absque alio, quam debitae diaetae subsidio profligatur. Sunt etiam hydropes, qui sola, sed prompta satis, domicilii frigidioris, uliginosi, vel coeli humidioris, cum habitaculo elevatiore, vel cum atmosphera puriore, calida et sicca, permutatione evanuerint.

Cura hydropis asthenici.

Saepius tamen causae aliae hydropis efficacem artis assistentiam sibi exigunt; et cum *primo*, pars hujus morbi vel maxima *debilitatis* majoris effectus sit (§. 748.); in hanc, praesentem, potissimum cum debito ad indolem et gradum illius respectu, agendum est. Victus nutriens facileque subigendus; carnes succulentae, satis maturae, assatae, ova sorbilia, ex vegetabilibus vero, radices dauci carotae, cichorei, scorzonerae, turio-

nes asparagi, lupuli, napus, aut rapa, herba cichorei, endiviae carnium cum jusculo coctae, vini generosi, e. c. rhenani, vel similis, secretioni renali faventis, portio moderata, tranquillitas mentis, amica, spem salutis erigentia consortia, corporis pro virium tumorisque ratione exercitatio, navigatio, imprimis maritima, frictiones, matutinas ad horas cum pannis laneis, fumo aromatico imbutis institutae, remedia, volatilibus parca manu adjunctis, amara, aliquando mercurialia, ac tandem martialia potissime huc spectant. Frictiones, quas, cum oleo institutas, prae coeteris laudarunt, inutiles observavimus. Hydrops, cui fortiora excitantia, ut abusus spirituosorum et alia occasionem porrexerunt, stimulos, quibus nimis jam adsuetum est corpus, majores sibi expetit.

Inter plurima remedia, quae vires amissas potentius restituunt, *cortex peruvianus* certe eminet; nullibi tamen, quam in hydrope *asthenico*, quem febris *periodica intermittens* induxit, aequali efficacia pollens. Eximiae hujus virtutis cognitionem *Italiae* quondam medico, *therapeutices specialis ad febres periodicas perniciosas* immortali scriptori, po-

tissimum debemus. Necdum tamen hujus viri experientia ad nos usque pervenerat, cum, quadraginta abhinc annis, *Rastadii*, summam hujus remedii potentiam jam experti simus. Sartor nempe juvenis ibidem sex jam a mensibus, et ultra, febre quartana rebelli laboraverat. Senior hanc medicus, obstructiones viscerum hunc hydropem generasse supponens, a multo jam tempore cum solis resolventibus et alvum evacuantibus, salinis remediis eo cum effectu, ut hydrops universi corporis cellulosus cum ascite vel maximo insecutus sit, pertractaverat. Ad hunc aegrum, sorti suae vix non relictum, accersiti, cum primo ejus medico, pro nostra tunc juventute, reverenter circa illum conferentes, *corticem*, quod febris periodica, hanc usque in diem subsistens, morbum produxisset, proposuimns. Consilium hoc ille, quod lupum, ut dicebat, stabulo inclusuri essemus, indignabundus rejecit. Ob molem ventris, viscerum nobis hoc in aegro conditio ignota fuit; quodsi tamen subforet, corticem non minus indicatum esse credentes, cum fiducia divinum hoc remedium et quidem eo cum effectu arripuimus, ut urinis, huc usque parcissimis ac turbidis,

lixiviosis, compressa vix febre, summa copia excretis, trium spatio hebdomadum, aeger hic ad perfectam et constantem valetudinem rediverit. Paucos post annos vir illustris, febre simili correptus, medici celebris, *chinae* corticem praescribentis consilium pertinaciter contempsit, morbumque per octo menses sibi ipsi committens, in gravissimum asciten cum magno crurum tumore, conjectus fuit. Tunc nostram opem exploranti, ut eodem, quod prior medicus sub morbi principio contra febrem proposuerat, remedio, nec alio, contra hydropem, ex hac origine scaturientem, uteretur, non sine arduo labore persuasimus. Ingente, sub hoc, urinarum copia excreta, perfecta demum stabilisque sanitas secuta est. Magnum certe similium aegrorum deinde, tum in *Italia*, tum in *Germania*, simili ratione, nunc quidem satis cognita, ab hydrope restituimus.

Fateamur interim oportet, tam dictum hydropem, quam alios, quos *debilitas* induxit, a solo *corroborantium*, ut vocant, usu frequenter non modo non dispelli, sed adeo, donec moles aquarum vel quidquam imminuta sit, evidenter *augeri*. Tanta nempe partium, a sero stagnante infiltratarum, ten- Limitatio roborantium.

sio saepe atque sensibilitas est: ut actionis remedii quantisper magis stimulantis, tolerandae hae sint impares, ac istius sub calcare mox rebelles recalcitrent; ex quo sane elucet: *primam* illam, quam supra posuimus, in curando hydrope indicationem (quod non tam morbo *principali*, quam sequenti hunc *aquarum effectui* tribuas) a *secunda*, quae aquarum evacuationi praeest, non semper posse separari.

Juncta diuretica.

Cum igitur, vel in ipso hydrope, post febrem periodicam insecuto, corticem vel non prodesse, vel non tolerari conspiceremus; lenia huic diuretica, tandem vero efficacia, cremorem tartari, rob sambuci, primum, dein vero et oxymel scilliticum, electuarii sub forma superaddidimus, et, quod a solo cortice non potuimus, a composito hac ratione remedio impetravimus.

Amara.

Ob eandem etiam nimiae sensibilitatis rationem, amara saepe, ut centaurium minus, trifolium fibrinum, absynthium, lignum quassiae, cum radice ononidis spinosae (non spernendo, ut experti loquimur, diuretico remedio), vel cum baccis juniperi juncta, ipsum adeo *corticem* superare cernuntur; nec id certe semper cum stimulo majore hoc in mor-

bo, quod minor saepe praestat, obtinemus. Ejusmodi scilicet blandiora tonica, in hydrope post morbos acutos, post graves haemorrhagias secuto, coeteris fere palmam eripiunt. Principis *germani* uxor quadragenaria, *Mediolani* ex gravissima uteri haemorrhagia cum labore restituta, multos in diaeta errores commisit. Mox febris nervosa gravior insecuta est. Hoc etiam morbo feliciter devicto, hydrops cellulosus et ascites in scenam prodierunt. Sensibilissima, et simul impatiens admodum aegra, omnem medicinam per plures hebdomadas recusans, ab amaris tandem ac a solo corticis decocto, cum pauca squillae marinae dosi, restituta est.

Saepe interim ad *chalybem* gradatim ascendendum est; quo in casu aut vinum martiale, aut *vitriolum martis* egregie conveniunt. Hoc ultimum nempe, a grano dimidio ad granum et ultra, mane ac vespere, porrectum, melioris diuretici vices exserit, imprimis si apud homines magis sensibiles, turbis nervorum subjectos, *opii* granum dimidium atque corticis cinnamomi grana aliquot, eidem jungantur remedio. Martialia.

Nervina. Quantum nempe systema nervosum ad pervertendas augendasque secretiones contribuat, jam supra indicavimus, atque hinc volatilia, calamus aromaticus, angelica, opiata nervisque amica pharmaca, sub tali rerum conditione, diureticis vel et aliis commista, non parum opportuna sunt. Saepe illa, quae in aliis, urinas potenter movent; hoc vel illo in casu, quovis sine effectu, nisi malo, per alvum ruunt; ab adjecto vero opio, vel pulvere *Doweri* cum radice columbo, moderato alvi fluxu, suam magis in renes actionem convertunt. Sic magnos ex foliorum sex vel octo *solani nigri* infuso aquoso effectus, celeberrimus, sed fato iniquo ereptus *neapolitanus* medicus in hydrope obtinuit.

Mercurialia. *Mercurialium* in hydrope astenico usum, insana hypothesis ad illos modo hujus generis morbos, quorum ortum ex *humorum tenacitate*, *spissitudine*, derivari illi placuerat, restrinxit. Est tamen ubi excitans et penetrans hoc remedium egregios in illo hydrope effectus praestiterit. Paucis mercurii dulcis dosibus ascites cum universali anasarca, sub copiosissimo urinae fluxu, sanatus fuit. Ipsa hoc ex remedio salivatio, similem hydropem, ut acta academica *parisiensia* retulerunt,

perfecte dissipavit. Calomel cum allio junctum, laudes sibi conspicuas promeruit; et ne per alvum ruat mercurius, parca dosis opii eidem superaddita impediet. Incedentem cum lue venerea hydropem, mercurius, potissime diureticis commistus, persanat.

Sub tanta cutis in hydrope siccitate, ac imprimis ubi *arthritis*, *exanthemata*, *impetigines*, suum internis partibus stimulum intulisse videntur, *balnea tepida* vel simplicia, vel cum rebus aromaticis praeparata, non parum virtutis exserunt. Communissimum in *Russia* contra hydropem remedium sunt balnea, quibus calamus aromaticus, vel betulae quoque albae folia, infusa fuerunt. *Lituaniae* juvenis asciticus, cui, ab instituta paracentesi, aquae iterum abdomen impleverant, ope balnei tepidi, ex ligno *fraxini excelsae* conciso, per coctionem parati, sanatus fuit. Similem hoc a balneo effectum filia principis *poloni* hydropica experta est. Copiosa in thermis sanati hydropis exempla sunt. Oedema pedum haud raro per vapores spirituosos discussum fuit. Hinc antiquis etiam, ut sudores, plerumque in hydrope difficiles, prolicerent, *sicca*, ut vocabant *balnea*, ex arena calefacta, vel ex laconico, vel clibano, in usu fuerunt. Hy- Balnea tepida.

dropem ex podagra per frigus dispersa oriundum, sudores sponte succedentes dissiparunt. Iisdem rationibus permotus, medicus ille celebris *neapolitanus*, qui omnem fere hydropem ex suppressa transpiratione, vel ex *rheumate* derivat, remedia potissimum *antimonialia*, quibus simul diuretica commiscet, adhibere consuevit; ac in hydrope illo arthritico, quem *Ticini* regnasse diximus, non alia fere medendi ratio, quam quae cutis poros adperiret, suffecit. Acetum ammoniacale, pulvis *Doveri*, interdum vero repetita vesicantia, potissime huc pertinent. Flores sulphuris cum melle remisti, vel alio modo ingesti, hydropem ex *psora* praepostere suppressa oriundum, hac demum impetigine ad cutem redeunte, haud raro persanarunt.

Emetica.

Ipsa *emetica*, licet totius corporis succussione, secretionum opus permutandi, resorptionem, evacuationem aquarum promovendi potentiam illis minime detrahamus, imprimis *antimonialia*, ex eo, quod haec, in cutem magis agendo, transpirationis opus secundaverint, utilitatem subinde habuisse, cogitamus. Fatemur interim, nos in hydrope quidquam provecto, hoc auxilii violenti, nec facile certis limitibus circumscribendi, ad genus nun-

quam recurrere ausos fuisse. Nec eorum desunt exempla, qui, viscerum obstructionibus detenti, vel ad haemorrhagias dispositi, animam, ipsis cum aquis, evomuerint.

Aquae frigidae ab usu, tum interno, tum externo, imprimis ad fontes minerales, hydropem aliquando dispulsum fuisse, constat; et qui antiquorum non minus, quam recentiorum experimenta cum frigidae aspersione, lavatione in typo non ignorat; majora ille forsitan, quam cautior medicina docuerit, beneficia ex illis exspectabit. » Si aestas est, inquit vetustus de medicina scriptor *romanus*, in mari natare (hydropicos) commodum est. « Solo aquae frigidae potu, teste celebri *Galliae* chirurgo, cum nec paracentesis abdominis conduxisset, urina plurimum mota, et ascites sanatus fuit. Hydropem cellulosum universalem quondam in *Spirensi* civitate feliciter abegimus. Recruduit, ex aegre culpa, ut videbatur, malum, quod iterum sanavimus. Redeunte interim post sex menses anasarca, aeger, nostri pertaesus, jamque tumidissimus, *Argentoratum*, ac famosissimum, tunc illinc degentem empyricum C*. petiit. Vix aegro conspecto, sanationem ille certam promisit. Descende, in- Frigida.

quiebat, in *gelidam*, cui *extracti saturni libram* commiscueris! — Balneo egressus, aeger prodigiose mingere cepit, et unico hoc subsidio ab aquis in totum liberatus, sanitati perfectae restitutus fuit. Audax sane nobis tunc hujus viri consilium esse apparuit; nec tamen ejus eventum, forsitan arti (non adeo ratiocinio, quam experientia, cujuscunque demum originis ea sit, promovendae) quondam proficuum, reticere hic voluimus. Nemo utique prudens id ipsum sub summa jam virium jactura, sub pulsu debilissimo, sub respiratione difficili ac tussi aspera, sub rheumatica morbi indole, sub frigore artuum; imitare cogitabit; sed frigidae, quae saepe diuretici aut vices agit, aut ejusdem actionem secundat, potum, ardenter ab aegris efflagitatum, ac ipsam, modo vires quidquam superstent, cum gelida momentaneam lavationem, etsi hanc ultimam nos ipsi in hydrope necdum experti simus, eo minus, quod in morbo toties in medicos rebelli, tentari quid liceat, vetabimus.

An potus concedendus? Atque sic ad questionem, num potus hydropicis, — num vero strenua a liquidis abstinentia, consulenda sint? partim jam respondimus.

Quam-

Quamdiu scilicet causam hydropis principalem pathologi a *sanguinis* in serosos humores *resolutione*, sine habito ad solida respectu, repetierunt: tamdiu hypotesi huic antiquae et ipsum artis exercitium conforme esse, ac potum vix non omnem aegris prohiberi oportuit.

Nec omnis *exsiccantem* hanc methodum eventus fefellit; sed complura sanationis exempla, quae ejusdem asperitatem quodammodo excusent, in diariis medicorum conservantur. Pars interim eorum, qui ex atroci hoc morbo convaluerunt, vel maxima, stat ex parte majoris versus aegros indulgentiae, nec etiam, si quis rationi magis, quam veterum auctoritati obtemperet, argumenta pro potu aegris concedendo illi desunt. Vix adeo nempe liquida ingesta, collectionis aquosae, illis longe superioris, originem illustrant; atque si *resorptionis defectui*, et systematis lymphatici pigritiae hucusque hydropes adscripserint; majoris forsitan ponderis opinio illius videri posset, qui *auctae inhalantium* ex atmosphaera vasorum *ingluviei*, seu *inverso* magis cutis, transpirationi potissime dicatae, *officio* hos adscriberet. Ne tamen hypothesin cum hypothesi trudamus, quo

contrariae rationes sententiae pateant, sufficiet, urinae in hydropicis indolem, — majores, a potu negato, lotii ruborem, parcitatem, acrimoniam, foetorem, — diureticorum, nisi liquidis idoneis suffultorum, inertiam, — summam, medias inter paludes, faucium, narium, cutis, alvi, partiumque vix non omnium ariditatem, — aegrorum, qui posteaquam diu nihil liquidi hausissent, ingentem tamen aquae copiam, non imminuto corporis sui pondere, sub paracentesi offerentium exempla, ac demum pejorem sitis, quam ipsius morbi tyrannidem, ante oculos posuisse. Quare nostris hydropicis potum nec obtrudimus, nec etiam, moderatum, negamus. Sunt nempe hujusmodi inter aegros, qui parum admodum sitiant; alii, qui potum ambientes, ob abdomen vel pectus ab aquis jam nimis repleta, eidem capiendo, retinendo, propter nimiam oppressionem et angustias abinde excitatas, vix pares sunt. Nec ingrata palato decocta, vel ptisanas pro siti fallenda, sed aquam vel solam, vel succo citri, aurantiorum, aut cremori tartari solubili atque saccharo, ad gratum saporem, vel, pro re nata, et vino commistam, pauca quidem copia, sed, praeci-

pue dum diureticis remediis utuntur, frequenter satis concedimus. Nec aliter hodiedum vel maximi nominis medicos procedere videmus.

Vesicantia.

Cum vero excitantem in hydrope asthenico curando methodum hic exponimus, nec externorum stimulantium mentio praetereunda est. *Cantharides* scilicet, quorum actio in omne systema, sed maxime in cutem, satis nota est, dum in textu hujus celluloso humores restagnant, effectum haud raro insignem satis edunt, ac morbosam secretionem non modo arcent, invertunt, sed et opus resorptionis coadjuvant. Ne tanto vero stimulo, sub deleta fere partium infiltratarum, et jam nimis extensarum vitali potentia abutamur, atque facile timendae gangraenae sic viam pandamus, cavendum est. Frequentior etiam vesicantibus locus est, ubi exanthematis, impetiginis, aut arthritidis, ex cute partibusque externis praemature aversorum stimulus interiora lacescere, ac secretiones serosas auxisse, permutasse videtur.

H. ex ast. indir. cura.

Hydrops ex stimulis majoribus, vim vitalem vix non exhaurientibus, productus, fortiora sibi utcunque excitantia, spirituosa

magis, aromatica, volatilia, coeteris non omissis, exposcit.

Cura hydr. energici.

Exempla hydropis, non adeo ex virium vitalium defectu, quam excitata per stimulos varios, imprimis autem per profluvia sexus, vel habitualia, suppressa, *superabundantia* exorti, et quidem ex nostris, jam adduximus (§. 748.). Ipse vero jam *Cous* senex, hydropicis, sub aetatis flore constitutis, aut verno tempore hoc a malo correptis, aut spiratione difficili oppressis, venam aperuit. Utriusqne etiam sexus homines, coeterum robusti, aetatem, quadragesimum fere quartum inter et quinquagesimum annum agentes, ab *energico* hydrope, ut recte monuit *Angliae* expertus medicus, non semel tentantur; sub quo igitur rerum statu, non alia, quam *debilitante* a methodo auxilium erit. Haec etiam celeberrimus, qui nos in cathedra *viennensi* praecessit, rerum medicarum scrjptor suis observationibus, — in *Gallia* vero, vir, in colligendis nosocomiorum militarium aegrorum et curationum historiis, clarus, abunde confirmarunt. Puella quatuordecim annorum, ut legimus, ob asciten jam quater paracentesin passa, fluentibus tandem haemorrhoidibus perfecte convaluit.

Sub hoc igitur aegrorum statu, quaecunque magis stimulent, evitanda, quae vero justum in corporis functionibus aequilibrium restituant, adhibenda sunt. Hinc cibi nimis succulenti, nutrientes, animalis potissimum naturae, potus spirituosi, et intensioris effectus diuretica, fugienda; quies vero, et corporis et animi major, lenia per alvum ac per renes simul subducentia, cremor tartari imprimis et nitrum, venaesectio vero, aut hirudinum circa vulvam, aut anum applicatio, subinde etiam repetita, ante omnia, imperanda sunt. In *tonico* hydrope, inquit celebris *Philadelphiae* medicus, saepe terror et jejunia auxilio fuerunt.

Obstructiones viscerum, si hydropem magis *fecisse*, quam modo *comitari* videantur, — *scorbutus, lues venerea*, hydropis socii, adpropriatam sibi medendi methodum, alibi exponendam, desiderant. Saepe nimis medici, reserandis per sic dicta resolventia, alvumque continuo moventia remedia, obstructionibus, aut nunquam, aut cum damno aegrorum resolvendis diutius intenti, quem sanare contendunt, hydropem, nullis amplius auxiliis cohibendum, auxerunt. *Vitia orga-*

nica nullam plerumque, ut saepius jam diximus, nisi palliativam, medicinam admittunt.

Evacuatio aquarum.

Secunda, quae aquas morbose secretas, et collectas *evacuare* jubet *indicatio*, partim, ut monuimus, jam ipsa morbi causa praedictum ad modum sublata, vel saltem non facile, nisi brevi solatio, sine illa, absolvitur. In casu contrario, id ipsum auxiliis tum *medicis*, tum *chirurgicis*, praestare molimur opus.

Per interna remedia.

Aquas igitur, vel textu celluloso, vel cavis corporis stagnantes, favente systemate lymphatico, ac stimuli organis secretoriis, excretoriis admoti, actione, ars *medica* per ductus corporis excernentes, atque dum impervia cutis spiracula vix illas admittant, vel per *alvum*, vel per *renes*, vel utramque per viam educere conatur. Quae per vias *urinales* tentatur, ea tutior plerumque ac minus viribus infensa est, aquarum eliminatio;

Alvum evacuantia.

morbi tamen sub principio, ubi aegri juniores minusque irritabiles sunt, ubi nec obstructio, nec scirrhus ventrem occupant, ubi hydrops ex profluvio quocunque, diarrhoea, dysenteria, haemorroidibus, originem non sumpsit; illas quoque per alvum, — non facile sine damno utrasque per vias, expellere licebit. Non interim reticenda est recentior

galli medici, de hydrope in *Vendeae* locis paludosis endemico, observatio: ut quae *hydragogis* magis remediis favet; diuretica vero, ipsumque adeo potum, vix non excludit.

Cum igitur dubiam satis intestinorum per viam aquas egerere contendimus: non facile mitiora id remedia praestabunt; sed fortiora quidquam ex radice jalappae, cum foliis sennae, aut cum calomela, vel, quod saepe nobis conduxit, ex eadem radice, cum sale medio et oxymelle squillitico, mollioris electuarii sub forma, exhibita, — saepe vero *drastica* ex gummi gutta, elaterio, scammoneo, bis terve per hebdomadam praescripta, requirentur. Raro tamen, si unquam, *hydragoga*, ut vocant, praescribendi occasio prudentibus se offert.

Haec artis tutioris praecepta, forsitan, ut medicus unum alterumve ex multis hydropicis, quem audax agyrta sanasset, valetudini non restituat, — sed ut plurimos eorum, quos iste, inflammatis, sphacellatis intestinis, mactasset, illibatos patriae conservet, efficient.

Etsi verum sit, hydropem per *renes* frequentius; quam omnes coeteras per vias simul sumptas, solutum fuisse; non tamen Diuretica.

hic reticendum est, decantatissima hoc in morbo *diuretica*, saepe nullum in renes effectum exserere, lotiumque sub illis vel minimam, aut copia, aut indole, mutationem subire. Fortiora adeo hujus generis remedia saepius, stimulando nimis, urinae secretionem adhuc parciorem inducere, et, vel provocata demum, vel aucta febre, in verum foetensque lixivium urinas convertere solent. Tentanda interim res est; et frequenter, quod illum non juvit, alteri vel maxime proficuum fit remedium. A *mitioribus* igitur semper incipiendum, et habita sensibilitatis, debilitatis apud aegros ratione, ad fortiora tandem adscendendum est. Ne tamen his ultimis forsitan incassum jam adhibitis, debiliora igitur vituperanda sunt auxilia. Hydropem, qui longe potentiora diuretica jam diu, cum continuo morbi augmento, praescripta fuerunt, cum ejusdem remedii dosi ad quartam modo partem redacta, sanavimus. Nulla in adulto hydrope auxilia profuerant, cum, ut vir celebris *viennensis* refert, medicus, ne nihil agere videretur, roob sambuci praescripsit: unde, secuta copiosissima urinae secretione, aeger convaluit.

Non mirabimur hinc, vel *succum millepedum* cum vino contritorum, recenter expressum, quibusdam hydropicis, quod tamen nunquam ille nobis praestitit, salutarem fuisse; vel *semina sinapis* non contusa, mane ac vespere ad cochlearis plenitudinem assumta, sanitatem illis restituisse, — vel *oxymel colchicum*, quod longe pluribus a nobis praescriptum, modo quinque nostris ex aegris salutare fuit, alios juvisse; — vel a *baccarum juniperi* infuso aquoso, quod nunquam ab eo solo obtinuimus: aegros ab aquis liberatos fuisse; — vel, ut nobis videre licuit, *radicem ononidis spinosae* cum aqua decoctam, urinas potenter satis movisse, — vel demum, ut centena alia taceamus, *lactucam virosam*, a nobis nunquam, a *viennensibus* autem, apud quos tamen laudes hujus plantae primum exortae sunt, nunc perraro praescriptam, aliis contulisse. Mitiora.

Quodsi de mitioribus in hydrope remediis quaestio sit; fatemur, nos, modo nulla diarrhoea subfuerit, a nullo eorum frequentius, quam a *cremore tartari*, prout acta *bononiensium* academica docuerunt, vel a cremore tartari *solubili*, a drachmis duabus ad unciam usque dimidiam spatio nycthmeri, tempore

sat longo, porrecto, atque vel solo, vel cum roob sambuci, aut cum oxymelle scillitico, nec non cum spiritu salis dulcificato praescripto, opem habuisse.

Potentiora. Constans vero medicorum observatio, efficaciora inter diuretica, tum *salibus alcalinis*, vel puris, vel cum acido vegetabili saturatis, tum *squillae bulbo marinae*, tum denique recentiori *digitalis purpureae* remedio, principatum assignavit.

Salis alcalini aliquot modo grana remediis amaris superaddita, et quosdam per dies repetita, urinas saepe satis jam movent; majore dosi porrecta, nimis irritant, ac febrem, in hydrope timendam, excitare valent. Hinc *urinam* ovium, asinorum, jam *arabes*, — juvencae vero illam, *Italiae* celebres quondam medici, ut potens in hydrope diureticum, ad quatuor, pluresque ad uncias in die porrigendum, commendarunt. Frequentioris vero, atque, nisi alvum nimis solicitent, tutioris usus sunt alcalia cum acido saturata.

Scilicet, vel cinerum vegetabilium libra una, cum herbae absynthii uncia, infunditur per diem ac frigide in vini aciduli, rhenani, vel mosellani libris duabus; collaturae vero filtratae, bis vel ter in nycthemero, un-

ciae duae propinantur; vel salis alcalini vegetabilis uncia una, eundem ad usum, in praedicta vini ejusdem quantitate solvitur. Si quidquam salis alcalini saturatum satis non fuerit, tanti non interest. Loco vini etiam cerevisiae recentis libris duodecim, libra cinerum una, limaturae martis unciae quatuor, seminum sinapis unciae duae, adduntur; per biduum digesta, colantur, ac liquidi istius, aegris ter, quater in die cyathus dimidius porrigitur.

Squillae marinae bulbus, vel *recens* vino cum cortice cinnamomi et radice helenii infunditur; aut sub forma pilularum cum extracti amari et cardamomi minoris aequali portione commistus, aut etiam cum aqua aromatica contritus, naphtha vitrioli et grato syrupo superadditis, praescribitur; — vel debite *siccatus*, in pulvere porrigitur; — vel *extracti aquosi* sub forma exhibetur; — vel *infusi acetosi*, vel demum *oxymellis* sub specie, aliis superadditur. Turbas interim saepe magnas, nauseam ac vomitus excitare bulbus recens consuevit; nec certe, ut squilla urinas moveat, nauseam ab illa excitari oportet. Alcali vegetabile cum aceto squillitico saturatum, aqua juniperi gratoque syrupo adjunctis,

debilioribus conduxisse observavimus. Insignem, aliisque rebellem, asciten pedumque tumorem, cum cremoris tartari solubilis et oxymellis scillitici uncia una, spiritus salis dulcis drachmis duabus, et aquae menthae piperitae unciis octo, — dum omni bihorio uncia hujus remedii dimidia sumeretur, atque dum interea lumbi bis in die cum linimento ex spiritus terebinthinae drachmis duabus, cum vitello ovi et aqua subactis, inungerentur; *Petropoli* fugatum fuisse conspeximus.

Digitalis purpureae, in urina hydropicorum pellenda virtutem saepe maximam, saepe satis quoque nullam, experti sumus. Vix cognita hujus plantae efficacia, ejusdem in *Italia* experimentum nos primi instituimus. Insecuto digitalis purpureae defectu, *luteam*, cum effectu tamen, nisi duplici remedii a dosi, minore, consuluimus. Digitalem *epiglottidem* iisdem viribus instructam esse, quod noster quondam auditor, nunc vero clarus instituti clinici *patavini* antistes, docuit, necdum nos ipsi, ob plantae raritatem, experiri potuimus. Cum vero digitalis has species pulsuum lentorem in plurimis notabilem inducere satis notum sit; illa, quae *ferrugi-*

nea vocatur, sicuti vehementius operari, ita quoque arteriarum ictus numero augere, quo etiam experimento destituimur, refertur. Recentia plantae hujus folia, nos nunquam, virulentia eorum facilisque hypercatharsis timore permoti, praescripsimus.

Quotiescunque vero tum squilla marina, tum digitalis purpurea, alvum nimis excitaverint; ne bono eorundem effectu hac via frustremur; opium illis et radicis columbo pulvis jungenda sunt.

Iridis palustris succum, plura hydropis sanati exempla, nec tamen ea, quae nos ipsi, non multa, instuimus, commendant.

Urinae secretionem ab usu *cantharidum* interno non adeo augeri, quam ejusdem excretionem praegravari observavimus. Gravem interim hydropem in *Lituania* cum quatuor illorum granis, emulsionis amygdalinae librae uni commistis, dum omni hora cochleare unum istius sumeretur, fugatum fuisse novimus. Infidum interea in hydrope remedium *meloen*, tum *vesicatorium*, tum quem aliqui laudarunt, *proscarabaeum*, esse credimus. Nec facile *nicotiana tabaco*, ab *anglo* scriptore insigniter laudato in hydrope remedio, uti audebimus.

Non tamen remedio, similibus in casibus apud alios saepe proficuo, ex eo, quod presente in malo ac tempore effectum non habuerit, in perpetuum renunciandum esse, docet non infrequens observatio. Sic virginem asciticam in clinicum institutum *ticinense* suscepimus, ac eidem remedium ex radice jalappae, sale medio, atque oxymelle squillitico compositum praescripsimus. Cum nullam hoc virtutem exseruisset; dimidium per annum ad alia, quidem et decantatissima in hydrope medicamina, quin haec morbi augmentum praevenissent, transivimus. Cum feriae academicae interea subintrassent; aegra haec suis sese parentibus, sorti propriae commissa, restituit. Post menses quatuor, ea, curae nostrae necdum pertaesa, ad nos rediit. Antiquum igitur, quod supra indicavimus, remedium denuo praescripsimus; et ab hoc solo, brevi satis tempore, hydrops omnis feliciter devictus fuit.

Atque haec de auxiliis, ab arte *medica* hydropi opponendis hic sufficiant! Quodsi vero his ipsis, quacunque demum ex ratione, morbus pertinaciter restiterit; colluviei serosae *chirurgia* tandem vias aperire, atque sic, prout nempe licet, morbosae collectio-

nis effectibus saltem mederi tentat. Hoc interim de artis salutaris subsidio, sub cura hydropis speciali opportunius loquemur.

Cura convalescentium.

Nisi causa hydropis, aut ejusdem adeo effectibus, sublatis; vix corporis e cavis expulsus, mox iterum repullulat, ac saepe adeo citius recolligitur, latex aquosus. Hinc non una eademque medendi methodus tam tristem eventum apud omnes praecavebit; sed post *energicum* hydropem, si vires adhuc praedominent, tum in victu parciore ac minus nutriente, tum in fuga stimulantium, ac demum in illis, quae aequilibrium restituant, sat diu pergendum, nec de corroborante, ut vocant, remedio cogitandum est. Ab hydrope autem, quem *debilitas* produxerat, cibi nutrientes, facileque subigendi, animales imprimis, remedia vero, quae stimulo adaequato vires amissas restituant, amara scilicet, decoctum corticis, tinctura martis, non neglectis interim illis, quae urinae potissimum secretioni uberiori faveant, — externa quoque subsidia, ut corporis, sub coelo sereno ac tepido, sub debito vestitu, exercitia, animi recreatio, frictiones, fasciae, quarum ope partes solidae, diu nimis extensae, relaxatae, suffulciantur, ac similia, or-

dinanda sunt. Si *viscerum obstructio* hydropem generasse videatur: hoc ipso devicto, illa, quae reliquum forsitan infarctum tollant, cum magna tamen cautione, ne *resolvendo*, robur partis infrangatur, extracta scilicet taraxaci, cichorei sylvestris, cum terra foliata tartari, gummi ammoniaco, sapone medicinali, vel et unguentum mercuriale, praescribenda, — quodsi vero ea ipsa, quae hydropem induxerat, obstructionem etiam generaverit, *debilitas*; ea modo, quae hanc ultimam, et gradus illius, ut supra exposuimus, respiciunt, adhibenda sunt.

Cura hydropis specialis.

§. 758. Praemissis, quae hydropis ad curam pertinent generalibus praeceptis, in illorum expositione, quae species hujus morbi diversas concernunt, breviores esse nobis licebit.

H. cellulosi.

Ac primo quidem, *hydrops cellulosus*, seu *intercus*, inter omnes communior, et aliarum hydropis specierum frequenter parens (§. 736.), sicut prae istis, medicorum in conspectum cadit: ita quoque, malorum ex sui augmento et neglectu instantium imaginem sat prompte offerens, citius ab illis auxilium exposcit. Pro causarum vero, unde hic morbus

bus procedit, diversitate (§. 748.), aliud aliudve hoc esse oportet.

Saepius forsitan hydrops *intercus*, quam quivis alius, etsi hoc cutis ubique tumida, aliquando simul inflammata, per oppressas ab aquis et tactui digitorum vix non subtractas arterias indicari vix sinat, morbosae corporis *energiae* adscribendus est; quo in casu, ex morbi regnantis, ut scarlatinae; aut alterius exanthematis, ex subjecti, et causarum praegressarum ex indole eruendo, medendi methodus, quam hydropi *hypersthenico* adsignavimus (§. 757.), debilitans arripienda est. Hinc venaesectio interdum, plerumque vero repetita, nec tamen impetuosa, alvi evacuatio, potus acidulus, subfrigidus, victus autem parum nutriens, et quies corporis ac animi, imperanda sunt. Hypersthenici.

Frequentius interim hydrops cellulosus, vel ex cutis laxitate nativa, vel per collectam prius pinguedinem inducta ejus inertia, vel quod, sua, post graves morbos, epidermide spoliata, sensibilior, debilior, aut semiparalytica sit facta, vel quod frigori, imprimis humido, diutius fuerit exposita, caracterem agnoscit *adynamicum*, et a transpirationis opere quasi inverso, cutem turgidam et languen- Asthenici.

tem subtus inundat. Hac igitur sub rerum conditione, tum morbi primaria, quo scilicet hydropis hujus scaturigo est, recta pertractatio commendanda, tum restabiliendae transpirationis cutaneae vel maxima cura habenda est. In primo hinc casu, corticis peruviani decoctum cum sale alcalino vegetabili, aceti squillitici ope saturato, ac spiritu nitri dulci, — in secundo vero, aut cremor tartari solubilis, cum refracta tartari emetici dosi, cum roob sambucci, et spiritu salis dulci, aut aqua florum sambuci, petrosellini, cum aceto ammoniacali et vino antimoniali, indicantur. Si magna cutis siccitas ac tensio subfuerint; balneum ex aqua tepida, cum infuso herbarum aromaticarum aut calami aromatici mixtum, adhiberi meretur. Frictiones lenes, cum pannis laneis, fumo aromatico imbutis, ad horas matutinas, ubi crurum tumor quidquam subsedit, institutae, maxime vero adplicitum hinc inde, nisi major jam cutis tensio ac sensibilitas hunc stimulum recuset, vesicans, vasa cutis resorbentia nimis pigra, potenter excitabunt.

Scarificatio, incisio cutis.

Cum vero plura hominum, hydrope celluloso correptorum casuque fortuito, vel per ignem, vel alia ratione ad cutem laeso-

rum, mox autem per ipsam hanc cutis solutionem aquis omnibus depletorum exempla haberentur, cutis tandem *scarificatio*, aut sat conspicua, quae ad textum cellulosum, non tamen profundius, penetraret, maxime pedum super talos, *incisio*, jam antiquitus cum fructu tentatae fuerunt. Est tamen, ubi hujus generis subsidium, ob vires aegrorum jam nimis collapsas, imprimis ubi crurum refrigeratio, ob humoris stagnantis, saepe acris, continuum adfluxum difficulter evitanda, subintraverit, inducto prius partis incisae erysipelate, aut ulcere impuro, spongioso, funestam tandem aegris gangraenam causaverit; quando ex altera parte, institutae forsitan scarificationis vulnuscula, antequam humoris multum effunderint, cito nimis occlusa, susceptae operationis omne beneficium promtius averterint. Quodsi adeo hanc viam tentandi sit animus; non tarde nimis illa, sed viribus aegrorum adhuc satis constantibus, inuenda, maxime vero partis, unico, et minuto, satis tamen profundo vulnere incisae siccitas calorque moderatus omni modo conservanda sunt. Cavendum quoque est, ne, si forsitan plurimus humor e vulnere citius effluxerit; quod magno quondam

Britanniae medico contigit, aegri vires cum vitae periculo concidant. Hinc illae carnium cum jusculo, cum vino generoso aliisque sustentandae, partes vero solidae, egressis aquis collapsae, cum fasciis muniendae sunt. Si tensio, rubor dolorque vulnus circumdederint: pars adfecta cum decocto emolliente, cui quoque herbae aromaticae infusae, et spiritus vini camphorati portio superaddita fuerunt, tepide fovenda est.

Scroti. Qua vero ratione crurum oedema in hydropicis, — hac etiam genitalium externorum anasarca, si aquis, insignem ad molem collectus, aliter liberari illa non queant, etsi hic quoque magna gangraenae pericula premant, apud adultos scarificandum est. Scrotum viri hydropici, ab aquis summe extensum, ac sponte humorem cum livore plorans, insperso pulvere corticis subtili, cui camphorae subactae quidquam admistum fuit, ab imminente gangraena praeservavimus. Apud puerulos, scroti tumorem aquosum, a partis hujus refrigeratione exortum, fomenta sicca ex herbis aromaticis, vel repetita fumigatio ex saccharo, carbonibus injecto, vel alia, quidquod solus feminalium usus, plerumque jam dissipant.

H. cell. capitis ext.

Qui foetus ad cranium a partu laborioso oriuntur tumores quasi cystici, hos cum ferro tractari, ob faciles infantis convulsiones, periculosum est; solum vero gossypium, cui camphorae frustulum commissum fuit, sicce superimpositum, sufficit. Oedema capitis ex causa leviore ortum, cucupha, vel sacculi, herbis aromaticis cum camphorae pauxillo impleti tepideque adpositi dispergunt. Sic celebris quondam *Basiliensium* medicus, ad verticem infantum duorum, non ita pridem utero exclusorum, tumores, ovi magnitudinem referentes, molles indolentes, atque decolores, ac fluido seroso repletos, cum sacculis, herbis, ut vocant, discutientibus repletis, atque vino calido infusis, feliciter dispulit. In malo quidquam majore potentiora requiruntur artis subsidia. Sic veteres, ad sanandum hydrocephalum (externum) necessarium esse caput tondere ad cutem, dein imponere sinapi sicut exulceret; si id parum profuerit, scalpello utendum esse » docuerunt. « Siquidem parvus esset tumor; apicem unica sectione dividendum; si vero major; duas aut tres sectiones fieri, aut plures, juxta magnitudinis proportionem in locis ad effluxionem commodis, » monuerunt. —

Quodsi temporum sub musculo collectio fieret, expectandum esse, donec humor redundet, ut ne musculus incidatur, et postea a lateribus musculi sectionem faciendam esse; et si quidem humor in profundo sub musculo contineretur, duas sectiones utrimque a lateribus musculi ipsius instituendas esse, « jusserunt. Pulchre istis recentiorum medicorum observationes quaedam, ob raritatem hic referendae, respondent. » Mulieri scilicet quinquagenariae, crudeli capitis dolore interno detentae, tandem media hieme caput exterius tumore oedematoso in tantum excrevit, ut duplo fere majus videretur, oculi amplius aperiri non possent, auresque ad pollicis crassitiem intumescerent. Ab eo, dolor capitis internus non parum sublevatus fuit. In curatione autem, caput variis vulnusculis lanceola factis, hic illic perforatum est; a quibus serosus liquor copiose extillavit, sicque caput paucis diebus multum detumuit, et aegra, cucupha ex herbis aromaticis imposita, saluti restituta fuit. « Similis fere casus cephalaeae acutae atrocis, in frontis tumorem insignem terminatae, a nobis descriptus fuit (§. 332.). Puella bimestris,

tumore capitis praegrandi et pellucido, ejusdem undique coloris, afficiebatur. Tumor, in altum elevatus, tactui cedebat rursumque adsurgebat; compressus vero, aquae fluctuantis motum sine dolore prodebat. Cataplasmate autem ex pulvere radicis cucumeris asinini et iridis, utriusque ad unciam dimidiam, ex seminibus cumini ad unciam, et ex farinae fabarum unciis duabus, cum melle parato, et capiti raso calide aliquamdiu imposito, sensim sensimque tumor omnis disparuit. In viri ex diuturna hemicrania ad caput exterius tumentis exemplo (§. 736.), cauterium postico capiti inustum, ichori, ut videtur, sub pericranio latenti exitum felici sub omine paravit.

In externo, ut vocant, hydrocephalo, *romanus* chirurgus eximius fomenta ex aceto squillitico consuluit. Quotiescunque autem cum externis hujus indolis remediis aegro subvenire curamus; nec causarum, si quasi pateant, impugnatio, nec interna, quae in hydrope commendavimus, subsidia negligenda sunt.

Longe vero abest, ut externi ejusmodi ad caput tumores, si cum cavo cranii mutuum commercium alant, vel etiam, praeter

aquas, partem cerebri suscipiant, chirurgicum auxilium tam facile admittant. Est interim, ubi haec minus a dispositione foetus in hydrocephalum primaria, quam a tardiore quidquam in uno alterove cranii puncto ossificatione, ut vocant, dependeant: quem osseae particulae defectum, non admodum conspicuum, post menses a nativitate aliquot resarciri posse, non prorsus desperandum est. Sic, ut in actis r. academiae chirurgorum *parisinae* legimus, circa lambdoidaeam infantis adhuc teneri suturam, tumor aqua repletus, ad ovi magnitudinem, comparuit: quem tumorem tum ferro adperiendum esse, quidam consuluerant. Adplicita tamen alterius jussu chirurgi lamina plumbea, sub compressione moderata, hiatus ille sensim sensimque ab ossea materia impletus, ac tumor aquosus dissipatus fuit. Similis eventus aliquoties et aliorum conamina, simili sub rerum positione, coronavit.

Cura hydrocephali.

§. 759. Tam funestam esse *hydropis cerebri* prognosin jam fassi (§. 755.); quid ad hujus morbi, dum semel cognoscitur, tam lethalis, sanationem proponamus, nisi messem alienam, ut nostra uberiorem, vendi-

temus, vis nobis superest. Atqui nec nobis etiam infantum exempla desunt, quos, *primi stadii* symptomata aequivoca offerentes, ex hydrope cerebri a nobis sanatos esse, non minore, ac alii, jure praetendere possemus. Nec tamen, quod *dubium* est in diagnosi, hoc indicationis basin satis solidam vel unquam constituet; aut si felicioris gloriam eventus est illo captare contendimus, jactationis notam nobis non inuret.

In *chronicum hydrocephalum*, qui sua in ipso utero fundamenta jecit, et vel mox a partu se prodit, vel in prima jam infantia sese evolvit, nullum certe medicae arti conceditur dominium. Si tamen hic hydrops, vel et *acutus*, ut paucissima exempla ostendunt (§. 737.), antiquam sedem cum alia, minus nobili commutaverit, aut minus gravem in morbum alium transiverit: inexspectata istius translatio, conversio, eundem magis esse tractabilem sinet, ac propriam mali naturae, nunc magis cognitae, medendi methodum indicabit. Hydrocephalus chronicus, sibi ipsi commissus, etsi saepe jam primis annis lethalis, aliquando vigesimum. et trigesimum adeo ad aetatis annum protractus fuit; quas morbi inducias, artis sollicitae nimis Chronici.

tentamina certe plurimum contraherent. Fasciae, quae cranium infantile in sua ab aquis extensione forsitan cohiberent, has ultimas in cerebrum, quod in ossa non possunt, vim suam exserere coacturae, statum aegri soporosum, citius certe lethalem, provocarent. Miramur hinc *galli* medici, quondam summe conspicui, testimonium: quod nempe cum fascia, quam *Guidonis* vocant, in formam cucuphae concinnata, totum caput obvolvente, et quotidie renovata, quindecim dierum spatio, prolem recens in lucem editam, cui omne caput *cum magna suturarum dilatatione* tumebat, perfecte sanaverit. Saltem, non obstante suturarum hoc in casu dehiscentia, num aquae, capitis tumorem hic efficientes, *sub* dura matre magis, quam *supra* illam, et sub integumentis cranii, aut extra cavum istius, stagnaverint, dubitamus. A balneo vaporis capiti hydropico admisso, hunc morbum, ut *Angliae* chirurgus refert, disparuisse, nisi *externus* forsitan hydrops fuerit, non minus in dubio relinquimus; nec majorem aut vesicantia, aut fonticulus, aut setaceum, effectum promittunt. Si quae, sub morbi principio, tentari medicamina possint; in illa potissime, quae vires sustentent, et fluxum

urinarum promoveant, in corticis, rubiae tinctorum, glandium decoctum, cum sale alcalino, per acetum squiliticum saturato, spirituque salis dulci superaddito, vel aliquando in usum digitalis purpureae cum calomela, fiducia (quam nulla interim nobis experientia hic suggerit) saltem aliqua ponenda esse videtur.

An capitis paracentesis?

Magnae vero quaestioni, *divi senis* effatum occasionem largitur, dicentis: » aqua, si in cerebro suborta fuerit, ita tamen, ut in adulto, secus sano, contingat, adhibitis medicamentis si non sanetur, *caput ad cerebrum ipsum perforandum est.* « Conjicimus autem ex istis, virum hunc immortalem, quem jam adeo a *calculi sectione* abhorruisse notum est, ut discipulos jurejurando, ne talem unquam susciperent, adstrinxerit, non absque omni experientia aut propria, aut aliena, tam distincte operationem, de qua agimus, praecepisse. Ac revera, posterioris aetatis *graeci* medici, ubi *sub calva* collectio aquarum facta esset, exspectabant, donec humor redundasset, et suturas magis dehiscere induxisset; quo in casu, locum istarum magis prominentem adperiebant. Fuit tamen inter illos, qui se neminem a capitis hydrope hujus ope

auxilii liberatum vidisse fassus sit, qui manum hic adhibere chirurgicam recusaverit, licet chirurgi nonnulli, ut refert, terebratione circumcirca instituta, os calvariae eximere consueverint. Dubitare interim licebit, operationem talem chirurgicam, a viro summe commendatam, si funestum in omnibus eventum agnovisset, per non pauca saecula a pluribus hoc in malo impune continuari potuisse.

Quodsi tamen aliquorum hac in re ausus, tum a celebri de sedibus et causis morborum scriptore, tum a magnis *Galliae* non minus, quam *Germaniae* medicis atque chirurgis recensitos, nec ideo hic loci repetendos, in examen revocamus; fateamur oportet, hos, capitis paracentesi vel minime favere; nec nisi unico exemplo, nobis quidem cognito, eoque nequidem satis certo, hanc ulli profuisse, constare. Rusticum nempe referunt, qui impatiens diuturni saevissimique doloris capitis, a sero inter cranium et duram meningem concluso, veterinarium coegit sibi sinciput perterebrare, unde seri copia exsiliente, prorsus convaluerit. *Boves* tamen ab hydrocephalo per sectionem sanari, forsitan audiverat ille rusticus; atque si ex-

terno tantum, ut vocant, hydrocephalo has bestias laborasse, sint, qui praetendant; *ovium* saltem *vertiginosarum* exemplo certiore constat: earum cranium, ubi *taenia vesiculari* eae adfectae sunt, satis tuto tricuspidis ope perforari, ac pristinae haec animalia saluti restitui.

Non quidem hoc bestiarum, cranio propter hydropem cum felici effectu perforatarum, exemplo, ut ex illo ad hominem argumentum transferamus, abutemur; quamvis nec in illis, ut ipso in homine, pro certo poni possit, num inter ossa cranii et duram meningem, num inter hanc et tenuem, num piam matrem inter et cerebrum, aquae restagnent. Sed nec hoc reticebimus: partem nempe criminationis adversus cranii humani paracentesin non minimam, ex ignota pridem cerebri, absque omni medullaris substantiae in liquamen aquosum resolutione, destructione, explicandi, evolvendi aptitudine venisse. Cum tanta vero visceris expansione morbosa, pars plurima functionum ejus plerumque diu manet intacta; et si aequalis foret in illo, contractionis, vel in se ipsum post aquas lente eductas redeundi potentia; ex hoc quidem argumento difficultas

haec paracentesi opposita, dum fasciae sub ipso aquarum moderato effluxu gradatim circa caput constrictae supplere quodammodo possint, corrueret. Nec tricuspis extenso forsitan in vesicam cerebro admota, vulnus huic tam profundum, ac si convolutae in gyros medullae impulsa fuisset, inducit. Ac revera infans necdum quadrimestris, in quo, ob insignem hydrocephalum, celebris *Galliae* chirurgus paracentesin instituit, ac praefatam vesicam inscius compunxit, per quinque dies non modo vixit; sed aspectu bene se habuit, etsi tunc, aquis nempe noviter collectis, perierit. Sed ipse hic aquarum reditus tam facilis, cum causam hydrocephali paracentesis non tollat, magnum sane adversus istam argumentum est. Aliarum interim punctio cavitatum hydrope laborantium, in quibus cohaesionis beneficium ex praevia inflammatione expectari non potest, non minus ab hoc premitur; nec tamen ea, ob hanc rationem, in totum rejicitur. Timor magni quondam viri, ne unquam meninges recisae, tam laxae aut crassae, ut lacerae ad *cicatricem* perduci possent; si ad ea, quae in summis calvariae laesionibus natura saepe praestat, vix satis ubique fundatus esse vi-

detur. Felicior sane rerum status videri posset, ubi aquae, non profundius, quam sub cranio, aut crassa meninge haerentes, cerebri ipsius a ferro laesionem praevenirent. Atqui tamen et hoc in casu, cerebro a pondere liquidorum in exiguam saepe molem compresso ne intima ejus structura labem, vitae ulteriori contrariam conceperit, verendum erit. Sic (ut in medicis *anglorum* commentariis refertur) hydrocephalus cum hiantibus suturis in tenero infante, ad locum, quo sinus laedi non poterat, cum lanceola apertus fuit. Exiguo e vulnusculo, cranio ambabus manibus compresso, decem aquae clarioris unciae effluxerunt. Cum fascia munito nunc capite, infans bene se habuit. Die tertia, aquarum libra una, — die vero sexta, unciae quatuordecim emissae fuerunt. Suturae nunc claudi, cranium consuetum ad volumen reduci, et infantis valetudo illaesa videbantur. Post mensem interim, capitis moles aucta, novam sibi incisionem exegit. Libra integra aquarum, — at post mensem, triginta duae unciae illarum, eductae fuerunt. Nunc vires infantis, hucusque intactae, colabi ceperunt, et decem post dies ille animam efflavit. Dissecta calvaria, cerebrum,

ut medicus se exprimit, consumptum (in minus modo volumen compressum?) fuit.

Sub tanta vero jam cerebri *extensione*, vel *compressione*, nulla certe amplius recuperandae per operationem chirurgicam salutis spes adfulget; atque omne hic artis conamen audacius, celeriorem aegrorum interitum, et scientiae salutaris obrobrium post se traheret. Nec etenim cranium, ab aquis tam copiosis liberatum, ut abdomen a peracta paracentesi solet, se contrahit, aut ratione tam aequali constringi cum fascia potest; nec visceris tam mollis et tam parum elastici, contractiuncula, ut idem pristinam in sedem satis firmum descendat, atque novae collectioni aquarum efficaciter resistat, sufficiet. Quare his provecti adeo jam mali in casibus, recentiorum opinioni de proscribenda hydrocephali punctione lubenter subscribimus. Cum interim latex aquosus saepe non adeo in ipsis cerebri ventriculis, quam inter cranium ipsumque hoc viscus resideat; cum chronica hujus partis inundatio interdum non tam congenitam ad hydropem infantis dispositionem, quam violentiae externae, a partu laborioso, a lapsu, effectum localem, seu topicum sistat; si modo signa hujus differen-

ferentiae satis certa forent, ac si tanta necdum aquarum moles cerebrum comprimeret, quid in morbo alias semper lethali, *hyppocratico* praecepto contradiceret, non satis videmus. Hoc saltem hucusque novimus: quod ventriculorum cerebri hydrops, sub initio, plerumque *unius* lateris, prae alio, symptomata, eaque maxime ad faciem, ad oculos, nares, *nervosa* producat; cum ab aquis, calvariam inter et cerebrum haerentibus, suturae citius dehiscant, aliquando adeo promineant, ac nervosum systema, si forsitan soporem excipias, longe minus adfectum sit. Orbitarum etiam descripta in hydrocephalo constitutio, ossiumque parietalium convexitas, ab hydrope *ventriculorum cerebri* citius, quam a simplici aquarum *super cerebro* effusione exspectanda videntur; quae singula diagnosis, ulterius excolendae, momenta chirurgorum expertorum, qui tanta jam felici cum successu in humani generis beneficium ausi sunt, judicio committimus. Quodsi vero unquam tam dubia suscipi posse videatur operatio: non omnis certe aqua simul emittenda, sed iteratis modo vicibus, per exigua et cribriformia cranii perforati ostiola

educenda, omnis vero aeris atmosphaerici accessio, qua potest, cura avertenda foret.

C. hydrocephali acuti. Nisi omnia nos fallant (nec enim, sub tanta diagnosis ambiguitate, nostris adeo confidimus aut superbimus curationum exemplis) hydrocephalus iisdem, ac coeteri hydropes, legibus subjectus, nec aliis, quam quae istis opponuntur, artis praeceptis impugnandus est. Quemadmodum vero *cynanche laringea*, *peritonitis puerperarum*, nisi primis adgressionis momentis resistamus, vix non omne artis conamen eludunt: ita quoque hydrocephali lethalitas, signorum, quae primam aegri invasionem manifestent, aut silentio, aut indoli aequivocae, ac retardato sic auxilio, adscribenda est. Quousque vero inquirenti attentius medico natura respondet; morbum hic, universi systematis affectionem, atque nunc *energicam*, nunc autem *adynamicam*, inveniet.

Energici. In primo igitur casu, si vegetum hucusque ac firmioris contextus infantem morbus, imprimis post causas excitantes, corripuerit; maxime sub facie rubra et accensa, oculis splendentibus, calore, dolore capitis intensis, pulsu arteriarum frequente, quidquam duro ac vibrante, ut nimium humorum ad

caput impulsum, congestionem ac stimulum fraenemus, aut venaesectio, aut saltem hirudines circa aures, vel tempora, collum, ponendae, alvus autem tum per clysteres, tum evacuante, blandiore tamen, cum medicina, imprimis ex calomela, rhabarbaro et magnesia, purganda est. Ne interim, ob *inflammatoriam*, ut vocant, indolem, morbum hunc tam saepe hypersthenicum esse credamus, observatio virorum clarorum, nec venaesectionem, nec hirudines adeo profuisse, quam aegris potius nocuisse, nos advertit. Emetica, nos, quod vomitus sub impetu, humorum, caput violentius appetentium, reditum ex isto nimis impediant, cum aliis, non facile praescribimus; ac fuit adeo, qui a magno vomitoriorum apud infantes abusu, frequentiorem nunc hydrocephali proventum derivaverit, conspicuus de morbis infantum scriptor *anglus*. Quemadmodum autem de *puerperarum peritonitide* quondam monuimus (§. 221.); ita et in acuto hydrocephalo, debilitantis occasio methodi promtissime, subintrante scilicet pulsuum lentore, sub secundo jam morbi stadio, aufugit; atque dum rarius medici, morbo infantem vix aggrediente, in auxilium ducantur; haec ratio esse vide-

tur, cur excitans ipsis longe magis, quam deprimens medendi ratio conduxisse sit visa.

Asthenici. Tum hoc igitur in casu, tum in altero, mox a morbi principio manifeste satis *adynamico*, tum vesicantium, vel ad caput, ad nucham, dorsum, vel ad crura, et ubi abdominis simul dolor urget, ad hepatis regionem adplicandorum, tum mercurii, externe non minus, quam interne adhibiti, tum denique eorum, quae seri resorptionem et urinae secretionem magis promovent, utpote digitalis purpureae, terrae foliatae tartari, usus magis opportunus inventus fuit. Quamvis autem jam diu in *Germania* calomelem in hydrope propinaverint, et laudatus jam saepe *genevénsium* medicus hoc remedium, antequam aliorum cum hoc tentamina ad ipsum pervenissent, adhibuerit; *anglis* nihilominus medicis eximii hujus remedii magis cognita nunc, hoc maxime in morbo, virtus debetur. Primum igitur, puero, calomelas granum unum semel vel et bis in die, ita quidem, ut illius, octo dierum spatio, viginti grana consumeret, porrectum, praeterea vero unguentum mercuriale fortissimum a drachma una ad scrupulos quatuor, lumbis atque cruribus; non sine insecuta post quadriduum

salivatione, illitum fuit. Mox utriusque dosis remedii, ab aliis aucta, atque novem annorum puero, calomelas quadraginta duo grana, unguenti vero fortioris mercurialis unciae tres et ultra, inunctae fuerunt. Sub majore vero mercurialium dosi, ita ut in puero necdum trienni, praeter drachmam dimidiam dicti unguenti, post quatuor horas repetito inuncti, eodem temporis intervallo quovis granum unum calomelas ingestum fuerit, saepe nullus in aegris ptyalismus exortus est; ex quo igitur, salivationem hoc in morbo ex mercurialibus (quod nervorum in eo stupori tribuerunt) nunc nullam, nunc tamen satis manifestam, excitari constat.

Quantacunque vero sit mercurii in hydrocephalo acuto utilitas; fatendum tamen est, eundem, non absque vesicantium adhibito simul usu administrari solitum, cum haec ultima, vel sola, aliquando morbum dispulerint, dubio, num ista magis profuerint, medentibus ansam dedisse. Nec reticendum est, non modo plura, ex abusu hydrargyrii hoc in morbo infortunia, laudibus remedii haud parum huc usque detraxisse; sed multos etiam hydrocephalos nullum prorsus a mercurio effectum obtulisse. Infans

quem, hoc morbo laborare creditum, copioso usui mercurii subjecerant, nullum tamen, a morte, aquarum in cerebro vestigium exhibuit. In decem hydrocephali acuti casibus, mortem sat abundans usus mercurii adeo avertere non potuit: ut nequidem ptyalismum aegris excitaverit, utque morbos, quibus hoc remedium profuisse ab aliis relatum est, ab hydrocephalo prorsus alienos fuisse, sibi persuaserit recentior hoc de morbo scriptor anglus. Sine fructu se mercurium hoc in morbo adhibuisse, plures quoque ejusdem gentis, et alii celebres viri testantur.

Non tamen igitur virtutem hydrargyrii, quam in aliis hydropis speciebus, quarum nullatenus incerta est diagnosis, tam efficacem saepe reperimus, in hydrocephalo saltem aequalem non esse dicemus; sed in omni cerebri hydrope, sub quavis hujus indole, et quovis demum sub ejus stadio, tam anceps remedium laudari, hoc saltem, quemadmodum rationi consentaneum non est, ita experientiae nec quidquam respondet.

In asthenico igitur hydrocephalo, mercurius, non tamen ad dosin, quae teneros adhuc aegros nimis exstimulet, tentari utique me-

retur; et quod solus ille non potest; id, praeter vesicantia, juncta ipsi digitalis purpurea, — atque si nervosa urgeant symptomata, si vomitus, spasmus dolorque aegrum divexent, nunc opium, nunc moschus, flores zinci, aut et alcali volatile, serpentaria virginiana cum floribus arnicae, maxime autem vinum generosum, *hispanicum* praecipue, interdum praestabunt.

§. 760. Non minor in *hydrorrhachia curanda*, quam in dispellendo hydrocephalo, artis est inopia. Quos nempe vitae dies illa, sibi ipsi commissa, aegris, aerumnosos quidem, sed non tam paucos aliquando concederet; hos artis nimis sollicita conamina vix non semper celerius abrumpent. Etsi nempe pars longe maxima illorum, quos hic morbus a nativitate corripuit, nec secundum quidem vitae annum vel attingat, vel compleat; puella tamen duodecimum aetatis ad annum cum eodem pervenit; altera, ab utero spina bifida laborans, donec menstrua sibi erumperent, cum eodem superstes utcunque vixit. Juvenis, ut alia exempla supprimamus, cum simili tumore ad lumbos, licet ab incu- C. hydrorrhachiae.

nabulis pedum debilitate laborasset, vigesimum tamen annum complevit.

Quodsi nihilominus *acutae hydrorrhachiae*, extra uterum nascentis, nobis cognita magis esset diagnosis; non omnis forsitan, sub morbi principio, spes curationis deponenda, sed quae, duce experientia, in hydrocephalo acuto, licet pauca sint, consuluimus: ea hocce quoque in morbo tam affini, adhibenda forent; quemadmodum ille quoque hydrops, quem columnae vertebralis, ex injuriis externis, ex rheumate, podagra, morbis cutaneis praepostere suppressis, aliisque ex causis inductum incendium minatur, sub recta medendi methodo (§. 146.) imprimis vero a fonticulis utrimque ad columnae vertebralis latera positis, non parum auxilii admittit. Quam interim jam tumor descriptus manifestat, chronica et *dehiscens* hydrorrhachia, ea, si exitus animosae magis curationis tristissimos rimemur; sibi ipsi potius committenda, et cum illis modo artis cautae adminiculis, quae cutem jam nimis tenuem ac tensam ab injuriis externis defendant, ac ne promtius cum celeri vitae dispendio rumpatur, custodiant, sollicite pertractanda est. Ipse emplastrorum adstringentium usus, cum illa

cutem, a qua saepius detrahenda sunt, spurcitie inquinent, ac facile vel inflamment, vel teneram nimis laedant, non satis tutus, et solum illis molle gossypium superimponendum est. Prudens igitur viri bene meriti consilium fuit: qui, cum tumor ad spinam jam magnus, omne auxilium respueret; quotidie autem, vi ponderis aucti, summas proli molestias crearet; illum ipsum cum fascia, circa ventrem ac super humeros deducta, laxe suffulsit, nec non sellam parari curavit, in cujus parte posteriore ac dorso sustentando dicata, spatium excavatum, tumori suscipiendo idoneum, mollique pulvinari circumcirca munitum fuit; quo demum artis subsidio, ut puer absque magno incommodo et sedere, et somnum capere, et tempus ludendo terere potuerit, obtinuit.

Dum vero hydrorrhachiae dehiscentis tumores, vel adhuc exiguos, a compressione auxilium forsitan admisuros esse sperarent; vel eosdem, jam plurimum auctos, sub quacunque demum cautione, plerumque tandem dirumpi, vel adeo imperitis ab hominibus rudi manu audacter aperiri, ac sero, nunc pellucido ac flavo, nunc subcruento, nunc vero puriformi, aut etiam ichoroso, cum impetu

depleri, — mox vero ab istis, convulsiones, vomitus, animi deliquia mortemque ipsam, nunc promtam, nunc paulo tardiorem, subsequi conspicerent; num forsitan experta magis manus vel patentes obturare vertebras, vel saccum, ex illis dehiscentibus prominentem cum filis circumductis constringere, exstirpare, vel setaceo transversim inducto lente deplere, atque excitatae abhinc inflammationis ope, parietum illius inter se concretionem obtinere, vel demum simplici sectione, suppurationis beneficio, ad sanationem perducere valeret, cogitatum fuit.

An compressio?

Ad *compressionem* quod spectat, eam quidem, ex chirurgi experti relatione, ope linteorum quadruplicatorum, liquore spirituoso imbutorum et gradatim sibi cum fascia superimpositorum, integram hydrorrhachiae dehiscentis sanationem promovisse, legimus. Quamvis autem externa compressio, in vertebrae dehiscentis labia minus, quam in cutem his superimpositam, actura videatur; ossificationis tamen, quae vacuum hoc sensim sensimque adimpleat, spes tardioris, et *herniorum cerebri*, quarum genesis, ab ea hydrorrhachiae dehiscentis vix differt, compressionis ope aliquando sanatarum exempla

(§. 758.), hoc genus auxilii, caute tamen, ne medulla spinalis, aut vero caudae filamenta nervosa equinae, tumore hoc forsitan comprehensa, simul comprimantur, adhibendum, sub nascentis hujus mali primordiis, haud neglectis interea internis remediis, non prorsus rejiciendum esse, nobis persuademus.

Tumor ex vertebris dehiscentibus assurgens, plerumque spatium, cui filus apte adplicetur, vel prorsus nullum, — vel basin nimis latam, et quae, fortius quidquam constricta, praemature discindi posset, huic offert. Quodsi vero medullae portio spinalis, quod praesciri haud potest, ligato huic tumori innataret, quam lethalis haec ejusdem constrictio foret, vel sponte apparet. Infelix hinc operationis exitus fuit, dum *batavus* chirurgus tumorem infantis ad lumbos, rapae forma inductum, et angustiore pediculo innixum, filo circumducto constrictum rescinderet; et magni viri *germani* sub manibus infaustus fuit, qui ligando ejusmodi tumorem pellucidum, aquosum, a tenui radice ad infantis quadrimestris ultimam lumborum primamque ossis sacri vertebram haerentem, duarum spatio hebdomadum eundem abstulit

An ligatura?

quidem; sed mortem prolis, mox a tumore ablato insecutam, impedire non potuit. Quemadmodum vero, qui non nisi saccum herniae communis ligaret, is sanationem istius constantem nec unquam attingeret: ita quoque simplex, discrimine tam plena, tumoris in hydrorrhachia constrictio, exstirpatio, vertebrarum nisi dehiscentia simul ablata, ad curationem mali ne hilum quidem contribueret.

An setaceum?

Hoc idem vero argumentum, *setacei*, in hydrorrhachiae dehiscentis tumore dissipando, usui adversari nobis videtur. Quamvis scilicet filorum, huic tumori commissus funiculus, non modo foramina huic ipsi inflicta, ita, ne aquae citius, quam guttatim distillent, paene oppleat; sed simul inflammationem, qua internae tumoris superficies ad mutuam cohaesionem invitentur, inducat; contentae tamen forsitan in illo medullae spinalis a setaceo contactus, aut laesio, convulsionis ab isto epilepticae, ac facile lethalis metum, non injustum sane, nobis incutit; nec, ut vix monuimus, vertebrarum dehiscentium abinde obtinebitur, necessaria tamen ad sanationem, obturatio. Setacei, a

tumoris modo lateribus positi, inutilitas, egregii viri testimonio evicta est.

Quae fata miseros, quorum tumor e columna vertebrali hydropica promergens, vel sponte tandem rumpitur, vel cultro adperitur, exspectent, jam diximus; nec tamen paucos felicioris sortis eventus suppressimus (§§. 738. 752.) Si certa foret *cellulosae* hydrorrhachiae, ab illa, quam *vaginalem*, nominavimus, distinctio; illam minori cum vitae discrimine, quam istam, pertundi posse crederemus; sed nullam symptomatum in utraque differentiam indicare valentes, ne morti, a sectione chirurgica vix non semper secuturae, occasionem dedisse videamur, ut ab ea prorsus abstineatur, nos quoque consulimus. An sectio?

§. 761. *Hydrothoracis* curandi ratio, ex causarum indole diversa (§. 749.), et ex praeceptis generalibus, supra (§. 757.) expositis, haurienda est. Rarissime hoc sub morbo, non obstante pulsuum in eo, frequente satis, plenitudine, tensione, vires adeo praedominant, ut in illo (si peripneumoniam energicam aliquando excipias) venaesectio indicetur, aut fortior aquarum per C. hydrothoracis.

alvum evacuatio aegris sit proficua. Magnum quidem hi, a cruore emisso, levamen utique percipiunt; sed, quod nimis saepe vidimus, post horas non multas, pectoris augentur plurimum angustiae, ac pede hydrops celeriore decurrit. Tutior vero in hoc, asthenico plerumque morbo ad salutem via, in usu diureticorum quaerenda est, nec eorum hic aut numerum, aut varios agendi modos repetimus. Remedium a *seckingensi* quondam medico his in casibus praescribi solitum, quod primum, ut nimis compositum, rejecimus, et quod ex roob sambuci, ebuli, juniperi ana drachmis sex, ex pulveris scillae compositi, radicis bryoniae, extracti elaterii ana scrupulo uno, vel drachma dimidia, et ex theriacae Andromachi drachma una constabat, — cum syrupo rosarum solutivo in electuarii formam redactum, ter in die ad castaneae magnitudinem, cum decocti radicum adperientium unciis tribus porrectum, sub copiosa urinae excretione, aegris pluribus hydrothorace gravissime detentis profuisse conspeximus. Non raro gummi ammoniacum, ad drachmas duas, in liquore terrae foliatae tartari solutum, cum aquae petrosellini et juniperi ana uncis tribus cum

dimidia, praeterea vero cum pulpae squillae marinae recentis granis viginti, naphthae vitrioli drachma dimidia, et syrupi cinnamomi uncia una, — omni bihorio ad cochleare unum vel alterum porrectum, nisi alvum nimis sollicitaverit, nostris solamen aegris attulit. Plures interim ex illis, digitalis purpurea, quam ullum aliud remedium, ex hydrothorace apud nos restituit. *Vindobonae*, octo abhinc annis, ad virum conspicuum septuaginta octo annorum in consilium vocati, faciem pallidam, tumidulam in illo, cum orthopnoea, tussi, jactatione corporis, crurum praeterea oedemate, urinas parcissimas, turbidas, pulsus intermittentes, parvos, inordinatos, extremitates frigidas, observavimus. Sub rerum positione tam flebili, fomenta sicca et calida duoque emplastra vesicantia cruribus admoveri, camphoram omni biliorio ad granum unum sumi, infusum juniperi pro potu, illud vero digitalis purpureae pro medicina exhiberi, eo cum successu, ut urinis ab ipso sudore largiter fluentibus, perfectam, et quatuor adhuc ad annos extensam sanitatem aeger recuperaverit, proposuimus. Radicis polygalae senekae decoctum, vel et kermetem mineralem, ut re-

media hoc in morbo ab aliis laudata, quod vomitum facile aut alvum nimis haec moveant, raro praescripsimus. Si pulmonum parenchyma ab aquis infarctum supponi possit; calomelas cum pulvere squillae et camphora commendari meretur. Vesicantia, pedibus admota, praeprimis ubi oedemate ex istis disperso, pectoris angustia subito increvit, haud raro hanc imminuunt.

Paracentesis pectoris.

Quodsi firmum satis aggerem ars medica morbo continuo crescenti opponere nesciat; ad auxilium chirurgicum, sive *pectoris ad paracentesin*, etsi haec illius causam minus tollet, quam inducias adferat, ne tandem suffocatus aeger succumbat, sat prompte recurrendum est. Plures interim hoc genus auxilii nostris temporibus commendant; paucissimi, tum aegrorum, tum adfinium ab illo horrore permoti, exsequuntur. Atqui tamen, si plures aegri aut mox ab instituta paracentesi thoracis, aut pauco post eam tempore, morbo, quod negari non potest, nihilominus succubuerint: vel quod tarde nimis suscepta fuerit operatio, vel quod pulmonum, praecordiorum vitium aliud simul subfuerit; aut quod aeris influxus atmosphaerici non satis aversus fuerit; felicis tamen a paracentesi even-

eventus exempla, nequaquam desunt; nec est, cur cultrum aut acum tricuspidem chirurgi, tot vulnerum, thoracem, ex utraque adeo parte penetrantium, feliciter tamen sanatorum, exemplo admonitus, lethalem esse pronuncies. Si bene constitutos coeterum sanosque apud homines hanc facilius, quam apud aegros, succedere, urgeas; concedimus id quidem; nec tamen, si mortem certam cum ancipiti quidem, sed ob se ipsam haud lethali, auxilio conferas: hoc ipsum, in casu, quo nec cordis, nec vasorum majorum, nec pulmonum labes organica prudenter supponi potest, rejiciendum est. Majoris res momenti quae paracentesi refragari quodammodo possit, *diagnosis*, quam ultro fassi sumus, et fontis, unde hydrothorax scaturiat, *incertitudo* est, — et virorum gravissimorum, in illa tamen hallucinatorum, aut concretionis etiam pulmonum cum pleura incidenda, exempla sunt. Saepe interim tanta de vera morbi indole nos dubia non amplius premunt; haud raro etiam vera hydrothoracis origo non tam obscura est; et si viros in artis exercitio peritos hac in re aliquando a vero aberrasse fatendum; — ex altera parte id magis ex eo, quod *uni* magis

phaenomeno, quam quod *singulis*, generali artis praecepto fideles, confisi sint, venisse, dicendum est. Ad pulmonis cum pleura, non infrequentem sane, cohaesionem quod pertinet: minus longe ista, nisi pectoris morbi alii, imprimis acuti, inflammatorii, hydrothoracem praecesserint, timenda est; atque si *culter*, in suscipienda paracentesi, *acui tricuspidi*, rudiori ac infidae satis actionis instrumento, praeferatur: non profundius ille, quam explorator chirurgi digitus, incisis prius cute, musculis intercostalibus, et pleura, sine damno fieri posse indicabit, adigetur. In quantum pulmo cum pleura, quod interim praesciri haud potest, non cohaeret: illius laesio, ob aquas intermedias, a tricuspide timeri non potest. Cum pulmonem, ab aquis diutius compactum, inertem, si promptius incumbente fluidorum a massa liberetur, a vicino cordis torrente nimis obrui timendum, et omnis subitanea depletio aegrorum debilitati adversa sit; maxime vero, cum thorax, ad modum abdominis, sub effluxu aquarum gradatim constringi haud queat; melius est, istas, non una vice, sed, minore copia, paulatim educi.

Si frequentior inter nos paracentesis tho-

racis foret, multos sane, quos hydrops pectoris acutus suffocavit, servari potuisse et nos credimus. Saepe scilicet in pneumoniis, sub meliore de exitu morbi, jam plurimum infracti, augurio, inexspectato dyspnoeam insigni prorsus modo augeri, in brachio lateris adfecti stuporem manusque oedema oriri, pulsum verum hinc inde intermittere observavimus; quo in casu, vix non semper, sub inflammatione pulmonum non amplius tam magna et jamjam fere devicta, insignem aquarum copiam in cavo thoracis collectam, ut solam mortis praecipitanter inductae causam, reperimus. Similis fere, sed felicioris eventus, casus celeberrimi quondam *gallorum* archiatri observatio fuit, dicentis: equarius curator regius curatus fuerat a pleuritide; sequebatur respirationis tanta oppressio, ut nonnisi sedens potuerit animam ducere et ut vix quatuor horas supervicturus videretur. In tanto periculo pectus adperire non dubitavimus. Effluebant sex pintae aquae clarae et flavae, quae per aliquot dies fluere continuabat. Post mensem demum integre curatus erat aeger, ut regem ipsum in venationibus institutis ultra duos annos sequi potuerit. « Nec minor fuit viri juvenis

felicitas, cui, ob hydrothoracem ex morbillis reliquum, celebris ejusdem gentis chirurgus paracentesin, eodem in pectoris sinistri loco, bis instituit, ac prima quidem vice, sex, — altera vero quinque pintas aquarum extraxit.

Sed nec in chronico thoracis hydrope felix rerum eventus, ut acta *Galliae* academica ostendunt, defuit apud foeminam: cui, ab ascite simul et pectoris hydrope detentae, cum pulsus, sub insigni orthopnoea, jam exiles et inaequales essent, paracentesis primum ad abdomen, deinde ad thoracem instituta, sanitatem tam firmam, ut post mensem solitis muneribus satisfecerit, restituit. Vulneri, cum scalpello primum thoraci inflicto, dein cannula per istud inter costas introducto, *rostochiensis* quondam egregius chirurgus hydrothoracem perfecte sanavit.

Ne interim levioris rem momenti thoracis paracentesin esse credamus, plura curationis per illam non obtentae, ac mortis adeo, ut supra jam monuimus, per illam acceleratae, exempla nos advertunt. Quare celebris quondam *Galliae* chirurgus pectoris paracentesin, ut rationi non minus, quam experientiae contrariam, quod certe nimium est,

prorsus rejecit. Bene meritus de historia hepatica scriptor *italicus*, sanationem juvenis, pectore hydropici, illius auxilio obtinuit quidem; simul vero fassus est, se, ut similem operationem de novo susciperet, induci non posse. Duas in hydrothorace paracenteses celebris *Angliae* medicus instituit; sed, excepto, quod vitam eae per sex hebdomadas protraxerint, evidenter aer pectori admissus aegris nocuit; ac in uno ex istis, cujus pulsus centum et triginta ictus in primo minuto habebant, hoc ipso, ad mortem usque, ad septuaginta reduxit. Nec meliorem eventum paracentesis thoracis, ab eximio quondam *viennensium* chirurgo suscepta, agnovit.

Qua ratione, et quo demum loco, paracentesis in hydrothorace legitimo suscipienda sit, docet chirurgia. In cystico, *saccato*, nec tamen ullis ex signis praevie dignoscendo, ejusdem cavi hydrope, punctio parum utilitatis, — nisi vero saccus, quo loco pungitur, cum pleura cohaeserit; effusis, canula extracta, in cavum pectoris aquis, multum noxae inferret. *Pericardii hydropici perforatio*, jam diu quidem proposita, postea vero, quo tutius perageretur, attentius praescripta, a nemine tamen hucusque, quod

quidem sciamus, absoluta fuit. Nec certe cognita hujus visceris nobilissimi in positione ac motibus suis inconstantia, aut morbosa forsitan ejusdem, praeter pericardii hydropem, constitutio, aut ipsa demum incertitudo diagnosis, ad tantos quemquam ausus invitabit. *Ossis sterni* ob hydropem mediastini anterioris *perterebratio*, jam antiquitus, ac nostris etiam temporibus, puris sub eo latentis educendi ratione feliciter celebrata, si modo signa haerentes sub illo aquas satis certa indicarent, reformidanda non foret.

Cura ascitidis.

§. 762. Hydropis in genere curandi praeceptis (§. 757.), *ascitidi* adplicitis, si mentionem de *paracentesi abdominis* faciendam excipias, nihil fere hic addendum habemus. Magni quondam *anglorum* medici consilio, ut in ascite grandiora, ac ubi ingens fluidorum copia in ventre stagnaret, aquas per vomitum ejiceremus, ob suspectam et vasorum et viscerum hoc sub statu conditionem, obsequi, etsi nos aliqua melioris ab *emeticis* effectus exempla non lateant, numquam, quod supra jam monuimus, sumus ausi; et si quae ex diureticis potentioribus, nobis invitis, vomitum movissent: hunc nulli ascitico

proficuum fuisse, observare potuimus. Nullibi vero in hydrope, excepto hydrocephalo, tam frequens, quam in *ascite*, dolor et spasmodica viscerum ab aquis obsessorum adfectio, — atque si talia in malo asthenico, sine febre aut partium incendio, occurrant, nullibi forsitan *opii*, vel solius, vel cum aliis combinati, cum fructu propinandi, melior, nec antiquis ignota medicis, occasio est. Post inutilem jam abdominis paracentesin, asciten, magnis doloribus duabus in mulieribus stipatum, opium perfecte sanavit; multisque aliis, sensibilioris conditionis ascitis, laudani liquidi dosis hinc inde concessa, vel diureticis, excitantibus, admista, profuit. Quocunque vero hic medicamine utamur, ut antiqui scriptoris *romani* verbis utamur, » commodum est lino quotidie ventrem metiri, et, qua comprehendit alvum, notam imponere, posteroque die videre, plenius corpus sit, an extenuetur; id enim quod extenuatur, medicinam sentit. Neque alienum est, metiri et potionem ejus et urinam; nam si plus humoris excernitur, quam assumitur, ita demum secundae valetudinis spes est. «

Hydropicis aliquando venter, quousque potuit, ab aquis extensus, vel sponte ad um- **Paracentesis.**

bilicum diruptus, et illarum parte maxima exinanitus fuit. Hydrops ita dispulsus, perraro, — aliquibus tamen aegris, non rediit. Ad hujus imitationem processus, ars primum, ut videtur, umbilicum, — tandem vero aliam, quam major experientia opportuniorem esse docuit, abdominis regionem, eundem in finem, perfodit. Cum vero tam raro aegris conferebat punctio: semper ea, donec aliter jussisset instans horum suffocatio, dilata fuit. Non mirabimur inde, si utriusque, tum spontaneae, tum artificialis operationis aequalis fere sors fuit atque conditio; vel si inter sexcentas circiter paracenteses abdominis, nobis suadentibus tandem admissas, eae modo quinque vel sex aegris opem tulerint. Cum vero » emissum humorem non sanare, sed medicinae locum facere, quam intus inclusus impedit; « veteribus sit dictum; etiamsi plerumque id verum esse credamus; foeminae tamen *ticinensis*, triginta circiter annos numerantis, exemplum contrarium habuimus. Cum etenim hanc, tabe jam ac febre confectam, difficilime respirantem et summe anxiam, tantos simul abdominis, insignem in modum ab aquis extensi, dolores accusare, ut, nisi op-

tata sibi ventris punctio concedi vellet, hunc sibi ipsi cum cultro se adperturam esse, audiverimus; ne saltem desideratum tam anxie vitae brevioris solatium deesset; paracentesin institui concessimus: qua feliciter instituta, foemina haec, ad coetera rebellis, absque omni alia, qualicunque demum medicina, sub insigni urinarum evacuatione, ab hydrope in integrum, et ad pristinam corporis elegantiam, restituta fuit.

Non interim ex raro contingentibus indicatio haurienda est; atque si urinas ab instituta paracentesi copiosius in asciticis secretas sat saepe conspexerimus; vidimus etiam quamplurimos, in quibus ab illa, nihil in urinis mutatum fuit. Veteribus quibusdam, dum hydropem vix non omnem a *jecinore* adfecto derivassent: vel ob id solum paracentesis displicuit. Ac revera, dum vel hujus, vel alterius visceris conspicua obstructio, scirrhus, aut ulcera subsunt: ventris punctio mortem, quam avertere contendit, plerumque promovere observatur. Est interim, ut diximus, ubi ventris tensio et spiritus angustia in ascite tam intolerabiles aegrum premant: ut spe nulla ad sanationem reliqua, paucorum modo dierum ab illis non caro nimis

pretio paracentesis ope ematur immunitas. Quotiescunque vero ad ipsam hydropis sanationem punctione simul uti intendimus; mature satis illam institui oportet; et ubi ventrem, aquis necdum adeo extensum, acui tricuspidi magis resistere, aut viscera abdominis, ob intermediarum aquarum defectum, facilius ab illa laedi posse certum est; cum lanceola abdomen incidi potius, quam cum acu perfodiri, conveniet. Semper enim vetustum quidem, sed rude nimis ac imperfectum satis chirurgiae instrumentum esse nobis visa est *acus triquetra*: qua semel, necessario cum impetu, cavo alicui impacta, si forsitan internae hujus superficiei viscus morbose adhaeserit, vel aliquid, ne partes internae per aquas ab ista recedere possint, impediat; nihil est, quod illas ipsas intrusae acus ab apice satis defendat. Accedit et istud: quod aquae hydropicorum densiores, glutinosae, aut filis, pseudomembranis remistae, angustam per canulam saepius, nisi istis, atque ipso omento, per specillum introductum, cum facili hujus laesione, repulsis, quacunque demum sub corporis positione, transire recusent; cum, e contrario, vulnus abdominis paulo amplius, quin incisionis

hujus majus sit periculum, aut quin aeris copiosioris accessionem illud promoveat, aquarum, qualiscunque earum conditio sit, egressum concedat. Quamvis autem ad laesionem vasorum epigastricorum, imprimis ramorum venosorum, sub extensa ventris cute non parum varicosorum, et ad haemorrhagiam ex istis evitandam, locum cristae ossis ilei anteriori et umbilico intermedium, atque latus abdominis, in quo nullus tumor visceris id impediret, aut sinistrum, aut dexterum perfodiendum prudenter adsignaverint; vidimus tamen, expertissimi alias chirurgi sub manu in principis *poloni* filia ascitica, acum tricuspidem, non adeo ad vasa epigastrica, quam, cum viscera partim peritonaeo adhaesissent, ad interna, aberrasse, et sub insigni cruoris in abdomen effusione et insecuto mox coagulo, virginem hanc, sub lipothymiis, et extremis sub angustiis, doloribus, pauco temporis intervallo animam efflasse. Est interim, ubi absque praevia vasorum laesione a ferro inducta, nunc aqua sanguine tincta nunc sanguis sincerus fluidusque per canulam tricuspidis, signo plerumque, non tamen, ut vidimus, semper tam prompte lethali, prorumpat. Aliquando

autem sanguinis in abdomine collectus, ex varice, aneurysmate, jam ante paracentesin diruptis, venit; atque tunc etiam mortis, hanc insequentis, culpam chirurgus non habet. Sic post typhum, abdomen viri tam celeriter intumuit, ut jam die decima paracentesin medicus instituerit. Aquarum interim loco, sanguis sincerus, cum aegri morte, eductus fuit. Sectio vero cadaveris docuit: cruorem ex *vasis splenicis diruptis* venisse, quae vasa forsitan ex lapsu, ante duos annos perpesso, cum dolor nunquam cessasset, labem conceperant. Nos ipsi puellulam triennem quondam secuimus, ex vitrici violentia subitanea morte abreptam, in cujus abdomine copiosus sanguis, ex *hepate rupto* effusus, nobis se obtulit.

Qui dolium, omni, quod continet, vino exhaurire contendunt: illi, non ad mediam, sed infimam sui ad partem illud perforandum esse norunt. Non absimili ratione, qui ventrem medium pertundit, aquas ille in pelvi, quae constringi non potest, stagnantes, plerumque turbidas, crassiores atque sedimentosas, intactas in ista relinquit. Qui parum aut nihil ex non magna liquidi hic locorum restitantis copia in ascite timendum esse in-

ferunt; his, a fine, quo ventrem aquae depromendae gratia, perfodimus, ex parte aberrari tamen, et puriformem, quae in illis subsidet, materia, ad intestinorum inter se et cum partibus viciniş concretiones, semper homini molestas, ansam dare posse replicabimus. Hinc diu, aquas, in sexu sequiore aliam per viam, et quidem per *vaginam* educi, publice proposuimus. Antequam vero hoc ad nos jam pervenisset, experimentum ab *Angliae* medicis conspicuis, tardius vero a quibusdam *germanis*, institutum, et vagina muliebris, dum partialis *prolapsus* eandem inter labia pudendi a fluido contento, per compressionem disparente, post illam redeunte, turgentem, depressisset, tum lanceolae ope, quam sectionem sanguinis sat multum secutum est, tum vero cum acu tricuspide, absque cruoris, nisi pauci, jactura, ad centrum sui, eo cum successu perfossa fuit: ut omnis aqua ex abdomine quantocyus, effluxerit. Rete autem venosum, quod vaginae latera exornat, justam, ne huic loco vulnus infligatur, cautionem chirurgo imponit.

Quacunque vero ratione instituatur paracentesis, aqua vix educta, alia plerumque,

potum et liquida, ore assumta, longe superans, iterum iterumque, et quidem quo saepius detracta fuit, eo citius, in cavum abdominis repullulat; unde factum est, ut eadem operatio crebrius iisdem in aegris institui debuerit. Sic vidua, referente celebri de praeceptis monitisque medicis scriptore, a quinquagesimo primo aetatis anno ascitica facta, per quinque abhinc annorum spatium sexagesies sexies parecentesin passa est, et mille nongenta viginti librae aquae ex abdomine profluxerant, prolongata sic per plures annos vita et simul imminuto vitae taedio: ut eductis aquis, alacris non tantum amicorum consortiis, sed exercitationibus, imo et choraeis se oblectare potuerit. Fatemur, nos hydropem hunc, saccatum potius, vel etiam ovarii aut et peritonaei hydropem fuisse, nobis videri, nimis interim repetendae multoties in asciticis punctionis necessitas jam nota est, quam ut vel nostras, vel alienas, quae hanc rem ultro demonstrent, observationes hic adcumulari oporteat. Ut vero tam promptam aquarum renovationem praevenirent, fuerunt, qui, absoluta paracentesi, adstringentia abdomini decocta injecerint. Sed praeter quod, aquis extractis, intestina

earum mox in locum subintrent, et factae injectionis distributionem impediant; falsae prorsus theoriae innixum hocce consilium, sinistros potius, quam beneficos effectus produxit. Nec multam nos, sub humorum in cavo abdominis stagnantium densitate ab injecta tepida expectandum esse censemus.

Etsi vero tam facilis, ab aquarum emissione, earundem recursus sit; nisi ipsa paracentesis curationem aliter secundet; aegrorum saltem per illam levamen, ac ulterioris auxilii ferendi occasionem nanciscimur.

Num aquae simul omnes, num vero partitis vicibus educendae sint, disputatum fuit. Utramque nos viam inivimus; plerumque tamen, nisi summa jam debilitas vetaret, aquas simul ac semel omnes deprompsimus. Plures certe, quibus major aquarum copia uno ductu extracta fuit, in grave animi deliquium incidisse conspecti sunt, nec tantam humorum jacturam subitaneam aegri, nisi venter, qua ratione hi effluunt, sensim sensimque aequali ratione constringatur, absque vitae discrimine perferunt. Hac autem conditione per fasciam opportunam adimpleta, nihil ultro, nisi vires jam prorsus exhaustae sint, timendum est. Vino interim

jusculo carnium haec in talibus sustentandae sunt. Virium asciticum tractavimus, qui per sex hebdomadas canulam, per quam aquae jam plurimae effluxerant, in vulnero relinquens, per omne hoc tempus copiosos humores hac via excernere continuavit. Non quidem ille a morbo superstes fuit; sed neque aeris admissio, si quis ventrem, nunquam vacuum, adire potuerit, huic nocuisse conspecta est.

C A. saccati. Si opus tam arduum sit, asciten *abdominalem* persanare; quid in hydrope *saccato*, et in *peritonaei* illo supersit auxilii, et quam parum in his ab arte sperandum sit, facile intelligitur. Nulla scilicet resorptio, ob defectum vasorum huic operi praefixorum, hic locum habet; nec ulla in partes vitali potentia vix non destitutas, remediorum est actio. Per tussim, sternutationem aliisque modis, tumores cystici pulmonum rumpuntur aliquando, et humore, quem continent, per tracheam liberantur; excepto vero hydrope ventriculi, intestinorum rariore (§. 743.), si cystis, vel saccus in abdomen rumpatur, maxima liquidi in illis hucusque placide stagnantis, saepe jam corrupti, hoc in cavum longe sensibilius depletur, ac turbas

ma-

majores hic excitat. Ut hoc infortunium praevenirent, vel etiam per diagnosis errorem decepti, hos tumores saccatos paracentesi aliquando subjecerunt chirurgi. Quodsi tunc illi vicino cum peritonaeo satis, ne, retracta canula, in abdominis cavum humores demitterent, concreti fuissent: levamen quidem aegris momentaneum exinde concessum fuit; mox vero recrudescente longe citius aquarum copia, saepius perfossus tumor, alienam saepe indolem assumsit; et cum serosi pridem et insontes fere humores in illo secreti, praeter gravitatem, et partium vicinarum compressionem, vix aliud incommodum aegris creassent; acrioris nunc materiae scaturiginem, stimulatus tumor adperit, ac, citiorem in aegri perniciem, vel ipse gangraenosus emoritur; aut vicinas partes maligne aggressus, ac febre lenta, depascente comitatus, omne nunc systema funestum in consensum rapit. Frequenter etiam tumores cystici, imprimis vero ille, quem peritonaei hydrops inducit, saccus, non uno contenti cavo, in plura loculamenta divisi sunt ita, ut modo uno ex his inciso, reliquorum etiam taediosa, ac saepe aegris ob

longam suppurationem funesta, curatio supersit.

Sunt igitur multi, qui his rationibus permoti, hydropem *cysticum*, *saccatum*, nec remediis, nec ferro subjiciendum esse putent; nec minus certe hydrops, quem *hydatides* constituunt, hac de opinione participat. Etsi vero in genere hoc verum sit de hydrope topico vix unquam tangendo judicium; de *peritonaei* tamen illo, nisi jam peramplo, vel saccis nodosis, scirrhosis, aut quasi callosis incluso, cum incisionibus, saepe pluribus, vel per setacea, ac tandem per compressionem aequalem sanato, exempla quaedam extant; ac interdum instans aegrorum suffocatio, ut ad paracentesin vel in isto, vel profundiore etiam in abdominis hydrope saccato, modo satis de tumoris cum peritonaeo cohaesione simus securi, non celato aut aegris ipsis, aut eorum adfinibus periculo, veniamus, nos cogit. Si, monente celebri *parisiensium* medico, post abdominis paracentesin absolutam, tumor circa umbilici regionem plus minusque mollis superesset: eadem operatio in ipso elevationis puncto, ne aut ipso in *omento* aquae remaneant, aut, hac parte ab aquis abdomine eductis non amplius suffulta, hujus membra-

nae diruptae fluidum contentum in ventris cavum emittant, repetenda foret. Hoc interim consilium solo iterum in casu, quo epiploon cum peritonaeo concretum esse dubium non superest, profuturum esse credimus.

Evacuatis vel ab ipsa natura, vel cum remediis, vel demum ope paracentesis, abdominis aquis, partium ab istis diu nimis extensarum robur, ne subitanea forsitan depletio, et ne humorum in vasa relaxata concursus praeceps et stagnatio aegris noceant, per fascias, frictiones, aromaticas, spirituosas, per victum facile nutrientem, et per interna medicamina, diureticis sat diu remista, restituendum est. Non raro ab aquis eductis, anxietas et, sicut a partu celeriter absoluto, flatus, borborygmi, tormina et spasmi oriuntur; quae opposita his remedia volatilia, ex aqua menthae piperitae, cinnamomi, tinctura castorei, naphtha vitrioli, praesertim vero cum opio juncta, sibi exposcunt.

§. 763. *Hydrometrae*, sicut causae inter se differunt (§. 749.), ita ratio medendi diversa est. Communior nunc sexui sequiori, liberius in multis, quam priscis temporibus viventi, sub utero cruento incuria, et vesti- Cura hydrometrae.

mentorum, quae muliebria a frigore satis defendant, inopia, nisi his positio visceris proliferi declivis, ac periodica ejusdem relaxatio, patefactio, saepius mederentur, frequentius certe, sicut menstrui cruoris, ita humoris serosi ex uteri superficie irritata morbose stillantis, evidentem magis retentione producerent. Multa vero hoc menstrui, lochiorum, copiosius quidquam redeuntium, aut molae, abortus sub titulo, quae seri quoque in uteris collectionem sat notabilem comprehendunt, medicorum cognitionem vix unquam attingunt. Quoties interim vel cruoris aut lymphae a coagulo, vel a placentae portione in utero haerente, vel a spasmis hujus ostium constantius occluditur, uterique moles, absque novae impraegnationis suspicione, augetur: tunc utique medicinam ferri desiderant; sed obstaculo abacto, quid demum uterus excreverit; raro satis elucet. Quidquid interim morbosi retentum sit in utero; modo causa retentionis sit cognita: aequalis hunc reserandi ubique erit indicatio. Hinc fundator medicinae, hocce sub statu, » multa calida (mulierem) lavari, et si dolor (uterum) habuerit, tepefactoria adhiberi, mollibus etiam ad somnum uti, « consuluit;

nec recentior aetas, quo grumos sanguinis, lymphaeque coagula solveret, vel oris uterini spasmodicas contractiones sedaret, thermis, semicupiis tepidis, injectionibus ad vaginam, vaporibus, suffimigiis blandis ad ostium uterinum directis, meliora novit. Quodsi hisce morbum subsidiis reluctari observassent; quo uteri simul actionem, nixusque salutares in opposita obstacula excitarent, veteres vomitorium propinari, aut pharmacum infra purgans hauriri, vaginae vero pessaria stimulantia diutius adponi, crethmi cortice, poeoniae granis, fructibus sambuci, allio tam crudo, quam cocto uti, obsoniis marinis, prae carnibus, vesci, tandem vero et virum admitti, suaserunt. *Pessariorum* quidem usus, nostra aetate, ad solas vaginae uterique prolapsus mechanice cohibendos restringitur, medicinalis vero naturae pessaria, ratiocinii forsitan et falsi decoris jussu magis, quam solidae auctoritate experientia, omnem extra usum esse posita dolemus; atque dum acriora veterum, ex cantharide adprobare nequimus; mitioris saltem stimuli, ex assa foetida, myrrha, castoreo, ipsoque opio, pessaria, haud raro tam hoc in morbo, quam in variis uteri adfectio-

nibus, profutura crederemus, et ut *materiae medicae* objectum, ulteriore observatorum examine non indignum, commendanda esse censemus. *Emetica* quidem, sub morbo jam provecto, et extenso jam nimis utero, ne hoc viscus, nimis infirmum, tantis sub nixibus, quod sub partu laborioso aliquando contigit, rumpatur, minime consulimus; eorum interim, sub morbi principio, nisi forsitan organicum ad os uteri vitium latere timendum sit, medio in balneo usum excludere nollemus. Orificio uteri, etiamsi non gravidi, ac cervici vel catheterem, vel cereolum, vel ipsius adeo digiti apicem, vel spongiam praeparatam, inferri, atque sic has vias, nisi mox a partu, reserari, vel adeo speculum uteri, non ita pridem a conspicuo *Galliae* medico propositum, his cum successu adhiberi posse, aud credimus. Remoto interim quacunque ratione obstaculo, et ore uteri satis adperto, nisi fluxus aquarum per istud sequatur; *hydatides* forsitan has continent: quarum promptam incisionem eodem a medico commendari quidem videmus; sed, nisi unica has aquas *cystis* involvat, ob numerum illarum plerumque majorem, ac po-

sitionem in utero altiorem, omnes facile attingi posse, ut speremus, vix inducimur.

Si tumor glandulosus, scirrhosus, excrescentia fungosa, polypus, steatoma, pseudomembrana, callus, aut uteri, vaginae concretio, atresia, cervicem, orificium illius, aut vaginam occluserint; prout haec *vitia organica* per manum chirurgicam auferri queunt, aut eandem recusant; spes curationis, aut major, aut nulla erit. Ultimum artis chirurgicae subsidium in *uteri paracentesi* hic ponitur. Quam facile vero haec a fine suo aberret, punctionis ad hoc viscus institutae, quam supra, levi modo calamo tegimus, ad hunc a nobis locum reservatam breviter hic injicimus. Vetula scilicet jam plurimum emaciata, *ticinense* ad nosocomium, novemdecim nunc ante annos, accessit. Pro *ascite* hic tumor a medico, coeterum egregio, declaratus, atque paracentesis ad illum, chirurgis proposita fuit. Cum vero his, minus evidens in tumore videretur fluctuatio: punctionem illi suo quidem judicio adprobare non ausi sunt. Suscipi hanc nihilominus jussit medicus; ac illius ope, librae purulentae materiae circiter quatuor eductae fuerunt. Morte interim mulieris duos ab operatione

Paracentesis.

post dies insecuta, sectio cadaveris, uterum ipsum, summopere extensum, a tricuspide perforatum fuisse, ac eundem pure, atque polyposis quasi excrescentiis refertum esse, docuit. Uteri tamen laesiones non semper lethales esse, sectionis longe majoris, quam *caesaream* appellant, felicia exempla commonstrant, et prompta satis partium ab acu triquetra perfossarum sanatio docet. Verum quidem et hic est, causam morbi per paracentesin non tolli; sed urget aliquando necessitas: sub qua, vitae, quae conservari non potuit, quidquam superaddidisse, ac mulieris, cito suffocaturae, aerumnis non parum detraxisse, jam satis est. In textricis *Augustanae*, quem summus quondam anatomicus retulit, casu uteri hydropici, centum et octoginta libras aquarum hoc viscus amplexum est; nullibi interim circum intestina praesente aqua, aut laxo in manibus aut pedibus tumore, aut etiam viscerum, aut alterius cujusdem organi vitio, praeterquam quod magnus ille uterus, cujus os miris modis *occuluerat*, tota anteriore sua sede peritonaeo connatus erat. Atqui, si hac sede, extracto prius e vesica omni lotio, uterus cum tricuspide fuisset perfossus; probabile

est, aquis utero sensim per canulam eductis, virginem, — non quidem sanari, sed ab ingenti pondere aquarum, unde suffocata periit, longo saltem pro tempore servari potuisse. Altera per rectum intestinum, qua ratione per istud vesicae paracentesin cum tricuspide quidquam incurva satisque longa instituimus, ad punctionem uteri hydropici via foret; et quae ante operationem non adfuit, ea post istam nasci posset, sicut vesicae, ita et hujus visceris perfossi cum parte vicina cohaesio. Cum interim, ut infra de *vesicae urinalis* punctione dicemus, uterus majorem ad gradum ab aquis impletus, ex pelvi, quae illum amplius non capit, superiora versus ascendat; ne illum chirurgus cum cuspide hanc per viam facile attingat, timendum est.

Hydrometra gravidarum, sicut nulla est ejusdem ab anteriori cognitio, et sicut praegnationis sub finem damnum mulieri vix infert, ita curationis medicae objectum non sistit.

Quae curam hydrometrae, vel sponte, vel per artem discussae, concernunt, ea, sub generali hydropis pertractandi ratione jam exposita, hic non repetimus.

C. H. Tubae, Ovar.

§. 764. *Hydropis tubae, ovariorum, et ligamentorum uteri* (§§. 745—747) pertractandi modum, tam ob affinitatem materiae, quam ob artis ipsius paupertatem, conjunctim hic exponimus. Quam infida morborum istorum, in primis suis incunabilis diagnosis sit, jam diximus; et quam tarde, vel ob levitatem animi, vel ob falsam verecundiam foeminarum, ad cognitionem medicorum illi perveniant, nimis notum est. Hinc rara morbi, jam satis evidentis ac indubii, per interna, vel externa remedia, quae tam proxime has in partes, natura sua tam spongiosas, haud agunt, discutiendi occasio offert; atque unicum modo hydropis ovarii, per fotus resolventes, adperientes, et per cataplasma ex farinis emollientibus, cum gummi galbani, vitello ovorum soluti, sat conspicua quantitate, ac unguento althaee, compositum, feliciter resoluti exemplum, ex viri *edimburgensis* praeclari testimonio, nobis notum est. Utplurimum scilicet hi tumores, tam saepe, ut monuimus, ex inflammatione in partibus obscoenis occulta venientes, vel in chronicum hydropem, cuivis remedio rebellem, vel in suspectae indolis suppurationem lentissimam tendunt; atque hac tandem abso-

luta, vel ad interiora abdominis, sub vomitu, risu, tussi, vel nixu quovis fortiore, rumpuntur; vel, casu quidquam tardius utplurimum lethali, exteriora versus diriguntur, et vel sponte, vel per artem adperti, taediosa plerumque in ulcera fistulasque profunde repentes, tandemque tabi, vel hydropi universali sociatas, vertuntur.

Cum igitur majus jam volumen tumor adquisiverit, de materia in tuba, vel in ovario contenta, eaque aut aquosa, aut alia, mature satis educenda, eo magis cogitatum fuit: quod vel sponte rupti atque sanati exempla hic inde occurrant. *Paracentesis* igitur, vel *sectio* turgentis *tubae* aut *ovarii*, non modo propositae, sed a viris claris etiam susceptae fuerunt; atque hujus ultimae, duabus in foeminis feliciter absolutae in actis r. scientiarum academiae *parisinae* exempla extant. Virginem, cui, ut celebris *Galliae* anatomicus non ita pridem retulit, menstrua ex terrore jam pluribus ab annis suppressa erant, abdominis non minus, quam sinistri ovarii hydrops corripuit. Ascites, binis punctionibus, ovarii autem hydrops unica paracentesi, relicta in vulnere canula, perfecte sanati fuerunt. Suscepta ovarii punctio adeo quondam

mulieri non obfuit, ut plures adhuc post illam proles conceperit, ac utero feliciter excluserit. *Parisiensis* matrona, mox ab aquis ad pintas octodecim plerumque ovario extractis, jam altera die rus frequentare solebat. Paracentesis ovarii hydropici praegrandis, quam nos quondam, et diagnosis errore, instituimus, non quidem sanavit, sed nequidem pejorem in statum conjecit, mulierem. Nos iterum ipsi casum memorabilem tumoris, jam quatuordecim per annos probabili ratione ad ligamentum uteri latum haerentis, ac non modo cum profunda fluctuatione, cum febre lenta et tabe maxima conjuncti, sed etiam cum vagina (ut purulenti, tenacis humoris effluxus, per compressionem tumoris copiose auctus, docebat) communicantis, et per profundam sectionem felicissime sanati, actis *moguntinis*, viginti septem abhinc annis, inseruimus.

Difficultates. Sed, heu, quantum sors tentaminum similium contraria dejicit animum! et quantum vel sola jam dejicit ratio! Ad minora forsitan infortunia, repetendae frequentius ad ovarium paracentesis necessitas pertinet: qua alii, quinque vel octo, celebris vero apud *anglos* chirurgus, quatuor annorum septemve

mensium spatio, ejusdem mulieris ad ovarium, quadraginta cum una paracenteses instituit, et äquae per singulas operationes eductae 2786 pintas obtinuit; nec similium fere exemplorum hic numerum augebimus. Majoris vero periculi argumenta desumuntur ex sacci hydropici crassitie, ac scirrhosa, ulcerosa quandoque indole, — ex ejusdem cum utero partibusque vicinis, quidquod cum hepate, at cum omento, ut vidimus, facile simul laedendis, non insolita cohaesione, — ex casu haemorrhagiae a laesione arteriae epigastricae ac ramorum ejus, rariore tamen, frequentius vero ex venarum, quae tumorem superscandunt, varicibus et facili earundem laesione; ob effusionem etiam sanguinis in cavum abdominis, hinc inde lethali, — ex materiae contentae, saepe minus fluidae, tricuspidem hinc et canulam crassiorem requirentis; aut caseosae, steatomatosae, hydatideae natura, — ex numero cellularum saepe multarum, inter se non communicantium, nec una sectione adperiendarum, — ex magna, num ovarium morbosum, quo loco perforandum est, cum peritonaeo cohaereat, incertitudine, ex largio-

ris interdum sectionis necessitate, et non evitandis semper fistulis, — ex febre, et symptomatibus, puerperarum peritonitidis illis haud dissimilibus, nec non gangraena, has post operationes, ex aeris accessione, ut putatur, hinc inde observatis, — ac demum ex majore plerumque, quam ut concrescere ac obliterari possit, sacci amplitudine et cohaesione distrahente cum partibus vicinis.

Limitatio. Quodsi tamen institutas aliquando cum felici eventu ovariorum paracenteses magnus quondam de sedibus et causis morborum scriptor ita explicare conetur: ut probabile sibi sit hos saccos curatos per sectionem, aut ad *peritonaealem*, aut ad *saccatum* potius hydropem, quam ovarii pertinuisse; pauca modo nobis de horum hydropum sanabili natura dici posse, quae non aeque ovariorum illi applicari queant, videntur. Fateamur interim, partem ovariorum tubarumque hydropicarum vel maximam, ob dictas rationes, et ubi nimis adoleverint, ubi macies, aut febris, aut ardor internus hoc malum comitantur, omne medicorum auxilium respuere; sed minoris molis ejusmodi tumores, si ob illos mulier, futurae sortis conscia, ancipiti se potius,

quam nulli auxilio submittere prompta sit, chirurgicae artis, tot felices per ausus clarae, subsidia non semper excludere. In rebus nempe medicis, quidquid ratiocinia aut minentur, aut promittent, loquente in contrariam experientia, haec ipsa, prae illis auscultanda est. Atqui tum dictae curationes, tum aliae, quas omnes hic adduci non interest, felici sub omine susceptae; tum ipsa adeo *ovariorum*, aquis suis prius spoliatorum, tentata jam aliquoties, *exstirpatio*, spem nostram, similia et aliis in aegris, de quibus hucusque desperavimus, per expertas manus aliquando posse tentari, non parum erigunt. Sic magnus quondam *Angliae* chirurgus, ambo ovaria, ut incognitos ad annulos abdominales tumores, eo cum effectu, ut et menstrua cessarent, et ubera conciderent, amputata fuisse refert; sic, exemplo satis noto, castrator scrofarum excandescens, filiae propriae, minus castae, ovaria, simulque veneris cupidinem extraxit; sic vulneris abdominalis occasione, ovarium sine damno exscissum legimus: et sic, ne cum *sanis* modo ovariis, ut in castratis bestiarum foeminis, haec successisse dicas, philosophicae transactiones, adpertis primum diversis in ovario hy-

Ovariorum exstirpatio.

dropico saccis, iisque humore contento depletis hoc ipsum viscus sub optimis auguriis eductum fuisse testantur: sic demum, cum vel summa jam esset mulieris debilitas, magni tamen in *Gallia* nosocomii primus chirurgus, adperta prius tuba uterina, ovarium scirrhosum exsecuit; quae singula, non ut aegras, hoc sub morbo *plerumque* insanabiles, audaci ferro crudeliorem in sortem committendas suadeamus; sed ne *omnes*, quas ars *machaonia*, exemplis, etsi paucis, aliquibus tamen, innixa felicioribus, quidquam animosior servasset, ineluctabili quasi fato relinquendas esse decidamus, hic adduximus.

De *punctione* ovarii certe, ut singula hic in unum contrahamus, dicendum est: quod ab ea, sacci quidem illius, qui pungitur, depletio, nisi liquidi contenti impediat tenacitas, impetretur: quod vero separata cellularum, quae saepe plures, diversae indolis liquoribus repletae hic adsunt, conditio, ne perfecta sit depletio, persaepe impediat; et quod, eductis ex una alterave modo cellula aquis, coeterae, quae integrae supersunt, ablata sororum compressione, eo citius augmentum adquirant. Sit vero unicus modo ovarii saccus! hic, nisi forsitan hydrops per in-

inflammationem productus sit, in suo principio, cum partibus vicinis raro satis cohaerebit; atque hinc punctioni, ob timendam aquarum, retracta canula, in cavum abdominis effusionem, obstare posse videbitur. Est tamen, qui hoc periculum minoris fecerit, egregius quondam *Angliae* chirurgus; et vesicae urinariae, non semper cum intestino recto morbose cohaerentis, per istud, absque tali urinae in pelvim defluxione, feliciter saepe peracta punctio (si modo aliqua in depleto ovario sese elastice contrahendi supersit potentia, — aut si, relicta aliquamdiu in illo canula, ab inducta sic inflammatione, hoc ipsum ab operatione, cum peritonaeo concreverit) factae paracentesis eventum non semper illico infelicem esse praepediet. Tam in primo interim, quam secundo in casu, vel si magna jam fuerit ovarii extensio, vel si hoc vicinis cum partibus jam vincula contraxerit: saccus ille ab aquis liberatus, nunquam satis, ut ejus superficies internae se tangant ac mutuo concrescant, collabitur, aut collabi potest. Citius saltem, ac diu antequam talia contingant, factum a tricuspide vulnus coalescit. Hinc nova mox, et pristina celerior, repletio, frequente vero nimis

paracentesi, virium jactura promtior, nec parva ex aeris accessione pericula, timenda sunt. *Punctio* igitur in provecto, et suffocationem aegrae minitante ovarii hydrope, non aliud, quam paucorum dierum, solatium concedere, morbi vero ipsius incrementum promovere dicenda est. Per *vaginam* paracentesin ovarii instituendam esse legimus; sed nullo haec opinio curationi exemplo suffulta est. Tam insignis etiam extensionis ovarium fuit, octogenaria, quam supra citavimus, in virgine: ut in pelvis cavo locum non inveniens, longe ab isto, ad illud abdominis ascendere coactum fuerit; quo in casu, punctione per vaginam instituta, id nequidem attigisset tricuspis. Coeterum cum *a latere* vaginae instituenda foret lateralis ovarii punctio, ex retis vasorum hac in vaginae regione haerentis laesione, ut supra jam innuimus, sanguinis haud exiguum profluvium ex ea timendum foret; nec etiam, quocunque demum loco ovarium pungatur, ne aquae redeant, et ne aliae, quas vix tetigimus, difficultates subintrent, evitabimur.

Ad *ovarii* hydropici *incisionem* quod spectat, fatetur ille ipse, qui hanc primus instituisse videtur, celebris *Galliae* quondam

chirurgus, quod unico, in quo tamen aquae eductae jam insigniter foetuerant, feliciore exemplo excepto, *fistulae* ab ea semper relictae fuerint; et quod sectio, in casu *adhaerentis* cum partibus vicinis ovarii, quia haec adhaesio, istius contractionem impediret, locum habere non queat; ut igitur haec medendi ratio, recenti magis, ut qui necdum adhaesiones cum vicinis partibus agnoscant, quam vetusto jam et ampliori ovarii hydropi conveniat.

De *extirpatione* ovarii, quo loco de scirrhosis harum partium adfectionibus agemus, ulterior dicendi occasio nobis suppeditabitur.

ORDO II. GEN. II.

RETENTIO URINAE.

Suspensio urinae.

§. 765. De illis, quae *urinae secretionem suspendunt*, partim jam variis in locis, maxime de *nephritide* (§§. 258. 261.), *cystitide* (§. 265.), *haematuria* (§. 630.), et *hydrope* (§. 748.) agentes locuti sumus; partim vero de obstructionibus, scirrhis, calculis, arthriticis spasmodicisque adfectionibus, acturi, plura referemus.

Nunc autem lotii secretio, vel ipsius organi secernentis vitio, vel universi systematis influxu symptomatice, cum gravi salutis abhinc laesione, *imminuitur* modo; nunc vero, cum summo vitae discrimine, in totum *aboletur*.

Ut ex organi vitio hoc mali genus oriatur, oportet utrumque renem impervium fieri; vel unum saltem ita, ut alterum quoque in consensum trahat, ac secretionis officium, vel ex parte, vel omne recuset, adfici; atque haec vel ab obturatis, compressis ab adi-

pe copioso, ab hydrope vel aliis tumoribus vicinis, a congestione cruoris locali, a sabulo, calculis, a condensato sanguine, muco, pure, polypo, a steatomate, scirrho, hydatidibus, — vel ab inflammatis, — vel ex spasmodice contractis renum tubulis uriniferis, — vel ex arteriae renalis in osseam naturam conversione (§. 748.), vel ex impedito urinae per ureteres defluvio, contingunt. Ut ex universi systematis adfectione renes suo plus minus deflectant ab officio, secretionum aliarum, utpote sudoris, salivae, succi gastrici, seri ad cava corporis diversa hydropica, augmentum conspicuum, inflammatoria, spasmodica cunstitutio, contribuunt.

Atqui effectus hujus indolis tam diversis ex causis in renes semper idem, specialis tractatus objectum offerre, aut *ischuriae renalis* concesso nimis diu sub titulo, eidem subjugari, aut unius ejusdemque indicationis morbum sistere non potest; atque hinc *suspensionem urinae*, ut morbum multivagae prosapiae, a *retentione* lotii prorsus diversum, obiter modo hic tangimus; in alio vero opere cum exemplis conspicuis illustrabimus. Nisi vero per sua organa secretus jam fuerit humor e massa fluidorum ablegandus; ejus quidem Diversitas a retentione.

initia et quasi elementa *retinere* possunt; sed illud ipsum, quod haec, *secreta*, constituissent, *cohiberi* nequit. Est interim, ubi, post completam secretionis renalis *suspensionem*, sub sectione cadaverum, nunc in cerebri ventriculis, nunc pectoris, aut aliis in cavis humor, adspectu, foetore, urinae vix non aequalis, repertus sit. Apud alios, analogum his fluidum ex partibus adeo externis, ut, post lumborum refrigerationem, digitorum ex apicibus, destillasse, — in aliis, per vomitum adeo ex ventriculo rejici, visum est. Etsi vero narium humanarum de liquidorum in cadaveribus stagnantium indole judicium, non parum aliquando a morbi praegressi idea dirigatur; nec ullus sit, qui *sudorem*, post morbos ex ejusdem suppressione tam crebro lethales, sub sectionibus pathologicis ex liquido detecto *olfecerit*; vel si quod volatile principium sibi nares feriisse perceperit, hoc ipsum *sudoris* suppressi subtilioribus particulis aut adscripserit, aut utriusque odoris differentiam adsignaverit, aut denique per susceptam analysin indicaverit; sicut tamen discussio urinae ex sanguine, coeteris secretionibus simplicior est, idque liquidum renales per tubulos *colatur* fere magis, quam

artificiosius *secernitur*; — sicut magna satis facilitate ex imminuta transpirationis insensibilis, aut sudoris (ab urina, nisi gradu saturationis, non admodum distincti) proportione, urinarum illam in sanis augeri; ex istarum vero decrescente copia, vaporis cutanei uberiores mox gurgites in auram elevari observamus; — sicut demum ipsa canalis cibarii superficies interna, dum aut cutis spiracula quidquam contracta sunt, aut parciorem renes urinam plorant, magis humescit; vel, sub alvi profluvio conspicuo, illorum organorum pro tempore fungitur officio: ita partes quoque aliae, etsi longe rarius, manus renibus *vicarias* quodammodo praestare, et urinalis liquidi portionem, vix tamen aut satis sinceram, aut sufficientem, transmittere sunt visae.

Symptomata.

In *ischuria renali*, seu *spuria*, ut vocarunt, vesicam, *lotio inanem*, supra pubem non tumere, — urinam aut nullam prorsus, aut certe paucissimam, vel sponte, vel introducto cathetere posse excerni, educi, nullum adeo ad illam excernendam nisum adesse, — dolorem pungentem, pressorium in regione renali urgere, — ructus, nauseam continuam, saporis in ore urinalis perceptionem

molestam, vomituritiones, vomitum materiae, ejusdem aliquando, ac urina, conditionis, tandem vero dyspnoeam, anxietatem, meteorismum, sopores, deliria, convulsiones lethales comparere, dixerunt. Quamvis vero plerumque haec, et ex nostra experientia, ita se habeant; est tamen, ubi sub media secretionis urinalis suspensione, vesica suo liquido, ante hanc sibi advecto, adeo non careat; ut, cum ipsis ureteribus, ad summum etiam gradum, distenta sit, atque sic ulteriorem lotii ad renes secretionem comprimendo impediat, vel ut ab ipsa *urinae* in vesica, ureteribus, *retentione*, secretionis urinalis *suspensio* descendat. Est etiam, ubi, hoc sub morbo, tumor supra pubem, licet vacua vesica, non desit; est adeo, ubi, calculis in vesica praesentibus, urinae, quae non adest, mittendae nixus atrox, ut exemplis quondam docebimus, continuet.

Retentio urinae. §. 766. Quoties autem lotium a renibus secretum, vel per ureteres in vesicam descendere, vel hac e cystide placidius expelli, vel absque labore plenoque rivo per urethram excerni non potest; toties *urinae* vel *difficultas*, vel, majore sub gradu, *retentio*, suboritur.

§. 767. Imperfecta valde morborum secundum *gradum* vehementiae divisio est. Hac interim veteres, sub *dysuriae*, *stranguriae*, ac *ischuriae* appellatione, usi sunt: quarum prima, illis, urinae cum difficultate, interdum cum dolore, ardore, flumine vel nimis tenui ac fere stramineo, vel etiam diviso, contorto, excretio, — altera, dolens urinae per guttas, et cum continuo ad mingendum stimulo, ex urethra destillatio, — ultima vero, ejusdem liquidi completa suppressio, retentio, fuit. Majoris utique momenti, istius, ex *sede* qua haerere urina cogitur, in *uretericam*, *vesicalem*, *urethralem*, distributio, nec tamen in artis exercitio, nisi *causae* simul, nunc longius his a viis remotae, nunc in illis ipsis defixae (§. 768.), ratio hanc dirigat, satis perfecta est. Divisio.

Causarum igitur, quarum indoles admodum diversa est, consideratio, cum illa *sedis*, quam occupant, et cum *symptomatum*, quae singulis in locis excitant, descriptione simul juncta, meliorem hic rerum dicendarum nobis ordinem suggeret.

§. 768. Longum et obliquum iter *ureteres* ex pelvi renali ad vesicam absolvunt. Sub R. uretericae.

eo, vicinae partes, aut earum tumores, crebrius quidem, raro tamen utroque in latere, illis, *comprimendo*, coarctando, molestae sunt, ac descensum urinae per eosdem retardant, aut prorsus impediunt. Huc pertinent glandularum mesenterii infarctus, prostatae induratae, ad partem vesicae lateralem, posteriorem, elevatio (§. 534.), scirrhi, steatomata, musculi psoas inflammatio, suppuratio, moles uteri, ovarii, vesicae urinalis durities, contractio, fungositas. Haud raro ipsis in ureteribus (vel quod illorum parietes crassitie quamplurimum augeantur, aut vero inflammentur, atque tum hac a causa, tum ab alia, duriores, callosi, fere ossei, contracti, corrugati, proprii cavi diametrum imminutam, aut penitus concretam, occlusam agnoscant (§. 263.); vel quod interior laxiorque tuborum istorum membrana plicam, aut quasi valvulam, urinarum destillationi adversam contrahat, aut crusta obtegatur quasi calcarea; vel quod angusta canalium istorum cava per grumum sanguinis, mucum tenacem, hydatides, materiam purulentam, puriformem, polyposam, arenosam, aut ipsos per calculos, corpus quodcunque peregrinum, obturentur, claudantur et consolidescant) va-

lidum descensui urinarum obstaculum subnascitur. Ureterum altero resiccato, altero a calculo obsesso, ita ut nihil urinae ad vesicam descenderet, duos aegros mortem obiisse, — utrumque ureterem a crassa pituita repletum, eandem aegro sortem imposuisse legimus.

Sedes coarctationis uretericae ad loca, quae hi canales inter ipsas vesicae membranas oblique percurrunt, praecipue sub vesicae inflammatione laterali (§. 265.), potissima est. Saepe vero tum hic, tum alibi, supra locum illorum contractum, non exigua eorundem canalium, in saccum, vel in tubum, intestini jejuni diametro aliquando aequalem, dilatatio occurrit, ipsaque pelvis renalis destructione, multoties superat. Sub vel eandem, aliquando cum substantiae renalis destructione, multoties superat. Sub hac nempe rerum positione, ipsum in ureteribus restagnans lotium, insecuturae ex renibus novae urinae obstaculo est; nec dirupti adeo, a tanta repletione, vel exesi ab ulcere, vel abdominis ad fornicem exterius adperti ureteris exempla desunt.

Etsi vero haec singula ureterum imperviorum exempla, ex fidis anatomicorum ob-

servationibus deprompta sint; dolendum tamen est, paucas omnino morborum, qui haec, rariora omnino, *utriusque* ureteris vitia comitati, vel secuti sunt, historias, vel tales saltem, quae diagnosin hic multum illustrent, descriptiones haberi. Duas nos, alio in opere, utriusque ureteris a calculis obstructi, et ischuriae abhinc insecutae observationes notatu dignas publicabimus. Renum interim inflammatione, profluvio cruento, purulento, hydatibus, vel calculis praegressis, si dolor ac tensio, ureterum circa decursum, cum nausea, vomitu, vel etiam cum funiculi spermatici, vel testium consensu accedant (§. 265.); si nec urethra, nec vesica ullam retentionis causam offerant; si nullus fere mingendi nisus adsit; maxime vero si, dictis sub phoenomenis, introductus in vesicam catheter, urina hanc vacuam esse reperiat; de *retentione uretericae* praesentia, quam tamen *unius* modo vitium ureteris, altero pro isto supplente, producere non solet, dubitari vix licebit.

R. vesicalis. Inflammatio, durities. §. 769. Frequentiora vero longe *retentionis vesicalis* exempla sunt. Illam, quae *cystitidem*, vesicae abscessus, duritiem, callosita-

tes, scirrhos, carcinoma, pro causa agnoscit, jam distincte, suis cum symptomatibus, descripsimus (§§ 264. 265. 267. 488. 521. 630.)

Summam autem vesicae in aetate *senili* conditio attentionem sibi exposcit. Haec etenim cystis membranaceo-musculosa, — vel ex praegressis jam diu inflammationibus, maxime venereis, vel et sine omni istarum suspicione, ab internae tunicae, spongiosae, laxae, cryptis et folliculis mucosis ditissimae, infarctu, obstructione, excrescentiis, ex diuturna, vel spasmodica, vel alia contrectatione, ex incremento substantiae cum dilatatione totius visceris, — aud raro *crassitiem morbosam*, ac dimidii adeo pollicis, et longe majorem adhuc densitatem, in totum fere callosa, adquirit; aut in molem adeo nucis juglandis aliquando contrahitur; hoc vero sub statu, interna potissimum tunica mirum in modum turget, vel aditum urinae per ureteres occludit; vel ejusdem liquidi per propria cervicem expellendi potentiam aufert. **Condensatio senilis.**

In foeminis, quibus amplior et brevior est urethra, rarissime in viris, internae membranae vesicalis *prolapsus*, aut *vesicae* totius *inversio*, illi uteri haud dissimilis, nunc minor, **Vesicae fem. prolapsus.**

nunc major, aliquando suboritur, ac urinae sibi ipsi viam obturat. Cum vero excrescentia spongiosa internae vesicalis membranae, non minus aliquando per urethram propendeat, et felici adeo successu a *Galliae* chirurgo resecta sit; magna certe, ne ipsa *vesica inversa* ausu temerario resecetur, cautione opus est. Hoc scilicet sub prolapsu, tumor, ad ovi columbini, aut conspicuam magis ad magnitudinem aliquando adauctus, saccum tenuem, rubrum, transversim rugosum, elasticum, a fluido repletum, sub tussi, nisu turgentem, cum digitis hinc — inde repellendum, sub majore repletione cum dolorum levamine, ac possibili nunc urinae fluxu, aliquando vel sponte recedentem, repraesentat. Sarcoma vesicae, ut transactiones philosophicae referunt, urinae effluxum adeo, ut haec semper cum fistula educi debuerit, impedivit. Cum premeret mulier, tumor ex urethra prominebat. Incisa ad latera urethra, tumor hic cum filo ligatus, et felici cum successu extirpatus fuit. Aliis autem in casibus non adeo contracta, quam potus copiosioris, ac pessima urinas diutius cohibendi a consuetudine, vesica immensam ad molem repletur, atque dum ejusdem membranae

callosae sunt, per catheterem etiam depleta, minime tamen collabitur.

Similia vero in quavis demum aetate, ad vesicam, aut nimis jam angustam, aut a praegressis extensionibus justo ampliorem, ab urinis acrioribus ab arthriticis, herpeticis et quasi scabiosis adfectionibus, ab ulceribus, escrescentiis polyposis, spongiosis, ab hydatidibus, vel ipsis a vermibus (§. 480.), diu nimis et ad continuas fere contractiones stimulatam, contingunt; quo in casu, non interna modo ejus visceris membrana, sed ipsae quoque *fibrae musculares*, singulare prorsus augmentum, simul vero pallorem sibi proprium assumunt. Talis fuit vesicae apud notarium *ticinensem*, calculis et dysuriae multos per annos subjectum, conditio. Hoc etenim viscus, ut ex tradenda alibi hujus morbi historia patebit, *cordis humani* magis, quam cystidis urinariae, figuram habuit. Sex nempe circiter pollicum illi longitudo, quatuor pollicum latitudo, figura conica, color externus ex rubro lividus, densitas parietum, ex fibrarum muscularium et numero, et ordine, et crassitie auctis, unius cum dimidio pollicis, ad internam superficiem numerosi etiam lacerti, cordis illis non absimi-

Vesicae durities.

les, fuerunt. Ispe vesicae sphincter aliquando callosus fuit, vesicamque in totum occlusit. Copiosa degenerationum istarum, non repetenda hic, exempla tam alii describunt, quam nos ipsi observavimus; atque plura illius specimina, museis pathologicis, *Ticini* non minus, quam *Vindobonae* erectis, in usus publicos commisimus.

Vesica saccata.

Nec minoris ponderis est vesicae, ab aliis sat frequenter descripta, ac binis in casibus a nobis ipsis observata, alio vero in opere pro sua dignitate describenda, in *cellulas* vel *crumenas* laterales, interdum ampliora in cava, quae *appendices* vesicae, vel adeo *hernias*, non aequo satis nomine, vocarunt, *expansio*. *Appendices* nempe, seu *diverticula* vesicae, per *totius* substantiae vesicalis extensionem ac dilatationem, — *cystides* vero hujus visceris, plerumque ex membranarum vesicae crassitie, calculis aliquando quasi nidum largiente, nascuntur; eae vero, de quibus hic loquimur, *vesicae crumenae*, molles, et urina plenae sunt, suamque originem in hujus visceris membrana interna, cystidis inter fibras musculares, exteriora versus, cum extima, quae a peritonaeo est, membrana egressa, ac tenuem plerumque cellam, nullis fibris muscula-

cularibus instructam, formante agnoscunt. Sic duo saltem, quae museo *ticinensi* concessimus, specimina se habent, quorum unum ex puero decenni exsectum, praeter plures et minores adhuc cellulas, *calculum* vesicae *conjunctum* agnoscit; alterum vero, septuagenario in viro, post retentionem urinae defuncto, a nobis repertum, saccum praegrandem, tenuem, transparentem, ipsa vesica ampliorem, *absque calculo*, urina copiosa repletum, et largo, rotundoque foramine cum vesica, cellulis copiosis, sed necdum adeo dilatatis, notata, communicante exhibet.

Ex primaevae constitutionis vitio has cellas aliqui, non ponderosis tamen argumentis suffulti, repetunt; ut quorum generatio tum a laxiore in quibusdam locis, imprimis lateralibus, parietum vesicae structura, tum neglecta saepius urinae excretione, tum ab aliis hujus retentae causis, derivanda videtur. Calculos, his in crumenis hinc inde repertos, non adeo hos ipsos produxisse, quam in iisdem facilius coivisse, suspicamur. Exempla gravidarum referuntur, quarum vesica ex gravissima ischuria in ejusmodi sacculos ex parte laxata fuerat. Ad ipsum adeo vesicae locum, cui ureter inseritur, haec mem-

branae vesicalis inter fibras musculares expansio aliquando observata fuit, et ut pro duplici vesica haberetur, incautis imposuit. Cum nullae fibrae musculares hos saccos laterales superscandant, nullum quoque illis in hos ipsos imperium est; nec vesicae pars his saccis superior, ut ea pseudosphincteris sui resistentiam superet, ac suis se urinis exoneret sub majore tandem saccorum incremento, vires conservat.

Symptomata. Sequitur exinde, quod sub urinae retentione ex tali causa pendente, *non*, ut in aliis hujus liquidi retentionibus, *unicus et pyriformis* super pube *tumor*, sed vero *duplex aut multiplex protuberantia*, una quidem, ut observavimus, oblonga, vesicam constituente, altera subrotunda, elastica et indolens, sub attactu percipiatur. Eo major vero nobis a vera morbi diagnosi aberrandi fuit occasio: quod in casu nostro, sub triplici ad hypogastricam iliacasque ad regiones, tumore, ut falso supposuimus, cystico, duodecim per dies nulla sese urinae retentio prodiderit; sed pauco modo ante obitum intervallo, absque vomitu aliisque retentae urinae signis, ea tandem accesserit. Matura catheteris adplicatio, etiam eo in casu, quo necdum difficultas mingendi urget, sed tamen ignotae

indolis tumores regionem hypogastricam occupant, similem diagnosis errorem in posterum evitari docebit.

Praeter dictos vesicae morbos, alia causa retentionis urinae, vel ex ejusdem visceris *positione iniqua*, vel ex partis vicinae *prolapsu*, *mole aucta* et *compressione* subnascitur.

Herniae vesicae urinalis, nunc partiales, nunc completae, interdum duplices, atque hic simplices, illinc vero cum calculis, vel intestinali, omentali cum hernia complicatae, tam ad inguina et scrotum praecipue, quam ad femur, aut, rarius ad foramen ovale, ad incisuram ischiadico - sacram, perinaeum, abdominis inter musculos, crebrius vero ad vaginam muliebrem, huc spectant. **Hernia vesicae.**

Huc etiam intestini recti, et in sexu sequiore, vaginae, uteri, vel ipsius adeo vesicae prolapsus, vel uteri retroversio revocanda sunt.

Haud raro vesica de vicinarum partium adfectionibus participat. Ipse uterus, a liquore amnii copioso et a foetu grandiore, a gemellis, ultra modum extensus, maxime sub fine gestationis caput istius aut clunes, vel adeo a partu absoluto ipse iterum uterus, urinae vel retentionem, vel incontinentiam **Compressio vesicae.**

nimis saepe inducunt. A gravido utero secuta est ischuria lethalis mense quarto. Post mortem conspectus est uterus, in postica parte induratus, dilatationem omnem ex parte tantum anteriore admisisse, a qua, vesica compressa fuit et in gangraenam abivit. Alia, mense quarto praegnans, ischuria adfecta, aliquoties a cathetere opem sensit. Tandem hic introduci amplius non potuit. Sequebantur dolores abdominis, faeces involuntariae cum urina secedebant. A morte detecta fuit vesica praeter modum extensa, inflammata, gangraenosa, in duo cava divisa, ex quorum superiore, urina nunquam evacuata fuerat. Insignem mesenterii scirrhum cum vesicae fundo non modo concretum, sed, eroso intestino, faeces adeo in illius cavum emittentem, alibi descripsimus. Mesenterium in praegrandem molem increvisse, et vesicam coarctando, mictionem difficilem induxisse, — scirrhum ilei sinistri similem effectum habuisse, aneurysma sub vasis urinariis jacens, suppressionem urinae ac mortem tandem intulisse, legimus. Eundem effectum hydrops, steatoma, polypus, scirrhus uteri, ovarii, glandulae prostatae tumores, persaepe agnoscunt. Vetula *tici-*

nensis, ad clinicum institutum brevi ante mortem suscepta, urinae suppressione simulque incontinentia laboravit: non etenim urina nisi sub tussi aut compressione abdominis nolenti et quidem absque dolore effluebat. Tumor super pubem pyriformis comparuit. Cadaver dissectum, uterum obtulit durum, scirrhosum, mole interim non admodum auctum. Ipsum vesicae collum induratum erat et crassum, catheteri tamen satis patulum. Intestini recti scirrhus, aut faecum durarum major in illo collectio, cum colli vesicalis pars superior recto intestino incumbat, urinae viam non semel praecluserunt. Vir, ut refertur, robustus ex urinae interceptione obiit. Mortis causa deprehensa est in intestino recto, quod infarctum repertum est nucleis cerasorum diu ante ingestorum. Ischuriae a scybalis duris, intestinum rectum implentibus collumque vesicae comprimentibus exortae exemplum narratur ab alio. Varii quoque tumores in abdomine, pelvi, nec minus hydatides grandiores, vesicam in excretione urinae impediverunt. Coalitum vesicae cum imi ventris pariete, ischuriam produxisse compertum fuit. Maxime vero ad inflammationes et cohaesiones morbosas prona est

peritonaei pars illa, quae vesicam exterius investit.

Infarctus a sanguine.

Sub *haematuria renali*, *ureterica* (§. 630.), cruor, non modo tenuis, in urina solutus, sed etiam aliquando sincerus, densus, et in coagulum pronus, in vesicam delabitur, polyposque in ista, interdum praelongos et crassos, ischuriae gravissimae foetus, progenerat. Saepenumero etiam sanguis a vasis haemorrhoidalibus ad illa cervicis vesicae aversus, ejusdem ostium coarctat, exitumque urinae perdifficilem reddit. Viri exemplum exstat, qui diu a symptomatibus, quos calculi inducunt, vexatus, prae atrocitate illorum tandem interiit. In cadavere, exploratis partibus urinae excretioni dicatis, repertae sunt venae cervicis vesicae urinariae sanguine distentae, varicosae. Aliquando vero internae superficiei vesicalis venae varicosae sunt, et hujus cystidis cavum, ruptae, sanguine grumoso inundant et obstruunt. Quemadmodum enim mensium, haemorrhoidum habitualium fluxu sufflaminato, sanguis vasa ventriculi et intestinorum infarciens, non raro sensibiles istorum tunicas distrahendo, irritando, cardialgias horrendas, singultum, vomendi conatus, anxietates, tormina, spas-

mos, convulsiones, ipsamque *haematemesin*, aut vomitum *Hippocratis* nigrum concitant (§. 613.) ita quoque sensibilissimae vesicae urinalis vasa, iisdem ex causis infarcta, extensa, dilaniata, crudeles hic loci spasmos, et dolores, illis, quos calculi excitant, haud sane inferiores, producunt; ut magnus igitur error sit, haec phaenomena aut urinae acrimoniae, aut calculis continuo adscribi, cum tamen observationes cadaverumque sectiones docuerint, saepe nullum calculi vestigium, post illa, in vesica fuisse repertum.

Nulla vero tam frequens vesicae inflammatae, induratae, callosae, exesae, luxuriantis, atque nunc spasmodice contractae, coarctatae, nunc in magnam amplitudinem extensae, infirmatae, — nulla pendentis abhinc retentionis urinae communior occasio, quam *calculus*, aut *corpus* quodcunque peregrinum, vesicae cavo introductum, illapsum, futuri calculi initium, est. Tantarum interim causam aerumnarum, proxima hujus voluminis in parte pro sua dignitate ponderandam, hic reservamus. Calculus.

Sicut vero sub *enuresis* consideratione, *debilitatem paralysin vesicae*, hujus mali ut causam, ex multis, nec ideo hic repetendis, ar- Atonia, paralysis.

gumentis accusavimus (§. 488.): ita quoque *retentio urinae*, vel cum enuresi complicata, vel adeo completa, tam in morbis soporosis, apoplecticis, in typho graviore (§. 88.), quam sub cyphosi, fractura, luxatione, distorsione vertebrarum, aut alia medullae lumbalis, aut nervorum, aut fibrarum muscularium vesicae adfectione, compressione, laesione, frequentissime suboritur. Causa scilicet hujus paralysis nunc ad nervos fibrasque musculares ipsius vesicae, nunc ad medullam spinalem, imprimis lumbalem, quaerenda est. Nec semper omnis vesica, sed interdum modo corpus ipsius, modo sphincter, resolvitur, atque sic vel urinam illud retinet, vel hic effluere sinit. Sub sopore, ebrietate, deliriis, sph incter vesic ae saepius, non quod *resolutus*, sed quod *voluntatis imperio subtractus* sit, janitoris negligit officium. Haud raro etiam vesicae paralysis, retentionis non tam causa, quam effe ctus est; et quodcunque demum obstaculum cerv i cem obturaverit; lotii collectio morbosa fit, qu a tardius cnm ipso hoc obstaculo sublata, retentio nova, ex vesicae, nunc tantum paralyticae, culpa suboritur; ita ut retentionis praegressae effectus, futurae retentionis causam nunc exhibeant. Per

multis sane in casibus ex solo medullae spinalis vitio cystis urinaria suo destituitur officio. Non exiguam partem paralyseos ad vesicas senum, *canalis ossei ad vertebras decrementum* et imminuta diameter habere nobis videtur. Ductus nempe ac orificia ossium in provecta aetate omnia non parum obliterari, aliqua vero prorsus claudi, certum est. Vertebralis columna in senibus manifeste brevior fit; et in *vertebrarum* non raro *ankylosi*, facile nervi, quos lateraliter ad partes emittunt, comprimuntur. Pars interim resolutarum ex spinae vitio vesicarum major ex illata vertebris violentia venit. Praeter alia quamplurima, triste nimis in amico viro, *spirensi*, calamitatis hujus exemplum ante multos retro annos habuimus. Conis nempe lusoriis vir hic juvenis violenter cum lumbis, alta voce mox exclamans, inciderat. Dolor atrocissimus sex per menses miserum vexavit. Tandem gressus facere tentans, apoplectici instar, non tamen cum sensuum abolitione, prostratus est. Ab eo tempore, venter insigniter tumere, urinae, faeces, citra voluntatem et sensum excerni, nates vero gangraenam late subire coeperunt. Sex tandem post hebdomadas, ad aegrum accer-

siti, *asciten* hic subesse, a medicis, omnem hucusque operam ad hydropem dirigentibus, nobis fuit relatum. Venter immensus, cum digitis percussus, fluctuantes in se aquas evidenter satis indicabat. Cum interim tam vesicae, quam sphincteris ani resolutionem cum gangraena ad nates hic subesse pateret; aegrum ante omnia duos per digitos, ano facile committendos, explorari, et iisdem versus anteriora incurvatis, num vesica multum tumeret, inquiri jussimus. Mox compressa cum digitis per intestinum rectum vesica, urina per urethram cum impetu prosiliit. Cathetere hinc illi immisso, duodecim urinae libras illico extraximus, ventremque cum fascia munivimus. Nec vero a praecipiti nimis urinae evacuatione vires aegri, jam plurimum infractae, subito conciderent, aliquot modo post horas non minorem lotii quantitatem eduximus. Venter nunc multum conciderat. Fistulam jam flexilem in vesica reliquimus, et immensam urinae copiam gradatim evacuavimus. Mors interim post paucas hebdomadas, sub tanto malo evitari non potuit; qua demum secuta, caries vertebrarum lumbalium in tubo, et magna ichoris, medullam lumbalem opprimentis, devastan-

tis, copia detecta fuit. Vesicae vero urinalis, ex qua, nobis absentibus, catheterem multos jam per dies retraxerant, tanta fuit capacitas: ut octoginta libris urinae denuo collectis, pristinum iterum abdomini tumorem referret, ad ipsum diaphragma pertingeret, illudque alte in pectus repri.eret. *Vindobonensis* vir juvenis per duos annos crudeles extremitatum inferiorum, praecipue vero cruris dexteri dolores; quos nulla medicin sedare potuit, expertus est. In consilium hoc pro aegro, sero nimis, accersiti, febrem lentam cum tabe adesse, crus utrumque, magis tamen dexterum, simul etiam vesicam, et ani sphincterem paralysi laborare, urinas omnimode retineri, faeces praeterea pigre ac sine sensu excerni, intelleximus. Crurum dolor aliquo a tempore longe fuit mitior. Urina catheteris ope semel sine omni labore extracta, vesica per nycthemerum prorsus vacua remanserat, neque lotii quidquam per immissam illi fistulam exiverat. Interea nec nausea, nec vomitus, nec dolor ad renes aegrum vexaverant. Altera die, quamvis catheter flexilis in vesica haesisset; quamvis illa, ad umbilicum fere usque extensa, per intestinum rectum quoque explorata, non pa-

rum ad hoc ipsum tumuisset; nulla tamen per fistulam argenteam urina effluxit; aut, illa demum retracta, per urethram secuta est; compresso interim utramque per manum abdomine, urina primum guttatim, posthac vero pleno flumine ad libras aliquot excreta fuit. Etiamsi vero morbi post paucas septimanas lethalis decursum ulteriorem ignoremus; nec sectio cadaveris a morte concessa fuerit; evidenter tamen paralysis hanc urinae retentionem, — illam vero arthritis ad verenda aberrans produxerat. Parum quondam in typho de retentione lotii ex eo quod urina aegris insciis efflueret, et quod custodes rerum ignari, ex linteorum a paucis fluidis madore facili, id multum esse referrent, cogitatum, — hinc saepe tumor abdominis, ab urinae retentione pendens, absque omni ratione *meteorismo* adscriptus fuit.

Aberatio catheteris.

Sub tanta vero extensione vesicae, saepe facilis catheteris in istam introductio est; variis interim in casibus, dum in cavum hujus visceris intrasse, falso videtur fistula: urina nihilominus aut nulla, aut vero paucissima, educitur. Extensa scilicet maximopere vesica, ab ossis sacri promontorio, anteriora versus prominet; pars illius superior,

fit nunc quodammodo anterior; obliquam vero facies ejus posterior directionem assumit, et angulum cum cervice vesicae constituit. Brevior hinc et incurvus nimis catheter, vesicam, quod longior minusque curvus potuisset, non attingit; sed modo ad collum usque, crebro hic non parum dilatatum et paucula urina repletum, vel ad cryptas, prope ostium vesicae haerentes, mucosas, in longum extensas, accedit.

Spasmus.

Cum vero nervorum fibrarumque muscularium vesicae resolutio tam crebro urinae retentionem provocet; nec *spasmi* in cohibendo lotio auctoritas hic reticenda est. Quemadmodum nempe *morbosa* corporis *vesicae sensibilitas* haud raro *enuresin* producit (§. 488.); et sub insultu epileptico violentam adeo urinae ejaculationem interdum excitat: ita quoque inducta iisdem ex causis sphincteris vesicae constrictio spasmodica urinam saepe coercet. Sic *italum* quondam rhedae cursus publici aurigam conspeximus, qui, cum unus ex equis, etsi ad mingendum sibilando invitatus, prae sociis tamen hoc in opere salutari cunctaret, repetita ductus experientia, aurem equi sinistram inter dentes suos arripiens, fortiter hanc iracundus momordit, et

morsum hoc animal, ut illico urinam maximo cum impetu rejiceret, coegit. Sub extremo certe dolore tum homo, tum animal quodcunque domesticum urinam spasmodice expellit; nec tantus in omnibus ad id stimulus requiritur, exemplo viri plebeji, quem toties ac *lyrae* sonum audiret, nulla vi lotium retinere potuisse legimus. *Electricitatis*, varios apud homines effectus frequentior urinae excretio est. Contraria vero actione, senes, ex refrigeratione pedum et abdominis haud raro ischuriam patiuntur. Vinum *rhenanum*, non vero aliud quodcunque vinum, seni dysuriam induxisse adnotatum fuit. Quae versus tertium impraegnationis mensem hinc inde oritur, urinarum retentio, ea minus utero tumenti, quam a nova extensione *irritato*, et vesicae cum hoc viscere consensui adscribenda est. Eadem saepe lotii apud puerperas retenti est ratio. Ipsis adeo sub calculis, urinae retentio non semper adeo per mechanicam vesicae obturationem, quam saepe per summam cervicis sensibilitatem, nunc a muco vesicae acriore, nunc a diversis in victu erroribus, nunc a pedum refrigeratione, nunc vero ab ingratis animi commotionibus excitatam, subnascitur. Hinc

nullo saepe modo catheter aut cereolus contractae violenter cervici introduci potest, quem vel sponte post breve temporis intervallum, vel sedato, aut per semicupium têpidum, aut per vapores admissos, aut per opium, spasmo, vesicae cum facilitate magna committimus. Non desunt hinc exempla illorum, in quibus, suppressione urinae passis cum medici aut calculos, aut alia accusassent; nullius in viis urinalibus vitii vestigium in cadaveribus repertum est. Puer, ut refertur, septennis, a supino casu in caput, ischuriam decimum post diem passus est ad interitum usque pertinacem. Reserato tamen post illum vesicae ostio, nulla labes in visceribus imi ventris animadversa; at in occipite, inter cranium et pericranium, sanguinis concreti copia congesta; anteriore vero capitis parte, inter cerebrum et meninges, ingens seri copia adparuit. Plerumque ubi dolor a calculo per mutatam trunci positionem, vel ab immisso cathetere quidquam saltem imminuitur; sub spasmo cervicis vesicalis, sine febris aut inflammationis localis signis, summa sub catheteris attactu sensibilitas, sphincteris quoque intestini recti spasmodica contractio, dolor continuus, acerbus,

ad collum vesicae, simul vero conspicua perinaei durities ac tensio, se produnt. Non tam constans interim ac diuturna retentionis urinae per spasmos inductae scena, quam si ex aliis illa causis oriatur, esse consuevit.

R. urethralis. §. 770. Quamprimum lues venerea in *Europa* comparuit, urinarum viae, simul a morbis hactenus aut rarioribus, aut prorsus incognitis invasae, nimis amplum, eheu, fertilemque nimis medicorum observationibus campum aperierunt. Etiamsi vero nec ipsum urinarum receptaculum ab illo malorum fomite satis munitum sit; *urethra*, tamen, atque apud mulieres *vagina*, potissima contagii sentina sunt, suamque cum partibus vicinis malam sortem participant. Pars mutationum, quas tum ille morbus, tum, antiquior hoc, *medorrhoea*, his in viis sibi fabricant, longe maxima, urinis ad leges sanitatis aut retinendis, aut excernendis adversa est, atque hinc, quae illas ad urethram vaginamque concernunt, jam satis indicavimus (§§. 521. 522. 525. 526. 528. 529. 532. 537. 540. 543. 546). Pars nempe major retentionum urinae, vel ad ea, quae canalem urinalem circumambiunt, vel ad hunc ipsum, vel prostatam

tam ad glandulam, rarius seminales ad vesiculas, sedem agnoscit.

Ipse foetus, postquam utero exclusus est, primas urinas saepe, absque morbo latente, tardius, post unam alteramve diem, — saepius tamen illico a partu, excernit; in hac prima interim hominis aetate non tam infrequens morbosa etiam lotii retentio, ex spasmo oriunda occurrit; nec raro muci tenacis urethrae ad ostium interque praeputium collectio, istius culpam habet. De phimosi, tam congenita, quam per morbos adquisita, nec non de paraphimosi, ut canalis urethralis obstaculis, jam diximus (§§. 525. 526.), ac solam his observationem superaddimus: pueruli scilicet quadriennis, qui sibi ipsi cum filis praeputium constrinxerat, et quin ulla hujus causae suspicio esset, in gravem ischuriam incidit, filis etiam solutis, donec tumor hujus veli dispareret, continuatam. Glandem penis imperforatam, cum vicario subtus ad fraenuli deficientis locum, orificio rotundo, quin tamen aut urinae, aut seminis impediretur excretio, in viro nobilissimo, qui trium prolium certe pater erat, et nos observavimus. Vel, sub medorrhoea acuta, *chordam* inducente, puriformis materiae in

Causae externae.

corporum cavernosorum cellulas effusio, — vel, quod tumor de hac non testetur, modo *spasmus* in causa sit (§. 522.); urethra tamen sub chorda non minus, ac sub aneurysmate, sub hydrope, emphysemate penis, vel a calculis sub externa ejus membrana contentis, sub priapismo, aut a recta directione deflectit, aut saltem angustatur, ac dysuriam ex propria inflammatione, in chorda jam tam insignem, ex compressione, constrictione, majorem longe experitur. A callo ad penis radicem haerente, urinae stillicidium, retentio, satyriasis epileptica in puerulo unius anni observata fuit, atque durissimo hoc callo perfosso, tres urinae librae effluxerunt sanitasque restituta est. Coeterum et urethra saepe per faeces induratas, intestino recto inhaerentes, a vaginae, a foetus capite aut natibus, aut uteri prolapsu, retroflexo ab utero, ab hydatide, cystide in pelvis cavo subnata, ne urinam transmittat impeditur. Urethram a scybalis induratis, in recto intestino collectis, penitus compressam, celebris *Angliae* chirurgus descripsit. Similis et nobis observatio est.

Causae in urethra. De *pseudomembranulis*, quae sub ultimo medorrhoeae urethralis acutae stadio non raro fistulae urinalis orificium occludunt, ac ad

istud, post somnum imprimis, momentaneum allidenti lotio obstaculum ponunt, jam diximus (§. 528.). Aliquando vero firmior quidquam, nec a flumine urinae superanda, membrana urethram, — vel mox ab introitu, vel etiam posteriora versus, obturat. Ab hymene enormi foramen urethrae in infante occlusum fuisse legimus. Ipsum praeputium, cum glande concretum, urethrae orificio sese insinuasse, et cum eodem coaluisse, — vel adeo canalis partem urethralis anteriorem prorsus defuisse, observatum est. Rarissima est membranae internae urethrae, per gangraenam hoc a canali separatae, ejusque cavum cum lethali ischuria obstruentis, chirurgi *angli* observatio; quod interim exemplum cum ejusdem membranae *prolapsu*, cujus supra mentionem jam injecimus, satis convenit. An, sicut in aspera arteria sub cynanche laringea, tracheali: ita quoque in urethra inflammata, *pseudomembrana*, quae pro intima canalis istius tunica imponat, subnascitur? Quantum vero notabilis in *medorrhoea* urethrae inflammatio urinae excretioni obsit, et quaenam hujus mali esse soleant symptomata, jam satis exposuimus (§. 521.). Nec solus ille morbus incendii ad urethram

Inflammatio.

causa est, ut quod et abusus cantharidum, et incauta exploratio, et frequens cereolorum, imprimis causticorum, introductio, et injectiones adstringentes, acriores, et ulcera venerea, aut alia, et corpora peregrina hoc in canali genita, vel eidem advecta, immissa, et arthritis ad genitalia conversa, et coitus violentus, aut saepe nimis repetitus, et violentiae demum externae, ut lapsus, contusio, haud raro inducunt. Quamvis nempe humor a renibus secretus, ingratam partibus aliis acrimoniam prodat; urethra tamen atque vesica, quae fluida maxime insipida, sibi forsitan injecta, mox stimuli accusant, a communi urinarum conditione offendi non solent. Quoties tamen lotium, vel sub febribus saturatum magis, vel diversis sub morbis, ut sub arthritide, sub dispositione ad calculos, sub evacuationibus, ut vocant, criticis, inquinatum, vel a cibo, potu acriore, fermentante, mutatum, vel acrioribus particulis, ut ex meloe vesicali, majali, variis ranunculi speciebus, impraegnatum, has vias alludit: toties ardor in illis molestus, atque *dysuria*, vel, sub gradu majore, *stranguria* excitatur. Sed urinis etiam nec quidquam a statu sano alienis, tam urethra, quam vesica, *morbosam*

saepe *sensibilitatem*, ut partes aliae, contrahunt. Una vero ac eadem membrana et vesicam et urethram interius obducit, atque hinc summus utramque inter *consensus* est; ita, ut, haerente in cystide calculo, saepe major ad urethrae principium, quam ad ipsam vesicam, dolor sit. Sat magnum etiam consensum urethra cum intestino recto, ut sub dysenteria, et ascaridum vermicularium ad hoc stimulo videre est, prodit. Etsi vero fibras canalis urethralis musculares non habeat; tam *spasmodice* tamen ille haud raro contrahitur: ut omnem specillo aditum nunc pertinaciter recuset; post paucum vero tempus, cessante crispatione per nervos inducta, sat facile admittat. Sub inflammatione vero phlegmonosa, omnis fere urinae excretio praecluditur; sub erysipelatosa magis phlogosi, aut sub simplici hujus membranae stimulo, qualem causae minores, cerevisiae recentis, copiosae haustus, urinae acriores, balsama interius adhibita, et alia concitant, dysuria saltem molesta accenditur. Vidimus quondam, parasito, potum, quem *choccolatam* vocant, anhelanti, hunc ipsum, loco *vanillae*, cum *balsami peruviani* larga quantitate paratum, quousque hunc appeteret, pro joco

oblatum, dysuriam cum haematuria excitasse perdifficilem. Generosum virum novimus, qui, toties ac succos vegetabiles cum saccharo conditos et glacie coactos hauriebat, a dysuria non modo, sed ab ipsa blennorrhoea urethrali adfectus fuit.

Effectus inflammationis in urethram, canalis hujus callositates, inaequalitates, stricturas saepe multiplices, quasi cicatrices, excrescentias spongiosas, polyposas, carunculas, filamenta, quae singula plerumque sedem suam ad fossam navicularem et versus bulbi urethrae posteriorem, prope verumontanum, figunt, nec semper ex causis venereis descendunt, et effluxum urinarum plus minus intercipiunt, aliquando in totum supprimunt, in tractatu de medorrhoea non minus exposuimus. Obliteratae in integrum urethrae exempla habentur.

Calculi urethrales.

De calculis, qui nunc ad urethram nascuntur, nunc ex vesica huc veniunt, quotidianum in illa augmentum assumunt, eandem insignes saepe in saccos dilatant, condensant, vel, excitato ulcere, penetrant fistulasque urinales in longum et latum, et ad ipsum saepe scrotum serpentes, inducunt, plura suo loco referemus. Ruptae urethrae

exemplum ex propriis diariis, quibus casus fere similes ex aliorum relationibus superaddere possemus, jam retulimus (§. 637.).

Quam partem malorum *prostata morbosa*, tum in laxando, tum in cohibendo urinae fluxu sibi assumat, jam clare satis docuimus (§§. 489. 534.). Nunc, illa glandula, dura, scirrhosa, volumine aucta, nunc vero imminuta, et in se ipsam contracta est. In primo casu, ad ovi gallinacei, ad pugni, et, quod saepe vidimus, ad majorem magnitudinem haud raro tumor ascendit; aliquando hic tantus, quantum pelvis continere vix possit, detegitur. In ipsum vesicae cavum hunc ascendisse, posteriorem faciem hujus visceris dimidiam involvisse, nos quoque conspeximus. Haud raro collum vesicae circumcirca tumens amplectitur prostata, atque a morte discissa, cultri vix non apicem prae duritie aliquando obtundit. Saepe pars una hujus glandulae turgentis, adhuc sat mollis, alia vero fere lapidea, vel etiam ex cellulis, materia tenaci, caseosa, qualis est in scrophulis, aut etiam pure plenis contexta est. Calculi hinc inde hic loci quoque reperti fuerunt. Cum tumore insigni, prostata interdum mollior reperitur. Luxuriat hinc inde,

Prostatae tumores.

ac appendices, sibi ipsi natura sua similes, urinae tamen excretioni aliquando contrarias, agnoscit ea glandula. Non paucae varices saepe tumentem hanc partem circumdant.

Symptomata. Senibus hoc vitium saepe, nec semper ex causis venereis in juventute praegressis, accedit. Ob istas vero frequentior vel in ipsa aetate virili hujus mali proventus est. Quotiescunque hinc obstinata mingendi difficultas adest, et catheter profundius in urethram mitti non potest; urina vix aliter, quam sub erecta corporis positione, secedit; magna hoc erit de prostatae tumore praesumtio. Frequenter vero in isto, quem digitus ano immissus ultro confirmat, post inflammationem, passu celeri progredientem, cum febre, ardore, dolore pulsante, sensu ponderis in regione perinaei, cum perpetuo ad mingendum, sed vano plerumque, doloresque augente nisu, cum summa catheteris, vel et siphonis in anum, e prominente in hunc tumore angustatum, calentem, ducti, intolerantia, — abscessus reperiuntur, non raro tandem in fistulas, ad rectum intestinum, perinaeum serpentes terminandi. Plures sic puris uncias ab ultima catheteris immissione, ex prostata, cum, ob diram ischuriam,

punctionem vesicae instituere jam apud nos constituissemus, cum insigni aegri levamine effluxisse conspeximus. Facilis interim suppurationis, in una parte hujus glandulae absolutae, ad alteram, cum insequente tandem febre lenta et tabe, propagatio est. In casu lethalis, ex prostatae tumore, ischuriae, ipsa vesica ad fundum crassior et exulcerata, medium vero illius per transversum in duas partes divisum fuit. Sub majore hujus partis tumore, rectum intestinum ita ut nec faeces transire, nec enemata admitti, aut retineri queant, utque vasa haemorrhoidalia cum perpetuo tenesmo, et quasi faecum in alvo urgentium sensu, turgeant, comprimitur. Ad quantam vero angustiam tenuis ac medius fere hoc in tumore urethrae canalis compressus sit, impossibilis saepe tenuioris etiam cereoli, vel chordae musicae, per has vias tortuosas adplicatio, facilisque catheteris ad vias alienas aberratio docent. Quo major enim prostatae tumor est; eo magis ille hinc inde colli vesicae directionem immutat: ut quod nempe, tali sub statu, posterius hoc insuperabili obstaculo et simul profundius jacet. Carcinomatosam subinde naturam hujus partis tumores, plerumque et sine hac tandem,

licet tardius, lethales, assumunt. Sub tristi hoc exitu, gangraenam huic parti, sub facili nunc aliquando urinarum effluxu, accessisse, docet observatio.

Vesic. semin. scirrh. Rariores de *vesicularum seminalium scirrhis* observationes sunt, quam ut ex istis, hujus vitii in vesicam ejusque functiones effectus dignosci satis queant. Unicum hujus scirrhi exemplum quod vidimus, alio in loco describendum reservamus.

Gen. Ischuriae imago. §. 771. Ex recensitis hucusque retentionis urinae speciebus et causis, apparet, symptomatum quoque, cum illarum descriptione traditorum, rationem morbique discrimina, cum illis non parum variare. *Ischuriae acutae* ac *inflammatoriae* phaenomena et prognosin, sub *cystitidis* consideratione (§§. 265. 267.), et in tractatu de medorrhoea (§§. 524. 534.), succincte jam adduximus; alterius vero mali effectus, modo gradus ac incessus ratione distincti sunt. Ex quacunque vero causa, vel in vesica vel ad urethram haerente, urina cystidem deserere non possit, nisi illa satis prompte auferri queat, non multum sane temporis exigitur, ut haec retentio, sub tam copiosa hujus liquidis secretione, ac sub ejus

dispositione in corruptionem tam magna, praeviis ipsorum ureterum renumque repletione, consensu, gravique tum eorum, tum universi systematis adfectione, receptaculi urinae aut *paralysin*, aut *gangraenam* inducat. Nec adeo *diruptae* ac depletae in cavum abdominis *vesicae* exempla desunt. Quousque nempe sua vesicae superest sensibilitas; omnem ea, et proprium, et diaphragmatis, et musculorum abdominis conatum expellendo in lotio impendit, ac eosdem, quos uterus parturiens, nixus ac dolores, sed semper inutiles, experitur. His de aerumnis et ventriculus et pectus participant: nausea scilicet, vomituritio, vomitus aeruginosi, singultus, anxietas, respiratio difficilis, sibi mutuo, sub alvo adstricta, cum extremitatum frigore, sudore glutinoso, pulsibus contractis, exiguis (eo magis, quo venter ex media pelvi, altius, tumore primum circumscripto, pyriformi, tardius vero ac ubi umbilici regionem emensus est, omne fere per abdomen extenso, fluctuante, assurgit) succedunt. Pauci interim aegri hunc extensionis vesicalis ad gradum perveniunt; sed tantae morbi atrocitati, cessante nunc dolore, non itidem singultu, succedente adeo interdum spemque

vanam erigente, lotii foetidissimi, limosi, aliquali effluxu, sub gangraenae internae symptomatibus, citius succumbunt. Sunt adeo, quibus durior jam et callosa vesica parum supra pelvim, mole hujus interim ad rectum intestinum sese digitis prodente, ascendat.

Ischuriae paralyticae.

Aliter longe, si retentionis urinae causa jam morbi principio in *vesicae asthenia*, aut etiam *paralysi* consistat, res incedet. Hic etenim aut paucus, aut nullus huic parti malorum sensus est; et frequenter, quod consulto hic repetimus, antequam de retentione lotii, cujus partem adeo subinde inscii amittunt, conquesti sint aegri, vesicas illis ad umbilicum usque extensas, et vim omnem hujus visceris vitalem, sub sphacelo, deletam fuisse vidimus. Singultus interim, ructus, meteorismus, praecordiorum angustiae, et hinc inde vomitus, vix desunt; quae tamen symptomata, non minus ac ipse aegri interitus, causis longe aliis, quam oppletae nimis vitio vesicae adscribi solent.

Ubi lotium retentum alias sibi vias, utpote per urachum sensim sensimque dilatatum perque ipsum umbilicum, aut per fistulas in rectum intestinum, in vaginam ad urethram, perinaeum adpertas, paraverit;

longior plerumque, sed nisi manui chirurgicae locus concedatur, et ubi minus ex laesa urethra, quam ex ipsa vesica exesa, urinae aufugiunt, non minus ominosus morbi decursus erit. Post tria fistularum inter intestina et vesicam secutarum, atque tum faecum, tum flatuum per urethram excretorum exempla, a nobis quondam descripta, plura hujus generis specimina conspeximus. Mulieri nobilissimae *styriensi*, adhuc juveni, sub partu laborioso, ante octo jam annos male tractatae, a colli vesicae inflammatione, in ulcus ejusdem terminata, urinae per vaginam perpetuo et cum magna genitalium erosione effluxerunt. Catheterem flexilem, sibi quondam immissum, hoc viscus, ut solet, diutius non tulit. Pessario interim satis crasso ut omnem vaginam impleret, ac ipsum ulcus vesicae vicinum obturaret, adhibito, per urethram quidem urinae denuo fluxerunt; sed insecutis ex ponderoso nimis pessario praemagnis aegrae incommodis, leviorem huic ex resina elastica pessum, cum magno satis levamine substituimus. Hoc interim obturaculo, propter fluxus menstruos, periodice exemto, tum sanguis uterinus, tum lotium abunde per vaginam effluere, quous-

que menses cessarent, perexerunt. Post calculi sectionem, minore cum dexteritate et successu peractam, haud raro urinae perinaei per fistulas fluunt, aut ab istis, forsitan per calculos minores hic loci reproductos, aut per callum ulceris externum, aversae, interiora devastant.

Cura retent. urinae.

§. 772. Sub tanto causarum, quae retentionem urinae inducunt, numero, sub tam diversa illarum sede ac indole, nec opem semper ferre, nec ad possibilem apud alios sanationem eadem semper cum ratione contribuere medicina potest. Omne hinc consilium ad fontis, ex quo morbus scaturit, investigationem dirigendum, et ex ista, num penitus ille exsiccari, an modo ad loca minus importuna derivari queat, concludendum est. Hinc, nisi praegressorum historia vitiorum praesentis mali indolem jam satis illustret, abdomen aegri sollicite palpandum, ureterum non minus, quam vesicae, inguinumque regiones attente per tactum explorandae, perinaei ac ani plaga diligenter observanda, prostatae glandulae atque vesicae, aut uteri, vaginae habitus et confinia duce digito, per istam, aut per intestinum rectum

protenso, permeanda, quae urethram ejusque vicinias concernunt, oculorum non minus, quam cereoli, catheteris indagine solerter investiganda ac demum excretae forsitan urinae paucae conditiones probe examinandae sunt. Si vel minima potentiae nervosae ad vesicam infractae signa compareant; ad columnam vertebralem, maxime vero ad partem ejus lumbalem, et quae causae morbosae in hanc egerint, respiciendum, et ne praesente, in typho, morbis soporosis, sub longis aegrorum deliriis, *enuresi*, latentis facile simul *retentionis* vitium nos fugiat, cavendum est. Expertus quidem medicus vel uno vel altero ex his examine, praesertim ubi suo, hoc vel illud urinae deferendae, recipiendae, excernendae organon officio sanitatis ad leges respondet, ac unum modo ex istis sat aperte laesum est, minus indigebit; nullibi interim certus in rerum causis indagandis ordo magis, quam aegrorum ad lectulos, ubi toties, in quadrivio versantes, vero de tramite deflectimus, necessarius est.

Quoties autem urinae suis in viis immotae stagnant; summa cura, ne aut illarum in renibus secretio augeatur, ac ne stimulus urinae ductibus jam nimis irritatis, novus,

vel ab urinis acrioribus, vel a diureticis, cantharidibus, externe licet tantum applicitis, accedat, adhibenda est. Potus hinc, ne saturatum nimis lotium organis uriniferis molestum sit, pro siti fallenda sufficiens quidem, sed minime abundantior, nec, qui renes magis adpeteret, frigidus, sed potius tepidiusculus, mucilaginosus, — cibi vero leniores, nec sale, nec aromate conditi, offerendi sunt. Ipse nitri saliumque in medicinis usus exulet oportet. Mollioris adeo, qui lumbos calefaceret, lecti calor fugiendus est.

C. retent. uretericae. §. 773. *Retentionis uretericae* (§. 768.), sicut diagnosis, nisi lotio, absque renum adfectione primaria, in vesica nullo, plerumque incerta est: ita quoque sanandae praecepta non parum ambigua sunt. Plerumque interim calculus, aut sabulosa, pituitosa, grumosa, polyposa materia, illius in causa vitii est; ut cujus faciliorem in vesicam descensum, quod supra jam indicavimus, tum balneis, fomentis tepidis, tum unguento ex althaea cum alkali volatili laudanoque liquido, tum blando cum enemate, non majore copia, sed frequentius injecto, tum denique emulsionum ac opii usu interno, promovere studemus.

§. 774.

§. 774. *Urinae ad vesicam retentio* (§. 769.), quae hujus visceris imprimis ad collum *inflammationem* pro origine agnoscit, ad normam in *cystidis* curatione succincte satis expositam (§. 268.) pertractanda est. Quae nempe huic ansam incendio dedit, causa, haec potissimum consideranda, et qua potest ratione removenda, vel saltem lenienda est. C. retent. vesicalis.

In *vesicae*, sub aetate senili, densitate ac subcallosa crassitie, usus mercurii, quod et nos experti sumus, insignem hinc inde opem praestat. Vir sexagenarius, dum quondam, ebrius, urinae excretionem neglexisset, cum demum voluisset, eandem reddere non potuit. Nosocomium hinc *ticinense* is petiit, et extracto, cathetere duce, lotio, sanitati restitutus fuit. Post annum, sub compotationibus urinam iterum imprudenter diu cohibuit, iterumque tardius eidem expellendae impar fuit. Ad clinicum igitur institutum delato, catheter denuo, et quidem absque labore, vesicae commissus, et urinae magna satis copia educta fuit. Nova interim urinae quantitate collecta, vesica hanc marte proprio expellere non potuit, iterumque syringae sibi usum exegit. In coeteris, completa fuit viri hujus sanitas; nec unquam

ille de nixu ad mingendum laborioso ac dolente conquestus est; sphincteris ani hic comparuit resolutio. Cum autem, veram morbi causam nimis tarde suspicantes, eundem in sola vesicae, ex nimia dilatatione, paralysi, quaesivissemus; tum corticem, tum arnicam camphoram, et similia, linimenta etiam volatilia vesicae regioni ac lumbis inuncta, fomentationes spirituosas ad pubem, quidquod cantharidum adeo tincturam, interne sumendam, et vesicantia ossi sacro adplicanda, — sine damno quidem, sed etiam absque fructu, praescripsimus. Per sex jam hebdomadas aeger, quotidie binis vicibus ab urinis collectis per siphonem liberandus, apud nos, eodem semper sub statu, perseveraverat; cum tandem egregii scriptoris *angli* de facili apud senes vesicae callescentia, et potioris in ista hydrargyri usu, memores, ad mercurium, — ac eo quidem cum effectu, ut, absque ulla insecuta salivatione, octo dierum spatio, suas iterum vesica functiones rite absolverit, confugerimus. Cum vero a dosi mercurii satis moderata tam eximium effectum simus experti; decem grana calomelae cum uno grano opii, semel, vel et bis in die ab alio porrecta, conspicuam cervicis

vesicae duritiem perfecte dissipasse percipimus. Neque est, cur eximios hos mercurii in vesicam effectus, post illos, quos in dysphagia ex oesophagi duritie subinde praestat, miremur.

Longe interim abest, quin vesicae scirrhos, ex partim vicinarum scirrhosa adfectione frequenter oriundos, — quin excrescentias, polypos hujus visceris, aequali cum felicitate abigere datum sit; ut quae organicae constructionis vitia, vesicae sinu inclusa, sortem, quam et aliis in visceribus subeunt, lethalem semper agnoscunt. Foemineo nihilominus in sexu, largiorem, breviorem, ac facile dilatandam per urethram aliquando vel membranam vesicae internam, vel ipsam adeo vesicam prolabi, jam diximus (§. 769.), quo in casu, partis prolapsae repositio, atque ne eadem de novo, sub tussi vel alio sub nixu, descenderet, pessi ad urethram immissio, cum successu tentatae fuerunt. Resectae adeo exemplum membranae vesicalis internae, per urethram pendentis (quam tamen potius excrescentiam fuisse arbitramur) — alterum, Sarcomatis vesicae, ex urethra prominentis eandemque obturantis, felicem vero per sectionem ablati adduximus.

Vesicae urinalis in *saccos* morbosos extensionem, forsitan, sub sollicita semper urinae urgentis excretione, praevenire quidem, sed praesentem auferre ars nulla potest.

Quas *herniae vesicae*, aut cystidis aut recti intestini, vel uteri *prolapsus*, vel hujus ultimi visceris *retroversio* producunt, ischuriae, eas prompta satis partium istarum ad situm sibi naturalem restitutio sanat. Retroversi casum uteri gravidi descripsit celebris quondam *Angliae* chirurgus: in quo nec vesica, nimis compressa, catheterem admittere, nec uterus, tumentem ob cystidem, reponi ullo modo potuit. Supra pubem hinc vesicae punctio instituta, et illa ab urinis liberata, uterus ad sedem pristinam restitutus fuit.

Pro *compressionis*, quam vesica, urinam ex hac retinens, experitur, differentia, opem illa vel aliquam, vel nullam admittit. Si *gravidi* pondus uteri urinae evacuationem, ac syringae ad vesicam introitum praepediret, venter primum cum clystere solvendus, et sub situ mulieris supino vel unum vel alterum tentandum est. Saepe vero aut hoc sub casu, vel dum caput, clunes foetus, vesicam maternam comprimunt, nisi tardius accedet

auxilium, simplex uteri, ope digiti per vaginam ducti, sublevatio, urinam, ut super hunc abunde mox effluat, solvit. Ne vero parturientem apud mulierem cervix vesicae nimis repletae, extensae, in propriam ex paralysi perniciem, comprimatur, antequam dolores ad partum urgeant, ut urina mittatur, jubendum, vel si hoc minus succedat, catheter in vesicam mulieris mature satis mittendus, et lotium sic omne extrahendum est. Si, neglecto tali consilio, parturientis vesica cum periculo turgeret, nec urinae amplius educi vel ullo modo possent; ne lethales, quos supra (§. 769.) citavimus, eventus subintrent, adducto vix paracentesis ad vesicam gravidae mulieris feliciter institutae exemplo, cystis urinariae super pube, cum debito ad uterum respectu, perforanda, et lotio deplenda foret. Tumores, steatomata abdominis, ovarii, pelvis cystides variae, vesicae compressae causae, artis limites salutaris excedunt. Retentio urinae a scybalis in recto intestino pertinaciter nidulantibus inducta, istorum solutionem, eductionem, sub clysteris injiciendi obstaculo non ubique tam facilem, sibi exigit. Semicupium, ani, cum emollientibus, oleosis,

externa fomentatio, intestinum exsiccatum, ut facilius enema suscipiat, si hoc ex butyro, diutius illi adhaesuro, componatur, praeparabunt.

Illa ipsa vero, quae in *haematuria ureterica*, *vesicali*, et in ea, quam *haemorroides vesicae* vocarunt, quondam consuluimus (§. 633.), ubi scilicet vasa cystidis, vel ea, quae hujus cervicem exornant, a causis nunc excitantibus, nunc deprimentibus, imprimis autem a menstruis, fluxu haemorrhoidum olim consueto suppressis, varicosa et infarcta sunt, indicantur artis subsidia. Quodsi cruor, his e vasis egressus, in cystide coivisse, illius vero grumi hujus ostium obturare, — aut si tenax pituita, humor purulentus, vesicam occlusisse videantur; catheter, et tepidae in cavum visceris obstructi, cauta, ne impetus noceat, injectio, coagulum hoc, aut tenaces materias a cervice removere, ac ut soluta facilius effluant, disponere queunt. Praeterea aquas *Selteranas* aut similes, pro potu aegris praescribimus.

Quae retentionem urinae a *calculis* oriundam concernunt, ea, quo loco de istis, proxima hujus operis in parte, disseremus, tradenda differemus.

Si *paralysis* retentionem urinae, et quidem ex medullae spinalis vitio, induxerit; huic ipsi, quoad licet, succurrendum, et luxatio, fractura, distorsio vertebrarum, cyphosis, suo quaevis modo pertractandae sunt. Novemdecim ante annos foeminam in clinicum institutum *ticinense*, cum extremitatum inferiorum et vesicae paralysi ex *cyphosi* suscepimus. Utrumque hujus ad latus fonticulum, ob mulieris pusilanimitatem non adeo profundum, posuimus. Post paucos satis dies, mingendi facultas restituta fuit, et pedum quoque paralysis sensim imminui coepit. Sic miles ex alto delapsus, et ex vertebrae unius fractura, mox cruribus et vesica resolutus, unius anni intervallo, his a malis restitutus est. Crebro interim, ubi medulla spinalis aut ab aquis, ichore, sanguine, effusis, inundatur, exeditur, aut a callo, exostosi, abscessu comprimitur, lethalis morbi exitus averti non potest. Si forsitan ex dorsi, a balneo frigido, aut a vento gelido, vel et decubitu super humo frigida, et ab arthritide, ex suppresso menstruorum, haemorrhoidum fluxu, sub fallaci lumbaginis, muscularis adspectu, inflammatio in cavis vertebrarum, paralysin tum crurum, tum ve-

sicae minitentur; cucurbitulae sacrificatae, hirudines, vesicantia demum, his partibus mature satis admota, praeter alia artis subsidia, indicata sunt. Cum subitus dolor natus esset in osse sacro et coccyge, resolutio recti intestini, ut aeger nec enematis injectionem reditumque persentiret, ac vesicae paralysis cum urinae suppressione nata est; contra quam celebris quondam medicus, priusquam *vesicantium* hisce in casibus virtus innotuisset, fomenta et emplastrum ossi sacro contra paralysin admovit, et integram sanationem obtinuit. Posterior aetas, vesicantis emplastri largioris, ossi sacro adpliciti virtutem, hac paralysis in specie, sicut in ea, quae *enuresin* inducit (§. 490), sat copiosis exemplis comprobavit; et concursus nervorum hujus partis, cum eorum ramificationibus, qui musculis perinaei et ani prospiciunt, hanc stimuli exterioris efficaciam satis explicat.

Si vero, absque labe medullae lumbalis, ipsa vesica, aut ex nimia sui extensione, aut ex causa specifica, in ejus nervos fibrasque musculares agente, praecipue arthritica, resoluta sit; in eandem potissime cura omnis dirigenda est. In omni vesicae paralysi,

dum urinis ea repleta turget, eandem prius ab his, catheteris ope, liberandam esse, per se jam pater. Ad externam postea hujus visceris regionem, linimentum volatile cum camphora et tinctura cantharidum, inungendum, ac fomentatio aromatica, vinosa, calide instituenda est. *Electricitatis* etiam, vel *Galvanismi*, ut vocant, efficax in multis, subsidium hic adhiberi meretur; cavendo tamen, ne illa vesicam, nimis debilem, succutiat; sed, emanationis ac scintillarum blandiore methodo, eandem modo penetret atque excitet. Interna quoque cystidis superficies *injectionum* ope fovenda, et pro gradu sensibilitatis, illi reliquae, gradatim stimulanda est. Herbarum igitur aromate praeditarum, ut rorismarini infusum aquosum, vel, quae magnae aliquando virtutis fuit, aqua thermalis parum irritans, in cavum cystidis tepide hinc inde injicitur. Diuturno interim usu istorum opus est, aegris certe molesto, nisi flexilis catheter, ex resina elastica, qui, sine incrustationis periculo plures per dies, ac repetito, tamdiu, donec aliqua sensibilitas, contractilitas prodatur, adhiberi potest, in vesica relinquatur. Corticis peruviani decoctum per plures dies sine damno, sed etiam

absque sensibili emolumento, in vesicam resolutam injecimus. Etsi vero in genere *cantharides* in retentione urinae rejecerimus, in specie tamen illius *paralytica*, sicut externum illorum usum jam supra commendavimus: ita quoque *tinctura* ex iisdem parata, prudente manu tentari meretur. Terebinthina, vel balsamum peruvianum, cum extracto rhabarbari combinatum, vias urinarias specifico quasi stimulo adgrediens, vesicae inertis actionem revocare valebit. *Rhus radicans* in extremitatum inferiorum paralysi a viro claro nobis commendatum, non minus hoc in morbo cum successu adhiberi posse, supponimus. *Cosacki* populi circa *Danain* fluvium, infusum aquosum *solidaginis virgae aureae*, ut specificum in urinae retentione remedium considerant, ad hanc forsitan magis, quam aliam retentionis urinae ad speciem adhibendum.

Frequens admodum urinae *retentio spasmodica*, infantibus, sensibilioris structurae hominibus communior, pro causarum differentia, diversam medendi rationem sibi expetit. Plerumque interim morbosa sphincteris vesicae sensibilitas, a causis etiam non magnis excitata, convulsivos hos motus, aut

contractionem quasi *tetanicam* inducit. Maxime tepida nunc balnea conducunt, atque jam sola interdum sufficiunt. Quo vero effectus istorum diutius continuent, fomenta ex malvae, althaeae, seminum lini decoctis tum vesicae regioni, tum genitalibus, perinaeo, constanter imponenda, similia vero, addito grano opii et oleo, in anum injicienda sunt. Cum fructu etiam aeger, ad sellam perforatam, vaporem ex infuso chamomillae tepidum excipiet. Pro potu, maxime si stimulus cantharidum dysuriam excitaverit, emulsio simplex, vel ex seminibus canabis parata, vel decoctum radicis salep, inserviet. Calomelas etiam sub spasmis vesicae laudem, ad plura grana porrectum, promeruit, ac sub maximis doloribus, huic moschum ac opium adsociamus. Quodsi hoc ultimum hic raro sibi conduxisse, vir egregius admonuerit; spasmum tunc ex stimulo majore, vel ex vasorum cervicis vesicalis varicibus venisse arbitramur. Interdum, praecipue ubi arthriticam spasmus originem agnoscit, vesicans perinaeo admotum conducit. Ridiculum satis, sed plebis experientia communi confirmatum, dysuriae, quam recentior cerevisia inducit, remedium est: ut

nudis cum clunibus saxo frigido insideant. Alvum saltem, diu obstructam, incessus cum pedibus nudis super pavimento frigido, haud raro, medicorum adeo testimonio, solvisse visus est.

C. ret. urethralis.

§. 774. Ad *retentionis urethralis* curandae rationes transituris, post illa, quae aliis jam hujus operis in locis exposuimus (§§. 268. 536. 537. 546.), non multa nobis dicenda supersunt.

Ad extr. urethr.

Ac primo quidem, si foetus, cujus organa excernentia post partum attente examinanda sunt, in illis, quae urinis emittendis praefiguntur, nihil quod abnorme sit, offerat, nihilominus tamen lotium cum inquietudine, ejulatu, tensione retinere videatur; regio ejus hypogastrica cum cepa in medio dissecta, vel cum alcohole debiliore perfricanda, fomentis siccis calidisque fovenda, et, nisi haec jam urinam promoveant, balneo committendus est infans. Si mucus tenacior ostium urethrae obturet, cum spongia madida ille abstergendus, removendus est. Si procedente pueri aetate, praeputiolum longius et angustum, a retentis hinc inde urinae guttulis irritatum, ruborem contrahat,

et sub lotii effluxu frequenter proli ejulatus exprimat; huic parti, post quamvis minctionem eluendae, lac nutricis e sinu instillandum est. Si phimosis congenita urinae exitum constantius praepediat; chirurgiae haec auxilium exspectat. Si vero mox a partu, glans foetus imperfossa, excernendae urinae obstaculum ponet; sine temporis jactura, hanc etiam per artem, si modo vestigium canalis ad penem ea reperiat, succurendum est. Adultorum urethra ex partium vicinarum actione compressa, distracta, nunc enemata et alvi exonerationem, nunc intestini recti, vaginae, uteri prolapsi, retroversi, repositionem, nunc vero, si minctionem ante partus opus mulier neglexerit, urinae siphonis ope promptam eductionem, vel si haec locum amplius non habeat, uteri cum foetu in vesicae collum ac urethram ponderantis sublevationem, aut partum artificialem ac promptiorem sibi exigit.

Obstacula urinae ad *interiora urethrae* opposita (§. 770.), manus quoque chirurgicae subsidio auferenda sunt. Quam urethrae inflammatio sibi curam expostulet, nec minus quae effectus istius, interioris nempe membranae urethralis duritiem, callositates, stric- Ad intern. urethrae.

turas, excrescentias, et quae prostatae inflammatae, induratae, angustatae adfectiones, — singulorum vero medendi rationem tum chirurgicam, tum medicam, concernant, pro instituti nostri fine, dilucide satis jam alibi exposuimus (§§. 268. 536 546.). Aliqua tamen, quae dicta magis illustrent atque confirment, hinc subjungimus.

Si nempe prorsus imperviae urinis sunt viae, et ubi nullis eae auxiliis sat prompta, ne vesica vel gangraenae vel paralysis pericula incurrat, reserari queunt; vel ad collum vesicae, vel ad prostatam, vel ad urethram haereat obstaculum, cystidis demum paracentesin indicari, atque hanc vel per anum, vel ad perinaeum, vel super pube, vel denique in foeminis per vaginam posse institui, jam diximus. Cum vero simul de punctione vesicae per anum monuerimus, eam nec ampliore sub prostatae tumore, nec sub conspicua cystidis inflammatione, nec demum si, ob majorem repletionem, hoc viscus ex pelvi jam nimis ascenderit, sat tuto posse pertundi (§. 268.); sequentem observationem, viginti quatuor abhinc annis a nobis institutam, ut quae ultimam ex allatis conditionibus illustret, hic adducimus. Causidicus quadraginta quatuor circiter an-

norum, corpore tam pingui instructus ut *quadringentas* illud libras a morte vix non excederet, fluxui praeterea haemorrhoidum subjectus, post iter in rheda per vias saxosas absolutum, in retentionem urinae completam incidit. Dolor aderat lumborum, et regionis hypogastricae tensio, cum febre continua, pulsu pleno ac vibrante. Venam bis secuerat, clysteres injecerat, unguenta, cataplasmata, balnea, tres jam per dies, incassum, et quin lotium prodiisset, adhibuerat chirurgus. Ad consilium accersiti, summos ac insigniter dolentes ad mingendum nisus, ventris tensionem, ac molem tam stupendam, ut in genua procumbens, haec ipsa amplitudine sua excederet, invenimus. Febris violenta, nausea, vomituritio, perinaei tensio ac dolor aegrum torquebant. De latente ad vesicae cervicem inflammatione minime dubitantes, venaesectionem repeti, simul autem vesicae paracentesin ad pubis regionem sine temporis jactura institui suademus. Nec tamen aut adstans aegro chirurgus, aut duo alii, expertissimi hac in arte viri, vesicam super pube, ob ventris molem, ab instrumento posse attingi credebant. Cum vero illi per intestinum rectum operationem facilius posse institui supponerent, tricuspi-

dem, hanc quidem per viam, aut per illam perinaei, ad vesicam usque, utpote jam nimis repletam et ex pelvi assurgere coactam, non posse penetrare, amice objecimus. Quodsi timerent, ajebamus, ne moles et profunditas adipis super pube, instrumenti longitudinem superaret; musculos tamen abdominis in homine tam pingui, tenuiores fore, et si hoc tanti non esset, cute super pube prius sat profunde incisa, viam tricuspidi posse reddi breviorem. Cum vero clarorum virorum opinio, a nostra discederet; acus tricuspis solita, sex pollices longa et quidquam incurva, chirurgi dexterrimi super digito in anum ducta, ac versus vesicam adacta fuit. Punctionem interim nec primam, nec alteram vel guttula urinae secuta est. Ab omni igitur punctionis ulterioris tentamine, ut quod in homine prae pinguedine monstroso nunquam pro voto succederet, abstinendum esse conclusum fuit. Morte aegri post duos dies insecuta, in ejusdem cadavere, praesente chirurgo ordinario, cutem, et substratam ei ad quatuor pollices cum dimidio pinguedinem super pube incidimus, ac medium per vulnus tricuspidem vesicae impegimus. Mox urina per canulam copiosa effluxit. Aperto abdo-

abdomine, praeter multas in vesica, quae pelvim longe deseruerat, arenulas, ad ejus cervicem, tumorem nuci avellanae magnitudine aequalem ac suppurationi proximum, *urethram perfossam*, in rene vero sinistro novem calculos conspicuos deteximus. Cum nostra observatione plures aliae conspirant. Sic vesicam urinariam ob insignem prostatae tumorem adeo e pelvi expulsam vidit insignis quondam *Angliae* chirurgus, ut propter majorem a pube distantiam, a cathetere attingi vix potuerit. Alio in casu, tumor, qui omnem pelvim ac ipsum abdomen impleverat, vesicam ita super pelvim elevaverat, ut urethra, in longum ducta, sub costis spuriis, ad limbum ossis ilei, supra dictum tumorem jaceret. Uterum quondam describemus, in cujus visceris, longe a pelvi remoti, cavo substantiam, non mediocris magnitudinis osseam, cum tanta vaginae extensione reperimus, ut tertia parte communem vaginae longitudinem superaret. Non parvi hinc interest, ne, sub dubia vesicae, ab urinis jam plurimum turgentis, in pelvi positione, nisi tumor ejus sat amplus manifeste in rectum intestinum ponderare, cum digito huic introducto sentiatur, cystidis per anum para-

centesin, illi, quae super pube, loco magis tumente instituta, hujus visceris a cavo aberrare non potest, praeferamus.

Hunc ad locum, punctionem in viro *ticinensi* nobilissimo ac fere septuagenario, septemdecim abhinc annis, dignam sane quae hic referatur, institui curavimus. Ob insignem scilicet prostatae tumorem, hic senex jam diu difficulter urinas, — a tribus vero diebus, ob completam, nec amplius a chirurgis superandam urethrae compressae occlusionem, nullas mingere potuerat. In consilium accersiti, vesicam ad umbilicum fere usque tumentem, et urinas in illa sub percussione fluctuantes reperimus. Punctionem hinc illius sine mora super pube instituendam aegro proponimus. Consentit quidem ille, sed morosus admodum, et ad horas sese pertinaciter adcommodare jam diu adsuetus, quidquid in contrarium moliremur, *crastinam* in diem, et quidem praescriptam, nec aliam, ad horam, chirurgos constituit. Altera hinc die, vesicae molem non parum auctam observamus. Punctione super pube instituta, lotii, sub fine turbidi, glutinosi, permagna copia emissa, canula vero in vulnere firmata fuit. Sic urinam quotidie aliquoties, adspectu

saepe purulentam, tenacissimam, odore gravem, quindecim per dies subduximus. Cum vero tunc, ne canula calculosam per materiam forsitan obducenda, e vesica, sine hujus laesione extrahi demum nequiret, timeremus; novam urethrae cum tenuiore primum cereolo, ac tandem cum cathetere explorationem a nobis propositam, » *hoc vesicae super pube ostium sibi per omnem vitam sufficere*, « jocose respondens, absolute rejecit. Suae hinc sorti morosum nimis hominem dolenter commisimus. Dum vernum tempus ad id invitasset, rus ille petiit. Copiosis illinc asparagis delectatus, *sexagesima sexta* tandem a paracentesi *die*, mensae hilariter adcumbens, ad urinas excernendas nisum in vesica, nunc sibi novum, percepit, ac matulam sibi a servo porrigi jussam, largo flumine per urethrae canalem, omnem replevit. Nunc tandem canulam sibi a chirurgo ex vesica extrahi concessit. Non quidem absque aliquo labore et quarundam guttularum sanguinis stillicidio hoc ipsum, ob illam in medio (non, ut expectassemus, ad apicem, qui tamen medius semper in urinis deguerat) levi crusta obtectam, praestari potuit; vulnus interim canali hoc argenteo retracto, citissime coa-

luit; et cum duos post annos *Italiam* linquere debuerimus, optata adhuc valetudine hic senex gravisus est.

Imperfecta satis nobis instrumenta, huic paracentesi faciendae dicata, ex eo esse videntur: quod canula, in vesicam semel inducta, cum nova tam facile commutari, et absque magno aegrorum incommodo altera in prioris locum substitui non queat. Chirurgis tamen, si res ita videatur, non difficilem, ut putamus, hujus tricuspidis correctionem relinquimus.

Tertiam interim, ex nostris iterum diariis depromptum exemplum, quo, praeter alia, non adeo semper canulae ad vesicam diu sanatis haerentis, a calculosa materia obductionem reformidandam esse doceamur, hic referimus. Vir, honore et nomine clarus, sexaginta septem circiter annos natus, ex improviso ischuria gravissima corripitur cum febre intensa, tenesmo ad urinam insigni, sed inutili, aliisque, communibus huic morbo, symptomatibus. Cum rure ille degeret, medici consilio bis vena aperta fuit. Ingravescente interim per horas morbo, hujus nobis descriptio confestim transmittitur. Cum vero tunc metropolim deserendi facultas no-

bis deesset, experto rem chirurgo committimus, et nisi via in vesicam pateret, hanc absque induciis ad artis regulas parandam esse consulimus. Per anum igitur fit punctio, et aeger, cum canula ad vesicam firmata, Danubio commissus, etsi timor esset ne illam haec dimitteret, *Vindobonam* se transvehi jubet. Fortuna viro dignissimo arrisit. Continuo nempe urinae per canulam, nec quidquam a vesica remotam, sed nunc a chirurgo adpertam, nunc obturatam, fluxerunt. Cum igitur nec dolor amplius, nec febris urgerent; non modo instrumentum in cystide reliquimus, sed quoque per illud, quod urinae purulentae essent, ac non parum foeterent, frequentius injectiones quidquam aromaticas cum melle remistas instituimus; victum mollem, satis tamen nutrientem, et pauca quae alvum lubricam tenerent, ac eam sine nixu, canulae firmati contrario, promoverent, praescripsimus. Cum tandem purior jam urina secederet, leve corticis decoctum infuso pro injectionibus adjunximus; et sexta sub finem vergente hebdomada, via per urethram concessa, *canula nec quidquam rubiginosa*, ex cystide retracta, omnis urinae difficultas ablata, et valetudo restituta fuit.

Sub *spasmodicis* urethrae adfectionibus, urinae excretioni adversis, praeter interna, jam exposita subsidia, tum balnea iterum, tum cataplasmata, genitalibus tepide admota, tum vapor aromaticus, ad eadem directus, — pars etiam una tincturae thebaicae, cum duabus aetheris sulphurici partibus remista, et urethrae longitudini, nec minus perinaeo illita, clyster oleosus, aut mucilaginosus, cum grano opii, per anum injectus, rem omnem absolvunt.